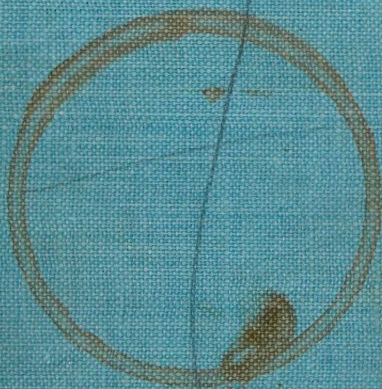

שלום עליונים

פז'ם יאריד

Digitized by the Internet Archive
in 2026

<https://archive.org/details/panimyarid0000shol>

ווניא זאקס 1/10/11

שלוס-עליכם

פונ'ם יאריד

לעפענסבעשרייפונגען

פערלאג „ווארהייט“ ניו יארק

1916

שלום-עליכם
אין דער יוגענד.

Seaword

Copyright 1916, by S. Rabinowitz
(Sholom Aleichem)

צו וואס ראמאנען,
ווען דאס לעבען איז א גאמאל?
(סאטטא).

אינהאלטס פערצייכנים

זייטע

11	דער „בחור“
19	די ערשטע ליעבע
27	די חלירע
37	די שבעה־זיערס
47	ביים דניעפר
55	אויס'ן פאראם
63	אין באהסלאוו אויף דער „טארהאוויצע“
71	א שענער ברודעבא
77	צווישען פעלצען
83	א איד א פויגעל
93	ימים נוראים
103	סוכות
111	אויס יום־טוב — צוריק אהיים
119	א מענה־לשון פון א שטיעפמאמע
129	אויפן בענקעלע ביים טויער
137	דער קאללעקטאר
147	די געראטענע איידעם
155	ארנאלד פ די „פידווארקעס“
165	גימנאזיסטעל „סאלאמאן“
175	די „פענסיע“
185	חבר אלי
195	צווישען חזנים און כליזמרים
205	לא תגנוב!
219	דעם חזנים מיידעל
229	שמחת־תורה צו הקפות
239	דער קיזיוס

דער „בחור“

דער „בחור“

זיין ברודער הערשעל ווערד א חתן.—דאס פעהערעניש מיט א סופליאז.—א תפילין זעקעל, א זייגער און א כלה.

צינד ביזט דו שוין, מיט גאט'ס הילף, א בחור.
אויס יונגעל, אויס שייגעץ, אויס קונדעס. צייט
ווערען א מענש און איין עהרליכער איד, וואָרום
די צייט שטעהט ניט: אַט-אַט, אַקערשט ווי מע
זעהט ניט, ווערסט דו א חתן . . .

דאָס איז געווען דאָס ביסעל מוסר, וואָס מע
האָט אריינגערעדט דעם בר-מצוה אויף מאַרגען נאָך דעם פייערלי-
כען שבת, און דער רבי האָט איהם געהאַלפּען אָנטהון די תפילין.
ער האָט איהם איינגעקערעמפּעוועט דעם „שלייד“ אויף דער לינקער
האנד, אז די פינגער האָבען זיך אָנגעגאַסען און געוואָרען בלוי, און
דער גרויסער „שלייד“ האָט זיך אלע מינוט אַראָפּגערוקט צווישען
די אויגען, אָדער אַראָפּגעפּאַהרען אַביסעל אויף א זייט, יעדענפאַלס
שטאַרק חשק געהאַט אַראָפּגלייטשען זיך אַראָפּ. דעם בר-מצוה האָט
געקאָסט מיה איינצוהאַלטען גלייכגעוויכט, נישט געקאָנט זיך א
ריהר טהון פריי און אפילו א קוק צו טהון אויף די ווייסע-חברה-
ניקעס, וואָס האָבען מיט נייגעהריגקייט אַרומגערינגעלט דעם בר-
מצוה, זעהען, ווי ער דאווענט צום ערשטען מאָל אין תפילין. און
מע דאַרף דעם אמת זאָגען, אז ווען ניט זיי, אָט די ווייסע-חברה-
ניקעס, וואָלט דער בר-מצוה איצטיגס מאָל געדאווענט מיט האַרץ,
מיט כונה און מיט ליכעשאפט. עס איז איהם געפעלען די צערע-

אריינגעלאזט זיך מיט איהם אין א לאנגען דיספוט וועגען דקדוק. וואס דער רבי האט געזאגט, האט ער געזאגט פערקעהרט. דערנאך האט ער א כאפ געגעבען דעם רבי'ן, דער רבי זאל איהם זאגען, פאר וואס שטעהט אין קהלת „זוכי מות יבאיש“ מיט א לשון יחיד און ניט „יבאישו“ מיט א לשון רבים? דערויף האט איהם דער רבי געענטפערט: למאי שטעהט אין קהלת טאקי „וזכור את בוראיד“ מיט א לשון רבים, ניט „וזכור את בוראך“ מיט א לשון יחיד? דער נאך האט ער א כאפ געגעבען דעם רבי'ן גאר מן הצד: „זאגט נאך, איך בעט אייך, וואו שטעהט „ויתהלכו מגוי אל גוי“? דער רבי איז געווארען אביסעל מוטושטש, אביסעל פערשעהמט, און געענטפערט: „דאס איז פונ'ם דאווענען „הודו לה' קראו בשמו“ . . . דער יונגערמאן האט זיך ניט בערוהיגט: „און וואו שטעהט הודו לה' קראו בשמו“? דער רבי איז געווארען נאך מעהר מוטושטש און האט געענטפערט: „דאס דארף זיין מסתמא אין תהלים ערגיץ? . . .“ דא האט דער געלער יונגערמאן אויסגעבראכען א געלעכטער: „האט קיין פאראיבעל ניט, רבי, דאס שטעהט נישט אין תהלים ערגיץ, דאס שטעהט איין מאל אין תהלים און איין מאל, נישט דא געדאכט, ניט פאר אייך געדאכט, ניט פאר קיין שום אידען געדאכט, אין דברי-הימים . . .“

פאר'ן רבי'ן איז דאס געווען א טוידטקלאפ. טראפענס שווייס זענען איהם ארויסגעטראטען אויפ'ן פנים. ער איז געווען א גע-הרג'עטער. „דער יונגערמאן איז א דרעהער!“—אזוי האט ער גע-זאגט צו די קינדער און געווישט זיך דעם שווייס מיט דער פאלע.— „טאמער טהוט ער א פעהער דעם חתן, איז דער חתן א פערפאלע-נער און דער שדוך איז אויס שדוך . . .“ און אזוי ווי אין דעם שדוך איז געווען פעראינטערעסירט אויף ער, דער רבי טאקי, דאס הייסט, ניט אזוי אינ'ם שדוך ווי אינ'ם שדכנות-געלד, איז ער געפאלען אויף איין עצה און האט אריינגערוימט א סוד אויפ'ן אויער דעם חתן'ס ברודער'על, שלומ'ען, אז ער זאל זיך פערקלויבען הינטער דער ברייטער פאנירטער קאנאפע, און אויף דער קאנאפע האט ער אוועק-

מאניע פון תפילין לעגען; עס איז איהם געפעלען די טייטש פון די ווערטער „וארשתיך“; עס איז איהם געפעלען דער מחיה'דיגער יאכמען-ריח פון די פרישע, נאָר-וואָס אויסגעמאכטע רצועות; עס איז איהם געפעלען, וואָס מע זאָגט איהם, אז ער איז שוין א בחור; עס איז איהם געפעלען, וואָס מע איז איהם מצרף צו אַ מנין. די משמעות, אז ער איז שוין א איד גלייך מיט אלע אידען, א מענש גלייך מיט אלע מענשען. אפילו רפאל דער שמש מיט'ן אויגעל קוקט אויף איהם שוין נאָר אנדערש, מיט פערבאָרגענעם דרך ארץ. פון די חברים שמועסט מען ניט, אז זיי זענען איהם מקנא, וואָרום ער געדענקט, אז ער אליין האָט אַמאָל מקנא געווען זיין עלטערען ברודער הערשעל צו זיין בר-מצוה. און ניט אזוי אויף דער בר-מצוה, ווי אויף דעם, וואָס באַלד נאָך דער בר-מצוה איז זיין ברודער געוואָרען א חתן, און די כלה האָט איהם געשענקט איין אויסגענייהט תפילין-זעקעל, און דער מחותן—א זילבערנעם זייגער. ביידע פאָקטען, דאָס הייסט, ווי אזוי דער ברודער הערשעל איז א חתן געוואָרען און וואָס ס'איז געוואָרען פונ'ם מחותנ'ס מתנה, פונ'ם זייגער, דארפן בעשריעבען ווערען האָטש אין קורצען. הערשעל איז געווען א בר-מצוה יונגעל א טשיקאווער, א שער-נער און א טשעפקע בחור'על, דאָס הייסט, ער האָט לייעב געהאַט געהן ריין אָנגעמאָן, נאָר קיין קאַפּ צום לערנען האָט ער ניט גע-האַט, און קיין גרויסער וועלער איז ער אויך ניט געווען. פונדעסט-וועגען, א טאטענס א קינד, נחום ראבינאוויטשעס א זעהנדעל—מע האָט איהם גערעדט די פיינסטע שדוכים, און ס'איז געקומען צו-פאָהרען א שענער איד מיט אַ שוואַרצער באָרד, א מחותן פון וואַ-סילקאוו, נישט אליין, נאָר מיט אַ פעהערער, א יונגערמאנטשיק מיט אַ געל בערדעל, א געראָטענער, א קענער, א בעל תנ"ך און א בעל לשון קודש, נאָר אביסעל א נורניק, איין איינגעגעסענער, האָט לייעב אריינקריכען יענעם אין די ביינער. צום אלעם ערשטען, האָט דער פעהערער גענומען ארויסבעווייזען פאַר די מחותנים, וואָס ער קען. צוליבע דעם האָט ער זיך אַ נעם געגעבען צום חתן'ס רבי'ן.

יונג איז קלאָהר אומערדום ווי א וואסער, וועלען מיר געהן, הייסט עס, צובייסען? . . .

צי עס האָבען געוואוסט פון דעם אָנשטעל טאַטע-מאַמע אויף, אָדער דאָס האָבען אָפּגעאַרבייט נאָר דער רבי מיט'ן חתן אַלײן? און אפשר האָט דער פּערהערער אויף געוואוסט פון דעם פּאַקוס? — דאָס איז שווער צו זאָגען. יעדענפאַלס, ביידע צדדים זענען גע- ווען צופריעדען, ביידע האָבען זיך חלילה נישט אָפּגענאַרט . . .

אַצינד געהען מיר אריבער צו דער געשיכטע מיט'ן זייגער. פערשטעהט זיך, אז באלד נאכ'ן פערהערען איז די מאמע געפאָהר דען אַנקוקען די כלה. די כלה איז איהר געפעלען—זי איז א „קליר גע“; האָט מען געפראוועט א קנס-מאַל, געשריבען תנאים און גע-בראַכען טעלער, און דער מחותן האָט געקויפט דעם חתן א מתנה—א זילבערנעם זייגער. וויפיעל ס'איז פארהאן מינוטען אין א שעה, אזוי פיעל מאָל האָט דער חתן געקוקט אויפ'ן זייגער. א מצוה האָט מען פערדיענט אינ'ם חתן, אז מע האָט איהם געפרעגט, ווי האלט דער זייגער. און דער חתן האָט געהיט דעם זייגער, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג. פאר'ן שלאָפען געהן האָט ער פאר'ן זייגער קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. שבת, פאר'ן געהן אין שוהל אריין, איז ער אויסגעווען מיט'ן זייגער אין אַלע שיפלאָדען און אין אַלע קאמאָדען; ער האָט אַלץ געציטערט, מע זאָל חלילה נישט אוועק'גנב'נען דעם זייגער . . .

ויהי היום, איין מאָל פערגלויסט זיך דעם חתן, א טשעפּקע בחור'על, אויספוצען דעם קאָסטיום. געטראָגען האָט מען דעמאָלט גומען טריקא מיט א וואָרסע, און אזא טריקא האָט א טבע—ער נעמט אויף זיך פלעקען און שטויב גאַנצע פורען. א שטעקעל האָט דער חתן געטראָגען א יאמשאַווע, וואָס בויגט זיך. האָט ער דעם קאָסטיום אויפגעהאַנגען אין דרויסען אויפ'ן גאַניק און מיט דעם יאמשאַווע שטעקעל גענומען אויסקלאָפען דעם שטויב פונ'ם קאָסטיום, אָבער גוט, וויפיעל ס'איז נאָר געווען כח—און אז אין קע-שענע פונ'ם קאָסטיום ליגט דער זייגער—האָט ער אַקוראַט פער-

געזעצט דעם חתן. דערנאָך האָבען זיך די מחותנים אויסגעזעצט ארום דעם האַלבקיילעכניגען פּאַנירטען טיש מיט די לאַפּעס, און דער געלער יונגערמאַנטשיק האָט אַ נעהם געגעבען דעם חתן אויפ'ן צימבעל. אין דער זעלבער צייט האָט דעם חתן'ס מאַמע געגרייט צום טיש, געשטעלט לעקעד און בראַנפּען, געווען, אפנים, זיכער, אז דער עקזאַמען וועט אָפּלויפּען גלאַט. „אָנו, זאָג נאָך, בחור'על, וואו שטעהט „לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל?“—“אין איוב“—האָט זיך געלאָזט הערען פון הינטער דער פּאַנירטער קאָנאָפּע אַרויס. „אין איוב!“—האָט דער חתן געזאָגט, ווי אַ מוֹזיק, הויך אויפ'ן קול. „אמת, אין איוב. אַצינד ווייסט דו ניט, וואו געפינט זיך ערגיץ אין תנ"ך נאָך אַ וואָרט פונ'ם שורש „לעשתות?“—“ פרעגט ווייטער דער געלער פּערהערער. „ביום ההוא אבדו עשתנותיו, אין תהלים!“—פישטשעט דער סופלער פון הינטער דער קאַנאָפּע, און דער חתן זאָגט איהם נאָך וואָרט אין וואָרט. „זענען מיר מיט'ן תנ"ך, הייסט דאָס, אזוי גרויס ווי פאַרטיג,—זאָגט דער פּערהערער און וואָרפט מיט אויגען אויפ'ן טיש, וואו די קליינע חיה-אַסתר פאַרעט זיך ביים לעקאָך און איינגעמאַכטס.—אַצינד וועלען מיר זיך אַרייַנטהון אַביסעל אין דקדוק אַריין. וואָס פאַר אַ פּועל איז אבדו? וואָס פאַר אַ בנין? וואָס פאַר אַ גוף? וואָס פאַר אַ מספר? און וואָס פאַר אַ זמן?“ האָט דער קליינער שלום אַרויסגעקווישעט שטילערהייט פון הינטער דער קאַנאָפּע אַרויס און דער חתן האָט איהם נאָכגעזאָגט איטליכס וואָרט: „אבדו איז אַ פּועל עומד, אַ בנין קל, אַ גוף נסתר, אַ מספר רבים און אַ זמן עבר, און עס וועט זיין אבדתי, אבדת, אבד, אבדה, אבדנו, אבדתם, אבדתן . . .“

„גענוג, גענוג, גענוג!“—האָט אויסגערופּען דער פּערהערער צופריעדען, געריבען די הענד און געקוקט אויפ'ן געגרייטען טיש, און אויסגערעהט זיך צום שיינענדיגען מחותן פון כלה'ס צד, האָט ער אַ זאָג געגעבען:—„אייד קומט מזל טוב, איהר זעהט דאָך, דער

די ערשטע ליעבֿע

געמען. זעלבסטפערשטענדליך, אז פונ'ם זייגער איז געווארען א חורבן, א פראשעק פון שטיקלעך זילבער, פארצעליי און גלאז און א סך קליינע רעדעלאך. און דער חתן האט אויפגעהויבען זיין קול און האט זיך צעוויינט. עס האט נישט געהאלפען קיין שום טרוי-סטען מיט קיין שום צוואגעכצען, אז מע וועט איהם קויפען אן אנדער זייגער—עס האט אויסגעריסען א שטיק הארץ!

דער בר-מצוה שלום האט געקוקט אויף זיך אויף, ווי אויף אַט אזא מין בחור. זיין אידעאל איז געווען אין יענער צייט דריי זא-כען: א תפילין-זעקעל, ווי ביי זיין ברודער הערשעל, א זייגער און א כלה. די כלה האט זיך איהם פארגעשטעלט נישט אנדערש, ווי אינ'ם געשטאלט פון א בת-מלכה, איינע פון יענע יפהפיות, וואָס זיין חבר שמואליק דער יתום פלעגט זיך אַנדערצעהלען פון זיי. זי איז איהם געווען אזוי קלאָהר, אז ער האט זי געזעהען אָפט אין חלום, און איינמאָל, באַלד נאָך דער בר-מצוה, האט ער זי דערזעהען אויף דער וואָהר און—ער האט זיך פערליעבט אין איהר, ווי עס ווערט בעשריבען אַט דאָ באַלד אין א בעזונדער קאפיטעל.

די ערשטע ליעבע.

ראזע בערנער די שולמית פון שיר השירים.—חיים פרוכטמאן—א געפעהליכער קאנקורענט. — סקריפענדיגע שטיוולעטען און פראנצויזיש. — פיערעל שפיעלען. — זיסע חלומות.

ען זיי זאָלען נישט געווען זיך בעגעגענען דערנאָך
 אין לעבען א סך מאָל, וואָלט דער העלד פון דער
 דאָזיגער ביאָגראַפיע זיכער געמיינט, אז די,
 וועלכע האָט איהם צו פיערעצהן יאָהר געפלעפט,
 אין געווען נאָר א דמיון, א פאנטאזיע, א חלום.
 געהייסען האָט זי ראָזע, און ער האָט זי קיינמאָל
 נישט געזעהען, זי זאָל געהן אליין. שטענדיג מיט א האַליאַסטער
 קאוואַליערען, "די פיינסטע אידישע בחורים, די רייכסטע יונגע
 פייט פון שטאָרט, און אמאָל אויך קריסטען, אָפיציערען. א רוסי-
 שער אָפיציער זאָל שפאציערען מיט א אידיש מיידעל—דאָס אליין
 איז געווען אזא סענסאַציע, וואָס די שטאָרט האָט מיט דעם גע-
 קאכט. און נישט א יעדעס מיידעל וואָלט זיך דאָס ערלויבט, און
 נישט א יעדען מיידעל וואָלט דאָס די שטאָרט מוחל געווען. נאָר
 ראָזע—זי מעג עס, איהר קאָן מען דאָס מוחל זיין, ווארום זי איז
 ראָזע, ווארום זי איז די איינציגע אין שטאָרט וואָס שפיעלט פיא-
 נא, די איינציגע אין שטאָרט, וואָס רעדט פראנצויזיש, און רעדט
 הויך, און לאכט הויך—א קלייניגקייט ראָזע? און דערצו איז זי א
 טאטענס א קינד. איהר פאָטער איז איינער פון די רייכסטע און
 פאַרנעהמסטע אידען אין שטאָרט, א איד איין אריסטאָקראַט. אין

איהם האָט די שטאָרט געקרוינט פאר איהר חתן. דערפאר גע-
 קרוינט, ווייל ער איז יאָסי פרוכשטיין'ס זוהן, און יאָסי פרוכשטיין
 איז א נגיד, און א נגיד מיט א נגיד זענען גלייכע מחותנים. און
 אויסערדעם איז ער דער איינציגער בחור אין פערעיאסלאוו, וואָס
 רעדט פראַנצויזיש—„ער“ רעדט פראַנצויזיש און „זי“ רעדט פראַנ-
 צויזיש, קאָן דען זיין נאָך מעהר גלייך, ווי דער דאָזיגער שרודף?
 און נאָך א זאך: „זי“ שפיעלט פיאנאָ און „ער“ שפיעלט פידעל,
 און אז די ביידע שפילען, מעג מען פערזעצען, וואָס מע האָט, און
 מע קאָן שטעהן א גאנצע נאכט אונטער'ן פענסטער און האַרען.
 שלום איז געשטאנען ניט איין מאָל ביי ראָזע'ן אונטער'ן אָפּענעם
 פענסטער זומער פארנאכט אין דרויסען און צוגעהערט זיך צו די
 זיסע הימעלשע טענער, וואָס די שענע ראָזע האָט מיט איהרע
 שענע פינגער ארויסגעצויגען פון דער גרויסער שוואַרצער גלאַנצענ-
 דיגער פיאנאָ מיט די ווייסע ביינדלעך, און צו די זיסע הימעלשע
 געזאנגען, וואָס דער קורצפּיסטיגער חיים פרוכשטיין האָט ארויסגע-
 ריסען פון די דינע סטרונעס פון זיין קליין בייכיג פידעלע—און,
 אַך! וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די מינוטען! ער האָט גע-
 שעפט תענוג און געערגערט זיך, געבענשט און געשאַלטען צו גליי-
 כער צייט. געשעפט תענוג פון דער שענער זעלטענער הימעלשער
 מוזיק, און געערגערט זיך, וואָס ניט ער שפיעלט דאָס מיט ראָזע'ן,
 נאָר אן אנדערער. געבענשט האָט ער די הענד וואָס ציהען ארויס
 אזעלכע זיסע הימעלשע טענער מיט אזעלכע זיסע מלאכים'שע גע-
 זאנגען פון טוירטע אינסטרומענטען, און געשאַלטען דעם טאָג, וואָס
 ער איז געבוירען געוואָרען ביי נחום ראבינאוויטש, ניט ביי יאָסי
 פרוכשטיין, און וואָס חיים פרוכשטיין איז א נגיד'ס א זוהן, און
 ער, שלום, איז נעבאָך אויף גרויסע צרות! ניט נאָר קאָן ער ניט
 אויספיהרען ביי זיין טאַטע-מאַמע לאַקירטע שטיוולעטען מיט
 סקריפקעס און אויף הויכע אָפּצאָסען—זיינע שטיוועלעך, וואָס ער
 טראָגט, זענען אָבערפּאָהרען, די אָפּצאָסען אויסגערדעהט, די פאָ-
 דעשוועס אָפּגעריפען, און אז ער זאָל זאָגען, ער וויל לאַקירטע

דער יונגער, זאגט מען, איז ער געווען א גלוח, איצט איז ער שוין אלט און גרוי, האָט ער זיך פערלאָזט אַ באָרד, טראָגט בריִלען, האָט קישעלעך אונטער די אויגען. די אייגענע קישעלעך אונטער די אויגען האָט גע'ירש'ענט פון איהם זיין טעכטערעל ראָזע, און זיי פאָסען זיך איהר אזוי צו איהרע שענע בלויע אויגען, און צו איהרע זיידענע אויסגעבויגענע ברעמען, און צו איהר אידיש-גריכיש גע-זעל, און צו איהר קלאָהר-ווייס געזיכט, און צו איהר קליינער, נאָר מאַיעסטעטיש גרויסאַרטיגער פיגור, וועלכע האָט געפלאַפט דאָס האַרץ פונ'ם ציקאָווע פער'חלומ'טען חדר-יונגעל שלום נחום ווע-וויק'ס, וואָס האָט זיך דורך איין קוק פון איהרע שענע שולמית-אויגען פערליעבט אין דער דאָזיגער שולמית מיט'ן הייליגען פייער פון אן אומשולדיג בר-מצוה יונגעל.

יא, שולמית. נאָר די שולמית, וואָס אין שיר השירים, פער-מאָגט אזעלכע שענע געטליכע אויגען. נאָר די שולמית, וואָס אין שיר השירים, קאָן אזוי זיס-ליעבליך און שטרענג-טייער אריינדרין-גען אייך אין דער נשמה אריין, ווען זי קוקט אויף אייך. און אַ קוק געגעבען האָט זי אויף שלומ'ען, קאָן איך אייך ערב זיין, מעהר ניט אז איין מאָל, און אז אַ סך—איז צוויי מאָל. אויך דאָס—פער-בייגעהענדיג אין גאָס שבת בייטאָג מיט אַ גאַנצער האַליאַסטער „קאָוואַליערען“, צווישען וועלכע ס'איז געווען איינער אַ גליקליכער מיט'ן נאָמען חיים פרוכשטיין. חיים איז יאָסי פרוכשטיין'ס אַ זעהנדעל, אַ בן-יחיד, אַ קורצפּיסניגער, זעהר אַ קורצפּיסניגער, נאָר מיט אַ לאַנגער נאָז, און אויף דער נאָז—רויטע וויימפערלעך, און צייהן גרויסע, מורא'דיג גרויסע. נאָר אַנגעטהאָן איז ער, ווי דער גרעסטער פראַנט. שטיוולעטען לאַקירטע און סקריפענדיגע אויף הויכע, זעהר הויכע אָפּפאַסען—בכדי ער זאָל אויסזעהן העכער. אַ זשילעט אַ ווייסע, ווי געפאַלענער שניי. די האָר פערקעמט מיט אַ שרונט אקוראַט אין מיטען און שטענדיג אַנגעשמירט מיט שמע-קענדיגע פאַרפומען, וואָס לאָזען זיך הערען אויף אַ מייל. אָט דאָס איז געווען דער גליקליכסטער פון אלע ראָזע'ס קאָוואַליערען, און

לשון פון שיר השירים: „שובי שובי השולמית—קעהר זיך אויס צו מיר, שולמית, מיט'ן פנים אויף איין וויילע און הער זיך איין, ווי אזוי איך שפיעל אויפ'ן פידעל!“ און ער וועט געבען א פיהר מיט'ן סמיטשעק איבער די דינסטע סטרונעס, און שולמית-ראָזע וועט דאָס דערהערען, וועט זי שטוינען, און זי וועט איהם פרעגען: „פון וואָ נען?“—וועט ער איהר ענטפערען: „פון זיך אליין.“ און חיים פרוכשטיין וועט שטעהן פון דער זייט און וועט גאפען און וועט איהם, שלום'ען, מקנא זיין,—וועט ער צוגעהן און וועט וועלען זאָגען ראָזע'ן עפּים אויף פראַנצויזיש, וועט שלום זיך אריינמישען אין מיטען, איהם איבערהאַקען און וועט צו איהם זאָגען אויך אויף פראַנצויזיש: „היט זיך, רב חיים, מיט אייער לשון, ווארום איך פערשטעה איטליכס וואָרט!“ וועט ער נאָך מעהר גאפען, און שולמית-ראָזע וועט אַ פּרעג טהון ביי שלום'ען: „דו רעדסט פראַנצויזיש אויך? פון וואָנען?“ וועט איהר שלום זאָגען: „פון זיך אליין.“ דעמאָלט וועט שולמית-ראָזע אויפשטעהן און וועט נעמען שלום'ען פאר אַ האַנד און וועט איהם זאָגען: „קום.“ וועלען זיי געהן אין צווייען, ער מיט ראָזע'ן, אויפ'ן שפאציער איבער די פּע-רעיאַסלאַווער „פעשעחאָדען“ און וועלען רעדען ביידע אויף פראַנצויזיש, און די גאנצע האַליאָסטערע קאָוואַליערען, און דער קורצפּיר סיגער חיים פרוכשטיין בתוכם, וועלען זיי נאָכגעהן פון הינטען, און די גאנצע שטאָרט וועט טייטלען מיט די פינגער: „ווער איז דאָס גליקליכע פאָרעל?“ וועט מען זיי ענטפערען: „איהר ווייסט ניט, ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך ראָזע מיט איהר אויסדערוועהל-טען!“ „ווער זשע איז איהר אויסדערוועהלטער?“ „איהר אויסדערהל-וועהלטער—דאָס איז דאָך דער וואָראַנקאָווער בעל־תנ”ך און כתבא רבה שלום נחום וועוויק'ס, שלום ראַבינאָוויטש . . .“ און שלום הערט דאָס אַלסדינג, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער הערט ניט, און ער געהט ווייטער און ווייטער האַנד ביי האַנד מיט דער שענער ראָזע און ער זעהט איהרע שענע בלויע אויגען, ווי זיי קוקען אויף איהם און לאַכען. און ער פיהלט איהר קליין וואַרעם הענטעל אין זיין

שטיוולעטען, וועט מען איהם פרעגען: אויף וואס? און אז ער זאגט זאגען, אז ער וויל זיינע שטיוועלעך זאלען סקריפען, וועט ער קרייגען פעטש . . .

אך, ווי גוט עס וואלט געווען, ווען ער האָט איין אוצר! אַט אַ יענעם אוצר, וואָס זיין וואַראַנקאָווער חבר שמואל'יק דער יתום פלעגט איהם דערצעהלען וועגען דעם אזוי פיעל שענע מעשיות. נאָר בלאָטע! ס'איז נישטאָ קיין אוצר. דאָס הייסט, ס'איז דאָ, נאָר ס'איז שווער איהם צו געפינען—ער ליגט זעהר טיעף פערבאָר־גען. און אז מע געפינט איהם שוין—אנטלויפט ער און בעהאלט זיך נאָך טיעפער . . . און דער אונגליקליכער שלום האָט פערשאַל־טען דעם טאָג, למאי ער איז געבוירען געוואָרען ביי די מיוחסים, ביי די ראַבינאַוויטשעס, ניט ביי די פרוכשטיינס. און ער האָט פיינט געקריגען מעהר פון אלעמען אַט דעם קורצפייסיגען חיים פרוכשטיין מיט דער גרויסער נאָז, מיט די רויטע וויימפערלעך, פיינט געקרייגען בתכלית השנאה—דערפאר, וואָס גאָט האָט איהם, דעם קורצ־פייסיגען חיים, געבענשט מיט אלע דריי גוטע זאכען: מיט סקרי־פענדיגע שטיוולעטען, מיט רעדען פראַנצויזיש און מיט שפּיעלען פידעל.

און דער אונגליקליכער שלום האָט זיך דאָס וואַרט געגעבען און געשוואָרען זיך ביי דער לבנה און ביי די שטערען דאָ אין דרויסען, און ביי די זיסע הימעלשע טענער, און ביי די זיסע מלאכימ'שע געזאָנגען, וואָס גיסען זיך פון דאָרטען, פון אינוועניו. אז פון היינט אָן און ווייטער וועט ער זיך אויסלערנען שפּיעלען אויפ'ן פידעל, אזוי ווי דער גליקליכער חיים פרוכשטיין, און אז ער וועט מיט זיין פידעל שפּיעלען פערשטעקען אין גארטעל צעהן אַזעלכע, ווי חיים פרוכשטיין, און רעדען פראַנצויזיש וועט ער זיך אויסלערנען, אזוי ווי חיים פרוכשטיין, און ער וועט מיט גאָט'ס הילף זיך אויסגלייכען מיט חיים פרוכשטיין, און ער וועט איהם נאָך אפשר אריבערייגנען—און דעמאָלט ערשט וועט ער קומען צו איהר, צו ראָזעל', גלייך אַ חיים, און ער וועט איהר זאָגען מיט'ן

האנדר, און ער הערט, ווי דאָס האַרץ ביי איהם קלאַפט טיק־טאָק. טיק־טאָק. און די שטיוועלעך אונטער איהם האָבען ווי פון זיך אליין אָנגעהויבען צו רעדען: „סקריפ־סקריפ, סקריפ־סקריפ.“ און דאָס איז שוין א וואונדער פאר איהם אַליין. מילא פידעל שפיע־לען און פראַנצויזיש רעדען—דאָס האָט ער זיך אויסגעלערענט. אזוי לאַנג געהאַרעוועט, ביז ער קען. אָבער די שטיוועלעך—פון וואַנען האָבען זיי געכאַפט דעם סקריפ? אויך, זון זיך אליין? אָדער אפשר ווייזט זיך איהם אויס? און ער קוועטשט—קוועטשט מיט ביידע פיס, שטאַרק—שטאַרק, און ער כאַפט א שטורף פון זיין על־טערען ברודער, מיט וועלכען ער שלאָפט אין איין בעט: „וואָס דריגעסט דו מיט די פיס, ווי א לאַשעקעל?“ און ער כאַפט זיך אויף—ניט שוין זשע איז דאָס געווען נאָך א חלום? . . . און ער הערט נישט אויף צו טראַכטען פונ'ם דאָזיגען חלום. און ער הערט נישט אויף צו חלום'ען אויף דער וואָהר. און עס גיסען זיך צענויף ביי איהם דער חלום מיט דער וואָהר, די פאַנטאַזיע מיט דער ווירק־ליכקייט. . . . און עס ציהט זיך אזוי—ער ווייסט נישט וויפיעל צייט, ביז עס קומט א גאַסט קיין פערעיאַסלאָוו, א שרעקליכער גאַסט, איין אונטערגאַנג, איין עפירעמיע. ווי איין אוראַגאַן וואַל־גערט ער אופ אַלסדינג מיט'ן פנים אַראָפ און מאַכט איין איבער־קעהרעניש, א חורבן אין א סך הייזער, און אויך ביי נחום ראַבי־נאָוויטשען אין שטוב, און עס ווערט פערשוואונדען די שענע שולמית־ראָזע און זיין ליבע צו דער שענער שולמית־ראָזע, ווי א חלום, ווי א פאַנטאַזיע, ווי א נעכטיגער טאַג . . .

דער גאַסט—דאָס איז געווען די חלירע.

די חלפרע

די חלירע.

די עפירעמיע.—די רייכערס.—די באכע מינדי קאמאנדעוועט.—זי רייסט קברים,
זוכט זכות אבות, אַיבייט מיט די דאקטוירים.—דער מאמעס טוירט.—
דער פעטער פייני לאזט ניט וויינען—ס'איז שבת.

נגעהויבען האָט זיך עס תחילת זומער, באַלד נאָך
פסח, אזוי ווי אויף קאטאוועסען; נאָר שפעטער—
צו, ארום נאָך שבועות, אז ס'זענען אויפגעקומען
אויבסטען, און גרינע אַגרעסען זענען געוואָרען
וואָלוועל, בחצי חנם, האָט זיך עס צעשפיעלט
שוין אויף דער אמת'ען, און עס האָבען זיך אַנז

נגעהויבען לאָזען הערען אלץ אָפטער און אָפטער די ווערטער: „אונז
טערגאנג“, „עפירעמיע“ און „חלירע“. ביים וואָרט „חלירע“, אז
ס'איז ארויסגערעדט געוואָרען, איז דאָס אַנדערש ניט ארויסגע-
רעדט געוואָרען נאָר מיט אַ שפייטאָים דערביי, און ס'איז געפאלען
א מורא, א פחד אויף דער שטאָרט.

פערשטעהט זיך, אז דער פחד איז געפאלען נאָר אויף די
גרויסע, אויף די עלטערע. פאר קליינווארג איז דאָס, אדרבה, גע-
ווען אַ שטיקעל יום-טוב. מע האָט אָנגעהויבען אַכטונג געבען אויף
זייער עסען און אויף זייער טרינקען, טאָפען זיי אלע אין דער פריה
און אויף דער נאכט ביי די קעפלעך, זיך געהייסען בעווייזען די
צונג, און סוף כל סוף—צעלאָזט די חדרים, ביז גאָט וועט העלפען.
דער אונטערגאנג וועט אוועק אַהין, פון וואַנען ער איז געקומען.
דער אונטערגאנג האָט אָבער ניט אזוי גיך געוואָלט אוועק, און די
חלירע האָט געבושעוועט אויף וואָס די וועלט שטעהט.

געווען. איינמאל, אין א שענעם פריהמארגען, איז זי אויפגעשטא-
נען און האָט דערצעהלט פאר דער שוויגער, פאר דער באַבע מינדי,
וואָס פאר א מאָדנער חלום ס'האָט זיך איהר גע'חלום'ט. ס'האָט
זיך איהר גע'חלום'ט, אז ס'איז פרייטאג צו נאכטס און זי בענשט
ליכט. פלוצים קומט צוגעהן פרומע־שרה סריבניטשקע, די וואָס
איז ערשט יענע וואָך געשטאַרבען פון דער עפידעמיע, און נעמט
און טהוט אַ בלאַז—פאן—און פערלעשט איהר די בענשליכט. . . .
אויסגעהערט דעם מאָדנעם חלום, האָט די באַבע מינדי זיך אויסגע-
לאַכט און געוועהנליך „אויסגעלעגט“ איהר צו גוטען, נאָר געזעהן
האָט מען, אז אויף ביידע ווייבער איז געלעגען א שרעק אויפ'ן
פנים. דערנאָך האָט זיך די מאמע חיה־אסתר צוגעלעגט, זיך גע-
הייסען דערלאנגען א שפיעגעל, א קוק געטהאָן אין שפיעגעל אריין
און אַ וואָג געגעבען צו דער באַבע מינדי: „שוויגער, ס'איז שלעכט!
—טהוט אַ קוק אויף מיינע נעגעל. . . .“ אודאי האָט זי די שוויגער
אויסגעלאַכט און אויסגע'בטל'ט אלע בייזע וויסמע חלומות אויף
די שונאים'ס קעפ, און שטילערהייד האָט זי צושיקט די עלטערע
קינדער, זיי זאָלען אויפזוכען און אראָפברענגען דעם טאטען, וואָס
איז געווען דעמאָלט פערנומען אין זיין „אומשאַסטאָק“ מיט „ריי-
בען“. און נישט געווארט אויפ'ן טאטען, האָט די באַבע מינדי
פעררוקט גרויסע „טשאַוואונעס“ און טעפ מיט וואַסער אין אויווען
אריין און אליין דערווייל גענומען ראַטעווען די קראַנקע. זי האָט
געטהאָן אַלסדינג, וואָס אין א מענשענ'ס כח איז צו טהון, און האָט
ניט פערגעסען אויף צו שיקען נאָכ'ן דאָקטאָר קאָזאטשקאָווסקי,
דער בעסטער דאָקטאָר אין שטאָדט. ער איז אַ קריסט, אַ דיקער,
מיט אַ רויט פנים. אויף איהם, אויף דעם קאָזאטשקאָווסקי דעם
דאָקטאָר, זאָגען אידען מכינים, אז ער איז אזוי געזונט, אז ער וועט
אמאָל שטאַרבן געהענדיג. און האָטשט דער דאָקטאָר קאָזאטשקאָו-
וסקי איז טאָקי דער בעסטער דאָקטאָר, פון דעסוועגען האָט די
באַבע מינדי אראָפגעבראַכט אויף יענקעל דעם רופא—ער איז אַ
איד און מע קאָן זיך מיט איהם בעסער דורכשמועסען. יענקעל

די שטאָרט האָט אָבער אויך ניט געשוויגען, געטהאָן אַלס־דינג, און קודם כל זיך אַ נעם געגעבען צום „רייבען.“ גיך און געשווינד איז בעשאַפֿען געוואָרען אַ חברה „רייבערס.“ זייער עובדא איז געווען—קוים איז עמיצען געוואָרען „נישט גוט“, איז מען געקומען צו איהם, אַוועקגעלייגט און „געריבען.“ אַ סך מענ־שען האָט מען טאָקי מיט אַט דעם רייבען אָבגעראטעוועט. צוויי־שען די חברה „רייבערס“ האָבען זיך פֿערשריבען די פּינסטע בעלי־בתים פון שטאָרט. די שטאָרט גופא איז איינגעטיילט געוואָרען אין „אומשאַסטקעס“, אויף יעדען „אומשאַסטאָק“ — בעזונדערע „רייבערס.“ דער העלד פון דער ביאָגראַפֿיע האָט אויף זיי געקוקט מיט גרויס דרך־ארץ און מיט פֿערוואַנדערונג, ווי אויף אמת'ע העלדען, גבורים. עס איז געווען צו זעהן, אז זיי האָבען קיין ברע־קעל מורא ניט, ניט פֿאַר די חלירע, ניט פֿאַר'ן טויט. איינס דאָס אַנדערע האָבען זיי זיך געשטאַרקט, גערעדט מיט אַ שמייכל, גע־טרונקען לחיים און געווינשעוועט, „דער אויבערשטער זאָל רחמנות האָבען און די עפֿידעמיע זאָל געשטילט ווערען . . .“

פֿערשטעהט זיך, אז די ראַבינאָוויטשעס זענען אויך געווען צווישען די „רייבערס.“ יעדען אויפֿדערנאָכט, געקומען פון זיין „אומשאַסטאָק“, האָט נחום ראַבינאָוויטש געהאַט צו דערצעהלען נייעס און נייעס : וויפֿיעל מאָל און וועמען מע האָט היינטיגען טאָג „געריבען.“ וועמען מע האָט „אָבגעריבען“ און וועמען ניט. אַלע זענען געשטאַנען אַרום איהם און געקוקט מיט דרך־ארץ און אויסגעהערט מיט נייגעריגקייט און מיט שרעק די דאָזיגע נייעס. די קלייניטשקע חיה־אסתר האָט געבראַכען די פינגער, און, קוקענדיג אויף איהר האַלאַסטרע קינדער, האָט זי אַ זאָג געגעבען פֿערביי־געהענדיג : „ער זאָל קאָטש ניט פֿערשלעפֿען, חלילה, די חלירע אין שטוב אַריין.“ דערויף האָט איהר נחום אָפֿגעענטפֿערט מיט אַ שמייכל, אז „די חלירע איז ניט אזא קרענק, וואָס מע פֿערשלעפֿט זי ; וועמען ס'איז באַשערט, טרעפט זי איהם אין דערהיים . . .“

אפֿנים, אז דער קלייניטשקער חיה־אסתר איז עס באַשערט

וואָס לאָזט זיך שוין הערען מיט זיינע גרינגע שוואַרצע פליגלען. ער לאָזט זיך הערען, נאָר זעהן זעהט מען איהם נאָך ניט. די קינדער ווייסען נאָך ניט, וואָס דאָ טהוט זיך, נאָר זיי פיהלען מיט זייער אינסטינקט, אז דאָ קומט עפּים פאָר א גרויסע זאך, וואָס איז נאָך א סוד פאר זיי. אויף דער באַבע מינדי'ס פנים לייענען זיי: „דער טויט וויל צונעמען ביי די קינדער זייער מאמע, נאָר אויך וועל עס מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף נישט דערלאָזען!..“ און אז זי זאָגט, זי וועט נישט דערלאָזען, קאָן מען איהר גלויבען. דער באַבע מינדי מוז מען גלויבען! איינמאָל, בעת דער דאָקטאָר קאָזאטשקאָוסקי איז געווען ביי דער קראַנקער, וועלכע האָט שוין געהאַלטען, אפנים, זעהר שמאַל—דאָס האָט מען געקאָנט זעהן נאָכ'ן דאָקטאָר'ס רויט פנים, וואָס איז געוואָרען נאָך רויטער, האָט די באַבע מינדי צונויפגערופען אלע קינדער, האָט זיי אויסגעשטעלט אין דער רייהע איינציגווייז, פונ'ם עלטסטען (א בעל־הבית'על שוין מיט א בערדעל) ביז'ן קלענסטען (א מידעלע פון קוים א יאָהר), און אז דער דאָקטאָר קאָזאטשקאָוסקי איז ארויסגעגאנגען פון דער קראַנקער'ס חדר, איז זי איהם געפאלען פאר די פיס, געקושט אין די הענד און צוגעפיהרט איהם צו דער חאַליאַסטרע: „גא, זעה, פריץ לעבען, וויפיעל ווערים, וויפיעל יתומים די קראַנקע לאָזט איבער, טאָמער חלילה, די שעה זאָל ניט זיין! טאָקי א יושר, האָב רחמנות, פריץ לעבען, אויף די דאָזיגע ווערים, אויף די אומשולדיגע שעפעלעך! . . .“ מיר דאכט, אז אפילו א שטיין האָט דאָס געקאָנט ריהרען. עס האָט געריהרט אפילו דעם דאָקטאָר קאָזאטשקאָוסקי. ער האָט צענומען מיט די הענד: „וואָס קאָן ער טהון? ער טהוט אלסדינג, וואָס ער קאָן. אָט וועמען מע בעדאָרף בעטען! . . .“ און ער האָט א ווייז געגעבען מיט'ן פינגער ארויף: צו גאָט, הייסט עס. . . נאָר א דאָנק פאר דער עצה, פריץ לעבען!—צו גאָט בעדאָרף זי איהם ניט פאר א מליץ־יושר! צו גאָט ווייסט זי שוין אליין דעם וועג. זי איז שוין געווען אין שול. זי

דער רופא איז טאקי מעהר ניט ווי א רופא, נאָר א טענדעווערענדער (אזא מין הענגקאלנער) טראַגט ער, ווי א דאָקטאָר, און לאַנגע האָר און ברילען טראַגט ער, ווי א דאָקטאָר, און שרייבט רעצעפטען, זוי א דאָקטאָר, און לייענט לאַטיין, ווי א דאָקטאָר, און געלד נעמט ער אויף, ווי א דאָקטאָר. דאָס הייסט, אז מע גיט איהם אין האַנד אריין א מטבע, נעמט ער צו די מטבע כלומר'שט ווי איבערגוואַלד און טאַפּט אין קעשעני די מטבע און טרעפט אלע מאָל וויפיעל דאָרטען איז. א סימן—טאָמער איז ווינציגליך, הייסט ער זיך געבען איין אנדער מטבע, נאָר איידעל, מיט א שטייבעל און מיט א גלעט די לאַנגע האָר און מיט א צורעכט־מאַכען די ברילען.

מיט איהם, מיט דעם יענקעל דעם רופא, האָט זיך די באַבע מינדי פערשלאָסען ביי זיך אין אַלקירעל, פריהער ארויסגעטריבען די קליינע קינדער אין דרויסען ארויס, און האָט זיך דאָרט מיט איהם לאַנג־לאַנג געשושקעט, ביז דער טאטע איז געקומען. און אז דער טאטע איז געקומען ניט טויט ניט לעבעדיג, איז די באַבע מינדי אָנגעפאַלען אויף איהם, געגעבען איהם א מיאוס'ען פסק, און ס'איז געווען א קאָמדיע צו זעהן, ווי דער טאטע פערענטפערט זיך פאַר איהר. . . . אד! ווער עס האָט ניט געזעהן אין יענע טעג די באַבע מינדי, דער האָט קיין שענס ניט געזעהן. א אידענע א קאָמאָדיר! א אידענע א פעלדמאַרשאַל! די זיידענע טונקעלגרינע פעטשיילע מיט די זילבערנע עפעל אויסגעמאַהלט, וואָס אויפ'ן קאָפּ, פערבונדען מיט ביידע עקען אַהינטער, די אַרבעל פון דעם וואָלענעם שאַקאָלאַד־פאַרביג קלייד פערקאַטשעט ארויף, דער שוואַרצער ריפסענער פאַרטוך אויפ'ן קלייד און די ריין־אויסגעוואַשענע הענד האָבען צוגעגעבען איהר אַלט געקנייטשט שטרענג פנים איין אויסזעהן—גלייך ווי זי וואָלט געטאַרעראַמעוועט אויף א חתונה, נישט אַרום א געפעהרליך קראַנקער שנור, וואָס ליגט אויף חלירע און וואָס באַרעט זיך מיט'ן טויט. עס האָט אויסגעזעהן, אז ניט די מאַמע חיהראסתר באַרעט זיך מיט'ן טויט, נאָר זי, די באַבע מינדי באַרעט זיך פאַר איהר, פיהרט א מלחמה מיט'ן מלאך־המוות,

טען פון בעט, אז א קינד האט זיך אוועקגעלייגט. ווי דער מאמעס קליין הענטעל האט געטאפט ביים קאפ, געהאלטען ביים דופק, גע- גלעט די בעקלעך. ווי די מאמע האט גענייהט אלע ערב יום-טוב מלבושים'לעך פאר די קינדער. ווי די מאמע פלעגט אלע ערב שבת צוואנגען די קעפלעך. ווי די מאמע האט געלאכט פסח ביים סדר, אז קינדער האבען זיך אָנגע'שכור'ט פונ'ם ארבע-כוסות-וויין. און נאך און נאך זאכען האבען די קינדער דערמאנט זיך, געלעגען יע- דער בעזונדער איינגעגראכען מיט די פנים'ער אין די קישענס און צעגאנגען געוואָרען פאר געוויין . . . אָבער נאך גרעסער און שטארקער איז געוואָרען דער געוויין, אז זיי האבען דערהערט דעם טאטען וויינען—א טאטע זאָל גאָר וויינען!—און אז זיי האבען דערהערט, ווי די באַבע מינדי יאָמערט און קלאָגט און לייענט מיט אַ ניגון, ווי פון א תחינה, טענה'ט זיך אויס מיט'ן רבונד-של-עולם: „פאר וואָס האָט ער ניט צוגענומען בעסער זי, די באַבע מינדי, איידער אזא יונג צווייגעלע, אַ מאַמע פון, קיין עין-הרע, אזוי פיעל ווערען? . . .“ דאָס פערגלייכען איהרס די קינדער צו ווערען רופט ארויס ביי די קינדער אין דער דאָזיגער טרויעריגער מינוט נישט ווילענדיג א שמיכעל: וואָס עפּים גראָד ווערען? נאָר פלוצ- צים עפענט זיך די טיר און ווי א וויכער רייסט זיך אריין אין שטוב אריין דער פעטער פיני מיט זיינע צוויי זיהן גלייך פון אלטען בית המדרש—דאָרטען דאווענט דער פעטער פיני—מיט אַ ברייטען גוט שבת. דערזעהן, ווי דער עולם וויינט און קלאָגט און יאָמערט— אז ער צעשרייט זיך ניט אויף א קול און צעבייזערט זיך אויפ'ן טאטען און אויף דער באַבע מינדי: „וואָס איז דאָס? אום שבת וויינט איהר? רשעים! גזלנים! וואָס טהוט איהר עס? איהר זענט משוגע? צי חסר דעה? צי איהר האָט פערגעסען, אז מיר האָבען היינט שבת און שבת טאָר מען ניט וויינען? ! נחום, וואָס טהוטס דו? מע טאָר ניט—ס'איז שבת! וואָס ס'זאָל ניט זיין—איז שבת בילכער! . . .“ און אליין האָט זיך דער פעטער שוין אָפּגעקערעוועט אויף אַ זייט, בלומרשט אויסגעשנייצט די נאָז, מחילה, נאָר אין

האָט זיך שוין פֿערזאָרגט מיט תּהלים־זאָגער אויף אַ גאַנצען מעת־לעת. זי איז שוין געווען אויפֿ'ן הייליגען אָרט אויף, געריסען קברים, געוועקט זכות אבות. אזאַ מאַמע, ווי איהר נחום'ס ווייב, בעדאַרף נישט לאָזען איהר זעהן אן אלמן און די קינדער יתומים! אזא צדיקית, ווי היה־אסתר, טאָר נישט שטאַרבען! „ניין, גאָטעניו, דו ביזט אַ גוטער גאָט, דו וועסט דאָס נישט טהון! . . .“

עס האָט אָבער נישט געהאַלפֿען קיין זאך. גאָט איז טאַקע אַ גוטער גאָט, נאָר די קלייניטשקע היה־אסתר איז שוין מעהר נישט אויפגעשטאַנען. זי איז געשטאַרבען. שבת אין דער פריה איז דאָס געוועזען, דעמאָלט ווען אידען זענען נאָך אין שוהל.

געשטאַרבען?—פאַר חברה קליינוואַרג איז דאָס געווען נאָכ'ן רבי'נס טויט (משה דעם שוחט'ס) דער צווייטער טויט, וואָס זיי האָבען מעהר געפיהלט ווי פערשטאַנען—און עס האָט זיי וועה גע־טהאָן שטאַרק־שטאַרק! אמת, זייער מאַמע איז נישט געווען אזאַ ווייכע, אזאַ צוגעלאָזטע, ווי אנדערע מאַמעס. אמת, מע פלעגט באַפען פון איהר אָפטע פעטש, סטוסאַקעס און בוכענציס—„קינדער זאָלען נישט זיין קיין נאשערס און נישט וועלען נאָך! קינדער זאָלען נישט האָבען קיין טבע זיך פלאָנטען פאַר די פיס! קינדער זאָלען נישט לייעב האָבען שטשירען די צייהן, ראַהאַטשען זיך!“ דאָס האָט בע־יאַרפט הייסען, אז קינדער זאָלען נישט לאַבען. און קינדער האָבען דוקא יאָ געלאַכט, ווארום ווי קאָן מען נישט לאַכען, אַז עס לאַכט זיך? אזא געלעכטער האָט זיי געקאָסט טייער. זיי האָבען בעצאָהלט מיט אָנגעריסענע אויערען און מיט אויפגעלאָפענע באַקען פון דער מאַמעס קליינע, נאָר שטאַרקע הענט־לעך, וואָס לאָזען זיך פיהלען. . . . איצט אָבער האָבען דאָס קלייני־וואַרג פערגעסען. פערגעסען די פעטש מיט די קולאַקעס מיט די סטוסאַקעס און פאַטילעטשניקעס, און דערמאָנט זיך בעסער, ווי די מאַמע פלעגט אריינלעגען די האַנד אין קעשעני זוכען פאַר יעדען קינד אַ גראַשען. ווי די מאַמע פלעגט זיי איינגעבען אלע ראש־חודש ווערעמקרויט מיט האָניג. ווי די מאַמע פלעגט נישט אָפּטוֹר־

דיא שבעה־זיצערם

אייניועגס געחאפט א קוק מיט איין אויג אהין, וואו די מאמע ליגט
 איין איבערגעדעקטע מיט שווארצען, האָט ער אויסגעווישט אין
 דער גיך די אויגען, מע זאָל ניט זעהן, אז ער וויינט, האָטש אין קול
 גופא האָבען זיך געלאָזט הערען טרערען און גערעדט האָט ער שוין
 אביסעל ווייכער:

„פאָלג מיר, נחום! גענוג! דו נעמסט אויף זיך צופיעל! . . .
 נו, גענוג שוין! מע טאָר ניט—ס'איז שוין . . .“

דער פעטער פּיני האָט נישט געקאָנט ארויסרעדען דאָס וואָרט
 „שבת“, ווארום די טרערען, וואָס ער האָט די גאנצע צייט געשלאָנ-
 גען, האָבען זיך איהם אוועקגעשטעלט אין האַלץ פאַפּעריק, האָט ער
 נישט געקאָנט מעהר בעהערשען זיך, איז ער צוגעפאלען צום טיש
 אויף דער לינקער האַנד, ווי מען פאַלט „תחנון“, און האָט זיך צע-
 וויינט, ווי א קליין קינד, און אויסגערופען אויף א דין קול: „חיה-
 אסתר! חיה-אסתר! . . .“

די שבעה-זיצערס.

דער טאטע קוקט אריין אין ספר איוב.—מע רעדט איהם שדוכים.—די קינדער וועט מען אפשיקען קיין באהסלאוו צום זיידען משה יאסי.

יינמאל האט דער העלד פון די בעשרייבונגען אזוי נישט געבענקט נאכ'ן אוצר, וואס זיין חבר שמואליק האט איהם אמאל דערצעהלט, ווי אין דער צייט, ווען ער און דער טאטע און אלע זיינע ברידער און שוועסטער זיינען געוועסען אין די זאקען אויף דער ערד „שבעה“ נאך דער מאמען.

ווען איך האב איצט איין אוצר—האט ער זיך געטראכט—אט פון יענעם אוצר, וואס ליגט דאָרט אינ'ם קליינעם שטערטעלע בעהאלטען, האָטש נישט אינגאנצען, האָטש אַ טייל פון יענעם אוצר—אך, ווי וואָלט עס מיר איצט צוגוץ געקומען! . . . די באַבע מינדי וואָלט אויפגעהערט צו וויינען און צו קלאָגען און צו אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונג של עולם, איהם פירעהאלטען, אז ער האָט נישט גוט געטהאָן, וואָס ער האָט צוגענומען פריהער די שנור, ניט זי, די שוויגער . . . דער טאטע וואָלט אויפגעהערט צו זיפֿ צען און קרעכצען און צו טענה'ן, צו וואָס לעבט ער אויף דער וועלט און וואָס איז ער אָהן חיה אסתר'ן? . . . און אויך זיי, די קינדער, וואו וואָלטען זיי איצט געוועזען? געוויס ערניץ מיט אלע יונגלעך ביים טיף, געשוואומען, געחאפט פישלעך, אָדער גלאט געלאָפען אין דער וועלט אריין—אזא זון! אזא היטץ! וואָלוועל וויינשעל, וויינפערלעך בחצי חנם, און גרינע אונערקעלעך, נאָה

דער פעטער פויני שוין אויפ'ן לעצטען טאָג שבעה—וועסט טהון דאָס, וואָס אלע אידען טהוען—וועסט, אסירצה-השם, חתונה האָבען . . .

חתונה האָבען? . . . דער טאטע וועט חתונה האָבען? . . . מיר וועלען האָבען א נייע מאמע? . . . ווי אזוי וועט זי זיין? . . . —אזעלכע געדאנקען קריכען אין קאָפּ אריין. די קינדער קוקען אויפ'ן טאטען, וואָס וועט דער טאטע זאָגען? . . . דער טאטע וויל ניט הערען, ניט זעהען. ער זאָגט:

— חתונה האָבען? א י ד זאָל חתונה האָבען? נאָך אזא חיה-אסתר'ן זאָל איך געהן חתונה האָבען? און דאָס זאָגסט דו, איין אייגענער ברודער? ווער נאָך האָט זי אזוי געקענט, ווי דו? . . . עס שטיקען איהם די טרעהרען. ער קאָן ניט רעדען מעהר. דער פעטער פויני ווישט אָפּ די ליפען, מאכט א שווייג.

— צייט מנחה דאוונען—זאָגט דער פעטער פויני און אלע שבעה-זיצערס, דער טאטע מיט די קינדער, שמעהען אויף פון דער ערד, שמעלען זיך דאוונען מנחה, און אלע קינדער, זעקס בנים, צווישען זיי איינער א בעל-הבית'על שוין מיט א געל בערדעל, אליהו הייסט ער, טהוען א קלאפ אָפּ דעם קריש—א מחיה צו הערען! די משפּחה קוקט מיט גדלות אויף די „קדישים“, פרעמדע ווייבער זיינען מקנא: „מיט אזעלכע קרישים נישט אָנקומען גלייך אין גן-עדן אריין—איז שוין עס וועלט! . . .“

דאָס זאָגט א שטיקעל קרובה, בלומה רופט מען זי, א ראַבע-טיני אידענע, האָט א מאן, איז ער א שטומער. זי האָט אוועקגע-וואָרפען איהר מאן מיט איהרע קינדער און איז געקומען העלפען עפעס טהון, אין שטוב, אין קיך, אָדער ביי די קינדער. די קינדער קאָנען זיך ניט בעקלאָגען, אז מע האָט אָן זיי פּערגעסען. אדרבה, זינט די מאמע איז געשטאָרבען, זענען זיי געוואָרען ביי אלעמען חשוב'ער—יתומים! עס זענען געווען מאָמענטען, וואָס דאָס שבעה-זיצען איז ביי זיי געווען גאָר א גאנצער יום טוב. ערשטענס (און דאָס איז דער עיקר פון אלע עיקרים!), מע געהט ניט אין חדר.

מיט די שפיץ־גאָדלען, לאָזען זיך שוין הערען, אַט באַלד וועלען אויפֿקומען אויך דינים געלע, שמעקענדיגע, און אַרבוזעס רויטע ווי פייער, הירושעדיגע ווי זאַמך, זיסע ווי צוקער, — „אַך, איין אוצר! אַך, איין אוצר!“ און די געדאַנקען הויבען איהם אויף און טראָגען איהם אוועק אין איין אנדער וועלט, אין א וועלט פון פאַר טאָזיעס און חלומות, זיסע, גוטע חלומות. און עס שטעלט זיך איהם פאַר, אז ער האָט איהם שוין, דעם „אוצר.“ פלוצים האָט ער זיך איהם אַנטפֿלעקט מיט אַלע זיינע טהייערע זאַכען, סגולות און שטיינער, אז ער האָט שוין דאָס גאָלד און זילבער און די האַלבע אימפֿעריאַלען און די דימענטען און ברייאַנטען, און אז דער טאַטע איז איבערראַשט: „פון וואַנען האָט זיך, שלום, פלוצים גענומען צו דיר אזא גוטס?“ „איך קאָן דיר ניט זאָגען, טאַטע, פון וואַנען, וואָרום קוים זאָג איך דיר פון וואַנען, הויבט זיך עס אויף און עס ווערד פֿערשוואַנדען . . .“ און שלום פיהלט זיך אויפֿ'ן זיעבעטען הימעל, וואָס ס'איז איהם געראָטען אַרויסציהען דעם טאַטען פון דער נויט, און עס טהוט איהם נור באַנג, האַרצעדיג באַנג, וואָס די מאַמע נעבאָך איז נישטאָ דערביי. „נישט באַשערט! — זאָגט די באַבע מינדי — אַלע איהרע יונגע יאָהרען איז זי נעבאָך אָפֿגעקומען אויף דער וועלט צוליב די קינדער, און איצט, אז ס'איז געקומען צום לעבען, זענען אויסגעגאַנגען די יאָהרען! . . .“

נאָר אַט דערהערט זיך א זיפֿץ פונ'ם טאַטען: „גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טהון?“ — און דער קליינער בעל־חלומות קעהרט זיך אום פון יענער גליקליכער וועלט פון פאַר טאָזיעס און חלומות צוריק אַהער אין דער דאָזיגער וויסטער וועלט פון זאָרג און טרערען, וואו מענשען רעדען פון מעהל אויף באַקען חלה, פון געלד אויף געהן אין מאַרק, פון אורחים, וואָס ווילען ניט פאַהרען, פון פרנסה, וואָס איז „געשלאָגען,“ — און די אַלע רייד ווערען צוגעדעקט מיט'ן טאַטענס קרעכץ און מיט'ן טאַטענס זיפֿץ: „גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טהון? . . .“

— וואָס הייסט, וואָס טהוט מען? — פאַלט אויף איהם אָן

רערוואָרגען ווערען, צו אלדע גומע יאָהר! . . . דערנאָך קומט די מוחמע טעמע, א אירינע אָהן צייהן, שאַקעלט אביסעל מיט'ן קאָפּ, דאָס פנים לאַכט, נאָר די אויגען וויינען. זי רעדט אויס דאָס האַרץ, דערצעהלט אַ נייעם: אַז מיר'ן אלע שטארבען. . .

דאָס איז משפּחה. דערנאָך קומען פרעמדע. אלערליי פאַר-שווינען, אזעלכע וואָס גלויבען שטאַרק אין גאָט און אין יענער וועלט, און אזעלכע, וואָס האַלטען ווינציג וואָס פון גאָט און פון יענער וועלט. למשל, „אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס"—דער מאַכט חוזק פון אַלסדינג. לית דין ולית דין. ס'שטעהט, זאָגט ער, בפירוש געשריבען: „ומותר האדם מן הבהמה אין"—קין חלוק נישט צווישען א מענשען און, להבדיל, א בהמה. . . א שרעק, וואָס דער אַרנאָלד צערערט זיך אָן! על ה' ועל משיחו! און אַלס-דינג קומט אויס ביי איהם אזוי קיילעכיג, אזוי געשליפען! ער איז דער איינציגער, וואָס געהט אוועק מיט אַ זיי געזונט. א מענש, וואָס גלויבט ניט אין קין זאך, איז דאָך ניט שייך! כדאי צו וויר-סען, וואָס וועט זיין מיט אזא אַרנאָלדען, ווען ער נעמט און טהוט אַ שטאַרב אוועק? „מיד מעגט איהר נעהמען באַלד נאָך מוין טוירט און פערברענען אויפ'ן פייער און דאָס אַש צעשפרייטען אויף אלע זיעכען ימים—אַרט מיר אויך ניט! . . .“ אזוי זאָגט אַרנאָלד און כאַפט אַ מאוסען פסק פון דער באַכע מינדי: „לאָזען שוין, זאָגט זי, אייערע שונאים רעדען פאַר אייך!“ און אַרנאָלד—ס'זאָל איהם ריהרען! ער לאַכט זיך אויס, געהט אוועק, און עס קומט אָן יאָסי פרוכשטיין מיט די גרויסע צייהן זון ביזערט זיך אויפ'ן טאַטען, למאי ער וויינט אזוי. „ער האָט זיך אויף איהם, זאָגט ער, אזעל-כעס ניט געריכט. . .“ דאָדי יצחק ביגדורס זאָגט אויך דאָס אייר-גענע. ער שווערט ביי זיין הייליגע נאָמנות, אַז ווען ביי איהם טרעפט זיך אַזא-נאָמגליק, וואָלט ער, חאַ-חא, אריינגעוואָרפען אין מאיר בעל נס פושקע. . . אַז דאָדי געהט אוועק, ווערט אַ גע-לעכטער, וואָרום אלע ווייסען, אַז דאָדי יצחק ביגדורס האָט אַ ווייב, הייסט זי פייגע-פערעל—איז דאָס אַ פייגע-פערעל פון גאָט! . . .

צווייטענס, מע גיט זיי זיסע טיי מיט בולקע, וואָס זיי זענען דערצו גאָר נישט געוואוינט געוואָרען, און מע טאפט ביי זיי די קעפלעך און ביי די בייכלעך און מע פרענט זיך נאָך אויף זייערע מאָגענס. זיי האָבען שוין גאָר בעקומען „מאָגענס“! היינט וואָס איז ווערטה גלאַט זיצען אלע מיט'ן טאטען אויף איין קאָלדערע, זעהען, ווי דער טאטע קוקט אריין מיט זיין גרויסען געקנייטשטען שטערען אין א ספר „אויב“ אריין, הערען, ווי אידען און ווייבער קומען צוגעהן, אלע מאָל נייע פארשונינען, מנחם אבל זיין, רעדען עפּים אלע אזעלכע מאָדנע דבורים, קומען אריין אָהן א גוט מאָרגען, געהען אוועק אָהן א זייט געזונט, בלינצלען עפּים אזוי מאָדנע מיט די אויגען און מורמלען עפּים אונטער דער נאָז: „..... מ . . . מ . . . מ . . . ציון וירושלים! . . .“

פאר'ן קליינעם ווייסען-חברה'ניק, פאר שלום'ען, זענען אָט די ווייזטען א גאנצער אוצר פון טיפען און בילדער, וואָס איינס צום אנדערען זענען ניט גלייך און וואָס בעטען זיך אויפ'ן פאפיער. דער ערשטער קומט דער פעטער פיני. ניט אליין, נאָר מיט זיינע צוויי אויבענדערמאָהנטע זיהן מיט די לאנגע קאפּאָטעס—ישראל'יק און איצעל. דער פעטער פיני פערקאטשעט די אַרבעל און רעדט, די זיהן שווייגען. דער פעטער פיני רעדט פון א דין, ווען, אייגענט'ליך, עס דאַרף זיך ענדיגען די זיעבען טעג שבעה: אין דערפריה, צי אויף דער נאכט? ער שטעהט אויף, זאָגט צו, אז ער וועט נאָך א קוק טהון ביי זיך אין א פאָר ספרים, וועט ער וויסען אַקוראַט. דערווייל געזעגענט ער זיך ניט, זאָגט עפּים אויף דער גיך אינאיינעם מיט ביידע זיהן „ציון וירושלים“—און פאשאַל. נאָך איהם קומט די מוהמע חנה מיט איהרע טעכטער, הויבען אויף א קוויט טשעריי אויפ'ן טאטען: גענוג שון! גענוג! ער זאָל אויפהערען וויינען אויף דער מאמע, ווארום ער וועט זי לעבעדיג ניט מאַכען! פאר'ן אוועקגעהן זאָגט זי, אז מען קען דערשטיקט ווערען, טהוט א שמעק טאבעקע פון א קליין זילבערען פושקעלע און מאכט א גוואלד, מע זאָל עפענען האַטש איין פענסטער, ווארום מע וועט דאָ

האַט געצויגען איצט צו עפּים אַנדערש : צו דער נסיעה, צו דער
 נײַער גרויסער שטאָדט—קײן באַהסלאוו, צום זיידען משה־יאָסי
 מיט דער באַבע גיטעל פון דער מאַמעס צד, וואָס, מע זאָגט, זיי
 זענען אזוי רייך ! אזוי רייך ! . . .

דאנקען השם יתברך, וואס מע קען שוין האַטש געבען א לאַד. דער טאטע קוקט נאָך אַלץ אַרײַן אין ספר „איוב“, נאָר ער ווײַנט שוין נײַט אזוי שטאַרק, ווי ער האָט געווינט די ערשטע טעג. און ער בײַזערט זיך שוין נײַט אויפֿ'ן פעטער פֿינײַן, למאי ער וואָרפט אַרײַן א וואָרט וועגען חתונה האָבען. ער זיפצט נאָר, און קרעכצט נאָר, און פֿרעגט: „וואָס טהוט מען מיט די קינדער? מיט די קינדער וואָס טהוט מען?“

— מיט די קינדער וואָס טהוט מען?—ענטפֿערט איהם דער פעטער פֿינײַ און גלעט זיך די באָרד.—די עלטערע וועלען זיך לער-נען, ווי זיי האָבען געלערענט; און די קלענערע וועסט דו אָפּשיקען צו זייער זיידען קיין באָהסלאָוו.

דאָס מײַנט ער דעם זיידען משה יאָסי מיט דער באָבע גיטעל פֿון דער מאַמעס צד, וועלכע די קינדער האָבען קײַנמאָל נישט גע-זעהען, נאָר געהערט דערצעהלען, אז ערגײַז ווײַט, אין א שטאָרט וואָס הײַסט באָהסלאָוו, האָבען זיי א זיידען מיט א באָבע, וואָס זענען, זאָגט מען, גאנץ רײַך, אָנגעשטאָפט מיט געלד. אַהין, הײַסט עס, ווײַל מען זיי אוועקשיקען? זעהט איהר, דאָס איז דוקא א פֿלאַן! ערשטענס, דאָס פֿאַהרען—דאָס אַלײַן וואָס איז ווערטה? צוויי-טענס, זעהען א נײַע שטאָרט. הײַנט בעקענען זיך מיט א זיידען און מיט א באָבע, וואָס מע האָט זיי קײַנמאָל נישט געזעהען, דאָס איז בײַ אײַך גאָרניט? עס בלײַבט איבער נור אײַן זאך: וועמען רעכענט דאָס דער פעטער פֿינײַ צווישען די „עלטערע“ און וועמען צווישען די „קלענערע“? ס'איז גאָר קײַן ספק נישט, אז א יונגעל, וואָס איז שוין בר־מצוה, ער מעג זיך האַלטען מיט א קאָפּ נידערי-גער פֿון א הונד, בעדאַרף גערעכענט ווערען צווישען די „עלטערע“—און דאָס האָט דעם בר־מצוה-בחור'על אזוי ווײַט פֿעראַינטערעסירט, אז ער האָט שוין כמעט אָנגעהויבען צו פֿערגעסען אָן דער מאַמע, נאָך וועלכע ער זאָגט אַלע אין דערפֿריה און פֿאַרנאַכט קדיש, אָן דעם טאַטען, וואָס הערט נישט אויף צו זיפצען און צו קרעכצען, און דעם אוצר, נאָך וועלכען עס בענקט איהם אזוי שטאַרק. . . . איהם

ביום דניעפער

ביים דניעפער

די נסיעה קיין באהסלאוו—שמעז וואלף בעל עגלה א שווייגער.—מע ווארט אויפ'ן פאראם.—דער בעל עגלה האפט א מנחה ביים ברעג טייך.—עס דאווענט זיך געשמאק.

יינמאל—סוף זומער, פאר ימים נוראים איז דאס געווען—איז צוגעפאָהרען צום גאניק א בויך, און מע האָט אויפגעזעצט די קלענערע קינדער, פיער יונגלעך און צוויי מיידלעך,—שלום דער בר-מצוה-בחור'על איז געווען צווישען זיי—מיט-געגעבען צו צוויי העמדלעך, עסענווארג אויף א פאָר טאָ: און א בריעה צום זיידען משה'יאָסי מיט דער באַבע גיטעל און אַנגעזאָגט זיי אַמאָל צוואַנציג, זיי זאָלען זיין געהיט ביים ארי-בערפאָהרען מיט'ן פאראם איבער'ן דניעפער.

פאָהרען איבער'ן דניעפער—און נאָך מיט א פאראם דערצו! קיינער פון זיי האָט קיין פאראם קיינמאל ניט געזעהען און ווייסט נאָר ניט מיט וואָס מע עסט עס. נאָר מע איז זיך משער, אז עס דארף זיין ניט שלעכט און מע פערגעסט, אז די מאמע איז געשטאָר-בען, און מע פערגעסט אלסדינג, און מע קלערט נור וועגען דער נסיעה, וועגען דניעפער, וועגען פאראם. נאָר מע דערמאָנט זיי, אז די מאמע איז געשטאָרבען. ס'איז דאָ א באַבע מינדי, וואָס זאָגט זיי אָן נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, זיי זאָלען ניט פערגעסען און חלילה ניט דורכלאָזען זאָגען קדיש נאָך דער מאמע, און זי גלעט זיי מיט קאלטע גליטשיגע פינגער, און זי קושט זיי אין די בעקלעך.

און אזוי ווי מענשען זענען פארהאן אלערליי פערשידענע
 כאראקטערען. אזוי זענען להבדיל פערד אויך פארהאן אלערליי
 סארטען. די פערד פון שמעון-וואָלף דעם בעל-עגלה זענען שטארק
 געראַטען אין זייער בעל-הבית—זיי זענען שלעפּעריג און האָבען
 א טבע—זיי ניסען. . . . א גאנץ וועג ניסען זיי. ניסען און פאַרש-
 קען און שמייסען מיט די עקען און שלעפּען זיך, און שלעפּען זיך.
 עס דאַכט זיך אויס, אז מע שלעפּט זיך שוין אזוי—מע האָט שוין
 כמעט פערגעסען פון ווען אָן. און גאָט ווייס, אויב מע וועט זיך
 אמאָל דערשלעפּען ערגיץ צו א ישוב. הימעל און ערד און זאָמער,
 זאָמער אָהן א שיעור. און טאָמער איז קאָרג, שטעלען זיך די פערד-
 לעך גאָר אנידער אין מיטען דרינען, שמעון-וואָלף קריכט אַראָפּ פון
 וואָגען, לאָזט אויס אויף זיין דין קול-כעל מיט נגון אויסגעצויגען:
 „א-י-ש-ר-י כָל חו-סִי בּו . . .“ דערנאָך טהוט ער א זאָג צו די
 קינדער: „ארויסט פון וואָגען!“ די קינדער קריכען ארויס פון
 בויד—וואָס וועט דאָ זיין?—גאָרנישט, אזוי ווי ס'איז זאָמדיג,
 איז פאר די פערד צופיעל משא, וועט מען געהן אביסעל צופוס.
 מילא—אויך אָהן איין אומגליק—צופוס איז צופוס. אדרבה, צו-
 פוס איז נאָך פרעהליכער. נישמעהר—דאָס יונגסטע יתומה'לע, א
 יאָהר אלט, וויל ניט בלייבען אליין אין וואָגען. וויינט עס, מוז
 מען דאָס טראָגען אויף די הענט—איז שוין עפּים ניט אזוי פּוּיגעל-
 דיג. א גליק, וואָס דאָס ציהט זיך ניט אזוי לאַנג. באַלד ווערד
 דער וועג ווידער א וועג, און שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה טהוט א
 זאָג צו די קינדער: „קריכט אין וואָגען“—קלעטערט מען ארויף
 צוריק אין בויד אריין און מע גלייכט זיך אויס די ביינער, ביז עס
 קומט ווידער צו א טיעפע זומפּיגע זאָמער, איז ווידער: „ארויסט
 פון וואָגען,“ און ווידער: „קריכט אין וואָגען.“ נאָר שאַט! וואָס
 גלאַנצט דאָס עפּים דאָרטען פון דער ווייטען? וואָס בלישטשעט
 עס אזוי ווי גלאַז און שיינט אָפּ אויף דער זון מיט א זילבערנעם
 קאָליר, און שפּיעלט און שעמערירט אין די אויגען? אָט דאָס זאָל
 זיין דער דניעפּער?! חברה זיצען קוים איין אין וואָגען. און דער

און זי געזעגענט זיך מיט זיי אויף שטענדיג, אויף אייביג, ווארום
 גאט ווייסט, אויב זי וועט נאך זוכה זיין מיט זיי זיך צו זעהען נאך
 א מאָל . . . און אזוי ווי דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט: —אז די
 קינדער זענען געקומען נאָכדעם צוריק אהיים פון באַהסלאָוו, איז
 שוין די באַבע מינדי געווען דאָרט, וואו די מאמע זייערע, —א קבר
 נעבען א קבר, —און דער טאטע האָט געזאָגט קדיש נאָך ז י י ז
 מאמע אינאיינעם מיט די קינדער נאָך ז י י ע ר מאמע. דאָס
 איז געווען א יאָהר פון קדישים, דאָס יאָהר פון חלירע—אָהן א
 שעור קדיש-זאָגערס! א גאנצע שול האָט געזאָגט קדיש . . .

* * *

דער חלוק פון א מענשען ביז א מענשען! אויף וויפיעל מאיר-
 וועלוויל דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפיהרט די קינדער פון וואָ-
 ראָנקאָ קיין פערעיאַסלאָוו, איז געווען א מענש א לעבעדיגער א
 ריהרעוודיגער און א בערעדעוודיגער, אויף אזוי פיעל איז שמעון-
 וואָלף דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפיהרט די קינדער פון פערע-
 יאַסלאָוו קיין באַהסלאָוו, געווען א פערזאָרגטער, א פערשלאָפענער
 און א שווייגער—זאָל גאט היטען! האָטשט טעסעט אין איהם פלע-
 קער, האָטשט שיסט אין איהם האַרמאַטען, וועט ער אייך קיין וואָרט
 ניט ארויסלאָזען פונ'ם מויל, א חוץ: „קריכט אין וואָגען,“ אָדער:
 „ארויסט פונ'ם וואָגען.“ די קינדער זענען אויסגעגאנגען צו ווי-
 סען, ווען וועט שוין זיין דער „דניעפער“? ווען וועט מען איהם
 איבערפאָהרען מיט'ן „פאָראַם“? און וואָס הייסט עס „פאָראַם“?
 נאָר געהט טהוט עפּים—אז א איד רעדט ניט! זיצט ווי א נאָפּר-
 דעלע אויף דער קעלני, שמיסט די פערדלעך, סמאַצקעט זיי צו
 מיט די גראַבע ליפען און פון צייט צו צייט הערט מען נור די איינ-
 ציגע ווערטער: „ננאָ, חלירעס, א חלירע אויף אייך“ אָדער: „ננאָ,
 פגירות, א פגירה אויף אייך!“ און אז ניט, שעפטשעט ער עפּים
 מיט די ליפען צו זיך אליין און זינגט עפּים שטיל אויף א דין
 קול'כעל. דאָס זאָגט ער תהלים אויף אויסווייניג.

שפּרינגען אין וואַסער אַרײַן, זיך פּאַליאַסקען און שווימען, שווימען, שווימען . . .

— אַרױסט פון וואָגען! — טהוט שמעון-וואָלף אַ קאָמאָנדהעווע אַוים, קריכט אַלײַן אױף אַרױס פון וואָגען, פערשטעקט די בײַטש אין גארטעל, טראָגט צו בײַדע הענד צום מױל, פעררױסט דעם קאָפּ אַרױף און לאָזט אַרױס אַ מאָדנע פערדומפּען קול, ווי פון אַ צעבראַכענעם פּאָס:

— פּאַראַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ! פּאַראַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ!

די משמעות, אַז דער פּאַראַם איז אַ לעבעדיגע זאך, וואָס געד פינט זיך ערגײַץ דאָרט אױף יענער זײַט און מע בעדאָרף איהם אַרױסרופּען. חברה קלײַנוואַרג, אַרױסגעקראָכען פון וואָגען און אױסגעגלײַכט זיך די פערזעסענע פערגלױווערטע אַברױס, שטעלען זיך אַוועק העלפּען דעם בעל-עגלה אַרױסרופּען דעם פּאַראַם, גלײַך מיט איהם, צוגעטראָגען די הענד צום מױל, פעררױסען די קעפּ אַרױף און אױסגעשריגען מיט אַ קױטש:

— פּאַראַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ! פּאַראַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ-אַ!

און עס פּאַלט אָן אױף זיי אַ געלעכטער—זיי ווײַסען ניט וואָס. עס לאַכט זיך זיי אָהן אַ שום „וואַרום.“ עס לאַכט זיך זיי, ווײַל ס'איז זיי גוט, ווײַל זיי זענען יונג און געזונט, און זיי געפֿינען זיך בײַם דניעפּער, און זיי פּאַהרען באלד אױפֿ'ן דניעפּער מיט'ן פּאַראַם—ווער איז צו זיי גלײַך? . . . נאָר אַט הױבט אָן צו געזעגענען זיך די זון מיט'ן טאָג. מיט איהרע לעצטע, נאָך שאַרפע, גינגאַלדענע שטראַהלען שפּיעגעלט זי זיך אָפּ אײַנ'ם זיל-בערנעם וואַסער פונ'ם דניעפּער—און מע הערט אױף צו לאַכען. עס לאַכט זיך ניט מעהר. צו שטיל איז אַט דאָ, בײַם ברעג פונ'ם דניעפּער. אַ הײליגע שטילקײט. און עפּים קיהלכליך אין געד-וואָרען, און דאָס וואַסער שמעקט מיט אַ מאָדנעם ריח, און עס זשור מעט, עס מורמעלט, עס לױפט . . . און דערצו האָט שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה אַרומגעבונדען די קאפּאַטע מיט אַ פּאַטשױלע, אַרױנ-געשטעקט די בײַטש, און אַוועקגעשטעלט זיך מיט'ן פנים צו מזרח,

וואָגען, ווי אויף צוֹלֶהכּעים, געהט פּאָוואָלי, וואָרום איידער מע קומט צו צום דניעפּער, בעראַרף מען דורכמאַכען נאָך אַ זאַמד און נאָך אַ זאַמד, געל און געדיכט און טיעף, טיעף ביז די קניעס. פאַד וואָלי, טריט ביי טריט, שלעפּען זיך די פּערדלעך, קוים וואָס זיי רייסען אַרויס די פיס פון זאַמד. טיעף שניידען די רעדער, און דער וואָגען קרעכצט, און נעהענטער און נעהענטער בעווייזט ער זיך, דער דניעפּער, מיט זיין גאַנצער ברייטקייט און שעהנקייט. יא, דאָס איז ער, דער דניעפּער. ער גלאַנצט, שיינט אָפּ אויף דער זון און שמייעלט צו די יונגע אורחים, וואָס זענען געקומען צו איהם דאָס ערשטע מאָל מקבל פנים זיין דעם אַלטען זון. „שלום עליכם, וואָס מאַכסטו, זיידע? . . .“

א הויכער, גרינער, ערטערווייז פּערנעלטער אַטשערעט בייט ברעג טייף, צעלאָזט מיט די לאַנגע, שאַרפע, שפיציגע בלעטער, וואָס שפּיעגלען זיך אָפּ אין וואַסער, גיט איהם צו, דעם אַלטען, אַ בעזונדערען חן. ס'איז שטיל.

לאַנג און ברייט האָט ער זיך צעוואָרפען, ווי אַ ים, אַהין און אַהער. און דאָס וואַסער לויפט ערגיץ, לויפט, נאָר שטיל. וואָר-הין?—ס'אָ סוד. דער בלויער הימעל קוקט אַראָפּ פון אויבען און שפּיעגלט זיך אָפּ אין וואַסער אינאיינעם מיט דער זון, וואָס האַלט נאָך ניט ביים אַונטערגעהן. ריין דער הימעל. ריין דאָס וואַסער. ריין דאָס זאַמד. גיין די לופט. און שטיל. אַ שטילקייט פון גאָט. ברייט, אַ ברייטקייט פון גאָט. און עס דערמאָנט זיך פון תּהלים: „למרחביה“. . . פּרררר! דאָס איז אַרויסגעפּלויגען פון אַטשערעט אַרויס מיט אַ געשריי אַ פּויגעל. דורכגעשניטען, ווי אַ פּייל, די ריינע שטילע לופט, לאָזט ער זיך מיט אַ זיגזאַג שווע-בען ווייט-ווייט, נאָר ער האָט באלד חרטה, קעהרט זיך אום צוריק מיט אַ זיגזאַג און ווערט פּערשוואַונדען ווידער צוריק אינ'ם געל-גרינעם אַטשערעט. עס נעמט אָן אַ חשק, ווי אַט דער פּויגעל, אַרויספליהען פון וואָגען אַרויס, זיך לאָזען פליהען אויבען איבער! וואַסער, אַדער, ווייניגסטענס, זיך אויסטהון נאַקעט און אַריינ-

אויפ'ן פארעם

צוגעמאכט די אויגען, מעשה עהרליכער איד, צעשאַקעלט זיך, און אויף זיין דין קול'כעל גענומען דאוונען מנחה. שמעון-וואַלף'ס מנחה דאָ אין דרויסען, אונטער'ן פערפארבטען הימעל, ביי'ם ברעג פונ'ם אלטען שענהעם שמעקעדיגען דניעפער, האָט זיך צענויפגע- נאָסען מיט'ן זשומען און מיט'ן מורמלען פונ'ם וואַסער און ארויס- גערופען ביי די פרעהליכע יונגע וואַיאזשערען א נייע שטימונג. עס פערגלוסט זיך זיי אויף דאוונען מנחה. דאָס איז געווען ביי זיי, מע קאָן זאָגען, די ע ר ש ט ע פרייוויליגע, נישט געצוואונ- גענע מנחה, אָט אַדאָ אונטער'ן הוילען הימעל, נאָהענט צו גאָט. עס האָט זיך זיי קיינמאָל אזוי ניט געוואָלט דאוונען, ווי אַצינד, אין דעם פארנאכט, אונטער דעם הימעל, אויפ'ן ברעג פון אָט דעם דניעפער. דורכגעלאָזט די קטרות, נישקשה, אין וועג קאָן מען זיך בעגעהן אָהן קטרות—האָבען זיי אָנגעהויבען גלויב פון „אשרי יושבי ביתך“—פיינטשיק, מיט אַ נגון, און אוועקגעשטעלט זיך אלע פיער שמונה-עשרה מיט'ן פנים צו מזרח, צוגעמאכט די אויגען און צעשאַקעלט זיך, ווי דער בעל-עגלה: „ . . . האל הגדול הגבור והנורא—דער גאָט דער גרויסער, דער שטארקער, דער מורא'די- גער . . . “ דאָס זעהט מען ערשט רעכט אָט דאָ, אין דעם פאַר- נאכט, אונטער דעם הימעל, אויפ'ן ברעג פון דעם דניעפער. און עס דאווענט זיך אזוי גוט, אזוי זיס, אזוי געשמאק, ווי נאָך קיינמאָל ניט פריהער!

אויפ'ן פארטאם.

א אומגעריכטע בענגענעניש אויפ'ן פארטאם.—עשו, א קליין גויעצעל—א משומר.—
זיי האבען זיך דערקענט.—צעגעהען זיך אהן ווערטער.

י קליינע וואַיאַזשערען יתומים זענען נאָך ניט
אויסגעשטאַנען שמונה עשרה, אז זיי האָבען
דערזעהען פון דערווייטען, אויפ'ן גלאַנץ פונ'ם
דניעפער, פריהער א שוואַרצען קנויל, וואָס בער
קומט אויפ'ן שיין פון דער פערגעהענדיגער זון
אלע מאָל אנדערע פאַרבען. דער דאָזיגער קנויל
וואַקסט, ווערט אלע מאָל גרעסער און גרעסער, טוקט זיך, פֿערגעהט
און בעווייזט זיך ווידער אַמאָל. דערנאָך האָבען זיי דערהערט א
מאָדנעם גערויש און א גערודער, א קייקלען פון רעדלעך און א
קרעכץ פון א שטריק, האָבען זיי געמאַכט בקצור מיט דער מנחה,
אויף דער גיך אויסגעשטאַנען שמונה עשרה און צוגעלאָפּען צום
ברעג, דערזעהן א גראָבען קאַנאַט, וואָס ציהט זיך איבער די ברייט
פונ'ם דניעפער, צוגעקערעמפּעוועט צו א קלאַץ פון דער זייט וואָ
סער. און דער קנויל איז געוואַקסען און איז אויסגעוואַקסען אין א
מין הילצערנער מגושמ'דיגער בריאה, א מין באַשעפּעניש אינ'ם
געשטאַלט פון א שטוב, וואָס ריהרט זיך און שווימט אויפ'ן וואַ
סער. אויבען, אויפ'ן רוקען פונ'ם באַשעפּעניש, געפינט זיך עפּים
א מין רעדעל, וואָס דרעהט זיך, און מיט'ן כּח פון אַט דעם רעדעל
ריהרט זיך אַט דאָס מגושמ'דיגע באַשעפּעניש איבער'ן וואַסער,
פאַמעליכען, נאָר זיכער, און אלץ נעהענטער און נעהענטער צום

האַנד צו זיינע יונגע פארשווינדלעך, זיי זאָלען אויך ארויף אויפ'ן פאַראַם. נאָך אַ מינוט—און דער פאַראַם, מיט'ן ווילען פון איין מענשען, וואָס האָט זיך אָנגעלעהנט מיט'ן גאַנצען כח איבער'ן גראַבען קאַנאַט, איז אוועק זיין וועג גאַנץ שטיל, אזוי שטיל, אז כמעט מע הערט גאָר נישט, ווי ער געהט. עס דאַכט זיך אויס, אז נישט דער פאַראַם געהט אַהין, נאָר פערקעהרט, דער טייך, דער דניעפער, געהט צוריק, טרעט אָפּ, מאַכט אַ „בואיב־שלום“, שטעהט אויס שמונה־עשרה. און ערשט דאָ זעהט מען, ווי גרויס דער דניעפער איז, ווי ברייט און ווי שען, גרויסאַרטיג שען. מע פאַהרט און מע פאַהרט—און מען איז נאָך ווייט פונ'ם צווייטען ברעג.

די זון איז שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען אויף יענער זייט טייך און די לבנה איז ארויס, פריהער אַ רויטע, דערנאָך איז זי געוואָרען ווייס, אַ העל־ווייסע, אַ זילבערנע לבנה. איינציגווייז, ווי שבת ליכטלעך, האָבען זיך אָנגעצונדען די שטערען אינ'ם טיעפען הי־מעל, און דער דניעפער האָט אין אבענד בעקומען איין אנדער פאַרב מיט איין אנדער פנים, מיט איין אנדער געשטאַלט, גלייך ווי ער וואָלט זיך איינגעהילט אין אַ טונקעל מאַכוש. און אַ נייע, פרישע, שטילע קיהלקייט האָט ער ארויסגעגעבען פון זיך, אַ גלאַטע, גרינגע קיהלקייט. עס האָט זיך געטראַכט טויזענדער, טויזענדער מחשבות: פון דער נאַכט, פונ'ם הימעל, פון די שטערען, וואָס האָבען זיך אָפגעשפיעגעלט אינ'ם וואַסער פונ'ם רוהיגען דניעפער. די דאָזיגע שטערען זענען דאָך יעדער שטערענדעל אַ נשמה פון אַ מענשען. . . . און פונ'ם כח פונ'ם פאַראַם האָט זיך געטראַכט, ווי אזוי איין מענש, סך הכל איין גויעץ טרייבט איהם. ער לעהענט זיך אָן מיט איין האַנד אויפ'ן קאַנאַט, ציהט דעם קאַנאַט, דרעהט זיך דאָס רעדעל—און דער פאַראַם געהט.

שלום איז אַ בעל'ן אָנצוקוקען דעם גויעץ פון דער נאָהענט, ווי אזוי אז ער ארבייט ביי'ם קאַנאַט און טרייבט דעם פאַראַם. און ער געהט צו נאָהענט צום גויעץ, צום פאַראַמשטשיק, נאָך גאָר אַ יונג

ברעג, ביז מע קאן שוין זעהן דאס באשעפעניש פון דער נאָהענט
און בעטראַכטען עס פון אלע זייטען, אז דאָס איז ניט קיין באַשע-
פעניש, נישט קיין לעבעדיגע זאך, נאָר אזא מין שוף, אַ באַרקע.
אַדער אַ בערלינע, און אויף דער בערלינע שטעהט פוהרען, פערד
און מענשען—און אַט אַ דאָס איז געווען אייגענטליך דער „פאַראַם“,
וואָס חברה האָבען אויף איהם אזוי לאַנג אַרויסגעקוקט, און אַט
אויף דעם פאַראַם וועלען זיי דאָס איצטער זיך לאָזען פאַהרען, אַרי-
בערפאַהרען דעם דניעפער! איצט איז שוין אַביסעל גרינגער אויפ'ן
האַרצען. איצט קאָן מען זיך שוין אַביסעל צוועצען אויפ'ן זאַמד
און צוואוואַרטען, ביז דער פאַראַם וועט צוגעהן און זיך אַפּשטעלען,
וואַרום ניט אזוי גיך געהט אַ פאַראַם. ער געהט זעהר, זעהר פאַ-
וואָלינקע, קוים-קוים וואָס ער ריהרט זיך. די זון געהט שוין אַ סך
גיכער פון איהם. אַט איז זי נאָר-וואָס געווען אין עק הימעל, און
אַט נידערט זי, ווי באַרג-אַראָפּ, זעצט זיך און זינקט און ווערד
פערשוואַנדען אויף יענער זייט טייך, לאָזט איבער נאָך זיך אַ
ברייטען, רויטען פלעק. דאָס ווינטעלע ווערד קיהלער און קיהלער.
די קינדער האָבען זיך דערווייל אוועקגעזעצט אין זאַמד; דער על-
טערער האָט דאָס קליינינקע, וואָס איז אַ יאָהר אַלט, אויף די הענד
גענומען; דאָס עופה'לע איז געשלאָפּען.

דער פאַראַם האָט זיך אַבגעשטעלט. די מענשען מיט די
פוהרען מיט די פערד זענען פאַמעלעכין, איינציגווייז און שטיל,
אַהן ווערטער, אַראָפּ פונ'ם פאַראַם, און שמען-וואָלף דער בעל-
עגלה איז אַרויף אויפ'ן פאַראַם, אויך קיין איינציג וואָרט ניט
אַרויסגעלאָזט, גלייך ווי אלע וואָלטען זיך אָנגערעדט, אז ס'איז
„אסור לדבר“. פריהער האָט ער אַרויפגעהרט דעם וואָגען מיט
די פערדלעך, אפילו ניט אויסגעשאַלטען זיי, ווי זיין שטייגער איז,
מיט דער „חלירע“; דערנאָך האָט ער אַ מאַך געגעבען מיט דער

זיך אין איהם איין, האָט נאָך מעהר אָנגערוקט דאָס היטעל, נאָר מן הצד געכאַפט אַ קוק אויף דעם, וואָס בעטראַכט איהם אזוי גער-שמאַק. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגענט אין דער פינסטער-ניש פון דער נאַכט און—זיי האָבען זיך דערקענט. . . .

דאָס דאָזיגע אומגעריכטע בעגעגעניש רופט ארויס אַ שלל מיט געדאַנקען: בערעל אַ גוי? אַ איד אַ גוי? . . . און ער דער-מאַהנט זיך, אַז מע האָט נאָך דעמאָלט געהאַט געזאָגט, אַז בערעל האָט זיך גע'שמר'ט. . . . ניט אומזיסט האָט מען נאָך דעמאָלט געזאָגט אויף איהם, אַז ער איז אַ „מומר להכעים“. . . . צוגעהן צו איהם, לאָזען זיך דערקענען, אויספרעגען זיך ביי איהם—דערלאָזט איהם עפּים ניט, שלום'ען. עס פיהלט זיך אַ פרעמדקייט, אַ דער-ווייטערטקייט, אַ קעלט און צוגלייכער צייט—אַ רחמנות. אַ רחמנות אויף אַ אידען, וואָס איז געוואָרען אַ גוי, צוליעב וואָס? צוליעב דעם, ער זאָל אָנטהאָן אַ גרויע סוויטקע, אַ גרויס מאַכנאַטע היטעל און ווערען אַ העלפער ביי'ם פאַראַמשטשיק, אַ באַטראַק? . . . און דער „באַטראַק“—גאָרנישט! ער זאָל אפילו אַ ריהר טהון זיך. אפנים, ער קאָן ניט קוקען זיין חבר אין די אויגען אריין. . . . ער קוקט אַראָפּ, אין וואַסער איין, גלייך ווי מע זעהט עפּים דאָרטען. בערעל דער גויעץ האָט זיך נאָך מעהר איינגעהילט אין דער סוויט-קע, נאָך מעהר אָנגערוקט דאָס היטעל, בעשפּיגען ביידע הענד און אַ נעם געגעבען זיך צו דער אַרבייט נאָך מיט מעהר פּרישקייט, אָנגעלעהנט זיך מיט אַלע כחות אויפ'ן מורא'דיג גראָבען קאַנאַט. דער קאַנאַט האָט געקערעכצט. די רעדלעך האָבען זיך געקויקעלט. דער פאַראַם האָט זיך געגליטשט אַלץ ווייטער און ווייטער—מע איז געקומען צופּאָהרען.

— קריכט אין וואָגען!—האָט דער שווייגענדיגער בעל-עגלה אויסגעקאַמאַנדעוועט נאָכדעם, ווי ער האָט זיך אַרויסגעקויקעלט מיט'ן וואָגען פונ'ם פאַראַם, געגעבען אַ שמייס די פערדלעך, מכבד געווען זיי מיט די ווערטער „חלירע“ און „פגירה'ס“ — און איז אוועק, איבערגעלאָזט הינטער זיך דעם דניעפער מיט'ן פאַראַם.

גער גויעץ אין א גרויער סוויטקע, גרויסע שטיוואלעס און מיט א קוטשמע אויפ'ן קאפ, הערט נישט אויף מיט'ן גאנצען כח זיך אַנצושפּאַרען אויפ'ן מורא'דיגען גראַבען קאַנאַט. שלום קוקט זיך איין אינ'ם דאָזיגען פאַראַמשטיק דעם גויעץ, ווי ער ארבייט דאָס אויף אלע כלים, מאַכט מיט דער פלייצע ארויף און אַראָפּ, ארויף און אַראָפּ, אזש די ביינער טרישטשען! „עשו“—טראַכט זיך שלום ביי זיך אין האַרצען—„עשו“! . . . דאָס קאָן נאָר א גוי, נישט קיין איד. ווי קומט א איד צו אזא גראַבער ארבייט? ו א ת א ח י ד ת ע ב ו ד—און דיין ברודער וועט דו דיענען. . .—שטעהט אין חומש. גאַנץ גוט, וואָס איד בין יעקב'ס איין אייניקעל, ניט עשו'ס. . .

און עס טהוט איהם וועה דאָס האַרץ פונדעסטוועגען אויפ'ן דאָזיגען יונגען גויעץ, אויפ'ן דאָזיגען עשו'ס אייניקעל: נאָך צו א יונגער פאַראַמשטיק, צו א יונגער עשו. . . און ער קוקט זיך איין אין איהם אין פנים א ביסעל נעהינטער—און. . . ער שפּרינגט אָפּ צוריק! עס האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אז ער איז איהם קענטליך. קענטליכע אויגען! . . . און שלום פוילט זיך ניט, געהט צו נאָך אַמאָל, שוין גאָר נאָהינט צום גויעץ: ס'איז גאָר ניט קיין גויעץ—ס'איז נאָך גאָר א יונגער שייגעץ, מיט אַ מורא'דיג פערשוואַרצט, פערגרעכט פנים, מיט מורא'דיג פערשוואַרצטע, פערגרעכטע הענר. אויגען—אידישע, און הענר גויעשע. . . און עס דערמאָהנט זיך אינ'ם פסוק: „והידים ידי עשו—עשו'ס הענר. . .“ נאָר למאי איז ער איהם אזוי קענטליך? וואו האָט ער איהם געזעהן? . . .

און ער הויבט זיך אָן צו גראַבען אין זיינע זכרונות און עס קומט איהם אויפ'ן זינען איינער פון זיינע וואָראַנקאָווער חברים, מאַטעל דער אלמנה'ס, א שוואַרצער בחור מיט מגוש'דיגע גרויסע צייהן. ניט שוין זשע איז דאָס „ער“? ניין, עס קאָן ניט זיין! עס דאַכט זיך איהם נור אויס! . . . נאָר, רבונר-של-עולם! ס'איז דאָך פאַרט „ער“! . . . דאָס גויעצעל, דערזעהען, אז מע קוקט

אין באהסלאוו אויף דער
"טארהאויצע"

שלום עליכם

מיט'ן באטראק פונ'ם פארקאממשטיק, וואס איז געבאד געווען אמאל
 א איריש קינד, יעקב אבינו'ס איין אייניקעל. און היינט וואס?...
 געבאד ! געבאד !

אין באהסלאוו אויף דער „טאָרהאָוויצע“

אנגעקומען קיין באהסלאוו גלייך אויפ'ן יאָרִיד.—זיי ווייסען ניט וואסער משה
יאָסי איז זייער זיידע.—א איד מיט א טלית קטן נעמט זיך אונטער
בריינגען די קינדער צום זיידען.

ס איז שוין געוועזען גרויסער טאָג, אז די קליינע
וואַיאזשערען - יתומים זענען אריינגעפאָהרען
מיעדע, הוטגעריגע און שלעפעריגע אין דער
שטאָדט באַהסלאַוו. פון יענער זייט
וואָלד האָט זיך אויפגעהויבען די זון, א קלאָרע,
א ברייאַנטענע, א וואַרעמע זון. צום אלעם
ערשטען זענען זיי דורכגעפאָהרען פערביי א מורא'דיג גרויסען בית
עולם, מיט אזוי פיעל איינגעבויגענע, האַלב־איינגעפאלענע שטיב־
לעך און אלטע מצבות מיט אָפגעריבענע אותיות „ת. נ. צ. ב. ה.“
אז לויט דעם רייכען בית עולם האָט מען געקאָנט מיינען, אז די
שטאָדט איז מי יודע וואָס פאר א כרך! פונ'ם בית־עולם איז מען
אריין גלייך אין דער „טאָרהאָוויצע“—א מאַרק אָדער א מין יאָרִיד
אזעלכער, וואו אלעס איז אויסגעמישט אינאיינעם: גוים, און פערד,
און בהמות, און חזירים, און ציגיינער, און וועגען, און רעדער, און
האַמאַטעס, און אידען פון כל המינים: אידען מיט פעלכלעך, אידען
מיט היטלען, אידען מיט „קראַסנע“ סחורה, אידען מיט בולקעס,
מיט אייערבייגעל, מיט קיכלעך, מיט עפעלקוואַס און מיט וואָס
איהר ווילט. היינט ווייבער! ווייבער מיט קאָשיקעס, ווייבער
מיט עפעלעך און ווייבער מיט עופות און ווייבער מיט געפרעגעלטע

האָט אַ בעל־עגלע געבראַכט צופיהרען . . . פון וואנען? . . . פון יענער זייט דניעפער . . . פון רושישטשעוו? . . . וואָס עפּיס רושישטשעוו? פאַר וואָס ניט קאניעוו? . . . ניט פון רושיש־טשעוו, ניט פון קאניעוו, נאָר פון פערעיאַסלאָוו! . . . וואוהין? . . . איהר זעהט דאָך וואוהין—ניט קיין יעהופּעץ, קיין באַהסלאָוו האָט ער זיי געבראַכט צופיהרען . . . צו וועמען? . . . הערסט דו, מע זאָל וויסען צו וועמען, וואָלט דאָך גוט געווען! . . . צו אַ זיידען, זאָגט ער, צו זייערען אַ זיידען . . . וואָסער זיידען? . . . הערסט דו, מע זאָל וויסען, צי וואָסער זיידען וואָלט דאָך גוט געווען! . . .

— שאַט! ווייסט איהר וואָס? לאָז מען אַ פּרעג טהון ביי די קינדער, ווי אזוי הייסט דער זיידע זייערער; זיי קעהרען וויסען... פון וואנען זאָלען זיי וויסען? . . . פאַר וואָס זאָלען זיי ניט ווי־סען? . . . ביז עס רוקט זיך אַרויס איינער, אַ איד, וואָס פער־קויפט בייגעל, מיט אַ צושפּאַלטענעם דאַשעק אויפ'ן קאַשקעט; מיט ביידע עלענביגענס שטופט ער פּענאַנדער דעם עולם: — לאָזט מיר! איד וועל זיי פּרעגען. קינדער! ווי אזוי רופט מען אייער זיידען?

די קינדער זענען פונ'ם האַרמידער מיט'ן געשריי שוין נאָר צו־טומעלט, נאָר פונדעסטוועגען דערמאָנען זיי זיך, אַז ער הייסט משה יאָסי. יאָ, משה יאָסי הייסט ער. געוויס משה יאָסי? . . . געוויס! . . . ווייסט מען שוין, הייסט עס, אַז דער זיידע זייערער הייסט משה יאָסי. בלייבט איבער איין זאָך: וואָסער משה־יאָסי? פאַרהאן עטליכע משה־יאָסים. פאַרהאן משה־יאָסי דער סטאַליר, משה־יאָסי דער בלעכער, משה־יאָסי לאַה־דוואָסים און משה־יאָסי דעם האַמאַרניקס. נאָר פּרעגט זיי עפּיס גרינגערס!

— שאַ, ווייסט איהר וואָס? ווי אזוי רופט מען אייער טאַטען?—דאָס זאָגט שוין אַן אַנדער איד, ניט יענער פון די בייגעל, נאָר אַ איד מיט אַ טלית־קטן, ווייזט אויס אַ בית־מדרש־איד. די קינדער זאָגען, אַז זייער טאַטען רופט מען נחום. דערהערט אַזאָ

פיש און נלאט ווייבער. און דאס אלעס רעדט און קוויטשעט און גראנערט. און די פערד מיט די בהומות מיט די חזירים העלפען אונטער. און די בעטלערס זינגען און שפיעלען אויף דער לירע—מע קאן טויב ווערען. און א שטויב שטעהט אזעלכער, וואס מע זעהט קוים איינס דאס אנדערע. און ריחות אזעלכע, אז מע קאן דערשטיקט ווערען.

חברה זענען געקומען אין א גוטער צייט—אין א מארקטאג. דער בעל-עגלה האט זיך קוים דורכגעשלאגען מיט זיין בויד דורכ'ן יאריד, אָננעווינשעוועט דער שטאָדט מיט'ן יאריד אכצעהן חלירעס, ווי זיין שטייגער איז, ביז ער האט זיך אראפגעלאָזט אין דער רעכטער שטאָדט אריין, וואס כאפט שטארק דעם אָפבליק פונ'ם בית-עולם—די זעלבע איינגעפאלענע שטיבלעך-מצבות, צווישען וועלכע עס ווארפען זיך דורך ווארניט-וואו א פאָר נייע הייזלעך אויף, וואס זעהען אויס פרעמד, ווי נגיד'ישע מחותנים איינגעלאָדען אויף איין אָרעמער חתונה,—און דאָרט האט זיך ערשט אָנגעהויבען דער אמת'ער טומעל: שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה האט געוואוסט, אז מע האט איהם בעשטעלט, ער זאל אָפפיהרען זיינע יונגע פאָר שויןדלעך קיין באָהסלאָוו, צו זייערען א זיידען מיט א באָבע. מע האט איהם אפילו געהאט אָנגערופען דעם נאָמען פון דעם זיידען מיט דער באָבע, נאָר ער האט שוין פערגעסען. ווייסט זיי דער שוואַרצער יאָהר! שמעון-וואָלף האט זיך געשוואוירען, אז דעם גאנצען וועג האט ער זיי גערענקט, ווי איהר זעהט איהם א אידען, און ווי נאָר ער איז אריינגעפאָהרען אין דעם דאָזיגען יאריד, אזוי זענען זייערע נעמען ארויסגעפלויען ביי איהם פונ'ם קאָפּ,—א חלירע! . . . (אויף וועמען—זאָגט ער ניט . . .)

דערוויילע קומט צו א איד, און נאָך א איד, און נאָך א איד, און נאָך צוויי אידען, און נאָך דריי אידען, און ווייבער פון כל המינים, ווייבער מיט קאָשיקעס און ווייבער אָהן קאָשיקעס, און עס ווערד א הארמידער מיט א רעדעריי—אלע רעדען זיי אינאיינעם און מע דערצעהלט איינס דאס אנדערע חדושים: אז עפּים קינדער

בויגענער נאָז, וואָס הייסט מאַטעל. מאַטעל פערריקט דאָס היטעל ארויף:

— פאַר וואָס זאָל מען ניט קאַנען?

— פאַר וואָס? פאַר שבת! האָסט פערגעסען, אז הערשקע איצי-ליאבעס בויפט א שטאַל פון יענער זייט? . . .

מאַטעל טהוט זיך ניט קיין ריהר און פרעגט ווייטער:

— און אז ער בויפט א שטאַל פון יענער זייט איז וואָס?

— וואָס הייסט איז וואָס? האָט ער אָנגעפיהרט געהילץ!

— אָנגעפיהרט געהילץ? לאָז איהם וואויל בעקומען. . . .

— וואָס איז צו רעדען מיט א שטיק האָלץ? ! . . .

און וואָס מעהר מאַטעל איז רוהיג היצט זיך יענער אלץ מעהר, ביז ער געהט ארויס פון די כלים, טהוט א שפיי אויף מאַטלען. רופט איהם אָן מיט'ן נאָמען „שוטה און פיקהאַלץ“, ער נעמט די קינדער פאַר א האַנד: „קומט! קומט מיט מיר—איך וועל אייך צופיהרען. מע דאַרף געהן צופוס.“ און דער איד מיט'ן טלית-קטן און מיט'ן שיינענדיגען פנים לאָזט זיך מיט די יונגע וואַיאַ-זשערען-יתומים, פונ'ם יאריר ארויס, צופוס, צו זייער זיידען משה-יאָסי און צו זייער באַבע גיטעל.

זאך, שטופט דער איד מיט'ן טלית-קטן אוועק אלע אנדערע אידען
און נעמט די קינדער גאָר אויף איין אמת'ען „ראפראָם“ :

— אייער טאטען, זאָגט איהר, רופט מען נחום? הייסט ער
ניט ראבינאָוויטש?

— ראבינאָוויטש.

— און אייער מאמע האָט געהייסען חיה-אסתר?

— חיה-אסתר.

— איז זי געשטאָרבען?

— געשטאָרבען.

— פון דער חלירע?

— פון דער חלירע.

— אָט אזוי זשע רעדט!

דער איד מיט'ן טלית-קטן דרעהט זיך אויס צום גאנצען עולם.
דאָס פנים שיינט איהם.

— אויב אזוי, פרעגט מיר, איך וועל אייך זאָגען אַקוראַט!
זייער זיידע איז משה-יאָסי דעם האַמאַרניקס, זייער באבע איז גיטעל
משה-יאָסי דעם האַמאַרניקס. זייער זיידע, משה-יאָסי הייסט עס,
ווייסט שוין, אז זיין טאָכטער חיה-אסתר איז געשטאָרבען פון דער
חלירע, ניט דאָ געדאַכט, און זייער באָבע, גיטעל משה-יאָסי'ס,
ווייסט נאָך ניט. מע וויל איהר ניט אָנזאָגען די בשורה: אַן אַלטע
אידענע, אַ קאַליקע נעבאָך. . .

דער איד מיט'ן טלית-קטן דרעהט זיך אויס צו די קינדער
מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פנים:

— קריכט אַראָפּ, קינדער, פון וואָגען, וועט מען אייך ווייזען,
וואו אייער זיידע זיצט. צופאָהרען אהין קען מען ניט—צו א
שמאַל געסעל. סיידען פון יענער זייט? וועט מען אָבער נישט
קאָנען אויסקערעווען זיך מיט'ן וואָגען. ווי מיינסט דו, מאַטעל,
מע וועט קאָנען? . . .

דאָס איז געזאָגט געוואָרען צו א יונגענמאַן מיט איין אויסגאָ-

א שעהנער פרוך־הבא

א שעהנער ברוך הבא

די געלעהמטע באבע ניטעל.—דער זיידע משה יאסי מיט דער בולבעוואטע נאז
און געדיכטע ברעמען.—דער פעטער איצי און די מומע סאסי.

י פערעיאסלאווער יתומים האָבען געהאַט דאָס
רעכט פאַרשטעלען זיך דעם זיידען משה-יאָסי'ס
שטוב—א מין פאַלאַץ. דער זיידע משה-יאָסי
אַליין האָט זיך זיי פאַרגעשטעלט אַ פאַטריאַרץ
אין אַ זיידענער זשופּעצע. אַ קלייניגקייט, מע
זאָגט, זיי זענען אזוי רייך, אזוי רייך! צום סוף

האָט זיי דער בית-מדרש איד מיט'ן שיינענדיגען פנים צוגעפיהרט
צו אַ גאנץ געוועהנליך שטיבעל, פראוודע מיט אַ גלעזערנעם גאנץ.
און האָט זיי אַ זאָג געגעבען: „אַט-אַדאָ זיצט אייער זיידע, משה-
יאָסי האַמאַרניקס.“ אַליין איז דער איד נעלם געוואָרען. ער האָט
נישט געוואָלט זיין דערביי. די קינדער האָבען דורכגעשפּאַציערט
דעם גלעזערנעם גאנץ, געעפענט די טהיר און דערזעהן פאַר זיך
אַקוראַט אַקעגען דער טהיר, אויף אַ הילצערען בעט, זיצען אַ מענ-
שען ניט קיין מענשען, אַ בעשעפעניש ניט קיין בעשעפעניש, אינ'ם
געשטאַלט פון אַ נקבה, אָהן פיס, מיט עפּים מאָדנע אויסגעדריעהטע
הענד. די ערשטע מינוט האָבען זיי געוואָלט געהן צוריק. נאָר דאָס
בעשעפעניש האָט זיך שטאַרק איינגעקוקט אין זיי מיט איהרע
גלאַנצענדיגע רויטע אויגען און האָט מיט אַ זעהר איינגענעהמען
קול אַ פרעג געטהאָן ביי זיי: „ווער זענט איהר, קינדער?“ עפּים
אייגענעם, נאָהינטס האָט זיך געלאָזט הערען אין דעם קול, און די

אסתר! מיין חיה-אסתר איז נעשטאָרבען!" — ביז עס זענען זיך צענויפגעלאָפּען נאָך מענשען, עפּים איינער א איד מיט אַזעלכע לאַנגע פּאות וואָס די קינדער האָבען אַזעלכע אין פּערעיאַסלאָוו נישט בעגעגענט. דאָס איז געווען זייער מאַמעס איינציגער ברודער, דער, דער פּעטער איצי. נאָכ'ן פּעטער איצי איז אריינגעלאָפּען א אידנע מיט א פּערפלאַמט פנים, מיט פּערקאטשעטע אַרבעל און מיט א פאַלאַנגיק פון קיך. דאָס איז געווען זיין ווייב — די מוהמע סאַסי. און מיט איהר איז אריינגעקומען א מיידעלע מיט רויטע בעקלעך און מיט קליינע ליפּעלעך — זייערע א בת-יחיד'קע, א שער-נינקע, נאָר א שעמעוודיגע, מיט'ן נאָמען חוה-ליבע. און אחוץ זיי זענען זיך צענויפגעלאָפּען נאָך אידען און ווייבער, נאָהינטע שכנים, און אלע מיט אַמאָל האָבען גענומען רעדען, טרייסטען די באַבע גיטעל מיט ווערטער: אז וויבאלד די טאָכטער איז שוין טוידט, היינט וואָס וועט העלפּען דער געוויין? און דאָס, וואָס די ערר דעקט צו, איז דאָך פּערפאלען. און די יונגע געסט האָט מען אַחוץ גענומען זאָגען מוסר, אז מע קומט ניט אריין אַט אזוי הולאָס אויף דער קאָראַבקע און מע זאָגט ניט אָן יענעם גלייך אזא בשורה, האָטש גאָט איז יודע דעם אמת, אז די קינדער האָבען אייגענטליך נאָר ניט אָנגעהויבען צו „זאָגען".

דערווייל האָט דער זיידע משה-יאָסי אויסגעטאָן דעם טלית און תּפלין און האָט פון זיין זייט גענומען פירעאלטען די אייניקלעך, למאי זיי זענען נישט אריינגעקומען פריהער צו איהם. זיי זאָלען זיי בעלי דרך ארץ, וואָלטען זיי בעדארפט זיך זעהען פריהער מיט איהם, פאָוואָלינקע איבעררעדען, וואָלט ער, דער זיידע הייסט עס, פאָוואָלינקע איבערגערעדט מיט דער באַבע, זי צוגעגרייט ביסלעכווייט, ניט אזוי הענדום-פּענדום! אזוי טהוען פרא-אדם'ס, ניט קיין מענטשען. . . .

דאָס האָט שוין, אפנים, די באַבע גיטעל נישט געקענט אריבערטראָגען, און ווי ווייט דער בראָך איז ניט געווען פאר איהר גרויס, איז זי אָנגעפאלען אויפ'ן זיידען:

קינדער האָבען איהר א זאָג געגעבען: „א נוט מאַרגען. מיר זענען פון פערעיאַסלאָוו...“

דערהערט דאָס וואָרט „פערעיאַסלאָוו“ און דערוועגן א גאנץ רעמעל מיט קינדער, צווישען זיי א מיידעלע נאָך קיין יאָהר ניט אלט, האָט די אלטע באַלד ארומגעכאַפּט די גאַנצע טראַגעדיע, און זי האָט פערבראַכען מיט איהרע אויסגעדריעהטע הענט און אויסגעשריען אויף א קול:

— אוי, א וועהטיג איז מיר! אוי, א דונער איז מיר, מיין חיה-דאסתר איז געשטאָרבען!—און גענומען זיך שלאָגען מיט די הענט אין קאָפּ—משה-יאָסי! משה-יאָסי! וואו ביזט דו? אַהער געה! משה-יאָסי! . . .

אויף איהר געשריי איז געקומען צוליפּען פון א זייטיג אל-קירעל איין אלטער, א נידעריגער, אין טלית און תפילין, מיט א משונה מגוש'דיג פנים, מיט א ברייטער בולבעוואַטער נאָז, מיט מורא'דיג גרויסע געדיכטע ברעמען, אַנגעטאָן אין שמאַטעס און אין שקראַבעס.—„אַט דאָס איז דער זיידע משה-יאָסי? אַט דער איז דאָס אזוי רייך? אזוי רייך? . . .“

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע משה-יאָסי האָט געטאָן—ער האָט גענומען שרייען אויף די קינדער, ביזערען זיך און מאַכען אויף זיי מיט די הענט, און מחמת ער האָט געהאַלטען אין מיטען דאוונען און נישט געטאָרט, אפנים, מפסיק זיין, האָט ער גערעדט צו זיי אויף לשון-קודש: „אי-אָנו, רוצחים! גולנים! . . .“ און צו דער אלטער האָט ער געזאָגט אויף לשון קודש, און דאָס קול האָט געציטערט: „אי-אָנו, ידעתי . . . בתי . . . ה' נתן וה' לקח! . . .“

דאָס האָט בעדאַרפט הייסען, אז ער ווייסט, אז די טאַכטער איז געשטאָרבען, און דער גאָט וואָס האָט געגעבען, דער אייגענער גאָט האָט גענומען . . . האָט דאָס אָבער דער אלטער ווינציג וואָס בערוהיגט, און זי האָט ניט אויפגעהערט צו וויינען און צו קלאָגען און צו שלאָגען זיך מיט די הענט אָן קאָפּ און צו שרייען: „חיה“

צווישען פעלצען

— אלטער דאורין! וואָס האָסטו צו די קינדער נעבאָד? וואָס זיינען זיי שולדיג? פון וואָנען זאָלען זיי דיר וויסען, אז דו ליגסט דאָרט ערגיץ אויף די פעלצען און דאווענסט? אַ שעחנער ברוך־הבא! קומט אַהער, קינדערלעך, צו מיר. ווי אזוי רופט מען אייך?

און איינציגווייז האָט זי צוגערופען צו זיך די קינדער, און איינציגווייז האָט זי זיי אויסגעפרעגט ביי די נעמען, געגלעט און געקושט און בענעצט מיט איהרע געזאָלצענע טרעהרען, בעוויינט שוין ניט איהר טאָכטער, נאָר די קליינע עלענדע יתומים'לעך נעבאָד. . . . זי האָט זיך געשוואָרען, אז זי האָט כמעט געוואוסט, אזוי זיכער, ווי ס'איז היינט טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, אז איהר חיידאָסתר איז געשטאָרבען, ווארום ס'איז שוין עטליכע נעכט, אז זי קומט צו איהר צורחלום און פרעגט זיך אַלץ נאָך אויף איהרע קינדער, זי זאָל איהר זאָגען, ווי געפעלען איהר איהרע קינדער? ... — לאָז מען זיי געבען עפּים עסען, משה יאָסי, וואָס שטעהסט דו ווי א נעכטיגער? זעהסט דאָך, אלטער דאורין, אז די קינדער זיינען נעבאָד פערשמאכט, אויסגעחונגערט און ניט געשלאָפען א גאַנצע נאכט. וויינד איז מיר—אבי ער זאָגט זיי מוסר! אַ שענער זיידע! אַ שענער ברוך־הבא! . . .

צווישען פעלצען.

דעם זיידענס בוכהאלטעריע. — זיין מוסר זאגען, זיינע ספרים און זיין צדקה. — וואס וועט זיין אז משיח וועט קומען. — דעם זיידענס עקסטאז.

אס ערשטע, וואָס דער זיידע משה'יאָסי האָט פיר-
גענומען פאר זיינע אייניקלעך, אז זיי האָבען
אָפּגעדאווענט און אָפּגעגעסען, — ער האָט זיי
פּערהערט.

פאַרגעקומען איז דער עקזאָמען טאָקי ביי
איהם, אין זיין חדר מיוחד, וואוהין קיין בן-אדם
האָט נישט געטאָרט אריינקומען. נישט געטאָרט און נישט גע-
קאָנט, ווארום ס'איז ניט געווען וואו.

דאָס איז געווען א חדר'על עטוואָס גרעסער פון א שטייג, וואו
מע האָלט עופות. אין דער דאָזיגער שטייג האָט זיך געפונען, ער-
שטענס, דער זיידע, דערנאָך זיינע ספרים, גאַנץ ש"ס און פוסקים
און קבלה-ספרים, און הויז לזה זענען דאָרטען געווען משכנות:
זילבערנע לעפּעל, טעצלעך, הדס'לעך און לעמפעלעך, קופערנע פּאָהר-
נען, סאַמאָוואָרען, אירישע קאפּאָטעס, גוי'שע קערעלען, סוויטקעס
און פעלצען, דערהויפּט פעלצען, אָהן א שטור פעלצען!

דאָס איז געוועזען א מין לאַמבאַרד, געפיהרט פון דער באַבע
ניטעל שוין פון יאהרען-לאַנג. זיצענדיג א געלייהמטע אין בעט,
האָט זי געפיהרט דאָס געשעפט ביד רמה, געהאלטען דאָס ביסעל
מזומן ביי זיך אונטער די קישענס, נישט צוגעלאָזט צו דער קאסע
קיינעם. נאָר אויף די משכנות האָט געוועלטיגט דער זיידע. צו-

„זה הפעל'ץ שייך להערל איוואן,“ שרייב שוין אינגאנצען דעם נאָ-
מען זיינעם: „איוואן זלאָדזשי.“ אָדער: „זה הקערעלען שייך להערלית
יאָוודאָחע די קארנאָסע.“

איז אָבער דער זיידע משה-יאָסי—ס'זאָל איהם צו קיין חרפה
ניט זיין אויף יענער וועלט—געווען במחילת-כבודו א מורא'דיגער
עקשן. אָט דוקא ווייל זי וויל אזוי, וויל ער ניט. און ער איז געווען
ניט אינגאנצען אומגערעכט: א אידענע א קאליקע, ליגט אין בעט
און פערגינט זיך אזוי צו קאמאנדעווען מיט א מאן, איהם רופען
„אלטער דאורין“ פאר די אייניקלעך אין די אויגען! ער איז דאָך
עפּים נישט קיין אבי-יווער—רב משה-יאָסי דעם האַמארניקס! א
איד, וואָס זיצט יומם ולילָה על התורה ועל העבודה. אָדער ער
לערענט, אָדער ער דאווענט. היינט פאסט ער אלע תעניתים און
אלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, און קיין שטיקעל פלייש קומט
גלאַט ניט אריין אין מויל אריין צו איהם א גאנצע וואָך, חוץ שבת
און יום-טוב. אין שוהל קומט ער פריהער פון אלעמען און געהט
ארויס שפעטער פון אלעמען. מאכט קדוש דעמאָלט, ווען אלע
אידען שלאָפען שוין—וואָרטשעט זי טאקי, די באָבע גיטעל, און
בייזערט זיך. מילא, פאר זיך אהרט איהר שוין ניט—זי איז שוין
געוואוינט געוואָרען צו הונגערען. אָבער אויף די קינדער נעכאָף,
אויף די יתומים איז א רחמנות!

פון אלע קינדער די יתומים האָט דער זיידע משה-יאָסי ליעב
געקריגען נאָר איינעם—שלום'ען. טאקי א שקאץ, א יונגעל א
ברען, דערפאר אָבער א גוט קעפעל: פון איהם וואָלט געקאָנט זיין
א לייט, ער זאָל נור א ביסעל מעהר וועלען זיצען מיט'ן זיידען אין
זיין חדר מיוחד, צווישען די פעלצען, און ניט האָבען קיין טבע לוי-
פען מיט באָהסלעווער יונגלעך צום „ראָס,“ זעהען ווי מע האַפט
פיש, אָדער אין וואַלד אריין טרייסלען באַרלעך, אָדער נאָך אזעלכע
קונדסערייען.

— דיין טאטע זאָל זיין א מענטש, אזוי האָט דער זיידע מיט
איהם איינגע'טענה'ט—דיין טאטע זאָל ניט זיין אַנגעשמעקט מיט'ן

נעהמען א משכון און ארויסגעבען א משכון—דאס איז געווען זיין ארבייט. אָנגעדענקען זיך, צו וועמען וואָסער משכון עס געהערט—האָט מען בעדארפט האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער. עס קאָן זיין, אז דער זיידע משה'יאָסי האָט טאַקי געהאַט אויף זיך אפשר א קאָפּ פון א מיניסטער, האָט ער זיך אָבער ניט געוואָלט פערלאָזען אויף זיין מיניסטערשען קאָפּ אליין. א קשיא, וואָס סע מאַכט זיך! איז ער געפאלען אויף א המצאה—זיין אייגענע המצאה: אויף יעדען משכון האָט ער צוגענייהט מיט א נאָדעל'פּאַדעם—און דוקא אליין—א שטיקעל פּאַפּיר, און אויף יעדען שטיקעל פּאַפּיר האָט ער אָנגעשריבען מיט זיין האַנד: „זעה קאָפּ אָט ע ש י י ד ל ב ע ר י ל. “ אָדער: „זעה פּעלץ ש י י ד ל ה ע ר ל א י ו ו אַן. “ אָדער: זעה הקערעלען ש י י ד ל ה ע ר ל י ת י א ו ו ד אָ ח ע. “ אי, ס'האָט זיך געמאַכט אַמאָל, אז בעריל איז געקומען צוגעהן אויסקויפּען די קאַפּאַטע און מע האָט איהם ארויס-געגעבען איין אַנדערענס א קאַפּאַטע, וואָס יענער הייסט אויך בעריל?—איז דאָ איין עצה: מע טראָגט ארויס ביידע בערילס קאַפּאַטעס, און מע הייסט איהם, ער זאָל דערקענען. א איד וועט דאָך ניט געהן זאָגען אויף א פרעמדער קאַפּאַטע, אז ס'איז זיינע. זעהט איהר, מיט אַ גוי אז סע מאַכט זיך אַזא זאָך, איז שוין ניט אזוי גוט. איז דערצו אויך דאָ א המצאה (א איד אַ למדן גיט זיך איין עצה!) : מע הייסט איוואַנען, ער זאָל זיך מטריח זיין זאָגען עפּים א סימן אויף זיין פּעלץ. יעדער איוואַן קען אזוי גוט זיין פּעלץ, אז עפּים א סימן מוז ער אויף איהם האָבען. ס'איז לאַ ימלֵט! . . . פון דעסטוועגען, נישט קוקענדיג אויף די אלע המצאות, זענען גאנץ אַפּטליך ארויס מיאוסע מחלוקת'ען צווישען דער באַבע מיט'ן זיידען. די באַבע האָט אַלץ גע'טענה'ט צום זיידען:

— איך פרעג דיך, אַלטער דאָרין וואָס דו ביזט, אז וו האַלטסט שוין יא ביי שרייבען און שרייבסט שוין יא „זעה קאַפּאַטע שייך לבעריל,“ וואָס וועט דיר אַהרען, אז דו וועסט שוין צושרייבען גאָך איין וואָרט—„בעריל זאָאיקע“? אָדער אז דו שרייבסט שוין יא

און ער האָט גערעדט ווי צו זיך אליין, און מיט אַ שמויכעל אויף די מורא'דיג גרויסע געדיכטע וואָנסים :

— אַדום וועט נישט לאָנג געוועלטיגען . . . די ישועה איז נאָהינט, נאָהינט, נאָהינט ! . . . קום אַהער, מיין קינד, זיך אַ ביסעל, וועלען מיר שמועסען פונ'ם קיץ, פון משיח'ען, וואָס וועט זיין, אז משיח וועט קומען . . .

און דער זיידע משה'יאָסי האָט גענומען דערצעהלען פאר זיין אייניקעל וואָס וועט זיין, אז משיח וועט קומען, מיט אזא התלהבות, מיט אזוי פיעל היטץ און מיט אזעלכע פלאמענדיגע פארבען, אז דעם אייניקעל האָט זיך ניט געוואָלט אָפטרעטען פונ'ם זיידען, און ניט ווילענדיג איז איהם געקומען אויפ'ן זינען זיין ערשטער און זיין בעסטער חבר שמואליק. דער חלוק צווישען די צוויי איז גע-ווען דער, וואָס שמואליק האָט גערעדט פון אוצרות, מכשפים, פרינ-צען און פרינצעסינס—אלץ פון אזעלכע זאכען, וואָס זענען שייך צו דער וועלט; און דער זיידע משה'יאָסי האָט מבטל געווען די וועלט לגמרי און האָט זיך אריבערגעטראָגען אינגאנצען, אינ-איינעם מיט'ן אייניקעל, וואָס האָט איהם אויסגעהערט מיט דער גרעסטער שפּאַנונג, אַהין, אויף יענער וועלט, דאָרטען, צוויי-שען סאַמע צדיקים און מלאכים און שרפים און כרובים, ניט ווייט שוין פונ'ם כסא-הכבוד, גאָר-גאָר נאָהינט שוין טאַקי צו איהם אליין, צום מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא . . . דאָרטען זע-נען געווען דער שור-הבר מיט'ן לויתן, און דער טהייערסטער בוימ-עהל, וואָס הייסט „אפרסמוז“, און דער טהייערסטער וויין, דער „יין המשומר.“ און צדיקים זיצען און לערנען און האָבען הנאה פון דער שכינה און פונ'ם „אור הגנוז.“ פון יענער ליכטיגקייט, וואָס בעת גאָט האָט בעשאַפּען די וועלט, האָט ער געזעהען, אז די מענ-שען זענען ניט ראוי צו אזא ליכטיגקייט. האָט ער עס איבערגעלאָזט אויף לעתיד לבוא . . . און הקדוש-ברוך-הוא אליין, כביכול, בכבודו ובעצמו, שטעהט און בעדיענט זיי. די צדיקים, ווי אַ טאַטע, און פון אויבען, פונ'ם הימעל, לאָזט זיך אַראָפּ פונקט אויפ'ן זעלבען

תנ"ך און מיט'ן דקדוק און מיט משה דעסעווער און מיט די אי-בעריגע אפיקורסישע גענג, וואָלט ער זיך על-פּיריושר בעדארפט איבערלאָזען דאָ ביי מיר האַטש אויף עטליכע זמנים. וואָלט איך זיך מיט גאָט'ס הילף געמאַכט פאר אַנ'עהרליכען אידען. עס וואָלט פון דיר ארויס דער אמת'ער חסיד מיט'ן אמת'ען בעל-קבלה מיט'ן אמת'ען ברען. און אזוי וואָס וועט פון דיר זיין? א גאַרנישט מיט א נישט, א פוסטעפאסניק, א שייגעצעל, א קנאקער, א פיפער, א ימח'שמו'ניק, א דעררוח-ווייסט-וואָס, א הולטיי, א רשע מרושע, א שמד'ילניק, א מחלל-שבת'ניק, א טריפניאק, א פושע באלקי ישראל! . . .

— משה-יאָסי! טאָמער וואָלט געווען גענוג מוטשען א קינד?
 „לאנג לעבען זאָל די באַבע גיטעל!“—טראַכט זיך דער אויס-געלייזטער פונ'ם זיידענ'ס הענד, אויף וועמען עס וואַרטען שוין באַהסלעווער יונגלעך-קונדסים אין דרויסען.

פונדעסטווענען זענען געווען מינוטען, וואָס דער זיידע משה-יאָסי איז איהם געווען אויך צום האַרצען, לעב און טהייער. איינ-מאָל האָט ער איהם געטראָפּען זיצענדיג מיט'ן טלית-זאק אונטער דער האַנד ביי דער באַבע אין בעט. ער האָט זי עפּיס זעהר שטאַרק גע'חנפה'ט, גערעדט שטילערהייד, געדונגען זיך און געבע-טען ביי איהר נאָך געלד, און זי האָט נישט געוואָלט געבען מעהר. דאָס האָט ער זיך געדונגען ניט פאר זיך—פאר צדקה, פאר זיינע אַרימע חסידים, וואָס אין קלויז, און זי האָט גע'טענה'ט איינס: „מע דאַרף ניט. זי האָט איהרע אייגענע יתומים—אויף זיי איז מעהר החמנות . . .“

נאָך איינמאָל האָט ער געטראָפּען דעם זיידען זיצען ביי זיך אין חדר מיוחד, אָנגעטאָגן אין טלית און תפילין, דעם קאָפּ פער-וואַרפען, די אויגען צוגעמאַכט, עפּיס גאַרנישט בהאי עלמא. און אז ער האָט זיך אויפגעחאַפּט, האָבען ביי איהם די אויגען געשיינט און געלייכטען, און זיין מגושם'דיג פנים האָט אויסגעזעהען שוין נישט אזוי מגושם'דיג. די „שכינה האָט אויף איהם גערוהט . . .“

א איד א פויגער

אָרט. וואו דאָס אמאָליגע בית־המקדש איז געשטאַנען, א ניי בית־
המקדש, פון סאַמע גין־גאָלד און פון די טהייערסטע שטיינער, די־
מענטען און בריליאַנטען, און די כהנים דוכנען, און די לויים זינ־
גען. און דוד המלך קומט ארויס אַקעגען מיט אַ פידעל און זינגט:
„רננו צדיקים ביהוה! ביהוה!...“

דאָ הויבט אָן דער זידע משה־יאָסי זינגען אויף אַ קול, צו־
קנאַקען מיט די פינגער, און די אויגען פּערגלאַנצט ער אַרויף, און
דאָס פנים לויכט איהם, און אליין אין ער נישט בהאי עלמא: ער
איז דאַרטען ערגיז, ווייט־ווייט, אויף יענער וועלט, אויף
יענער וועלט!...

א איד א פויגער

א מעשה פון פארצייטען.—ווי אזוי אידען האבען אמאל געלעבט צווישען פריצים.—א טראגעדיע פון איין ארעמען „רעגדאר“.

ע בעדארף אָבער ניט מיינען, אז דער זיידע משה-
יאָסי איז אלע מאָל געווען נור אויף י ע נ ע ר
וועלט און אז ער האָט ניט געהאט פאר זיינע
איניקלעך צו דערצעהלען גאָרנישט פון ד ע ר
וועלט. אָ! ער האָט געהאט זעהר א סך צו
דערצעהלען פון אמאָליגע אידען, אמאָליגע

חסידים, אמאָליגע בעלי-קבלה און אמאָליגע פריצים, להבדיל, ווי
זיי האָבען זיך בעגאנגען מיט די אידען.

איין מעשה אזעלכע, וואָס ער האָט דערצעהלט פאר זיינע איי-
ניקלעך, א מעשה, ווי א איד איז אומגעקומען אויף קדושהשם,
גערענקט זיך גאנץ בעזונדער, און די דאָזיגע מעשה ווערד דאָ אי-
בערגעגעבען בקצור, ווייל דער זיידע משה-יאָסי איז געווען, ער
זאָל מוחל זיין, א גרויסער מאַריד און האָט ליעב געהאט אָפטמאָל
איבערשפרינגען פון איין ענין אויפ'ן אנדערען און פערפאָהרען
מחילה קיין בויעריק.

די מעשה האָט זיך געטראָפּען שוין לאַנג, נאָך פאר זיין זיידען,
עליו השלום, דעם אַלטען האַמאָרניק. פאר וואָס האָט מען איהם
גערופּען „האַמאָרניק“? ווייל ה א מ א ר נ י האָט געהייסען דאָס
דאָרף, וואו ער איז געזעסען, געהאַלטען א מיהל אין דער אַרענדע.
אין דעם זעלבען דאָרף איז געזעסען נאָך א איד, מיט'ן נאָמען נח,

איצטיגס מאָל גיב איך דיר אַפּ די קרעטשמע אויף דעם אייגענעם מקח, וואָס אויף אלע מאָל, אויף א זמן פון צעהן יאָהר. נאָר מיט איין תנאי: זאָלסט מיר זיין א פויגעל. "קוקט איהם אָן דער איד: „וואָס הייסט, איך זאָל דיר זיין א פויגעל?" ענטפערט איהם דער פריץ: „גאנץ פשוט. דו דארפסט ארויף, זאָגט ער, אויפ'ן דאָך פון אַט דער שטאַל. זעהסט דו? דאָרטען דארפסט דו זיך פער-שטעלען, זאָגט ער, פאר א פויגעל און איך, זאָגט ער, וועל זיך ציע-לען אין דיר און פרובען טרעפען גלייך אין קאָפּ אריין. האָסט דו עס צעקויעט?" ווערט א געלעכטער צווישען די פריצים, און דער איד כלומרשט לאַכט אויך. ער טראַכט זיך: „דער פריץ טרייבט קאטאָועס, גענומען איין איבעריג ביסעל וויין". . . . „נו?—פרעגט איהם דער פריץ.—איז דאָס געמאכט?" טראַכט זיך נח: „וואָס ענטפערט מען איהם דערויף?" און טהוט איהם א פרעג אויף טשיקאָועסט: „וויפּעל צייט גיסט דו אויף צו בעטראַכטען זיך?" זאָגט איהם דער פריץ גאנץ ערנסט: „יעדנא מינוטא—איין מינוט הייסט עס, מעהר ניט. „די ברירה איז ביי דיר, זאָגט ער. אָדער דו קריכסט ארויף אויפ'ן דאָך און פערשטעלסט זיך פאר א פויגעל, אָדער מאָרגענדיגען טאָג, זאָגט ער, ווערסט דו ארויסגעוואָרפען פון דער קרעטשמע. "איז דאָך איהם פרחה נשמתו געוואָרען. וואָס טהוט מען? מיט א פריץ שפּיעלט מען זיך ניט. ובפרט, אז יענער הייסט שוין טראָגען לייטערס—אפנים, ס'איז גאָרניט קיין קאטאָועס ניט? רופט ער זיך אָן נאָך אַמאָל צום פריץ: „און וואָס וועט זיין, טאָמער חלילה טרעפסט דו טא-קי?" ווערט נאָך א גרעסערער געלעכטער צווישען די פריצים, און נח בלייבט שטעהען א צעטומעלטער. ער ווייסט ניט, צי דער פריץ טאָכט, חוץ, צי ער מיינט דאָס מיט איין אמת? זעהען זעהט עס אויס ווי איין אמת, ווארום מע הייסט איהם די רגע קריכען אויפ'ן דאָך, אָדער געהן אהיים אַפרייניגען די קרעטשמע. וויל ער שוין געהן אהיים, דערמאָנט ער זיך, אז ער איז א בעל־מטופל מיט קינ-דער, הויבט ער אָן זיך בעטען ביים פריץ, ער זאָל איהם געבען

געהאלטען די קרעטשמע. געווען איז דער נח א איד א תם, איין אדם פשוט, נאָר א גרויסער ירא־שמים, טאָג ווי נאכט געדאווענט און געזאָגט תהלים, אפנים, א בעל־תשובה און א „נסתר.“ די גאנצע טהוערין איז געווען זי. זיין עובר־איז געווען נאָר צאָהלען ראַטע אין הויף און דינגען די קרעטשמע פון איין יאָהר אויפ'ן אַנדערען. כל ימיו האָט ער מורא געהאַט, טאָמער וועט איהם עמיצער אויסדינגען די קרעטשמע, ווארום בעלנים זענען געווען א סך, האָטש פּרנסה האָט ער געהאַט פון דער קרעטשמע בצמצום, קוים־קוים דורכקומען, געווען א בעל־מטופל מיט קינדער.

ויהי היום—קומט ער צוגעהן איינמאַל צום פריץ דינגען די ארענדע און טרעפט א גוזמא געסט, א גאנצע סעודה. נאָך דער סעודה קלויבט מען זיך, כנהוג, נאָפּאָליוואַניע, אויף דער אכאַטע הייסט עס. עס שטעהען שוין צוגעגרייט פערד און קארעטעס און בריטשקעס און לינייקעס און הינד פון כל המינים, און די יעגערס מיט די גרויסע פערדערען און מיט די פייפלעך, כיד המלך. אלס־דינג, הייסט עס, פארטיג ארום און ארום. „נישט געטראָפען די גוטע צייט, —טראכט זיך נח—דער פריץ וועט נישט וועלען רעדען איצט פון דער ארענדע.“ צום סוף האָט ער א טעות געהאַט. אויפגעשטאַנען מיט די געסט פון טיש און געוואָלט זיך שוין ארויפ־זעצען אויף די פערד, האָט דער פריץ דערזעהן דעם אידען שטעהן איינגעבויגען ביי א זייט, אָפּגעריסען קריעה־בליאה. מאכט ער צו איהם מיט א פרייליך פנים: „א? יאק סיע מאש פאן ארענד־דארושי?—וואָס מאכט א איד א רענדאר?“ . . . זאָגט איהם נח כך וכך: „אדוני פריץ, איך בין געקומען וועגען דער קרעטשמע.“ צעלאַכט ער זיך, דער פריץ, ס'איז געווען כטוב לב המלך ביון, שטאַרק אונטער'ן גלעזעל, און רופט זיך אָן צו איהם: „אויף ווי־פיעל יאָהר ווילסטו דו דען די קרעטשמע?“ זאָגט ער צו איהם: „וועלען וואָלט איך געוואָלט אויף עטליכע יאָהר, נאָר אזוי ווי דער מנהג איז ביי דיר, יאסנאוועלמאָזשנע פאן, הראביע. . .“ לאָזט איהם דער פריץ ניט אויסרעדען און מאכט צו איהם: „ראַבזשע,

ליגע" פריצים האָט דער זיידע געהאַט לרוב, און חברה וואָלטען זיך
 ניט אָפּגעזאָגט זיי אויסהערען נאָך און נאָך, ווען דער זיידע משה-
 יאָסי זאָל ניט האָבען קיין טבע ארויסציהען פון יעדער מעשה אַ
 מוסר־השכל, אז מע בעדאַרף זיי אן עהרליכער איד און האָבען
 בטחון, און פונ'ם מוסר־השכל זאָל ער ניט ליעב האָבען אריינפאלען
 גלאַט אין מוסר אריין און נעמען שטראָפען די קינדער, פאר וואָס
 זיי געבען נאָך דעם יצר־הרע, ווילען נישט דאוונען, נישט לערנען.
 נישט גאָט דיענען, וואָלטען וועלען טאָג ווי נאכט נור האַפען פיש-
 לעך, אָדער רייסען באַרלעך, אָדער גלאַט שקאַצעווען מיט אלע
 באַהסלעווער יונגלעך, ימח שמם וזכרם זאָלען זיי ווערען!

האָטש עטליכע מינוט אויף אַפּצוזאָגען ווידוי. זאָגט מײַהם דער פּרייז: „דאָבושע, איך געב דיר נאָך איין מינוט אויף זאָגען ווידוי.“ איין מינוט? וואָס קאָן א איד זאָגען אין איין מינוט, אחוץ „שמע-ישראל?“ ובפרט, אז מע שטופט איהם שוין ארויף אויפ'ן לייטער, און טרערען ניסען זיך איהם. וואָס זאָל ער טהון? א גזירה מן השמים. א בעל-מטופל מיט קינדער. מסתמא איז איהם באַ-שערט אומצוקומען אויף קרוש-השם. און אפשר וועט נאָך גאָט רחמנות האָבען און טהון א נס. דער אויבערשטער אז ער וויל—קאָן ער! געווען א גרויסער בעל-בטחון. אַמאָליגע אידען!

ארויפגעקראַכען אויפ'ן שפיץ דאָך, הערט ער נישט אויף צו לייענען קריאת-שמע שטילערהייט און צו וויינען, ניסען מיט טרער-רען, און נאָך אלץ נישט פערלוירען אינגאנצען דעם בטחון אויף גאָט, טאָמער וועט דער אויבערשטער פאָרט רחמנות האָבען. אז דער אויבערשטער וויל—קאָן ער! דער פרייז דערווייל האָט קיין צייט ניט. הייסט ער איהם, ער זאָל שטעהן גלייך—שטעהט ער גלייך. דערנאָך הייסט ער איהם, ער זאָל זיך אָנבויגען—בויגט ער זיך אָן. ער זאָל צענעמען די הענד—צענעמט ער די הענד. ער זאָל אויסזעהן ווי א פויגעל—זעהט ער אויס ווי א פויגעל. . . . און דער פרייז—צי ער האָט עס טאָקי געמיינט אויף איין אמת, אָדער ער האָט נור געטריבען קאטאָועס, און דער אויבערשטער האָט גע-מאכט אזוי, ס'זאָל אויסקומען אויף איין אמת—ער האָט אויסגע-שאָסען און געטראָפען נח'ן גלייך אין שטערן אריין, און נח איז אומגעפאלען ווי א געשאָסענער פויגעל און האָט זיך אראַבגעקוי-קעלט אראָב פונ'ם דאָך. און נאָך באותו היום האָט מען איהם געבראכט צו קבר-ישראל. דער פרייז האָט אָבער געהאלטען וואָרט. צעהן יאָהר כסדר האָט ער נישט געריהרט די אלמנה פון דער קרעטשמע, וויפיעל מע זאָל איהם ניט מוסיף זיין אויף דער ארענדע—אַמאָליגע פריצים!

* * *

אזעלכע שענע מעשיות פון „אַמאָליגע“ אידען און פון „אַמאָ-

ימים-נוראים

ימים-גוראים

דער באהסלעווער טייך „ראם“—דער באהסלעווער וואלד,—די באהסלעווער אלטע קלויז.—די באבע גיטעל שלאגט מיט די אייניקלעך כפרות.—דער זיידע בענשט זיי ערב יום כפור און זיינע אויגען זענען נאם.

ס איז שווער צו זאגען, וואו איז געווען מעהר לע- בען, מעהר פאָעזיע—ביים טייך „ראם“, אָדער אין באַהסלעווער וואַלד, אָדער אין דער אלטער קלויז? עס איז שווער צו זאגען, וואָס פון די דריי האָט געהאַט אין זיך אַ גרעסערען יצר הרע? ביים „ראם“—דאָרט איז אַ לעבען! דאָרט איז פרעהליך! דאָרט טרינקען אָן בעלי־עגלות זייערע פערד; דאָרט שעפען אָן וואַסער־פיהרערס וואַסער אין זייערע פעסלעך; דאָרט שטעהען ווייבלעך און מיידלעך, באַרוויסע, מיט רויטע פולקעס, און וואַשען גרעט, קלאַפּען און שפּריצען מיט'ן פראַטש, אַזש פונ- קען פליהען; דאָרט באַדען זיך, פאַליאַסקען זיך, לערנען זיך שוין מען און האַפּען פישלעך יונגלעך אַהן אַ שיעור, טהוען זיך אויס צווישען די שטיינער, שפּרינגען אין טייך אַרײַן,—און אלע שרייען. אלע פילדערען: „זעה, ווי איך שוויים! זעה, ווי איך ליג אויפ'ן רוקען! זעה בעסער, ווי איך געה טריט־וואַסער! זעה, ווי איך טוק זיך! זעה, ווי איך מאַך בולבעס!“ . . . אלע רעדען, אלע בעוויי- זען קונצען, אלע קאַנען. די פערעיאַסלאַווער יתומים זענען זיי שרעקליך מקנא. איינער פון דער חברה געהט צו אַ נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט. אַברחמעל רופט מען איהם. אַ בחור'על שוואַרץ ווי אַ טאַטער, אויגען ביינאָוואַטע, אַ פנים ווי אַ

זיי איז גרינג צו זאָגען „ניט בעגעגענען זיך“—אז מיט דעם אברהמלען מוז מען זיך בעגעגענען האָטש צוויי מאָל אַ טאָג, אין דער פריה און אויף דער נאַכט—ביי'ם קדיש זאָגען. אברהמלע איז אויף א יתום. ער זאָגט קדיש נאָך זיין טאטען אין דער אלטער קלויז. אף, וויפיעל קדישים דאָרטען איז! און אלע זאָגען קדיש אין מזרח! . . . משה'יאָסי דעם האַמאַרניק'ס אייניקלעך, אז זיי זענען געקומען מיט'ן זיידען דאָס ערשטע מאָל אין דער אלטער קלויז, האָט זיי דער זיידע צוגעפיהרט גלייך צום שמש און האָט איהם אָנגעזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט, אז ער וויל, אז זייער אָרט אויף זאָגען קדיש זאָל זיין געבען עמוד, ווארום דאָס זענען „טא-טענס קינדער“. . . דער שמש, אַ זקן מיט איין אויסגעבויגענעם רוקען און מיט אלטע טראַכטאָמענדיגע אויגען, וואָס זעהען אויס ווי אַרומגעליאַמעוועט מיט רויטען, האָט אויסגעהערט דעם זיידען מיט דרד-אָרן, נישט געענטפערט קיין וואָרט, אריינגעהאַפט אין נאָז אַ רעכטען שמעק טאַבעקע, גיך אָפגעטרייסעלט די פינגער און אונטערטערגעטראָגען אויף דעם זיידען דאָס פושקעלע, אַ קלאַפ געגעבען מיט'ן נאָגעל איבער'ן דעקעל און מכבד געווען מיט אַ שמעק טאַבאַק אָהן ווערטער. דאָס האָט בעראַרפּט הייסען: „גוט וואָס איהר האָט מיר געזאָגט, אז דאָס זענען טאטענס קינדער, זענען זיי שוין, זייט זיכער, ביי מיר דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג, וואָס איז שייך! . . .“

די באַהסלעווער אלטע קלויז האָט געהאַט אין זיך אזאַ כח, אז די פערעיאַסלאַווער יתומים, ווי מע האָט זיי דאָרט גערופען, האָבען זיך צוגעבונדען צו איהר, גלייך ווי זיי וואָלטען דאָרט געדויערט און אויפגעצויגען געוואָרען. אַלסדינג האָט ביי זיי אויסגעזעהן מורא'דיג גרויס און שען און הייליג. אויף אַלסדינג איז געלעגען אַ בעזונדער חתימה פון אלטער שענקייט, פון פערגאנגענער גרויסקייט, פון פאַרצייטיגע הייליגקייט — אַ שטיק בית-המקדש.

נאָר אויב די באַהסלעווער אלטע קלויז האָט אויסגעזעהן ביי

לאקשען-ברעט, א נעזעל ווי א פאסאלי. „ווי אזוי רופט מען דיר?“ „שלום.“ „שווימען קענסט דו?“ „ניין.“ „וואס זשע שטעהסט דו? קום אהער, וועל איך דיר אויסלערנען.“ . . . איהר פער-שטעהט? ניט לערנען, נאָר א ו י ס ל ע ר נ ע ן ! — דאָס איז גאָר אנדערע ווערטער.

נישט ווינציגער פאָעזיע איז אין וואָלד. דער באַהסלעווער וואָלד איז רייך אין באַרלעך. די באַרלעך זענען אפילו האַרט ווי שטיינדלעך און זויער—עסיג! נאָר פאָרט באַרלעך. און קאָסטען גאָרנישט. איהר קאָנט איך רייסען וויפיעל איהר ווילט—הפּקד! מע בעדאָרף נור קאָנען דערלאָנגען. וואָלד-באַרלעך וואַקסען הויך, מוז מען אַרויפקלעטערען אַרויף אויפ'ן בוים און טרייסלען דעם בוים מיט אַלע כחות, אַניט וועלען די באַרלעך ניט פאַלען. אויסער באַרלעך זענען אין באַהסלעווער וואָלד פאַרהאָן ניסלעך אויך. האָר-זענע ניסלעך. זיי ווערען שפּעט פאַרטיג און זענען בעוואַקסען מיט אַ מין שאַלעכץ—ביטער גאָל. און קיין יאָדערען זענען אין די ניסלעך נישטאָ. זיי וועלען ערשט אַמאָל זיין. נאָר עס מאַכט ניט אויס. פאָרט נים. מע קאָן אַנלעגען פּולע קעשענים. דאָס, וואָס מע רייסט אַליין, איז אַנגעלעגט. און רייסען באַרלעך און טרייסלען נים בעדאָרף מען קאָנען. אַברעהמעל קאָן. אַברעהמעל איז אויף אַלסדינג אַ הוואַט. איז אַ גוטער בטבע, אַ מזג טוב, אַ מענש אַהן אַ גאָל. איין חסרון נור, וואָס ער איז אַ קבצנ'ס אַ יונגעל. זיין מאַמע איז איין אַרעמע אַלמנה און אַ קעכין ביי די יאַמפּאָל-סקים. געוואוירע געוואָרען דערפון איז דער פעטער איצי און האָט עס באַלד אַבגעטראָגען דער באָבע גיטעל אין אויער אַרײַן. האָט די באָבע גיטעל צוגערופען דאָס אייניקעל שלום צו איהר בעט, איהם געשענקט אַ באָר פון אונטער דעם קישען און אַנגעזאָגט עט-ליכע מאָל, ער זאָל זיך ניט דערווענען מעהר בעגעגענען זיך און זיין בעקאָנט מיט אַ ז ע ל כ ע יונגלעך, ווי אַברעהמעל, וואָרום טאָמער דערוויסט זיך דער זיידע משה-יאָסי, אז זיינע אייניקלעך בעגעגענען זיך מיט אַ ז ע ל כ ע יונגלעך, וועט זיך טהון חושד!...

שטוב: „נישטאָ דער טאטע? האָט...“ לאַרדי ער האָט אָפֿ-געגעסען, לאַכט ער נאָך! ... קוים מיט צרות, גאָט האָט רחמנות געהאַט—דער זיידע איז שוין דאָ! אַריינגעפלויעגן, שלעפּענדיג די רעזעוואַלקע מיט די אַרבעל אויף דער ערד, איז ער מיט אַ בריי-טען גוט יום־טוב, און גלייך צום קידוש מאַכען, אָבער מיט אַזעלכע קולות, אז די גאַנצע גאָס האָט געמוזט הערען.

— צוליעב די קינדער, צוליעב די יתומים נעבאָך, וואָלסטו, דאָכט זיך, געמענט אַמאָל פערבויגען דיינע משוגענע שטיק אין מאַכען עס בקיצור?—האָט איהם די באָבע פירגעהאַלטען. נאָך ס'איז געווען אַרויסגעוואָרפען. ער האָט נישט געהערט. ער איז נאָך אַלץ געווען פער'דבקה'ט און אַריינגעטאָן אין די עולמות העליונים, מיט איין האַנד געגעסען, מיט דער אנדערער געמישט עפּים איין אלטען ספר, און שאַקלענדיג זיך פון דער גרינג, אַריינגעקוקט אַהין מיט איין אויג, מיט'ן אנדערען אויג געהאַפט אַ קוק אויף די אייניקלעך און געזיפצט, שטאַרק געזיפצט. דאָס זיפצען איז געווען טאַקי אויף די אייניקלעך די יתומים, וואָס זייערע נשמות ליגען אין גשמיות, האָבען אין זינען די אכילה, געבען־נאָך דעם יצירהרע מיט אלע זיינע תאוות. . . . נאָכ'ן עסען האָט ער זיי דאָס פירגעהאַלטען, געזאָגט אַ היבשע ביסעל מוסר, געזעהען, ס'זאָל זיי אויספאלען באַקאָם דער פרישער קוילעטש מיט די געפילטע פיש מיט'ן זיסען פאָסטערנאַק־צימעס מיט די אלע איבעריגע יום־טוב־דיגע מאַכלים, וואָס די באָבע גיטעל האָט, ליגענדיג אין בעט אַ געלעהמטע, נור מיט איהר שכל געקאָנט צוגרייטען על צד היותר טוב.

דאָס איז געווען ראש־השנה. ערב יום־כפור איז געווען נאָך שענער. דער ערב יום־כפור האָט זיך אויסגעפיינט אין באַהסלאוו ביי'ם זיידען משה־יאָסי מיט צוויי זעלטענע צערעמאָניעס, וואָס האָבען געמאַכט אויף די יתומים אַ בעזונדערען איינדרוק. די ער־שטע צערעמאָניע איז געווען דאָס שלאָגען כפרות מיט אַ נאָכט פריהער פאר ערב יום־כפור. שלאָגען כפרות האָבען זיי געשלאָגען

די פערעיאסלאָווער יתומים אין אלע טעג פון א גאנץ יאהר ווי א שטיק בית-המקדש, איז זי צו ימים-נוראים, צו ראש-השנה אין יום-כפור, געוואָרען פאר זיי טאקי א גאנצער בית-המקדש. זיי האָבען נאָך קיינמאָל אזוי פיעל אידען ניט געזעהען און האָבען נאָך קיינמאָל אזא דאוונען ניט געהערט. דאָס איז געווען א מיס-מאַש פון אלערליי מינים חסידים און חב"דניקעס, וואָס האָבען ביים דאוונען איינגעלעגט די וועלט, געפאַטשט מיט די הענד, געקנאַקט מיט די פינגער. פאר די פערעיאסלאָווער יתומים איז אזא מין און געזונגען מאָדנע ניגונים, געברומט און געבאָמקעט און מיט אַמאָל פערגאַנגען זיך און פער'דבקה'ט זיך אויף עטליכע מינוט, און וויעדער גענומען זינגען און ברומען און באָמקען און קנאַקען מיט די פינגער. פאר די פערעיאסלאָווער יתומים איז אזא מין דאוונען געווען א נייעס, א גאנצער ספעקטאַקל. נאָר שענער פון אלץ איז געווען דאָס, וואָס דער זיידע משה'יאָסי האָט מיט זיין דאוונען איבערגעשטיגען אלע דאוונער פון דער אלטער קלויז. ער איז געווען ניט קיין חב"דניק, נאָר גלאַט א מאָדנער חסיד מיט איי-גענע גענג, אייגענע מנהגים און אייגענע משוגע'ען. ער האָט זיך פערגונען בלייבען אין קלויז שבת און יום טוב לאַנג-לאַנג נאָך אלעמען. דער פעטער איצי, וואָס האָט געוואוינט אין דער אַנ-דערער האַלבער שטוב, האָט שוין געהאַלטען אין עסען, פון אויווען האָט זיך געלאָזט הערען א ריח פון געפילטע פיש און יום-טוב'דיגע מאכלים, עס האָט געקלעמט דאָס האַרץ און אזש דערלאַנגט ביז'ן לעפעלע, און דער זיידע האָט נאָך אלץ געדאווענט, געזונגען און געבאָמקעט. די באָבע גיטעל האָט עטליכע מאָל בשתיקה אונטער-גערוקט די אייניקלעך, חיה-אסתר'ס קינדער, צו שטיקלאַך לעקאָך—ס'זאָל זיי ניט איבער'חלש'ען דאָס האַרץ, און א זאָג געגעבען צו זיי מיט א געלעכטער: „איהר וועט שוין געדענקען, ווען איהר האָט זיך אריינגעחאַפט צווישען משוגעים. . .“

דער פעטער איצי דערווייל האָט שוין אָפּגעגעסען און אָפּגע-בענשט, אריינגעשטעקט דעם קאָפּ פון דער אנדערער האַלבער

פון א מאַרנע מין האַרטען שרייענדיגען שטאַף, וואָס מע קרינט שוין ניט היינטיגע צייטען אין ערגניץ, מע זאָל וועלען בעצאָהלען דערפאַר מי יודע וויפיעל. אויפ'ן קאַפּ האָט ער געטראָגען א שטריי-מעל מיט א סך עקען, און אויפ'ן אָפּענעם האַלז—א ברייטען קלאָר-ווייסען קאַלנער מיט צוויי שפיצען. אויף דער קאפּאָטע—א ביי-גארטעל א ברייטען מיט לאַנגע קאָטעסען מיט באַמבעלעך. די מורא'דיג ברייטע וואָנסים מיט די מורא'דיג געריכטע גרויסע ברע-מען האָבען איצטיגס מאַל אויסגעזעהען ניט אזוי ביזן, ווי אלע מאַל, און דאָס גאנצע פנים האָט אויסגעזעהען ביי איהם איצטיגס מאַל ווייך, מוחל'דיג-ווייך און גאָר פריינדליך.

— קומט אַהער, קינדער, וועל איך אייך בענשען—האָט ער יום-טוב'דיג-ברייט אריינגערופען די יתומים צו זיך אין זיין ענגען, פינסטערען חדר'על מיט די פעלצען, ארויפגעלעגט אויף יעדען פון זיי ביידע הענד מיט די ברייטע אַרבעל פון זיין אַטלעסענער קאפּאָטע, צוגעמאַכט די אויגען, פערריסען דעם קאַפּ ארויף און געזאָגט, און געזאָגט, און געזאָגט עפּים שטילערהייד, און שטאַרק געזיפצט און געקרעכצט. און אז ער האָט אָפּגעזאָגט, האָבען די יתומים איהם א קוק געגעבען אין פנים, האָבען זיי דערזעהען זיינע אויגען לויכטען, נאָר זיי זענען רויט, די ברעמען נאָס, און די וואָנסים נאָס, און די באָרד נאָס—נאָס פון טרערען.

אין דער היים אויף, נאָר דאָ, אין באַהסלאַוו, איז געווען איין אנדער מין כפרות שלאָגען. די באַבע גיטעל האָט גענומען די דאָזיגע מצוה אויף זיך. זי, הייסט עס, האָט געשלאָגען מיט איהר חיה-אסתר'ס יתומים כפרות. זיצענדיג א געלעהמטע אין בעט, האָט זי צוגערופען די גאנצע האַליאַסטרע צו זיך, געגעבען יעדען זיין כפרה, די יונגלעך צו העהנער און די מיידלעך צו היהנער, געעפענט איהר גרויסען סדור און אָנגעוויזען מיט איהרע אויסגערעהטע פינגער אויפ'ן „בני-אדם." די עלטערע האָבען דעם „בני-אדם" געזאָגט אליין, און מיט די קלענערע, מיט די מיידלעך, האָט די באַבע גע-זאָגט דעם „בני-אדם" וואָרט ביי וואָרט און הויך אויף א קול און מיט א נגון: „בני-אדם יושבי חושך וצלמות! אסירי עני וברזל!..." און געוויינט בעת מעשה אזוי, ווי מע קאָן וויינען נור סידען אויף א טויטען. און ווער שמועסט, אז ס'איז געקומען צו דער יונגסטער פון די יתומה'לעך, צום מיידעלע, וואָס איז אלט קוים א יאָהר, האָט די באַבע שיער גע'חלש'ט פאר געוויין! אויף איהר קוקענדיג, האָט בען זיך די קינדער אויף צעוויינט, און אויף זיי קוקענדיג—אויף די עלטערע, און ס'איז געוואָרען א יללה מיט סכנת-נפשות. אין יענעם ביטערען שבת, בעת די מאַמע זייערע איז געלעגען מיט שוואַרצען איבערגעדעקט אויף דער ערד, האָבען די יתומים קיין צעהנט-חלק אפילו ניט געוויינט, ווי אצינד, ביי דער באַבע'ס „בני-אדם."

די צווייטע צערעמאָניע איז געווען אויף מאָרגען, ערב יום-כפור, נאָכ'ן קומען פון דער אלטער קלויז, וואו חברה האָבען בעקור מען לעקאָד פונ'ם גבאי ראשון פולע קעשענים. דער זיידע משה-יאָסי האָט נאָך נעכטען אָנגעזאָגט, באלד נאָך כפרות שלאָגען, אז די קינדער זאָלען נאָכ'ן דאווענען אין דער פריה, למען השם, קומען צו איהם זיך בענטשען.

מאָדנע יום-טוב'דיג אָנגעטהאָן און יום-טוב'דיג געשטימט איז געווען דער זיידע משה-יאָסי. אויף דער אלטער צעהאקטער אטלעסענער קאפאָטע האָט ער געטראָגען א מאָדנע מין טיזליק

סוכות

סוכות

א בשותפות'דיגע סוכה.—דער זיידע דאווענט און די קינדער ווילען עסען.—שמחת תורה איז דער זיידע זיך משמח מיט דער שכינה.

אם ערשטע פלעקעל פון דעם זיידען משה'יאסי'ס סוכה איז אריינגעשלאָגען געוואָרען, פערשטעהט זיך, מוצאי יום־כפור, תיבה נאָכ'ן אָפּפאַסטען זיך. געבויעט האָט די סוכה דער פעטער איצי, און די יתומים האָבען איהם אונטערגעהאַלפּען, נאָר געקאָמאָדעוועט האָט דער זיידע, געגעבען

עצות, ווי איין אויבערזארכיטעקטאָר: „דאָס אַהער!“ „דאָס אַהין!“ „דאָס וועט אריין!“ „דאָס וועט ניט געהן!“ נאָך מעהר קונץ—וואָס דער זיידע מיט'ן פעטער רעדען ניט צווישען זיך קיין וואָרט. ברוגז. די באבע האָט דערפון יסורים: א בן־יחיד, דער איינציגער קדיש איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, און רעדט ניט מיט'ן טאטען—וואו האָט מען געהערט אזא רציחה? . . .

אין דער בשותפות'דיגער סוכה זענען געשטאַנען גרייט צוויי טישען, פאר'ן זיידען בעזונדער און פאר'ן פעטער בעזונדער. אויף יעדען טיש איז געווען צוגעגרייט בעזונדער וויין אויף קידוש, בע־זונדער חלה, בעזונדערע לייכטער מיט ליכט. די מוהמע סאָסי האָט זיך געבענשט ליכט ביי איהר טיש, און דאָ באבע גיטעל האָט מען ארויסגעטראָגען מיט'ן בעטעל, זי זאָל בענשען ליכט ביי איהר טיש. דערנאָך איז געקומען צוגעהן דער פעטער איצי פון קלויז און געמוזט וואַרטען ביז דער זיידע וועט אַמאָל דערמאָנען זיך

סוכות איז געווען נאך ערגער. אזוי אז שמחת-תורה אויף דער נאכט האט שוין דער פעטער איצי נישט געקאנט אויסהאלטען. ער האט אריינגערופען די פערעיאסלאווער יתומים צו זיך און האט זיי געזאגט:

— קינדער, איהר ווילט זעהען א שענע זאך? טאָ געהט זיך דורך אין קלויז אריין, וועט איהר עפּים אַנקוקען . . . לאנג בעטען האט מען זיי נישט בעדארפט. מע האט זיך גענומען פאר די הענד און מע איז אוועק. אין גאס איז געווען חושך-פינסטער. אלע אידען זענען געזעסען אין די הייזער און געגעסען. אלע שולען זענען שוין געווען געשלאסען און שטאק-פינסטער. נאך אין דער אלטער קלויז האט זיך נאך געלייכט. שטיל האָבען חברה אויפגעעפּענט א שטיקעל טיר, אריינגעקוקט און דערוועהן אזעלכעס, וואָס זיי האָבען נישט געגלויבט זייערע אויגען. אין דער גאנצער קלויז איז געווען מעהר נישט ווי איין מענש—דער זיידע משה-יאָסי, אין א טלית, מיט רב יעקב עמדין'ס סדור אין איין האַנד און מיט א ספר-תורה אין דער אנדערער האַנד. צוגעטוליעט די ספר-תורה צום האַרצען, איז ער ארומגעגאנגען ארום באלעמער מיט פאָוואָלידיגע טריט, געזאגט אויף א קול, ווי א חזן, די הקפות: „עזר דלים, הושיעה-נא!“ . . .

אויף די קינדער איז אָנגעפאלען א פחד מיט א געלעכטער אינאיינעם, און זיי האָבען זיך גענומען ביי די הענד און זיך געלאָזט לויפען אין איין אָטעם צוריק אהיים.

— נו? וואָס'ט איהר געזעהען? איאָ א שענס? . . .

מיט די ווערטער האט זיי בעגעגענט דער פעטער איצי, און בעת מעשה האט ער געלאכט, נאך די אויגען האָבען געטרערט. און די קינדער האָבען געוואָרפען איין אומתן, נישט אויפ'ן זיידע—ניין, נאך אויפ'ן פעטער איצי. . .

ה

* * *

דערפאר אָבער האט זיך אויף מאַרגען, שמחת-תורה, די דע-קאָרציע אינגאנצען איבערגעביטען. דעם זיידען משה-יאָסי איז

קומען און מאכען דעם ערשטען קידוש. מע קאן דאך נישט זיין אזוי גראב קענען א טאטען—כבוד-אב! אלע ווילע איז דער פעטער איצי ארויסגעגאנגען פון שטוב און ארוינגעקוקט אין סוכה דריין, און אלע מאל מיט איין אנדער אויסרעד: „ניטא נאך?“ . . . „היינטיגס יאהר שפעטער ווי אלע יאהר ביי די חסידים!“ . . . „הם. . . אט באַלד געהען-אויס די ליכט און מע וועט דארפן עסען אין דער פינסטער. . .“ אויפ'ן פעטער איצי האָבען די קינדער דער דערלעכט א נקמה: א הארטער איד, אהן א נשמה—לאָז ער אויך וויסען, וואָס הייסט זיין הונגעריג! . . .

נאָך אַט איז געקומען דער זיידע מיט'ן טיזליק, אָבגעגעבען דעם ברייטען גוט-יומ-טוב, ארויסגעקריגען רב יעקב עמדין'ס סדור, א קורצער סדור, נאָך א גראַבער, א געפאָסטער, און אוועקגעזעצט זיך זאָגען די אושפיוזין און האָט געזאָגט און געזאָגט, און געזאָגט און געזאָגט. . . און פון קינד האָבען, ווי אויף צולחכעס, זיך געד-לאָזט הערען די פיש מיט זייער געפּעפּערטע געפילעכטס, און די פרישע צוגעברוינטע חלות האָבען זיך גערייצט: „אונז אז איהר'ט איינטונקען אין דער הייסער פיש-יוד, וועט איהר פיהלען דעם אמת'ען טעם גן-עדן. . .“ און דער זיידע, משה-יאָסי דעם האַמאָר-ניקס, טהוט זיך זיינס: ער זאָגט! די ליכט אין סוכה לעשען זיך—און ער זאָגט—די קינדער חלש'ען עסען, געהען אויס שלאָפען—און ער זאָגט! מיט אַמאָל האָט דער זיידע זיך געגעבען א חאָפּ אויף, צוגעלאָפען צום טיש און געגעבען א לעג אוועק דעם יום-טוב'דיגען קידוש, איז געוואָרען א ליכט אין די אויגען. נאָך איהם דער פערטער איצי ביי זיין טיש. נאָכ'ן פעטער איצי'ן חי-האָסתר'ס יתומים, איינציגווייז, און די באָבע גיטעל בעת מעשה האָט געד-לאָזט א טרער—הקיצור, עס האָט נאָך לאַנג גענומען ביז מע האָט דערלעכט איינטונקען די המוציא אין האָניג און דערזעהען זיך מיט'ן שטיקעל פיש און דער פיהלען דעם פעפּער אויפ'ן שפיץ צונג. . .

דאָס איז געווען די ערשטע טעג סוכות. די אנדערע טעג

שכורים מיט אמאל קאנען אזוי ניט זיין שכור, און ארויסבעוויזען
 אזעלכע גבורות, און די גאנצע שטאדט האט מיט איהם געקלונגען :
 — וואס זאגט איהר צו משה'יאסי דעם האמארניקס!
 — געהט, וועט איהר זעהען, וואס משה'יאסי דעם האמארניקס
 טהוט!

און משה'יאסי דעם האמארניקס האט נישט געטהאן גאר-
 נישט. ער איז נור ארומגעגאנגען אין די גאסען און געטאנצט.
 און נאך ווי אזוי געטאנצט! געטאנצט און געשפרונגען, געפליעס-
 קעט און געזונגען. און נישט אליין האט ער געטאנצט, נאר אינ-
 צווייען—מיט דער „שכינה“, מיט הקדוש ברוך הוא . . . צונומען
 א פאטשילע און געהאלטען ביי איין עק—ביי'ם אנדערען עק האט
 בעדארפט האלטען די „שכינה“—און געדריעהט זיך, ווי מע דריעהט
 זיך מיט א כלה, געמאכט פערשיערענע טריט: אהין און צוריק,
 רעכטס און לינקס, און וויעדער אהין און צוריק, און וויעדער רעכטס
 און לינקס, און אזוי כסדר, דעם קאפ פערריסען ארויף, די אויגען
 געהאלטען צו, אויפ'ן פנים אויסגעגאסען א גליקליך שמייכל, צו-
 געקנאקט זיך מיט די פינגער, געהעפעט און געזונגען אלע מאל
 שטארקער און שטארקער:

„משה שמח בשמחת תורה—

לאמטעדרידאם, היידא!

שישו ושמחו בשמחת תורה—

לאמטעדרידאם, דאס-דאס-דאס!

היידא, היידא-דא!

תורה משה, הא! . . .“

וואס ווייטער איז דער עולם געווארען אלץ גרעסער און ענגער.
 וויפיעל יונגלעך ס'איז געווען אין שטאדט זענען זיי ארויס אויף
 דער גאס מקבל פנים זיין משה'יאסי דעם האמארניקס, זעהען, ווי
 ער טאנצט און דריעהט זיך, זינגט און פליעסקעט. יונגלעך שקצים
 האבען איהם געמאכט א הוררא, געהאלפען איהם זינגען זיין שמחת
 תורה'דיגען נגון. און די פנים'ער פון זיינע פערציאסלאווער איי-

געווען ניט צו דערקענען. די קינדער געדענקען נאך פון דער אל-טער היים, פון וואָראַנקאָ, וואָס פאר אַ שמחה ס'איז געווען, אז ס'איז געקומען שמחת-תורה. דאָס גאַנצע שטערטעל איז געווען שכור-לוט. פונ'ם רב ביז'ן פריסטאָוו, להבדיל, האָבען אלע גע-טרונקען בראַנפֿען, געהוליעט, געטאַנצט און געמאַכט אזעלכע אַנ-שטעלען. וואָס מע האָט בעדאַרפט שטאַרבען פאר געלעכטער.

אויך אינ'ם האַלב-גוישען פערעיאַסלאָוו איז שמחת-תורה געווען שמחת-תורה'דיג. אפילו אזא איד, ווי דער פעטער פיני, איז געווען שכור-לוט און געטאַנצט אַ קאַזאַק. מע האָט בעדאַרפט געהן אויף חדושים קוקען, ווי אַ איד אַ חסיד מיט אַ לאַנגען טלית קטן טאַנצט אַ קאַזאַק! פון דאָדי כהנאָווען שמועסט מען ניט. דאָדי, אז ער האָט זיך אָנגע'שכור'ט, האָט ער געזידעלט די גוטע פריינד, אויסגעוואַרפען זיי וואָס אין דער קאָרט, כלומרשט אין גוטען מוטה, קושענדיג. . . . מע האָט זיך אריינגעריסען צו יענעם אין שטוב מיט אַ גוט יום-טוב, ארויסגעשלעפט פון אויווען וואָס ס'איז געווען, פון קעלער ארויסגעטראָגען די זויערע אוגערקעס, און בראַנפֿען האָט זיך געגאַסען אזוי ווי וואַסער. נאָר וואָס פאר אַ ווערט האָבען יענע אלע שמחת-תורה'ס געהאַט אַקעגען דעם שמחת-תורה, וואָס די פערעיאַסלאָווער יתומים האָבען בייגעוואָהנט דאָ, אין דער אידישער שטאָדט באַהסלאָוו? די הייזער, די גאַסען, די שטיינער פון די גאַסען—אַלעס, אַלעס האָט געזונגען, געפליעס-קעט, געטאַנצט און געפריידט זיך. נישט נור עלטערע אידען—יונגלעך זענען געווען שכור, געוואַלגערט זיך פון די פיס. מע דאַרף נישט מעהר ווי דער פעטער איצי, אַ איד אַ שטילער, אַ ווילדער בעל מרה-שחורה,—איז ער אויך געווען בגילופין, פערלעגט די פאות אויף יענער זייט אויהערען, פערקאַטשעט די פאַלעס און גע-גאַנגען אַ דייטש! נאָר דאָס אַלעס איז געווען אַ גאַרנישט אַקעגען דעם, וואָס עס האָט ארויסגעוויזען אין יענעם טאַג דער זיידע משה יאַסי. אויסגעטרונקען האָט ער בסך-הכל איין גלעזעל בראַנפֿען מיט אַ האַלב גלעזעל וויין. נאָר שכור איז ער געווען, ווי אַכציג

אזים יום־טוב—צוריק אַהיים

ניקלעך האָבען געפלאַמט פאר בושה. און ער, דער זיידע משה-
יאָסי, זאָל דאָס אויף עמיצען אפילו א קוק טהון! ער טהוט זיך
זיינס: ער געהט מיט זיין געליעבטער שכינה א פרייליכס. איין
עק פאטשיילע האַלט ער, דעם אנדערען האַלט הקדוש ברוך
הוא, און ער שמייכעלט און קנאקט מיט די פינגער, טאַנצט און
העפעט און זינגט שטאַרקער און שטאַרקער:

משה שמח בשמחת תורה—

לאַמטעדרידאָם, היידאָ!

שישו ושמחו בשמחת תורה—

לאַמטעדרידאָם, דאָס-דאָס-דאָס!

היידאָ, דריידאָ—

תורת משה האָ! . . .

אויס יום טוב—צוריק אהיים

אינטריגעס און פליאטקעס צווישען דער משפחה.—די קינדער ווערען אויך מיוחסים אין באהסלאוו.—עס ציהט זיי צוריק אהיים.

ווער אויפ'ן הארצען, אומעטיג אויף דער נשמה און שטארק־שטארק וואַכעדיג איז געוואָרען די קינדער אויף מאָרגען נאָך יום טוב, אז מע האָט גענומען צעוואַלגערען די סוכה. אַהן אַ טראָפּען רחמנות האָט דער פעטער איצי (א מענש אַהן אַ האַרץ!) קודם כל אַרומגעריסען די ווענט, אַראָבגעריסען דעם סכך, צענומען די ברעטער, מיט איין אונגעהייער רציחה אַרויסגעשלעפט די צווייעקעס (וואָס האָט ער געהאַט צו די צווייעקעס?). נאָר די פיער סטויפּעס האָט ער געלאָזט שטעהן—און דאָס איז געווען אַ סך ערגער, וואָרום די פיער הוילע סטויפּעס האָבען געזאָגט ערות אויפ'ן חורבן, געקלאָגט און בעקלאָגט זיך: „זעהט, אידישע קינדער, וואָס פון אַ אידישע סוכה קאָן ווערען!“... די אידען, וואָס ערשטע נעכטען זענען זיי געווען שכול־לומ, גע־טאַנצט און געפליעסעקעט און געמאַכט זיך נאָריש ווי קינדער, זענען מיט אַמאָל געוואָרען אלע נישטער, סטאַטעטשנע און כמעט זיך גע־שעהמט קוקען איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין. אַ מאָר נער אומעט האָט אַרומגענומען די שטאָרט, אַ זעלטענע מרה שחורה האָט זיך אָנגערוקט אויף באַהסלאָוו, און אומעטיגער און טרויעריי גער פון אלע זענען געוואָרען די קינדער, די פערעיאַסלאָווער יתומים, וואָרום כל זמן די קינדער זענען נאָך געווען געסט, האָבען זיי זיך

זענר מאל מעהר ניהא, ווארום וואס טויג איהר דאס לעבען. משטיינס-געזאגט, א קאליקע, בעגראכען אזא טאכטער, אזא חיהר אסתר, א מאמע פון אזוי פיעל קינדער, ווינד איז איהר און וועה! ... מיט די אויסגעדריעהטע עלענבויגענס קוועטשט זי ארויס א טרער פון איהר קאלי אויגען, רופט צו די קינדער, שארט מיט די אויס- געדריעהטע הענד אונטער די קישענס, נעמט ארויס און שענקט זיי אימליכען בעזונדער א פאר גראשענס. דערוועהט דאס די קליינע חוה-ליבע מיט די רויטע בעקלעך און מיט די קליינע ליפעלעך און טראגט עס אפ באלד צו דער מוחמע סאסי. און די מוחמע סאסי גיט עס באלד איבער דעם פעטער איצי'ן, און ביידע שושקען זיי זיך, אז פאר איהרע אייגענע קינדער זשאלעוועט מען א קאפיקע און די פרעמדע קינדער צעטיילט מען מאיאנטקעב גאנצע! ... און די קינדער הערען דאס, און עס געהט זיי ניט איין. עס שלאגט זיי צו דער גאל.

וואס ווייטער אלץ ערגער. די קינדער פיהלען, אז זיי זענען דא איבעריג. זיי זעהען, ווי מע קוקט אויף זיי בעת זיי עסען. זיי הערען הינטער די פלייצעס, אז מע רעדט פון זייערע „אפעטיט- לעך.“ עס שטעלט זיך זיי שוין דער ביסען אין האלז. עס איז זיי שוין דארט אלסדינג נמאס און טריפה. זיי קוקען שוין ארויס אויף א בריוועל פונ'ם טאטען, ווי אויף משיה'ן,—ווען וועלען זיי שוין פאָהרען אהיים? ...

דער גוטער גאט האט זיי געהאלפען, דאס גוטע בריוועל איז שוין רא. דורך א פערעיאסלאווער בעל-עגלה אנגעקובען מיט א צושריפט, אז מיט'ן דאזיגען בעל-עגלה טאקי—ער הייסט נח—זאָר לען די קינדער זיך אויפזעצען און פאָהרען אהיים. לאָזט זיך אויס, אז דער בעל-עגלה איז טאקי א בעל-עגלה, מיט א בויד און מיט סוסים, ווי עס געהר צו זיין, און הייסען הייסט ער טאקי נח, האָטש ער אליין זאָגט אויף זיך, אז ער הייסט רב נח, האָט ער אָבער א חסרון—ער איז א הייזעריגער און האָט א פליד. וואָלט דאָס אויך ניט אויסגעמאכט. הייזעריג איז ער, זאָגט ער, געוואָרען פון

געפיהלט ניט שלעכט אין דעם באהסלאוו, נאָר וואָס ווייטער האָבען זיי אָנגעהויבען אלץ מעהר געוואוירע ווערען, אז זיי זענען דאָ איז בעריג. דער זיידע משה'יאָסי איז זיך געזעסען ביחידות אין טלית און תפלין אויף די פעלצען, אָדער געדאווענט אָדער געלערענט, אָדער געבאָמקעט, צוגעקנאָקט מיט'ן פינגער, אָדער געזיפצט און שטילערהייד גערעדט מיט גאָט, אָדער דערצעהלט פאר די קינדער זיינע שענע מעשיות פון אַמאָל, אָדער געזאָגט מוסר פאר וואָס זיי זענען ניט פרום, ווילען נישט גאָט דיענען, פערלענגערען דערמיט דעם קי, דורך זיי קומט ניט משיח און דורך זיי ליידען געבאָד אידען אין גיהנם און טויזענדער-טויזענדער נשמות קאָנען ניט גע-לייטערט ווערען. . . . דאָס אלסדינג האָבען די קינדער שוין גע-הערט וויפיעל מאָל אין חדר פון זייער רבי'ן, אין דערהיים פון דער באָבע מינדי און פון גלאָט אידען, וואָס האָבען לייעב זאָגען מוסר און סטראַשען מיט'ן גיהנם, און דאָס אלסדינג האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעגעסען. זיי איז געווען א סך מעהר אינטערעסאַנט צו זעהען די פאָליטיקע, וואָס האָט זיך אָפגעשפיעלט דאָ ביי זייער זיידען משה'יאָסי מיט דער באָבע גיטעל אין שטוב.

טאָג ווי נאכט זענען דאָרטען געווען אינטריגעס מיט סודות, מיט שושקערייען מיט רכילות'ען. דער פעטער איצי מיט דער מוחמע סאָסי האָבען געהאַלטען אין איין קלאָגען זיך אויף דער באָבע גיטעל, אז ס'איז שווער ביי איהר א גראַשען ארויסצובעקומען פון אונטער די קישענס, און אויפ'ן זיידען, אז ער איז שוין צו פרום, אזוי פרום, אז ער איז שוין עובר-בטל. . . . „שוין צו אלט“—האָבען זיי גע'טענה'ט שטילערהייד, מאַדנע דערביי געשמייכעלט און צע-נויפגענומען די ליפּען. . . . און די באָבע גיטעל האָט זיך בעקלאָגט אויף איהר שנור און אויף איהר בן-יחיד, אַז זיי געבען איהר ניט אַפּ קיין כבוד ווי אַ מאַמען און אז זיי קוקען שוין ארויס,—זי ווייסט עס גאָנץ גוט—זי זאָל צומאַכען מיט איין אויג; אויף דער ירושה, אויף דער ירושה קוקען זיי ארויס! . . . זיי אויף צו-לחכעים וועט זי אַכער נאָך לעבען און לעבען, האַטש דער טוידט איז איהר טויר

נאָר פונ'ם פעטער איצי מיט דער מוהמע סאָסי הערען זיי א קאלטען „פאָהרט געזונד.“ די צוויי וואָלטען דוקא געווען צופריעדען, וואָס די „פרעמדע קינדער“ פאָהרען אוועק, איז זיי פערשטעהרט געווען די שמחה, וואָס ניט אלע פאָהרען זיי אוועק. עס פאָהרען נאָר די יונגלעך. די צוויי מיידלעך זענען געבליבען אין באַהסלאָוו. וואָס איז די מעשה? אַ פראָסטע מעשה: די באַבע גיטעל האָט געזאָגט: זי וועט זיי ניט לאָזען. זי וויל ניט, איהר חיה-אסתר'ס קינדער זאָלען אריינפאלען צו א שטיעפמאמע.

טענה'ט דער פעטער איצי מיט אַ שמייכעלע, גלעט זיך די פאות און קוקט אויף די קישענס, וואו עס ליגט דער באַבע'ס פער-מעגען:

— נו, און אז די יונגלעך פאלען אריין צו א שטיעפ-מאמע—איז גוט? חע-הע!

— וואָס גלייכסט דו יונגלעך צו מיידלעך? וואָס האָרכט אַ יונגעל אַ שטיעפמאמען? אַ יונגעל געהט אוועק אויף אַ גאנצען טאָג אין חדר אריין, און אַ מיידעל וואָס? אַ מיידעל בלייבט אין דער-היים ניאנטשען דער שטיעפמאמע'ס קינדער. . .

דער פעטער איצי איז מיט דעם נאָך אלץ ניט בעפריעדיגט. ער גלעט זיך די פאות, קוקט אויף די קישענס און שמייכעלט און רעדט טיעף דיפלאָמאטיש, קוים וואָס מע שטויסט זיך:

— און ווי וואָלט געווען, למשל, ווען אלע קינדער זאָלען זיין מיידלעך? חע-הע!

— וואָלט איך אלע מיידלעך—ענטפערט איהם די באַבע—גע-לאָזט ביי זיך.

דער פעטער איצי רעדט ווייטער, נאָר אָהן אַ שמייכעלע, און אלץ פערשטעלט:

— וואו וואָלסט דו גענומען געלד, למשל, אויף אויסצוהאלטען אזוי פיעל מיידלעך? (שוין אָהן אַ חע-הע.)

— גאָט וואָלט מיר געהאָלפען,—ענטפערט די באַבע רוחיג.—אָט האָט דאָך מיר גאָט געהאָלפען אויסהאָדעווען אזא קדיש ווי דו,

שמחת תורה. היינטיגען שמחת תורה האט ער געטרונקען בראָנ-
 פען. דאָס הייסט, בראָנפען טרינקט ער אלע מאָל. נאָר צוליב
 שמחת תורה האט ער געמאַכט גאָר-גאָר א היבשע כוסה! א סברה,
 אז מע האט איהם געמינטערט. . . . און דאָס, וואָס ער האט א
 פליך אויפ'ן קאָפּ, איז איבער דעם, וואָס קינדווייז פלעגט ער זיך
 ניט לאָזען ניט צוואַנגען, ניט קעמען. געווען איין עקשן. האט מען
 איהם מיט גוואָלד געמוזט רייסען די האָר איינציגווייז. נאָר די
 אלע זאכען, זאָג איך נאָך אַמאָל, האָבען זיך מיט דער נסיעה גאָר-
 ניט אָנגעקערט. געשאַדט האט צו דער נסיעה איין אנדער זאך:
 האטש נח איז געשיקט געוואָרען פון פערעיאסלאָוו קיין באָהסלאָוו
 ספּעציעל ער זאָל ברענגען צופיהרען פון דאָרטען נחום ראבינאָ-
 וויטשעס קינדער, פון דעסמוועגען האט ער ניט געקאָנט ביישטעהן
 דעם נסיון—טאָמער וועט איהם גאָט צושיקען אויף צוריקוועגס
 האטש א פאָר פאַרשוידלעך, וועט דאָס זיין ווי געפונען. האט
 ער זיך ארומגעדריעהט אין מאַרק מיט דער בייטש אַ טאָג און צוויי
 און דריי, די פערדלעך האָבען געחראָמקעט דעם האָבער—און פאַר-
 שוידלעך ניט אַ לעק! די קינדער איז דאָס וואָרטען געווען על
 אפּם ועל חמתם! און אַט זאָגט מען זיי אָן די גוטע בשורה—זיי
 פאָהרען! א סימן: נח האט שוין אפילו ארויסגעקאטשעט דעם
 וואָגען און שמירט שוין די רעדער. „איצט מעגען שוין קומען כל
 מלכי מזרח ומערב—פאַרפאַלען! איצט מעג מען איהם אָנשיטען
 אַט אַ די בויד מיט גאָלד, ער זאָל בלייבען איין איבעריגע שעה
 אין באָהסלאָוו, מעג די שטאָרט פערברענט ווערען, אָדער איינגע-
 זונקען ווערען! אז איהר קענט ניט רב נח'ן!“ . . . די קינדער
 האָפען זיך אריין אין שטב אריין. זיי קלויבען זיך אין וועג אריין,
 געזעגענען זיך אָפּ מיט די באָהסלעווער חברים, מיט דער אלטער
 קלויז און מיט'ן געלען קלייזעל און מיט'ן „ראָס“ און מיט'ן זיידען
 און מיט דער באָבען. דער זיידע משהיאָסי בעת מעשה זאָגט זיי
 מוסר, פערשטעהט זיך, און הייסט זיי זיין עהרליכע אידען, און די
 באָבע גיטעל ווישט די אויגען מיט איהרע אויסגעדריעהטע הענר.

א מענה - לשון פון א
שטיפמאמען

וואָס קוקט ארויס אויף מיין ירושה, האָט מורא, ס'וועט איהם נישט
קלעקען . . .

— איצי! — רופט איהם די מוהמע סאָסי פון איהר חדר'על. —

איצי! קום אהער, איך דאַרף דיר עפּים זאָגען! . . .
די קינדער קוועלען אָן פון דער באַבע גיטעל, וואָס זי האָט אזוי
קונציג אָפגעשניטען דעם פעטער איצי'ן, און זענען זיך מחיה, וואָס
זיי פאָהרען שוין צוריק אהיים.

א ביסעל איז זיי נור אריין אין נאָז דאָס וואָרט „שטיעפּמאַמע“,
וואָס זיי האָבען דאָ דערהערט צום ערשטען מאל. זיי וועלען, הייסט
עס, האָבען א שטיעפּמאַמע? וואָס איז דאָס אזעלכס „שטיעפּמאַ-
מע? . . . און מיט וואָס איז א שטיעפּמאַמע אזוי ביטער, וואָס די
באַבע גיטעל האָט שוין בעצייטענס אויף זיי רחמנות? . . . ס'איז
כדאי, כלעבעז, אָנצוקוקען די שטיעפּמאַמע. ס'איז כדאי שוין צו
פאָהרען אהיים.

אהיים! אהיים! אהיים!

א מענה-לשון פון א שטיעפמאמע

א שטיעפמאמע.—קללות נאכ'ן אלף בית.—דאס ערשטע ווערק—א לעקסיקאן פון קללות.

אם האָבען זיך מענשען אָנגעכאַפּט—„שטיעפּמאַ-
מע“? ווערליג די קינדער האָבען זיך אָנגעהערט
„שטיעפּמאַמע“ און „שטיעפּמאַמע“ האָבען זיי
געמעגט מיינען, אז א שטיעפּמאַמע איז טאַקי
באמת מיט הערנער. אז אויף יעדען טריט און
יעדען שריט האָט מען זיי געסטראַשעט מיט דער
שטיעפּמאַמע: „וואָרט אויס, שקצים, אָט וועט דער טאַטע אַרויס-
פּאַהרען אויף דער וועלט און וועט אייך ברענגען א שטיעפּמאַמע,
וועט איהר וויסען, וואָס פאַר א גאָט מיר האָבען!“ . . . וואָס
דאַרפט איהר מעהר—טאַמער וואַרעמט די זון ניט אזוי פּויגעלדיג,
זאָגט מען: „די זון וואַרעמט, ווי א שטיעפּמאַמע“. . . עס מוז דאָך
עפּים זיין אין דעם. א וועלט איז דען משוגע? . . .
מיט א מאָל איז דער טאַטע נעלם געוואָרען. ס'איז אוועק א
וואָך, און א וואָך, און נאָך א וואָך. וואו איז אַהינגעקומען דער
טאַטע? מע זאָגט ניט! עלטערע רעדען צווישען זיך, נאָר שטילער-
הייך, די קינדער זאָלען ניט הערען, און מעהר אויפ'ן וואונק . . .
נאָר איין מאָל האָט אין הדר דער רבי זיך אַרויסגעחאַפּט מיט א
וואָרט. ער האָט א פרעג געגעבען ביי די קינדער: „נישטאָ נאָך
דער טאַטע פון באַרדיטשעו?“ צו דער דאָזיגער דיפּלאַמאַטישער

טוב! —האָט זיך אַרײַנגעמישט די רבי'צין.—איהר זאָלט דערלעבען
אַנזאָגען בעסערע בשורות!“ . . . און דער רבי האָט אָבגעלאָזט
די קינדער אהיים פאר דער צייט.

געקומען אהיים, האָבען די קינדער געטראָפּען די גאנצע
משפּחה: דעם פעטער פּיני מיט זיינע זיהן, די מוהמע חנה מיט
איהרע טעכטער, אלע ארום טיש. מע האָט געטרונקען טיי, כּלומר'שט געגעסען לעקאָך און איינגעמאַכטס און גערויכערט פאַ-
פּיראָסען, און גערעדט פּוסטע רעד, וואָס אַ וואָרט צו אַ וואָרט האָט
זיך ניט געקלעפּט, ווארום קיינער האָט נישט געהערט וואָס דער
אנדערער זאָגט. יעדער איז געווען אַרײַנגעטהאָן אין זיינע איי-
גענע געדאַנקען, און אלע אינאיינעם האָבען געהאַלטען אין איין
קוקען אויף דער שטיעפּמאַמע און אין איין בעטראַכטען און אָפּשאַ-
צען די מציאה, וואָס דער טאטע האָט איינגעהאַנדעלט אין באַרד-
טשעוו, און, דאכט זיך, מע איז געווען צופריעדען מיט'ן אָנקוק
אַ אידענע אַ בכבוד'ע, ניט קיין נאַרישע און דער עיקר—אַ לעב-
ליכע, אַ צוגעלאָזטע, אַ גוטע, אַ מענש אָהן אַ גאַל! היינט וואָס
מאַמע“? . . .

ערשטע העט-שפּעטער, אין אַ וואָך ארום אָדער אין צוויי,
האָט זיך די שטיעפּמאַמע אַרויסגעוויזען מיט איהר היציגען טעמ-
פּעראַמענט און קודם כל אַרויס מיט איהר שפּראַך, מיט איהר אמת
באַרדיטשעווער שטיעפּמאַמע-לשון, אַ שפּראַך אַ גלאַטע, אַ רייכע,
אַ כּלומענדיגע. אויף אימליכס וואָרט אַ קללה, און צום גראַם,
און דוקא אין גוטען מוט. כּמשל: עסען—עסען זאָלען דײַך ווע-
רעם! טרינקען—טרינקען זאָלען דײַך פּיאָווקעס! שרייען—שרייען
זאָלסט דו אויף די צייהן! פאַרנייהען—נייהען זאָל מען אייך
תּכריכים! געהן—געהן זאָלסט דו אין דער ערד! שטעהן—שטעהן
זאָלסט דו פּראַווצעם! זיצען—זיצען זאָלט איהר אין געהאַקטע
וואונדען! ליגען—ליגען זאָלט איהר אין דער ערד! רעדען—רעדען
זאָלט איהר פון הימל! שווייגען—אַנשוויגען זאָלט איהר ווערען
אויף אייביג! זאָגען—געזאָגט זאָל אייך ווערען אַלדאָס ביז! האָ-

פראגע האָט די רבי'צין צוגעזעצט פון איהר זייט נאָך מעהר דיפּלאַ-
מאַטיש : „וואָס זשע ? אזוי גרינג קומט עס אָן איין אלמאָן אַראָפּצור-
ברענגען א שטיעפּמאַמע פאר די יתומים ?“ . . . ווייסען מיר שוין.
הייסט עס, אז דער טאַטע איז אין באַרדיטשעוו און אז ער זוכט
א שטיעפּמאַמע צו זיינע קינדער. וואָס זשע, פרעגט זיך, בעדאַרף
מען זיך דאָ בעהאַלטען ? וואָס איז דאָ דער סוד ? והראיה : אז ער
האָט בעדאַרפט צו קומען אהיים מיט דער סחורה פון באַרדיטשעוו,
האָט ער פריהער צוגעשיקט א „שטאַפעט“, אז גאָט האָט איהם מזכה
געווען זיין גלייכען, וואָס איז א מציאה אין אלע אופנים, הן אין
יחוס, הן אין געלד, און אז ער וועט אין גיכען, אם ירצה השם, קור
מען מיט דער מציאה, און ער בעט, מע זאָל איהר ניט זאָגען אזוי
גיך וויפיעל קינדער ער האָט—צו וואָס זאָל זי דאָס ווייסען מיט א
מאָל ? מיט דער צייט וועט זי דאָס אליין געוואוירע ווערען . . .
סאי וסאי זענען ניט אלע קינדער חל אויף איהר : די עלטערע זע-
נען דאָך עלטערע, און די צוויי מיידלעך—די זענען דאָך ביי זייער
באַבע. ער וואשט זיך ניט אָפּ די הענד חלילה פון זיי. קינדער
זענען קינדער. נאָר ביי אַט אַזעלכע ביטערע אָבסטאַיאַטעלסטוועס
איז געזינטער, אז מע פערלייקענט עטליכע קינדער אויף א קורצער
צייט . . . „יותר אין לחדש רק חיים ושלום. השם יתברך זאָל
העלפען מע זאָל זיך זעהען אין גיכען בשלום, ממני . . .“

דער דאָזיגער בריעף וואָלט געמאַכט א גוטען איינדרוק, ווען
ניט דער קנייטש מיט די קינדער . . . ערגער פון אלע איז דאָס
געווען פאר די קינדער גופא. אמת זיי האָבען געפיהלט, אז דער
טאַטע האָט זיי ליעב, אז זיי זענען איהם טהייער איטליכס קינד
בעזונדער, נאָר וואָס זיי זענען אויף א וויילע געוואָרען א מין קאָנ-
טראַבאַנדרע-סחורה—דאָס האָט זיי א ביסעל א פאָרקע געגעבען און
ארויסגערופען מאַדנע מחשבות און געדאַנקען . . . אָבער ניט אויף
לאנג, ווארום אַט איז מען געקומען צו זיי אין חדר אריין און מע
האָט זיי אָנגעזאָגט א בשורה : „דער טאַטע איז געקומען און גע-
בראַכט צופיהרען פון באַרדיטשעוו א שטיעפּמאַמע“ . . . „מזל

האָט ער זיי גענומען סאָרטירען נאָכ'ן אַלף בית, אָפּגעשוויצט אַ פּאָר גוטע נעכט און צענויפגעשטעלט אַ גאַנץ פיינעם לעקסיקאָן, עַל פּי א"ב, וועלכער עס ווערט דאָ געגעבען נאָר אויפ'ן זכרון :
א—אביון, אומגליק, אידיאָט, אייזעל, איינגעגעסענע בריאה, אָפּגעריסענער נאָר, אשמדאי.

ב—באָלואַן, באַדיונג, בטלן, בייטעלשניידער, בלינדערהאַץ, בעדער, בעזעם, בעטלער, בערענטרייבער, בעל־עגלה, בעשעפעניש, ג—גוי, גולם, גרלן, גזלן, גנב, געשלייערטע האַנזי.

ד—דאָנאָשטיק, דבר־אחר, דלות, דערקאָטש.

ה—האַלעדראַנציס, האַצמאָד, האַצעקלאָץ, הולטיי, הינטשלע־גער, הינקעדיגער שניידער, המון, הפקר־יונג.

ו—וואַנץ, וויסטע קאָליקע, וועוועריק, ווערעמיוגער, וצדקת־ד.

ז—זאָיאַקע, זאָק פּאָלאָווע, זויערע קיסליצע, זומער פויגעל, זויעפער, זיצפלייש.

ח—חאָליפּוסניק, חאָפּער, חוזק, חזיר, חיים־ענקלעל, חכם בלילה, חלירע.

ט—טאָטער, טאָרבע, טויגעניכטס, טפּש, טערקישער פעפּער, טריפּה קישקע.

י—יאַטקע־הונט, יונגאָטש, יורקע, ימח־שמו'ניק, ים־קאָטער.

כ—כּוּבּז, כּל־בו'ניק, כּלּבּ שבּכּלּבּים.

ל—לאָבּוס, לאַבאַזניק, לאָדער, לאַ־יוצלה, לאַמטערענשיסער, לינגער, ליירינגעהער, למד־ווא'ניק.

מ—מאַלפּע, מאַמעטליווע בחור, מאַנדריש, מגיד, מלמד, משומד.

נ—נאַריש פנים, נאָפּורעלע, נאָשער, נורניק, נכּפּה'ניק.

ס—סאַוואַלע, סוואַלעטש, סווישטשון, סמאַרקאָטש.

ע—עזות־פנים, עני ואביון, עפּוש, עקדיש, עקשן.

פּ—פּאַסקודניאַק, פּאַציאָרע, פּאַרטאָטש, פּאַרד, פּוסטעפּאַס־

ניק, פּופּיק, פּיפּערנאָטער, פּלעציל, פּענטעלעלע, פּעמפּיק, פּראַ־אָדמ, פּריטשעפּע.

בען—האָבען זאָלסט דו מכות בַּמִּדּוֹת! ניט האָבען—ניט האָבען זאָלסט דו קיין גוטס ווייל דו לעבסט! טראָגען—טראָגען זאָל דיר דער רוח אויף די פלייצעס! אַרײַנטראָגען—אַרײַנטראָגען זאָל מען דיר אַ קראַנקען! אַרױסטראָגען—אַרױסטראָגען זאָל מען דיר אַ טױטען! אַרומטראָגען—אַרומטראָגען זאָל מען דיר אויף די הענד! אַװעקטראָגען—אַװעקטראָגען זאָל מען דיר אויפ'ן בית עולם! צי, א שטייגער, למשל, נעמט אַזא אומשולדיג וואָרט, ווי שרייבען? איז שרייבען זאָל מען דיר רעצעפטען! פאַרשרייבען—פאַרשרייבען זאָלסט דו ווערען צום טױרט! אָפּשרייבען—אָפּשרייבען זאָל מען דיר פון קדחת! אַרײַנשרייבען—אַ משוגענעם אויסמעקען און דיר אַרײַנשרייבען! . . . און אַמאָל, איז זי געווען אויפגעלעגט און אַ וואָרט האָט זיך אַרײַנגעכאַפט איהר אין מויל אַרײַן, האָט זיך עס געדערהט און געפלאַכטען און געגאַסען זיך און געצויגען זיך, ווי אַ גוטער בױמעל, גאָר אָהן אײַן אַבשטעל, און אין אײַן אָטעם, ווי בײַ אַ גוטען חזן די עשרת בני חמץ: „ס'זאָל דיר אָנכאַפּען, רבּונו של עולם, אַ שטעכעניש און אַ ברעכעניש, אַ רײסעניש און אַ בײַ-סעניש, אַ טריקעניש, אַ פערטריקעניש, אַנ'אויסטריקעניש, אײַן אײַנדרעניש, אַ דאַרעניש, אַ פערדאַרעניש, אײַן אײַנדאַרעניש, אַ שרימפעניש, אײַן אײַנשרימפעניש, ליעבער גאָט! האַרציגער פאַ-טער, געטרייער!“ . . .

דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע איז זיך מודה, אז אַ היבש ביסעל קללות און שלאָגווערטער אין זײַנע שפּעטערדיגע ווערק האָט ער גענאָשט פון דער שטיעפּמאַמע און פון איהר מענה-לשון. נאָך גאַר-גאָר אין די יונגע יאָהרען, ער האָט נאָך גאַרנישט געוואוסט, וואָס שרייבען בעדייט און האָט נאָך גאָר אפילו ניט גע-חלומ'ט, אז ער וועט אַמאָל זײַן אַ שרייבער, האָט זיך איהם, אלס קוריאָז, פערוואָלט פערשרייבען אלע קללות, וואָס ער האָט זיך אַנ-געהערט פון זײַן שטיעפּמאַמע, צענויפזאַמלען זיי אינאיינעם, מאַכען אַ מין ווערטער-ביכעל. האָט ער זיך ניט געפוילט, געזאַמעלט און געזאַמעלט, און אז ער האָט זיי אָנגעזאַמעלט אַ היבש ביסעל,

לאכט, אזש געקוויטשעט. מע האָט געמיינט, אז זי וועט דעם שלאָק בעקומען! מעהר פון אלץ זענען איהר געפעלען די ווערטער „פּוֹר פּיק“ און „קשקשת.“ „פּוֹפּיק“ האָט ביי איהר געהייסען טאַקי דער העלד פון דער דאָזיגער בעשרייבונג. און „קשקשת“ (קאַשקעט)— מיט דעם נאָמען האָט זי געקרוינט איין עלטערען בחור'על דערפאר, וואָס ער האָט געטראָגען א נייעם קאַשקעט.

נו, געהט זייט אַ נביא, אז ס'וועט זיך ענדיגען גאָר מיט אַ יעד לעכטער! אודאי האָט דער מחבר פונ'ם לעקסיקאָן ביי זיך אין האַרץ צען געבענשט גומל, וואָס ס'האָט זיך אזוי גוט אויסגעלאָזט.

פ—פאָנפאַטש, פאלשער מענש, פויליאק, פייפער, פליאסקער-
דרינגע, פלאַכט, פלאַקענשיסער, פערדאטש, פערשלעפטע קרענק,
פרעסער.

צ—צבועק, צדיק אין פעלץ, צורה מלוכה, צלם-קאָפּ, צעבראָ-
כענער שאַרבען, צרעת.

ק—קאטאָרוזשניק, קאכלעפעל, קאליקע, קארטאָפלישלינגער,
קאָרטענשפיעלער, קאפעלישמאכער, קבצן, קוימענקעהרער, קישקע
אָהן א דנאָ, קלעק, קריכער, קשקשת.

ר—רויטער, רוצח, רבילות'ניק, רעטעף, רשע מרושע.
ש — שאַרלאַטאַן, שבת-גוי, שוטה פון פיקאָהלץ, שוסטער,
שייגעץ, שליאַטענשט, שיקסע, שלאַנג, שלים-מזל, שמאַטע, שמד-
קאָפּ, שמינדער בגעץ, שמענדריק, שנויץ מיט ברויט, שקראב.
ת—תרח . . .

דאָס איז געווען, קאָן מען זאָגען, דאָס ערשטע ווערק, וואָס
דער קומענדיגער שלום-עליכם האָט פערפאַסט, און א נאָמען געגע-
בען האָט ער עס: „א מענה לשון פון א שטיעפמאַמע“ . . . מיט
דעם ווערק האָט זיך געטראָפּען א מעשה, וואָס האָט זיך געקאָנט
ענדיגען מיט גאָר א מיאוס'ער קאטאסטראָפּע.

מחמת עס האָט געמוזט זיין אויסגעשטעלט שטרענג נאָכ'ן
אלף-בית, האָט דער פערפאַסער שטארק געשוויצט, עטליכע מאָל
איבערגעשריבען דעם ווערטערבוך. האָט דער טאַטע, אפנים, בע-
מערקט, אז דער חברה-מאַן אַרבייט עפּיס זעהר געשמאַק. איז ער
אונטערגעגאנגען איין מאָל ביינאַכט פון הינטען, אריינגעקוקט אינ'ן
וועניג און א נעם געגעבען צו זיך דעם כתב-יד און איבערגעלייענט
פון א' ביז ת'. און לאַדיר, וואָס ער האָט עס אליין געלייענט,
האָט ער עס נאָך דורכגעלייענט פאַר דער שטיעפמאַמע. און עס
איז געשעהן א נס: ס'איז שווער צו וויסען, צי ווייל ס'איז גראָד
געווען אין א גוטער מינוט, ווען זי איז געווען אויפגעלעגט, צי ווייל
זי האָט זיך געשעהמט צו זיין אין כעס,—נאָר ס'איז אָנגעפאַלען
אויף איהר א מאָדנער בייזער געלעכטער. יענע האָט אזוי גע-

אויפ'ן בענקעלע ביים טויער

אויפ'ן בענקעלע ביים טויער

דער „איינפאָהר.“—דאָס פער-דופען אורחים—ווידער חלומות וועגען אוצר.

ייסט איהר, וואָס הייסט איין „איינפאָהר“? — איין „איינפאָהר“ איז ניט קיין אכסניה און ניט קיין האַטעל, נאָר עפּיס אַזעלכעס, וואָס געפינט זיך צווישען די דאָזיגע צוויי מינים, אָדער—ביי דע מינים אינאיינעם. די אכסניה, אָדער דער טיפּ האַטעל, וואָס נחום ראבינאוויטש האָט געהאַלטען איז דער שטאַרט פערעיאַסלאָו און געלעבט דערפון, איז געווען דער אמת'ער „איינפאָהר.“ א גרויסער הויף מיט גרויסע שטאַלען פאר פערד און וואָגענס און מיט גרויסע חדרים מיט בעטלעך פאר די אורחים. מיינסטענס זענען אין די חדרים געשטאַנען צו עטליכע בעטלעך, און דער אורח, וואָס איז פערפאָהרען, האָט נאָר אָפּגע-דונגען א בעטעל, ניט קיין גאַנצען חדר. סייַדען א נגיד, איין אָפּד געפוצטער, א מיוחס. אַזעלכע זענען אָבער געווען זעלטען, און די האָבען געהייסען פעטע אורחים. דאָס רוב אורחים זענען געווען „בעטלעך.“ די האָבען נישט בעדאַרפט בעזונדער קיין סאַמאָוואַרען מיט קיין בעדיענערס. איין סאַמאָוואַר א גרויסער איז אריינגע-טראָגען געוואָרען אין „זאַל“, און יעדער פון די „בעטעל-אורחים“ האָט זיך געהאַט זיין טשייניק מיט זיין ביסעל טיי—גיסט אייך, אידישע קינדער, און טרינקט אייך וויפיעל אייער האַרץ געלויסט! ... א מחיה געווען אַנצוקוקען אין דערפריה, אָדער אויף דער נאַכט,

אודאי איז אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער שוין בע-
סער ווי אויסצושטעהן דעם הוהא, מיט'ן גיהנם, מיט'ן גלות-שטיעפ-
מאמע אינווייניג אין שטוב. דאָס זיצען ביי'ם טויער אויפ'ן בענ-
קעלע איז נאָר קיין ארבייט ניט. דאָס איז א שפיעלכעל, א פער-
געניגען. ווער שמועסט זומער, אז די בעלי-עגלות פליהען מיט א
הוק און מיט א פיף און מיט א קנאק. דאָס פאָהרען זיי פונ'ם
פאַראַחאָד מיט פאַרשויןדלעך, ווילען איבעריאָגען איינס דאָס אַנ-
דערע, הויבען זיי אויף אזא שטויב, אז מע זעהט ניט ארויס די פאַ-
סאזשירען, וואָס פאר א פנים זיי האָבען. נאָר אז אין וואָגען גע-
פינען זיך פאַסאזשירען—דאָס זעהט מען. און אלע יונגלעך מיט
אלע משרתים פון די איינפאָהר-הייזער טהוען זיך א לאָז אַקעגען
דעם בעל-עגלה מיט א פרייליכען געפילדער: „אהער, פעטער!
אהער פערפאָהרט!“ און דער בעל-עגלה ענטפערט זיי אַפּ מיט דער
בייטש, פליהט דורך פערביי און ווערט פערשוואונדען אינ'ם גע-
דיכטען שטויב, לאָזט איבער די יונגלעך און די משרתים מיט א נאָז.
דאָס איז אַבער נאָר זומער-צייט, בעת נאוויגאציע, ווען דער
דניעפער געהט. ווינטער, אז דער דניעפער שטעלט זיך אוועק,
לעבט דער איינפאָהר פון איין אנדער סאָרט אורחים. ווינטער
פאָהרען אריין גרויסע בוכטעס, אָדער בוידען, געפאַקט מיט א מין
סחורה, וואָס איז איינגעוויקעלט אין צינאָווקעס און שטינקט מיט
טאַראָן. דאָס זענען שוין ניט קיין אורחים אויף צו עסען שבתים
און פערנעמען בעטלעך. זיי זענען ניט קליין צו ליגען אלע איכ-
איינעם אויף דער ערד, אָדער אין הויף ביי די וועגען און געבען צו
לייזען נאָר פאר היי און האָבער. פון אזעלכע פאַרשויןען האָט מען
ווינציג נחת, און פרנסה נאָך ווינציגער. היינט דאָס זיצען אליין
אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער אויפ'ן פראָסט איז אויך עפּים ניט
אזוי זיס. דער העלד פון די דאָזיגע בעשרייבונגען געדענקט גאַנץ
גוט יענע צייט, ווען ער איז געזעסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער,
זומער אין דער גרעסטער הימל און געבראָטען זיך אויף דער זון.
און ווינטער אויף דער קעלט, געפרוירען ווי א הונט, איינגעהילט

ביי ראבינאָוויטשען אין איינפאַהר. אַ גאנץ בינטעל אירען ארום
 טיש, מע טרינקט און מע רעדט אלע אינאיינעם און מע גרענערט
 און מע רויכערט—דעם רויך האָטש שניידט מיט אַ מעסער!—און
 רעדען רעדט מען פון וואָס איהר ווילט. דער רעדט פונ'ם יאָריד—
 אַ יאָריד-מענש. דער רעדט פון ווייץ—א איד וואָס האַנדעלט מיט
 ברויט. דער רעדט פון דאָקטוירים—אַ איד אַ קראַנקער, וואָס
 הוסט. און דער רעדט גאָר פון חזנים—אַ איד, וואָס האָט לייעב
 נגינה—און טהוט איהם עפּים. און יענער זיצט זיך אין אַ ווייז-
 קעלע, שאָקעלט זיך און דאווענט דערוויילע פון פאָרינט מיט אַ קול
 פון אַ נקבה. און דער בעל הבית אליין, רב נחום ראבינאָוויטש, אַ
 איד אַ חלוש, ווי אייך איז שוין בעקאנט, מיט אַ קעצען חאלאַטעל,
 מיט אַ קיילעכדיג יארמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ גראָבען
 פאַפיראַס, זיצט צווישען די אורחים אויבען אָן, ווי אַ מלך, און הערט
 זיי אויס אלעמען אין איין צייט, אָבער נאָר מיט איין אויער, ווייל
 מי'ן אנדערען אויער הערט ער זיך צו, אפשר ניט ווילענדיג, צו
 דער שטיעפּמאַמעס מענה לשון, וואָס גיסט זיך אזוי ווי בוימעל
 און ציהט זיך אזוי ווי האָניג. דאָס רעכענט זי זיך מיט איהרע
 שטיעפּקינדער אויפ'ן ניכטערען האַרצען, טיילט זיי אויס ברכות
 יעדען בעזונדער מיט דער פולער האַנד. דערלאַנגט דעם אַ זעץ אין
 זייט אריין, דעם אַ סטוסאַק אין האַלז און נאָקען און יענעם איז זי
 מכבד מיט'ן רעכטען פוס אין בויך אריין. זי וויל, אז איינער זאָל
 געהן פערוויגען איהר דאָס קינד, אז דער אנדערער זאָל געהן אין
 מאַרק אריין איהר העלפּען טראָגען דעם קוּיש, און אז דער דריטער
 זאָל געהן גלאַט אין דער ערד אריין . . . און די קינדער פאַלגען,
 טהוען אלץ וואָס מע הייסט זיי, וואָרום די צייט איז שלעכט, פרנסה
 איז געשלאָגען, אין חדר געהט מען נאָר אַ האַלבען טאָג, דעם אַנ-
 דערען האַלבען טאָג העלפּט מען אויס דעם טאטען ווי ווייט מע קאָן.
 ווער אין שטוב ארום די אורחים און ווער אין דרויסען אויפ'ן בענ-
 קעלע ביי'ם טויער—צו פערדופּען די דורכפאַהרענדיגע בעלי-עגלות :
 „אהער פערפאַהרט, אהער!“ . . .

אין שטוב אריין און זיי הייסען זיך געבען אימליכען בעזונדער א נומער, און בעטען, מע זאל זיי דערלאנגען סאמאוווארען, און הייסען קאכען ווארעמעס און וועטשערע. און עס קומט אריין צו זיי דער טאטע אין דער יארמעלקע, מיט א שמייכלענדיג פנים, און שטעקט זיי אפ א ברייטען שלום עליכם און פרעגט זיי, צי רעכענען זיי דא שבת האלטען? צעלאכען זיי זיך און זאגען: „וואס עפּים איין שבת? פאר וואס ניט דריי שבתים?“ . . . און לאזען לאזט זיך אויס, אז דאס זענען גאר סוחרים, וואס זענען געקומען קויפען ווייץ, און ביי קויפען ווייץ וועט דער טאטע קאנען כאפען א שען פער־דיענסטעל קאמיסיע, און טאקי פארוואס ניט אפּלעקען א ביינ־דעל? . . . אין דעם קומט אן די שטיעפמאמע, ארויפגעכאפט אויף זיך די שבת'דיגע זיידענע פאטשיוילע; דאס פנים פלאקערט איהר פאר פרייד, און זי קוקט מיט איין אויג אויף די פעטע אורחים און טהוט א פרעג שטילערהייד: „ווער האָט דאָס זיי געבראכט צו־פיהרען?“ „ס'איך האָב זיי פעררופען, איך!“—ענטפערט איהר שלום מיט גדלות, און איז גליקליך מיט'ן ליגען, וואס ער האָט דאָ נאָר וואָס אָפּגעטאָקט. גליקליך, וואָס אויך ביי זיי וועט אמאל זיין א גוטער טאָג, האָטש איין טאָג א גוטער. און א שבת א גוטער—אך! וואָס פאר א פרייליכער שבת ביי זיי וועט זיין! און פאר וואָס עפּים נאָר איין שבת? פאר וואָס ניט אלע דריי שבתים? . . .

דאָס אלסדינג וואָלט געווען זעהר גוט, ווען ס'זאל ניט זיין קיין דמיון, קיין חלום. די דאָזיגע פעטע אורחים אין די בערענע פעל־צען מיט די געלע טשעמאָדאַנעס זענען טאקי צוגעפאָהרען און טאקי אָפּגעשטעלט זיך, נאָר ניט ביי זייער איינפאָהר,—אקוראט אַקעגען האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט, ביי ראובן יאָסנעגראדסקי'ס איינ־פאָהר. . . . „אך! וואָסערע שלעכטע, שלעכטע אורחים! וואָס וואָלט זיי געאַהרט, זיי זאלען בעסער געווען פערפאָהרען צו אונז?“—טראַכט זיך דער שטענדיגער בעל־דמיון און קומט אריין אין שטוב א דורכגעפרוירענער דורך און דורך, און טרעפט דעם טאטען אינ'ם קעצענעם האַלאַטעל, איינגעבויגען אין דרייען איבער א ספר.

אין א צעריסען פעלצעל מיט אזעלכע שטיוועלעך, וואס האבען זיך געבעטען צום שוסטער, און ער האט געקלאפט א פוס אָן א פוס און ארויסגעקוקט, טאָמער וועט זיך בעווייזען א בעל-עגלה, אָדער א בוכטע מיט אורחים, וועט ער אויפשטעהען, זיך לאָזען אַקעגען. „אהער פאָהרט! פערפאָהרט אהער!“ . . . זענען אָבער בעלי-עגלות, ווי אויף צו-להכעים, דורכגעפלויען פערביי און זענען גאָר פערפאָהרען אין א צווייטען, א רייכערען איינפאָהר, טאָקע אַקעגען, צו ראובן יאסנעגראדסקי. דאָרט זענען, זאָגט מען, פארהאן חדרים גרויסע, מיט ווייכע בענקלעך, מיט שפיעגלען, מיט נאָך און נאָך זאכען, וואָס די ראבינאָוויטשעס פערמענען דאָס ניט. דערפאר איז דאָרט תמיד פול געפאָקט מיט פעטע אורחים, און ביי זיי, ביי די ראבינאָוויטשעס אין איינפאָהר, איז פוסט, האָטש הינט צו פער-טרייבען. און דאָס פערדריסט שלום'ען זעהר שטארק—אויף ווער מען? אויף גאָט! פאר וואָס האָט גאָט ניט געמאכט אזוי, אז ער זאָל בעסער געווען געבוירען ווערען ביי ראובן יאסנעגראדסקי, איי-דער ביי נחום ראבינאָוויטשען פאר א זון? . . .

און ראובן יאסנעגראדסקי ווערד ביי איהם א סימבאָל פון מזל, פון עשירות און פון אַלדאָס גוטס; און א סך פעטע אורחים ווערד ביי איהם א אידעאָל, א צווייטער „אוצר“, פון וועלכען ער חלומ'ט אַצינד, ווי ער האָט גע'חלומ'ט אַמאָל, אין שמואליק'ס ציי-טען. . . . און עס שטעלט זיך איהם פאָר אין יעדער פוהרעל, וואָס פאָהרט דורך פערביי, אז דאָס פאָהרט א בעל-עגלה מיט בכבוד'ע פארשוניען, פעטע אורחים אין בערענע פעלצען. עס פאָהרט דורך דער בעל-עגלה אקוראט נעבען זייער איינפאָהר, און איידער שלום בעווייזט ארויסצורעדען דאָס וואָרט: „אהער!“ האָט דער בעל-עגלה שוין אליין אָפגעשטעלט די פערדלעך: „טפּרררו!“—און עס קריכען ארויס פון דאָרטען איינס נאָך דאָס אנדערע די בכבוד'ע פארשוניען אין זייערע בערענע פעלצען. און מע טראָגט אַראָפּ נאָך זיי געלע לעדערנע טשעמאָדאַנעס, אָנגעפאָקט מיט כל טיב, יעדער טשעמאָדאַן וועגט אפשר א פוד! און זיי מאַרשירען אריין

דער קאללעקטאר

און די שטיעפמאמע גליהט ווי אויף פאקען : „נישט געקומען קיין-
נער ? וואָס וועט זי טהאָן מיט'ן ברויט, וואָס זי האָט אָנגעבאָקען ,
און מיט די פיש, וואָס זי האָט אָנגעקאכט ? האָטש נעם וואָרף זיי
ארויס פאר די הינט ! צי איהר מיינט אפשר, אז ס'וועט זיין פון
אייערטוועגען ?—ווענד זי זיך צו די שטיעפקינדער—איהר זענט
גאָר נעבאָד קראַנק צו עסען אַלטגעבאָקען ברויט ! ס'וועט זיך אייך
אודאי שטעלען פאַפּעריק אין האַלז, אָדער אייער מאָגען וועט עס
חלילה ניט פערדייען ! א קלייניגקייט, אַזעלכע איבערגעוואַשענע
קינדערלעך, א גאַנצע האַליאָסטערע, קיין עין-הרע, און אלע אזוי
איידעל געפאַצקעט ! מע האָט זיי גאָרניט געקאָנט איבערלאָזען, ווי
די מיידלעך, אין באַהעלאָוו ביי'ם זיידען מיט דער באָבע, זיי זאָ-
לען בעסער דאָרטען קרענקען, איידער נעמען זיי אהער, נעמען זאָל
אייך דער רוח, זיי זאָלען העלפען עסען, עסען זאָלען אייך ווערעם
און טאָטשען אייער לייב לעבעדיגערהייד, ס'זאָל פאַלען פון אייך
שטיקער, ווי סע פאַלט פון מיר, אז עס קומט דער ווינטער, קומען
זאָל אויף אייך אַנ'אָיסחאָפּעניש מיט אַנ'איינדאָרעניש מיט אַנ'-
איינשרימפּעניש“ . . .

דאָ געהט אַוועק א בעקאַנטער מענה-לשון, און שלום דער בעל-
החלומות פערגעסט, אז ס'איז איהם קאַלט, און ער לויפט ארויס
צוריק אויף דער קעלט, צוריק צום טויער אויפ'ן בענקעלע. דאָרט
איז בעסער. דאָרט קאָן מען האָטש זיצען רוהיג און חלומ'ען ווע-
גען דעם, טאָמער וועט גאָט פאָרט צושיקען עפּים פעטע אורחים
מיט בערענע פעלצען, מיט געלע לערערנע טשעמאַדאַנעס, וואָס
וועלען זיך אפשר פאָרט אָפּשטעלען ביי זיי אין איינפאַהר, ניט
אקעגען ביי ראובן יאסנעגראדסקי ? . . . גאָט, אז ער וויל, קאָן ער !

דער קאללעקטאר

זאקסישע און בראונשווייגער לאטעריע צעטלען.—גרויסע האפנונגען, נישטיגע
נעווינסען.—ער שרייבט א ראמאן אויפ'ן שניט פון מאפ'ס „אהבת ציון“.

ו בעוואונדערען, וואָס פאר א שטארקער מענש אָט
דער שוואַכער איד, דער שטילער און פערטראַכ-
טער נחום ראבינאָוויטש, האָט בעדארפט צו זיין,
אז ער האָט געקאָנט אריבערטראָגען דעם גלות
פון דער שטיעפּמאַמע, אויסהערען איהר מענה-
לשון מיט איהרע ברכות, צוצוזהען, ווי זיפייניגט
זיינע קינדער, און נישט ארויסטרעטען מיט א וואָרט אפילו! וואָס
דער מענש האָט איבערגעטראָגען אינוועניג ביי זיך אין האַרצען—
קאָן מען ניט וויסען. ארויסבעוויזען האָט ער עס אָבער קיינמאָל
ניט און ארויסגעזאָגט האָט ער עס קיינעם ניט. און דערפאַר,
אפנים, האָט זי געלייגט אויף איהם כבוד, געהערט, רעספעקטירט,
נישט בעגאנגען זיך קעגען איהם אזוי גראָב, ווי צו זיינע קינדער,
למשל, און געשעצט איהם אזוי הויך, ווי ס'איז נור מעגליך געווען
פאר אזא אידענע, וואָס האָט אליין אויף קיין האָניג ניט געלעקט,
נעבאָך גוט אויסגעריסען געוואָרען, געהאַרעוועט ווי איין אָקס אויף
אזא גרויסער שטוב מיט א האַליאַסטערע קינדער, אייגענע און
פרעמדע.

און אפשר האָט זיך איהר רעספעקט גענומען דערפון, וואָס זי
האָט געזעהען, מיט וואָס פאר א כבוד מע האַלט איהר מאַן אין

מזא'דיגער בעל-בטחון, געווען זיכער, אז זיינע קונדען מוזען אמאל אויסנעמען דעם גרויסען געווינס, און דורך דעם וועט ער שוין אליין אויף געהאלפען ווערען. און געווינען, האָט ער געזאָגט, וועט נישט קיין אנדערער נאָר נחום ראַבינאוויטש; ער איז איהם מבטיח, ווארום קיינער בעדאָרף נישט אזוי נויטיג דעם גרויסען גע-ווינס, האָט ער געזאָגט מיט אַ טעם, ווי רב נחום ראַבינאוויטש . . . עס קאָן זיין, אז דאָס אייגענע האָט ער מבטיח געווען אויף זיינע אנדערע קונדען—ער האָט זיי געהאט אַ סך, כמעט די גאנצע שטאָרט אידען האָבען געשפּיעלט לאַטערע, —נאָר נחום ראַבינאוויטש האָט אין איהם געגלויבט, ווי אין אַ רבי'ן, און גלייך מיט איהם ארויסגע-קוקט אויפ'ן גרויסען געווינס, ווי אויף משיח'ן, געזיפצט און גע-בענקט און געווארט, אז אַט-אַט קומט דער קאלעקטאָר מיט דער גוטער בשורה: „מזל טוב, רב נחום, איהר האָט געוואונען די פינף און צוואנציג טויזענד . . .“

דער העלד פון דער בעשרייבונג געדענקט, אז אלע מאָל, ווען ס'האָט געהאלטען ביי דער לעצטער ציהונג פון דער לעצטער קלאַס, האָט דער טאטע נישט געקאָנט איינזיצען אויף איין אָרט, געזיפצט מעהר ווי אלע מאָל, שטארק געגעניצט און געצויגען זיך, ווי אין אַ פיעבער. גלייך מיט'ן טאטען האָט אויף שלום געפיעבערט און ארויסגעקוקט אויף דעם גליקליכען טאָג, אפשר נאָך מעהר ווי דער טאטע. ער איז געווען זיכער, אז נישט קיינער, נאָר זיין טאטע איז דער קאנדיראָט אויפ'ן גרויסען געווינס. דאָ האָט זיך איבערגע-חזר'ט ווידער אמאל דער „אוצר“ פון זיין חבר שמואליק. ער האָט געטראַכט וועגען דעם גאנצע טעג. ער האָט געקאָנט אויסוועגן די נומערען פונ'ם טאטענס צעטלען. ער האָט זיי געזעהען אין חלום. ער האָט זיך גאָר נישט געקאָנט פאַרשטעלען, אז גאָט זאָל זיין אזא שלעכטער. וואָס וועט איהם אַהרען, דעם רבונן של עולם, אז ס'וועט ארויס דעם טאטענס נומער? דאָס איז דאָך שוין ביי גאָט אזוי גרינג, וואָס גרינגער קאָן שוין גאָר נישט זיין . . . שלום, זיצענדיג אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער

שטאָרט, האָטש אלע ווייסען, אז ער איז ווייט פון א נגיד, פערדיענט
 קוים דאָס שטיקעל ברויט. קיין נאָרישע אידענע, ווי געזאָגט, איז
 זי ניט געווען, נאָר א פערביטערטע נשמה, נישט קיין איינגעהאַל-
 טענע בשעת כעס און בטבע איין אָפּענטליכער מענש: וואָס אויף
 דער לונג, דאָס אויף דער צונג . . . דערפאר, וואָס דער טאטע האָט
 איהר קיינמאָל ניט געשטערט אין איהר מענה לשון, האָט זי איהם
 ניט געשטערט אין זיינע זאכען—אריינקוקען אין א בוך, שפיעלען
 א שאָך אָדער אזוי פערברענגען מיט א מענשען. און די מענשען,
 מיט וועלכע דער טאטע האָט פערבראכט, זענען געווען לויטער
 משכילים, אויפגעקלעהרטע יונגע לייט און גלאט, „קאָפּ-מענשען“,
 מע קאָן זאָגען, די סמעטענע פון דער דעמאָלטיגער שטאָרט-אינ-
 טעליגענץ. דאָס איז געווען א גאנץ בינטעל משכילים, וואָס פער-
 דינענען אויסגערעכענט צו ווערען ביי די נעמען און אָבגעמאָהלט
 צו ווערען, ווי זיי שטעהען און געהען, מיט זייער גאנצער פיגור.
 דער ערשטער בעדאָרף בעשריבען ווערען דער „קאָלעקטאָר“,
 א איד א בעל-בשר, א שווערער איד, נאָר א „קאָפּמענטש“ און—ווי
 מע האָט אונטערגעשמועסט—א שטיקעל אפיקורס, האָטש ער האָט
 געטראָגען א לאנגע קאפּאטע און געדיכטע פאות. נחום ראבינאָ-
 וויטש האָט געזאָגט אויף איהם, אז דער איד איז „עמוק“ און אז ער
 „ווייסט א שלל“. גאנצע טעג האָבען זיי געקאנט אוועק-
 זיצען אין צווייען און רעדען און רעדען אָהן א שיעור. פון וואנען
 האָט זיך גענומען ביי זיי אזוי פיעל רייד? אָפטמאָל פלעגט דער
 קאָלעקטאָר קומען מיט א ביכעל, אָפטמאָל נעמען א ביכעל. ביי
 דער שטיעפמאמע האָט ער געהאט א צונעמעניש „דער קאָלטון“,
 דערפאר וואָס ער האָט געהאט א קאָלטענעוואטע באָרד; נאָר אין
 שטאָרט האָט ער געהייסען דער „קאָלעקטאָר“. געהאנדעלט מיט
 צעמלען, זאקסישע און ברוינשווייגער צעמלען. געטראָגען האָט
 ער שוואַרצע ברילען (געהאט קאלי אויגען), זומער און ווינטער איז
 ער געגאנגען אין טיעפע קאלאשען. קיין שמיוועל ניט, נאָר קא-
 לאשען, ווייסע זאקען און קאלאשען. א גרויסער אכיון, נאָר א

— אויף אויסוועניג—זאגט איהר? סע קאן זיין. הכלל, זעכ-
 צעהנטוויזענד, זאגט איהר, דריי הונדערט מיט פיער און אכציג.
 ער קוקט דורך די שווארצע ברילען און טאפט מיט די פינגער
 אינ'ם ציפערדיגען פאפיער. שלום פיהלט, אז אט-אט שפרינגט
 איהם ארויס דאס הארץ. נו? לאמיר שוין הערען! . . . נאך דער
 קאלעקטאָר האָט צייט. ער רעדט זיך פאָוואָלי:
 — אייער נומער, רב נחום, האָט געוואונען . . . יא, ער
 האָט געוואונען . . .

שלום זעהט, ווי אויפ'ן טאטענס פנים פליהט דורך א געל
 כמארעלע און ווערד פערשוואונדען, און אליין גלוסט זיך איהם
 אויסשרייען מיט א קוויטש: קוקוריקו!—נאך ער האלט זיך איין
 און שלענגט איטליכס וואָרט, וואָס געהט ארויס פונ'ם קאלעקטאָר'ס
 מויל:

— געוואונען, אָבער א קליין געווינסעל; גאָר א קליין געווינ-
 סעל! עס וועט זיך אָננעהמען אחר נכיון פעט און כל ההוצאות און
 גרויס . . . אזוי גרויס . . .
 דער קליינער חלש'ט שיער!

— אזוי גרויס, ווי אכט רובעל מיט זעכציג. קומט פון אייך,
 אפנים, אויב איך בין מיד ניט טועה, צוועלף מיט פופציג, און פון
 פריהער, אויב איהר געדענקט, דריי מיט אכציג. האָבען מיר, הייסט
 עס, א קימאָלן פון זעכצעהן מיט דרייסיג? נמצא, אז איהר בלייבט
 מיר שולדיג אויף להבא אזוי גרויס, אפנים, ווי זיעבען מיט זעכציג.
 הא? איז דאָס אזוי, צי ניין? אצינד ווילט איהר דאָך מסתמא א
 ניי צעטעל? וועל איך אייך געבען. נעמט, רב נחום, קלויבט אייך
 אויס א נומער. היינטיגס מאָל, אם ירצה השם, וועט איהר שוין
 געוויס געווינען דאָס איז אזוי זיכער, הערט איהר, ווי מיר האָבען
 היינט יום י' אויף דער גאנצער וועלט! שוין? האָט איהר שוין
 אויסגעקלויבע? וואָס פאר א נומער? אכט טויזענד זעקס הונדערט
 דרייצעהן? לאַז נאָט געבען מיט גליק, אין א גוטער שעה זאָל זיין!...
 וואָס קוקסט דו זיך אזוי איין,—זאָגט ער צו שלום'ן,—דו קונדאָס

דערזעהט פון ווייטען דעם קאלעקטאָר, ווי ער שפּרייזט מיט די טיעפע קאלאָשען גלייך צו זיי, לויפט ער אָנזאָגען דעם טאטען א בשורה: „ער געהט!“ — „ווער?“ — „דער קאלעקטאָר . . .“ „און אז דער קאלעקטאָר איז וואָס?“ — „וואָס הייסט? היינט איז דאָך דער לעצטער טאָג פון דער ציהונג! . . .“

אזוי זאָגט שלום צום טאטען און ער בעמערקט, ווי דעם טאטענס געלגעקנייטשט פנים איז בלאַס געוואָרען. אין זיינע פער-זאָרגטע אויגען האָט זיך בעוויזען א פייערעל און איז באַלד פער-לאָשען געוואָרען.

דער קאלעקטאָר קומט אריין א פערסאָפּעטער—ער האָט איין אסטחמא—„ביי איהם בלייבט עס,“ זאָגט די שטיעפמאמע. מוז ער פריהער איבערכאָפּען דעם אטעהעם און זאָגט א גוט-מאָרגען. דער טאטע פרעגט נישט ביי איהם גאָרנישט. ס'זאָל עפּים זיין, וואָלט ער דאָך אליין געזאָגט . . . יענער זעצט זיך אוועק, פער-שארט דאָס היטעל, ווישט זיך מיט דער פאָלע דעם פערשוויצטען שטערן און דערצעהלט א נייעס, אז ס'איז היים מיט סכנות-נפשות! ממש עס ברענט! עס ברענט! . . . א פויזע. ביידע שווייגען. דערנאָך בינדט ער אויף די פעטשיילע, א פערסאָלציוועטע, א רויטע, מיט גרינע פליאמעס, און שמעקט מיט הערינג. דאָרט ליגט גען ביי איהם אלע לאַטערע-צעטלען. ער נעמט ארויס מיט צי-טערענדיגע בעוואַקסענע הענד א גרויסען בויגען פאפיער מיט א סך ציפערען פון אויבען ביז אראָפּ, זוכט און זוכט מיט די שוואַרצע ברילען. שאט! ער האָט געפונען! ער שטעלט אָן די שוואַרצע ברילען אויפ'ן טאטען:

— אייער נומער, רב נחום, איז, דאָכט זיך, אויב איך האָב קיין טעות ניט, זעכצעהן טויזענד דריי הונדערט פיער און אכציג?
— איך פערשטעה ניט, וואָס איהר פרעגט ביי מיר, —ענט-פערט איהם דער טאטע מיט א שמייכעל, —מיר דאָכט, אז איהר האָט א גוטען זכרון: איהר וויסט אלעמענס נומערען אויף אויס-וועניג.

השירים שפראך, ארומגענומען זי און געהאלזט זי און געקושט
זי . . .

אויף מאַרגען איז-דער פערליעבטער שלגן א גאנצען טאָג
ארומגעגאנגען ווי א שאַטען מיט אַ מורא'דיגען קאָפּ-וועהטאָג, פער-
לירען דעם אַפעטיט צום עסען, אָבער טאָקי לחלוטין, וואָס איז גע-
ווען פאר דער שטיעפּמאַמע אַ רעטעניש: „גע'פּגרט אַ בער אין
וואַלד! ניט אנדערש!“ אזוי האָט די שטיעפּמאַמע געזאָגט און גע-
נומען נאָכקוקען און נאָכפּאַרשען, וואָס איז די מעשה, וואָס דער
בחור האָט אויפּגעהערט צו עסען? . . .

דער סוף פונ'ם „אהבת ציון“ איז געווען אַט וואָס פאר אַ סוף.
פון די אורחים, וואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט ביי זיי אין איינפּאַרד,
זענען אריינגעפּאַלען איהם אָפּטמאָל עטליכע גראַשענס פאר פּאַלגען
א גאנג. אַט די גראַשענס האָט שלום אויסגעגעבען אויף אַ פּאַפּיער,
צענויפּגענייהט דאָס פּאַפּיער אין אַ ביכעל, צעווירעט אלע בלעטלעך
פון ביידע זייטען און האָט זיך אוועקגעזעצט צו דער ארכיט—
שרייבען אַ ראָמאַן אויפ'ן שניט פון מאַפּו'ם „אהבת ציון“, איין
אייגענעם ראָמאַן, נאָכגעגאנגען מאַפּו'ם פיס-טריט, מיט'ן לשון און
מיט'ן סטיל און מיט'ן גאנצען פּלאַן, נאָר אונטער איין אנדער נאָר-
מען: ניט „אהבת ציון“, נאָר „בת-ציון“, און די העלדען האָבען ניט
געהייסען ניט אמנון און ניט תמר, נאָר שלמה און שולמית. און
אזוי ווי ביימאָג איז ניט געווען קיין סך צייט צו שרייבען—אַ האַל-
בען טאָג נאָר מען געהן אין תדר און אַ האַלבען טאָג—העלפּען אין
איינפּאַרד. לכן האָט ער געמיינט אויסנוצען דערצו אויך די נאכט,
אוועקגעזעצט זיך ביי אַ לאַמפּ און געשריבען מיט קליינע אותיות—
לעך און געשריבען און געשריבען, ביז . . . ביז די שטיעפּמאַמע האָט
דערהערט, סע סקריפעט עפּיס, און דערזעהן, אז עס לייכט זיך, האָט
זי זיך ניט געפּוילט און איז אַראָפּ פון כעט אַ באַרוויסע, זיך אונ-
טערגע'גנבה'ט און דערזעהן דעם הברה-מאַן זיצען און שרייבען,
האָט זי אויפּגעהויבען אַזאָ גוואַלד, אז די גאנצע שטוב האָט זיך

איינער? (א קוועטש דעם „אס“). וואו האלטסט דו אינ'ם „שירי תפארת“, דו שייגאץ איינער? (א קוועטש דעם „אץ“).

דעם „שירי תפארת“ פון נפתלי הערץ ווייזעל—דאס איז א ביי-כעל, וואָס דער קאלעקטאָר האָט געהאַט געבראַכט צו טראָגען דעם „שייגאץ“, ער זאָל לייענען מיט נאָך ביכלעך פון אדם הכהן לעבענ-זאָהן און פון קלמן שולמאַן און פון רב יצחק בער לעווינזאָהן. און דער שייגאץ (שלום) האָט זיי געשלאָנגען, זיצענדיג אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער. און דער טאַטע האָט אָנגעקוואַלען, וואָס זיין זוהן לייענט שוין אזעלכע ביכלעך, און געפרעגט ביי איהם, צי פערשטעהט ער האָטש וואָס ער לייענט? שעחמט זיך שלום זאָ-גען, אז ער פערשטעהט, ווארום ווי אזוי רעדט מען דאָס מיט א טאַטען? ענטפערט פאר איהם דער קאלעקטאָר, אז ער פערשטעהט זעהר גוט, דער „שייגאץ“, פאר וואָס זאָל ער ניט פערשטעהן?—זעהט איהר מאַפּו און סמאָלענסקין איז פאר איהם נאָך א ביסעל פריה, פאר אזא וועווריק, נאָך צו פריה!—אזוי לאָזט אויס דער קאלעקטאָר, און מהאי טעמא, ווייל דער קאלעקטאָר האָט געזאָגט, אז ס'איז נאָך צו-פריה, האָט דער וועווריק בעקומען ערשט רעכט חשק צו אָט די דאָזיגע ביכלעך, און ער האָט בגנבה זיך צוגעכאַפט צו מאַפּו'ן און צו סמאָלענסקינ'ען און א נאָש געגעבען בסוד, אז קיינער זאָל ניט זעהן א ביסעל מאַפּו און א ביסעל סמאָלענסקין.

דאָס ערשטע, וואָס איז איהם געקומען צו דער האַנד, איז גע-ווען דער ערשטער אידישער ראָמאַן „אהבת ציון“ פון אברהם מאַפּו. מאַפּו'ס „אהבת ציון“ האָט ער איינגעשלאָנגען אין איין שבת, פון אָנהויב ביז'ן סוף, ליגענדיג אויפ'ן בידעם און ברענענדיג ווי א שטרויענער דאָך. ער האָט געוויינט מיט ביטערע טרערען אויפ'ן אומגליקליכען אמנון, געוויינט און געכליפּעט! און האָט זיך שטערב-ליך פערליעבט אין דער שענער געטליכער תמר'ן גלייך מיט דעם העלד פונ'ם ראָמאַן, מיט אמנונ'ען, אויב ניט מעהר נאָך פון אמנונ'ען, געזעהען זי איז חלום און גערעדט מיט איהר אויף שיר-

די געראטענע איידעם

אויפגעכאפט אין איין שרעק, געמיינט, אז ס'ע ברענט. דער גאנצער
צער געוואלד איז אבער געווען נור איבער'ן קערפער, וואס איז
אויסגעברענט. — „גאט וועלען זיי ברענען, ברענען און שרפה'נען
וואלט אידן, לעבער גאט! א מיתח משונה! א חלודע! א שרפה!
א מנה! ...“

אדאן האט דער טאטע דעם נישטגעברענטען ראטאן „בת'ציון“
צוגענומען צו זיך אינאיינעם מיט'ן גע'גנבה'מען „אדבת ציון“, און
דער מחבר פון דער „בת'ציון“ האט שוין געווארט אייף א רעכטען
פסק. צום סוף לאזט זיך אויס, אז דער טאטע האט דעם „בת'
ציון“ געוויזען צום אלעם ערשטען — דעם קאלעקטאד. האט דער
קאלעקטאד זיך גאר נישט געקאנט אנטקען אינ'ם כתב און אינ'ם
לשון און אין דער מליצה! און ער האט געשענקט דעם „קונראט“
אזא קניפ אין באק, אז ס'איז געבליבען שטעקן א בלייער סימן.

— איהר ווייכט גאר נישט, רב נחוב, וואס פאר א פרי האב
איז! שטראף מיך גאט, אייב איהר ווייכט! פין אייב וועט עפ'ם
אויסוואכסען, אט וועט איהר זעהען, וואס פון אייב וועט אויסוואק-
סען. . . . קים גאר אהער, דו שיינאץ איינער, לאס איך דור שטענען
האטש גאר א רעכטען קניפ אין דייע דויטע פאמפעשקעס, א רוק
אין דיין פארנט און מיטען ארמין!

די געראַטענע איידעמס

דער „מיראָוואַי סודיא“ (א נוי) זאגט מוסר די אידען.—לייזער יאסעל און
מאגידאוו—צאצקעוואטע איידעמס.—טויזענד בלאט גמרא אויסווייניג.

אַב'ן „קאַלעקטאָר“ זענען אַפּטע אַריינגעהערס צו נחום
ראַבינאָוויטשען געווען די „געראַטענע איידעמס“, די
אַמט'ע זיידענע יונגע לייט, די צאצקעס, די אינטעלי-
גענץ פון שטאָדט,

איטליכע שטאָדט מיט איהרע השגות און מיט
איהרע מאַדעס. אין פערעיאסלאָוו איז געווען אין
יענער צייט אַ מאַדע—איידעמס. ביי די דאָרטענע בעלי-בתים
איז דאָס געווען אַ מין ספּאָרט, וואָס מע האָט זיך דערויף אויסגע-
בראַכט, זיך געלאָזט קאָסטען געלד, אַבי צו קריגען אַ רעכטען איי-
דעם. בעצויגען האָט מען די סחורה, מיינסטענס, פון דער פרעמד.
זעלטען ווער עס האָט אַ שרודך געטהאָן אין דער היים. סייידען
אזעלכער, וואָס האָט ניט צו בעצאָהלען. ווער אָבער עס האָט גע-
קאָנט און געוואָלט געבען נדן, דער האָט זיך געבראַכט צופיהרען
פון דער ליטא אָדער פון פוילען איין איידעמעל אַ צאצקע, יעדער
נאָך זיין גוסט, נאָך זיין פאַסאָן, נאָך זיין השגה און נאָך זיין פער-
מענען.

למשל, דער פעטער פּיני האָט זיך געבראַכט איין איידעמעל
דוקא ניט פון ווייט, פון לובען, אַ יונגענמאַן אַ בן-תורה, אַ רוחניות,
וואָס האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. די מוהמע חנה פאָה

ווי יעדער מין סחורה, וואָס הויבט אָן ווערען אַלט אָדער געהט אַרויס פון דער מאָדע. אַ יאָהר, צוויי יאָהר—און דער געוועזענער איידעם, די צאצאקע, דער נעכטיגער פריינד, ווערד אַ איד גלייך מיט אַלע אידען, עס הויבט זיך איהם אָן אויסשיטען אַ בערדעל און ס'איז צו זעהען, ווי ער הויבט אָן צו טראָגען אויף זיך דעם עול פון פרנסה. אַ רחמנות צו קוקען, ווי אזוי דער געוועזענער איידעם, דער נעכטיגער פריינד, וואָס איז, דאָכט זיך, ערשט פאַראַכטאָגען שבת געשטאַנען אין בית מדרש אין מזרח אויף דער אויסשטעלונג, האָט אָפּגעטראָטען מחילה דעם אויבערזאָן אַ נייעם איידעם אַ צאצאקע, אַ נייעם פריינד, און ער קוקט אויף איהם און איז איהם מקנא, און זיין יונג ווייבעל, וואָס איז ערשט אָט דאָ ניט לאַנג געווען אַ קעניגין, שטופט זיך מיט אַלע ווייבער גלייך פון עזרת נשים אַהין צום פענסטערעל: „וואו איז ער? וואו? . . .“ אָט אזוי איז אַלס־דינג אויף דער וועלט. מיר וואָלטען דאָ בעדאַרפט זאָגען: ד ו ר ה ו ל ד ו ר ב א , און עס וואָלט געווען אַ יושר אריינצורלאָזען זיך אַ ביסעל אין לעבענס־פילאָזאָפיע, נאָר מיר האָלטען ביי די געראָטענע איידעמס, געהען מיר דעריבער אונזער וועג.

צוויי אזעלכע געראָטענע איידעמס זענען געווען, קאָן מען זאָגן, איין אויסנאָהם פונ'ם כלל איידעמס, און זיי זענען דעריבער פערבליבען איז דער שטאָרט פערעיאַסלאָוו מיט'ן גאַנצען גלאַנץ אויף אַ לאַנגער־לאַנגער צייט נאָך זייער חתונה, ניט אָפּגעבליאָקע־וועט, ווי אַלע אנדערע איידעמס און ניט אַרויס אזוי גיך פון דער מאָדע. איינער האָט געהייסען לייווער־יאָסעל, דער אנדערער—מאַגידאָוו. דעם ערשטען האָט אַראָפּגעבראַכט פון קאַרסון אַ נגיד אַ לעדער־הענדלער, וואָס האָט געהאַט ניט קיין איבעריג שענע טאָכטער און האָט אָבער געקאָנט רעכט בעצאָהלען. דעם אנדערען האָט אויסגעשריבען פון דער ליטאָ ערגעץ אַ נגיד אַ לייוועראַנט, וואָס שטעלט צו פערד אין „קאָזנא“, איהם געגעבען ביידע זאכען: אי אַ שענע טאָכטער, אַ געזונדע שטיק, אי היבשליך נדן, אַ חוץ מתנות און קעסט און וואָס איהר ווילט. און אז מע האָט זיי אַראָפּגע־

איהר שענער טאכטער האט אראפגעבראכט איין איידעם פון יאגא-
טין, א פארשוין, וואס מע האט געמעגט איהם אָנקוקען אויף בילע-
טען! ניט קיין איבעריגער חכם און ניט קיין גרויסער למדן, דערפאר
א פארשוין! שבת נאך דער חתונה, אז מע האט געפיהרט דאָס פאָר-
רעל אין שול און פון שול, האָבען אידען און ווייבער זיך געשטופט
קאָפּ אויף קאָפּ, איינגעקוקט זיך און בעוואונדערט און געשאצט,
ווער פון די צוויי איז שענער? און דוקא הויך אויף א קול. אייניגע
האָבען געזאָגט, אז „זי“ איז שענער, אנדערע האָבען געדרונגען, אז
„ער“ איז שענער. דער „ער“ מיט דער „זי“ האָבען דאָס ביידע גע-
הערט, זיך פעררויטעלט און דערפון געוואָרען נאך שענער. מעהר
האָבען די עלטערען ניט געדארפט, אבי זיי האָבען אויסגענומען,
זייער סחורה איז געפעלען און די שטאָרט רעדט פון זיי. וואָס נאָך
דארף מען האָבען צו פאָפּולאָריטעט? . . . אָפטמאָל האָט זיך גע-
מאכט, אז מע האָט זיך געשלאָגען פאר איידעמס. דאָס הייסט, מע
מיינט ניט חלילה זיך געשלאָגען מיט שטעקענס. געשלאָגען הייסט
—מחותנים האָבען זיך געקריעגט און געזידעלט, ווער עס האָט גע-
שענערען איידעם. מחותנת'טעס האָבען זיך געשטעלט פייגען און
עס איז טאָקי דערגאָנגען א מאָל צו פעטש אויף, און ראָמאָנאָוסקי
דער „מיראָוואַי סודיא“, א גוי א חרוץ, וואָס פערשטעהט אידיש,
האָט זיי געזאָגט מוסר . . . פאָרט א גוי! ווי קאָן א גוי פערשטעהן
דעם תענוג פון פיהרען איין איידעם שבת אין שול אריין, אוועקזע-
צען איהם אין זיינע נייע בגדים פון קאָפּ ביז פיס גאנץ אויבער-אן
אין מזרח, אויף דער אויסשטעלונג, איהם אָפּגעבען מפטיר, און ער
זאָל ארויפגעהן אויף דער בימה און אָפּשלינגען א הפטרה'לע, אז
ס'זאָל קנאָקען, און די ווייבער פון עזרם נשים זאָלען זיך שטופען
דורך די פענסטערלעך: „וואו איז ער? וואו?“—ניין, דאָס וועט
א גוי קיינמאָל ניט פערשטעהן, ער מעג זיין דער גרעסטער חכם אין
דער וועלט! . . .

מעהרסטענטיילס אָבער איז דער דאָזיגער ארטיקעל געווען אזא
מין, וואָס ווערד גיך אָפּגענוצט, טהוט א גלאַנץ און ווערד וואַכעדיג.

דאס דאווענען, האלט ניט פון תעניתים, טראגט דאס נאזטיכעל אום שבת, שרעקט זיך ניט איבער פאר א נקבה—און נאך אזעלכע זאכען האט מען געקאנט האַרען, ביי'ס פעטער פּיני אין שטוב, למשל. דאס איז אָבער אלסדינג געווען בטל אַקעגען די טויענד בלאט גמרא אויסווייניג . .

דער צווייטער איידעם, מאַגידאָוו, איז אויך געווען א עלוי, אויך טויענד בלאט גמרא אויסווייניג—1,000—ניט קיין 999—און אויך א בעל-תנ"ך און א בעל-דקדוק און א בעל-לשון-קודש און א שענער בעל-דבר, נאָר שוין נישט קיין לץ און נישט קיין פער-שלעפטע קרענק, ווי ליזער-יאסעל. אדרבא, שוין אַ ביסעל צו אַ חקרן, צו אַ טיעפער, פערדרעהטער מח. אלסידנג, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, איז פונקט קאפּויר. אַ שטיק עקשן—א „ליטוואַק“!... פערשטעהט זיך, אַז נחום ראבינאוויטש האָט ניט דורכגעלאָזט אזא טייערע געלעגענהייט, אַז די דאָזיגע געראַטענע איידעם זאָלען פערהערען זיין קליינעם בעל-תנ"ך און זעהען, ווי דער ימח-שמו'ניק שלום שרייבט לשון-קודש. ביידע איידעם האָבען געפּוירט, אַז דער ימח-שמו'ניק איז טאַקי א ימח-שמו'ניק, און מע טאָר איהם ניט לאָזען געהן לאַבד. מע דאַרף זעהען פאר איהם עפּיס א „תכלית“, מאַכען דאָס קינד פאר א „מענשען“. איינער פאר'ן אנדערען האָבען זיי איהם אָפגעלויבט אין טאָג אריין, געזאָגט, אַז „מע קאָן גאָר ניט וויסען, הערט איהר, וואָס פון דעם ימח-שמו'ניק קאָן אַמאָל זיין . . .“ און דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע בריי-לען, וואָס רייבט זיך ארום יונגע לייט, האָט אויך צוגעבאַמקעט, אַז ער זאָגט שוין לאַנג, אַז מע קאָן גאָר ניט וויסען, וואָס פון דעם „שיי-גאַץ“ (א קוועטש אויף דער „אַץ“) קאָן אַמאָל זיין . . . און דער ימח-שמו'ניק אָדער דער שייגאַץ, וואָס איז געשטאַנען דערביי, האָט דאָס אלסדינג געהערט, און די נשמה האָט איהם געצאָפּעלט, און דאָס האַרץ איז איהם געוואַקסען, און דער קאָפּ האָט זיך איהם גע-דרעהט, ווי ביי איינעם, וואָס קלעטערט אויף א גאַנץ הויכען ליי-טער, און מענשען שטעהען ארום איהם און זעהען ווי ער קלעטערט

בראכט, האָט געקלונגען די שטאָדט, ממש געגאנגען „האָדאָראָם“! חתונות זענען געווען אזעלכע, וואָס ליגען ער היום אין טעם און זענען אַ לאַנגע צייט ניט פּערגעסען געוואָרען. מע האָט גערעדט פון זיי נאָכדעם אין שטאָדט און אויסער דער שטאָדט און אין אַז-דערע שטעט ארום און ארום אין דער גאנצער סביבה. אַ קלייניג קייט, וואָס די צוויי חתונות האָבען אָפּגעקאָסט! . . . אויב די טעכטער זענען געווען גליקליך, אָדער ניט—דאָס איז זיך אַ בעזונדערע זאך. אויף וויפּיעל אונז איז בעוואוסט, האָט איינע פון זיי זיך גע'גט מיט איהר מאן שוין דערנאָכדעם, אז זי האָט געהאט פון איהם אַ מתנה—עטליכע קינדערלעך—און זי איז אוועק קיין אַמעריקא . . . די אנדערע—דער מאן איהרער איז, דאכט זיך, אָדער אַ מלמד, אָדער אַ שדכן, אָדער ביידע זאכען אינאיינעם, פאר זיכער איז שווער צו זאָגען, נאָר אז ער איז איין אָרעמאן—דאָס איז געוויס. מיר רעדען אָבער נישט פון איצט. מיר רעדען פון דעם, וואָס איז געווען אַמאָל, מיר רעדען פון דעמאָלט! דעמאָלט זענען די פאָטער און מוטער, די שווער און שוויגענער, הייסט עס, געווען אויפ'ן זיע-בעטען הימעל! איינע פאר דער אנדערער האָבען זיך די שוויגענערס בעריהמט מיט די „מציאות“, וואָס זיי האָבען איינגעהאנדעלט. איינע האָט זיך ארויסגערעדט פאר די ווייבער, אז זי האָט געבראכט אַ פּרוכט'על אין שול אריין. האָט די אנדערע זיך אויסגעדריקט נאָך שאַרפּער, אז זי האָט אריינגעבראכט אַ ספר-תורה'לע אין ארון-קודש'על אריין. (צוליעב'ן פּרוכט'על מיט'ן ספר-תורה'לע איז שוין דער ארון-קודש ביי איהר געוואָרען איין „ארון-קודש'על“ . . .) און בעריהמען זיך האָבען זיי געמעגט. זיי האָבען געהאט מיט וואָס. לייזער-יאָסעל איז געווען אַ עלוי; אַ יונגערמאנטשיק, וואָס האָט געקאָנט—אזוי האָט מען געשמועסט—טויזענד בלאַט גמרא בעל-פה; 1,000—ניט קיין 999! פון תנ"ך שמועסט מען ניט. היינט אַ בעל-לשון-קודש, און אַ בעל-מליץ, און אַ כתבא רבה, און אַ ברען, אַ ליץ, אַ פערשלעפּטע קרענק! . . . בסוד האָט מען אפּילו אונטערגעשמועסט, אז ער איז אַ ביסעל „געכאַפּט“: פּערקנייטשט

אַרנאלד פון די פֿידוואַרקעס

גוט, און גיבען איהם אונטער היט'ן און מאכען איהם קוראזש. א קלייניגקייט, אזעלכע מענשען לויבען איהם, זאגען, אז „מ'ע ווייסט נישט, וואס פון איהם קאן א מאן זיין...“ און דער טאטע—שמועסט מען נישט. יענער איז געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל! יעדער זיפ'ן פון דעסטוועגען האט אויס- נעריסען א שטיק הארץ. דאס זיפצען האט בעדארפט זאגען: „איד ווייס אלליין, אז מע קאן גארנישט וויסען, וואס פון דעם ימח'שמו'ניס קאן אמאל זיין, נאר נישט מיר איין עצה, אידישע קינדער, וואס טהוט מען מיט איהם? ווי אזוי מאכט מען איהם פאר א „מענשען“? אדרבא, נישט עפ'ים איין עצה?“ ...

און עס האט זיך געפונען איינער, וואס האט איהם געגעבען איין עצה, א שארפע, א ראדיקאלע, נאר א רעכטע עצה—און איהם האט דער טאטע געפאלגט. דאס איז געווען איינער פון די גרע- סטע פערעיאסלאווער אינטעליגענטען מיט'ן נאמען „ארנאלד“, א יונגערמאן, א פילאזאף פון הינטער דער שטאדט, פון די אזוי גע- רופענע „פידווארקעס.“ איהם שענקען מיר א בעזונדער קאפיטעל.

ארנאלד פון די פירווארקעס.

די פארשטאדט פון פערעיאסלאוו.—ארנאלד איין אפיקורס.—יצאיתמצרים א לעגענדע.—וואס דרעפער זאגט אויפ'ן רמב"ם.—ראבינער שוהל און גימנאזיע.

מעט יעדע שטאדט פון דער נעבענשטער „טשער-טא“ האט זיך איהר פארשטאדט, איהר „סלא-באדקע“, וואס איהר בעפעלקערונג בעשטעהט מעהר פון גוים איידער פון אידען, און די אידען, וואס זיצען דארט, זענען ניט די אידען, וואס אין שטאדט. איין אנדער טיפ אידען. זיי זעהען

אויס מעהר דארפיש, זענען ניט אזוי פיפיג, ווי די שטאדט אי-דען, א ביסעל פערגרעכט, טראגען גרויסע שטיוועל, שמעקען מיט פעלץ. אנשטאדט „גענוג“ זאגען זיי „האדי“. לאכען לאכען זיי הויך און מיט א קמץ: הא-הא! און די ריש רעדען זיי ארויס הארט, ווי צוויי ריש'ען, אדער נאך מעהר: „ררבי! דערר פעטערר מררדכי האט אייך געררופען אויפ'ן בררית . . .“

אין דער געגענד פון פערעיאסלאוו געפינט זיך אזא מין סלא-באדקע, וואס איז אפגעטיילט פון דער שטאדט מיט א הילצערנער בריק און מיט א טייכעל, און רופען רופט זיך עס מיט'ן נאמען אויף אידיש: „די פירווארקעס“. דאס איז איין ערטעל מיט אן אנדער אויסזעהען, מיט איין אנדער אטמאספערע. אהין געהט מען זיך דורך אמאל, אז מע האט צייט, כאפען פרישע לופט, ווייל דארטען זענען דא סעדער, דארטען וואקסט גראז. אהין געהען שפאצירען

ארנאלד'ן. „ארנאלד פון די פידווארקעס“ איז געווען א מין העלד אין שטאָדט. ערשטענס—א בעיאָהרטער בחור, אָדער איין אלמן, און אפשר א גרוש, נאָר סאי וסאי—אָהן א ווייב. א איד אָהן א ווייב איז דאָך גלאַט א זעלטענהייט. א חוץ דעם, איז ער א נאָר טאָריום. א איד א נאָר א ריז—דאָס איז דאָך שוין אוראי א זעלטענהייט! איהר האָט עפּים א סך געזעהען אידישע נאָטאָריסען ביי אונז? דאָס הייסט, ער איז נאָך דערווייל נישט קיין נאָטאָריום, נאָר ער וועט זיין א נאָטאָריום. וואָרום ער שמוך דירט אויף נאָטאָריום. ער שטודירט שוין פון לאַנג. ער דארף נאָר אָפּגעבען „עקזאמענט“, אזוי ווערד ער באַלד א נאָטאָריום. סיידען ער וועט ניט אָפּגעבען דעם „עקזאמענט“... נאָר פאַר-וואָס זאָל ער ניט אָפּגעבען? „ער וועט געוויס אָפּגעבען, אזוי זאָגט בנימין קלמן—און ער וועט געוויס זיין נאָטאָריום, ס'איז נאָר ניטאָ וואָס צו רעדען. איהר שפּיעלט זיך מיט מיין אַרנאלד'ען?“... וואָס א נאָטאָריום איז—דאָס ווייסען אלע, און שלום אויף פאַרהאַן אין פּערעיאַסלאָו א נאָטאָריום, איז ער א גוי און הייסט נאָוואָוו. נאָוואָוו דער נאָטאָריום. נאָר וואָס הייסט „אָפּגעבען עקזאמענט“—דאָס ווייסט ער שוין ניט. וואָס דארף ער אָפּגעבען און וועט ער אָפּגעבען און ווי אזוי גיט מען דאָס אָפּ „עקזאמענט“?—דאָס זענען פון די זאכען, וואָס מע הערט פון זיי און מע רעדט זיי נאָך, נאָר מע זאָל פּערשטעהן וואָס דאָס איז—דאָס ניט. למשל, אויף אַרנאלד'ען פון די פידווארקעס זאָגט מען, אז ער שרייבט אין די גאָזעטען, און אז די גאָזעטען שטאָדט, סאי איז דען, סאי קריסטען, האָבען מורא פאַר איהם, ער זאָל זיי ניט „בע-שרייבען אין „קיעווליאַנין“. פּערשטעהט ניט שלום, ערשטענס, וואָס האָבען זיי מורא? און צווייטענס, ווער איז געווען דער „קיעוו-ליאַנין“? ער הערט אלע זאָגען, זאָגט ער נאָך, אז אלע ציטערען פאַר אַרנאלדען פאַר זיין מויל און פאַר זיין פּען, ווי פאַר'ן מלאך המות. אויסבעהאַלטען זיך פאַר איהם איז אונמעגליך, און אונ-טערקויפּען איהם—פּערמאָגט קיינער ניט אזוי פיעל געלד. „זיי

שבת ביי טאג יונגלעך און מיידלעך. דאָס הייסט, ניט חלילה יונג-
לעך מיט מיידלעך אינאיינעם—יונגלעך בעזונדער און מיידלעך בע-
זונדער, נאָר ס'איז שוין במילא, אז מע בעגעגענט זיך איבער דער
בריק געהענדיג, שטעלט מען זיך אָפּ, כאַפט מען אַ קוק, וואַרפט
מען זיך דורך מיט אַ וואָרט. אַמאָל טהוט מען זיך אַ שאַר אויף, אַ
ריהר אָן איינס דאָס אַנדערע מיט'ן עלענכויגען, און דער בחור מיט'ן
מיידעל ווערען רויטליך, יונגע הערצלעך קלאַפּען . . . פון עטליכע
מאָל אזוי בעגעגענען זיך אויף די „פידוואַרקעס“ הויבט מען אָן זיך
איבערשרייבען בסוד סודות מיט בריוועלעך, און עס פיקט זיך אויס
אַמאָל אַ ראָמאַן. מיט וואָס אָט אזאַ ראָמאַן ענדיגט זיך—דאָס
וועלען מיר האָבען אַ געלעגענהייט זעהן ווייטער. דערווייל האַל-
טען מיר נאָך ביי „אַרנאָלד'ען פון די פידוואַרקעס“, און אָט מיט
איהם ווילען מיר זיך דאָס בעקענען.

דאָרט, אויף די „פידוואַרקעס“, האָט נחום ראַבינאָוויטש גע-
האַט אַ בעקאַנטען און אַ גוטען פריינד מיט'ן נאָמען „בנימין קלמן
פון די פידוואַרקעס“. אַמאָל, שוין גאַנץ לאַנג, האָט בנימין-קלמן
פון די פידוואַרקעס געהאַנדעלט תבואה בשותפות מיט נחום ראַב-
ינאָוויטש, אינאיינעם „געגרוועט“ באַרקעס און בערלינגעס קיין קע-
ניגסבערג און קיין דאַנציג. די לעצטע צייט איז ער אַ ביסעל אַראָפּ,
אַנגעוואוירען דעם גלאַנץ, געהאַנדעלט קליין, געגאַנגען האָרט ביי
די ווענד. נאָר די גוטע פריינדשאַפט פון די געוועזענע שותפים
איז פערבליבען דיזעלבע, וואָס אַמאָל. ער איז אָפּט אַריינגעקומען
אַ ביסעל זיצען און שמועסען. געשמועסט האָט, אייגענטליך,
בנימין-קלמן, ער האָט לייעב געהאַט רעדען. צום מיינסטען—דער-
צעהלען מעשיות פון זיין יונגערען ברודער אַרנאָלד. „מיין אַר-
נאָלד!“ „וואו האָט איהר נאָך אזא קאַפּ-מענש, ווי מיין אַרנאָלד?“
„אזא קענער, ווי מיין אַרנאָלד?“ „אזא עהרליכער מאַן, ווי מיין
אַרנאָלד?“ „וואָס ווייסט איהר, וואָס פאַר אַן אַרנאָלד דאָס איז!
שוין איין מאָל אַן אַרנאָלד! . . .“ און אזוי ווייטער.

נישט נור דער ברודער בנימין-קלמן—אַלע האָבען גערעדט פון

ניט אראפ פון ארנאלדען. דער ארנאלד איז איהם געפעלען. זעהר א סימפאטישער, איין איינגענומענער פארשוין. נישט קיין גרוי־סער, א דארינקער, נאָר א פעסטער, ווי פון שטאַל אויסגעגאָסען. א געל בערדעלע, און דוקא גוט אונטערגעשוירען, קיין סימן פון קיין פאות. א קורץ רעקעלע, א דין שטעקעלע, און א צינגעלע—שארף ווי א גאלמעסער! פעך און שוועבעל! רעדט על' ה' ועל' משיחו! לאַכט אָפּ פון די חסידים, מאַכט אַ תל' פון די „פאנאטיקער.“ „עהרליך דארף מען זיין—וואָס טויג מיר פרומקייט? מע איז אויך מוחל אייער פרומקייט, זייט בעסער עהרליך!“—און זיין שארפער גיפטיגער געלעכטער הילכט אָפּ ווייט־ווייט!

וואונדערט זיך שלום, ווי אזוי שטעלט זיך איין א איד אזוי צו רעדען און אזעלכעס צו זאָגען? אפנים, אז ער מעג, „ארנאלד פון די פידוואַרקעס“ מעג אלסדינג, ווארום ער הייסט ארנאלד און איז א נאָטאָריוס, דאָס הייסט, ער וועט זיין א נאָטאָריוס. . . .

מאַכט זיך אַמאָל, אז דער פעטער פיני יוצט אויך דערביי און הערט ווי „ארנאלד פון די פידוואַרקעס“ דרשנ'ט. קאטשעט ער זיך פאַר געלעכטער און זאָגט: „אַרנאַלד! אוי, אַרנאַלד, אַר-נאַלד!“ דער פשט דערפון, אפנים, דארף זיין: „ווי טראָגט אויף זיך די ערד אזא רשע, ווי דו ביזט? ! . . .“ פונדעסטוועגען האַלט אפילו דער פעטער פיני אויך פון אַרנאַלדען. איבער זיין עהרליכ־קייט. זיין עהרליכקייט האָט אַ שם אין שטאָדט. אַ מ ש ו ג ע - נ ע ר ע ה ר ל י כ ע ר ! אַ מענש, וואָס האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט, זאָגט אַלעמען דעם ריינעם אמת און גלייך אין די אויגען, און דער עיקר, ער לאַכט זיך אויס פון די גבירים, שפייט אויף געלד! נו, זאָגט שוין איהר אליין, ווי אזוי האַלט מען ניט פון אזא מענ-שען? האַלט אָבער אַרנאַלד ניט פון אייך, ניט פון קיינעם. למשל, פונ'ם פעטער פיני איז ער אויך ניט נתפעל. טאָקי אַ שענער איד מיט אַ שענער באָרד, נאָר אַרנאַלד האַלט ניט פונ'ם פעטער פיני'ן. ער האַלט פון זיין ברודער נחום'ען א סך מעהר. דערפאַר, זאָגט ער, וואָס נחום ראַבינאוויטש איז א איד אָהן אַ מאַסקע און נישט

וועגען אפען : ווילט איהר אין ראבינער-שוהל—איז אין ראבינער-שוהל. ווילט איהר אין גימנאזיע—איז אין גימנאזיע. . . .

מיט שלום'ס אריינקומען איז דער יטוועס איבערגעריסען גע-וואָרען. און הנם אַרנאָלד'ס קריטיק איבער זיינע „טרייבערייכער צען“ איז געווען פאַר'ן יונגען „טריפטשטערער“ עפּיס ניט אזוי פּוינעלדיג, און איין אָרט האָט מען זיי אוועקגעגעבען עפּיס ניט אזא בכבוד'יגס (אויפ'ן מיסט), פונדעסטוועגען איז שלום געוואָרען אָט דעם „אַרנאָלדען פון די פידוואַרקעס“ דער גרעסטער גוטער פריינד—נור פאַר'ן וואָרט „גימנאזיע“, וואָס האָט געקלונגען אין זיינע אויערען ווי די שענסטע מוזיק און געהאט דעם זיעבעטען חן ביי איהם אין די אויגען. . . . ניט אזוי נאָך דאָס וואָרט „גימנאזיע“, וואָס ער האָט נאָך, אייגענטליך, ניט געוואוסט מיט וואָס מע עסט דאָס, ווי דאָס, וואָס ער וועט זיין א „גימנאזיסט“! א קלייניגקייט, א „גימנאזיסט“? א גימנאזיסט האָט ער געוואוסט, געקענט, גע-זעהען מיט זיינע אויגען. דאָס איז געווען דער איינציגער איד-ישרעל גימנאזיסט אין פערעיאסלאָוו. און ניט קיין גימנאזיסט, נאָר א „גימנאזיסטעל“, מיט ווייסע זילבערנע קנעפלעך און מיט א זיל-בערנע צאצקע אויפ'ן קאשקעטעל, און געהויסען האָט ער אויף שלום, נאָר גערופען האָט מען איהם סאָלאָמאָן—א יונגעל גלייך מיט אלע יונגלעך, נאָר פאַרט ניט גלייך, פאַרט א „גימנאזיסטעל“, נאָר איין אנדער מין בעשעפעניש, ווי מיר וועלען דאָס באלד ארויס-זעהען. דערווייל האלטען מיר נאָך ביי דער עצה, וואָס „אַרנאָלד פון די פידוואַרקעס“ האָט אויפגעגעבען. ער האָט מיט זיין אידעע אריינגעלאָזט א גריל, און פון דעמאלט אָן האָבען די ווערטער „קלאָסען“, „עקזאמענט“, „ראבינער-שוהל“, „גימנאזיע“, „דאָקטאָר“ זיך בעזעצט ביי די ראבינאוויטשעס אין שטוב. פון וואָס מע זאָל ניט רעדען, איז מען ארויף אויף איינע פון די אויבענדערמאָנטע ווער-טער. איטליכער האָט געהאט וואָס צו דערצעהלען א שענס, ווי אזוי איין אָרעם בחור פון דער ישיבה האָט זיך אוועקגעלאָזט א באַרויסער קיין זשיטאָמיר אין דער ראבינער-שוהל. . . . ווי אזוי

קין „פערנארישטער“ חסיד . . . איהם קאן מען זאגען וואס מען וויל, רעדען נישט נור אויפ'ן רבי'ן, אפילו אויף משה רבינו'ן. שלום אליין האט געהערט ארנאלדען זאגען דעם טאטען, אז ער, ארנאלד פון די פידווארקעס, גלויבט ניט אין יציאת-מצרים! ס'איז א „לע-גענדע“, האט ער געזאגט. די גאנצע מעשה איז א „לעגענדע“. שלום האט אפגעשאצט דאס ווארט „לעגענדע“, אז עס נעמט זיך מסתמא פונ'ם ווארט „ליגען“. א „לעגענדע“ הייסט, אפנים, א קליין ליגענדעל. נאך גוט וואס ניט קין גרויסער ליגען . . . הערט א שענס: איינמאל איז ארנאלד פון די פידווארקעס געקומען צו-לויפען מיט א גראבען בוך: „נאט זעהט, וואס דרעפער זאגט אויף אייער רמב"ם! דער רמב"ם איז געווען הויף-דאקטאר ביי'ם טער-קישען סולטאן דרייצעהן יאָהר. האט ער זיך צוליעב דעם גע-שמד'ט. דרייצעהן יאָהר געווען א טערק. אייער רמב"ם, אייער „מורה-נבוכים“—וואס וועט איהר היינט זאגען . . .“

א גליק, וואס דער פעטער פני איז דערביי ניט געווען! וועה-וועה, וואס וואלט געווען, אשטייגער, ווען דער פעטער פני זיצט דערביי? . . .

פאר אט דעם חברה-מאן האט זיך, אפנים, שלום'ס פאטער בעריהמט מיט זיין זוהנ'ס שרייבעכצען און מיט איהם, אפנים, זיך איין עצה געהאלטען, וואס טהוט מען מיט'ן קינד, ווי אזוי מאכט מען איהם פאר א „מענשען“? שלום איז אָנגעקומען אויף די דאָזיגע רעד פון ארנאלדען:

— די „שרייבעריעכצען“ זיינע בין איך אייך מוחל. נעמט ווארפט זיי ארויס אויפ'ן מיסט. אזעלכע „שרייבעריעכצען“ זענען ניט ווערטה דאס פאפיער. און דעם קליינעם, אויב איהר ווילט איהם מאכען פאר א מענשען, נעמט און גיט איהם אוועק אין דער „אויעזדנע“. פון דער „אויעזדנע“ זענען פאר איהם דערנאך אלע

ג'ימנאזיסטעל סאלאמאן

א מלמד'ס א יונגעל א ליטוואק איז פארפאלען געוואָרען אויף עט-ליכע יאָהר, געמיינט, ער איז אין אמעריקא. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אָפּגעגעבען „עקזאמענט“ אויף אלע אַכט קלאַסען „גימנאַזיע“, און איצט שטודירט ער, זאָגט מען, אויף דאָקטאָר. דאָס קאָן נאָך א ליטוואק!

— שאַט! וואָס דאַרפט איהר א סך? אַמעהר נעמט אונזער יענקעל דעם רופא'ס זעהנדעל; וויפיעל, מיינט איהר, געהט איהם אָפּעט צו ווערען א דאָקטאָר?

— פאַלג מיר א גאנג! עס דאַרף נאָך אוועקגעהן א יאָהר מיט א מיטוואָך ביז יענקעל דעם רופא'ס זעהנדעל וועט אַמאָל זיין א דאָקטאָר . . .

יענקעל דעם רופא'ס זעהנדעל—דאָס איז דער גימנאַזיסט, אָדער „גימנאַזיסטעל סאַלאַמאָן“, וואָס איז דערמאָנט ביי אונז אויבען, און פון איהם געהען מיר דערצעהלען אין קומענדיגען קאפיטעל.

גימנאזיסטעל סאלאמאן

יענקעל דעם דאקטאר'ס זוהנדעל א גימנאזיסטעל—ער איז איהם שרעקליך
מקנא—דער וויינקעלער „יוזשנאחא בע-ענא.“—ווימארזאזיג פון ראזיני
קעס.—„צערקאוונע“ כשר לפסח

ס זענען געווען אין פערעיאסלאוו עטליכע דאקטויר-
רים, און יעדער מיט זיין צונעמעניש: דער גרא-
בער דאקטאר, דער הארבאטער דאקטאר, דער
שווארצער דאקטאר. די אלע דאקטוירים זענען
געווען קריסטען, און נור איין דאקטאר איז געווען
א איד, אי דאס—ניט קיין גאנצער דאקטאר, א
האלבער דאקטאר—יענקעל דער רופא. געהאלטען האט
ער זיך אבער, ווי א גאנצער דאקטאר. געטראגן א טענדעווערענ-
דע, פערשריבען א רעצעפט און אָנגערופען איהם דוקא הויך און
דוקא אויף לאטיין:

— איהר וועט מוחל זיין אייננעמען אלע צוויי שעה אנ'עס-
לעפעל „קאלי בראמאלי“ און אלע דריי שעה א טיילעפעלע „נאטרי
בראמאטרי“, וועט אייך מאַרגען ווערען בעסער, און אז ס'וועט ניט
ווערען בעסער, וועט אייך ווערען ערגער, וועט איהר מיך רופען.
וועל איך קומען נאך א מאָל . . .

די שטאָרט האָט לייעב געהאט יענקעל דעם רופא א סך בעסער,
ווי אלע דאקטוירים. דערפאר, ווייל מיט יענקעל דעם רופא קאָן
מען זיך דורכשמועסען, געוואוירע ווערען, פון וואַנעט נעמט זיך
דאָס, וואָס סע שפארט אונטער'ן לעפעלע? און וואָס איז דער שכל,
אז מע האָט א רעמאטיו אין א פוס, זאָל מען טרינקען טראָן? וואָס

גען צוליעב'ן זעהנדעל, דעם גימנאזיסטעל, איז ער שוין אויף געקור-
מען אין שול אריין. איין אויסגעצוואנגענער, איין אָנגעפאָמאָדע-
טער און א גליקליכער. ער זיצט אין שפיעגעל-באנק, אקוראט אקע-
גען מזרח, נעבען איהם שטעהט זיין זעהנדעל שלום, אָדער סאָלאָ-
מאָן, אָנגעטהאָן אין א מונדירעל מיט זילבערנע קנעפלעך פון אוי-
בען ביז אראפ, מיט א מאָדנע היטעלע אויפ'ן קאפ, א היטעלע מיט
א צאצקע. אין די הענד האלט ער א קליין סדור'על און דאווענט
ווי א געוועהנליכער מענש, און אלע בעלי-בתיים און אלע קינדער
לאָזען ניט אראפ קיין אויג פונ'ם גימנאזיסטעל מיט די זילבערנע
קנעפלעך. דאכט זיך, א מענש גלייך מיט אלע מענשען, א יונגעל
גלייך מיט אלע יונגלעך, — און פאָרט ניט גלייך : א „גימנאזיסטעל“ !
און עס רייסט זיך ארויס א טיעפער זיפ'ל פון הארצען.

אָפּגעדאווענט, האפט זיך יענקעל דער רופא נאָך ניט אוועק-
צוגעהן פון שול. וועמען ער דארף נאָך זאָגען א גוט יום-טוב, ווער
עס יארף א י ה ם זאָגען א גוט-יום-טוב. און דער עיקר וועט
דאָך ווערען א שמועס מסתמא פון זיין זעהנדעל דעם גימנאזיסטעל.
און כך הוה.

— אָט דאָס איז ער, אייער גימנאזיסטעל, רב יענקעל ? נא

דיר אָפ שלום.

און מע שטעקט איהם אָפ שלום פון אלע זייטען. דאכט זיך,
א יונגעל — און אידען מיט בערר געבען איהם שלום-עליכם ! . . .
אנדערע שטעלען זיך אָפ א ביסעל שמועסען מיט יענקעל דעם רופא
טאָקי פון זיין זעהנדעל : וואו לערענט ער ? און וואָס לערענט ער ?
און וואָס וועט זיין, אז ער וועט שוין אויסלערנען ? צו וואָס וועט
ער זיך דערלערנען ? . . .

— צו וואָס ער וועט זיך דערלערנען ? — זאָגט יענקעל דער רופא

מיט א געלעכטערעל. — ער וועט זיך שוין דערלערנען, חע-חע-חע.
ער וועט שוין זיין א דאָקטאָר. טאָקי א גאנצער דאָקטאָר. חע-
חע-חע.

יענקעל דעם רופא'ס זעהנדעל וועט זיין א דאָקטאָר ! א גאנצער

פאר א שייכות האָט אַ מאָגען מיט אַ פּוס?—און נאָך אזעלכע זאכען.
היינט האָט ער אייך אַ מעלה—ער דינגט זיך ניט. ער נעמט ווײַ-
פיעל מע גיט איהם. קוקט גאָר אפילו נישט. ער שאַרט נור מיט
די פינגער עטליכע מינוט און טרעפט שוין אין דער פינסטער, וואָס
פאר אַ מטבע מע האָט איהם ארוינגערקט. אויב ס'איז איין אָפּ-
גערביענער דרייער, וואָס האָט ניט קיין שום ווערטה, גיט ער אייך
אָפּ צוריק און זאָגט, אז מע דאַרף גאָרניט. ווערד אייך איבער דער
טבע, גיט איהר איהם שוין איין אנדער מטבע.

און נאָך אַ מעלה האָט ער: ער לָאָזט זיך רעדען און האָט אלליין
אויף ליעב רעדען. רעדען, דערצעהלען מעשיות, און צום מיינסטען
—פון זיינע קינדער, וואָסערע געראַטענע קינדער ער האָט. איינער,
דער עלטערער, שלום הייסט עס—סאלאָמאָן—איז ער שוין אַ „גימ-
נאַזיסט.“ ער וועט, אם ירצה השם, ענדיגען די „גימנאַזיע“ און
וועט אריין אין „אוניווערסיטעט“ און וועט ארויס פון דאָרטען אַ
דאָקטאָר, אַ פאַרטיגער דאָקטאָר. טאַקי אַ גאַנצער דאָקטאָר!
— כ'וואָלט שוין געהרען, ס'זאָל שוין זיין יום טוב!—זאָגט
יענקעל דער רופא מיט אַ זיפּץ.—אם ירצה השם, אויף יום טוב
קומט ער צו פאָהרען, מײַן סאַלאָמאָן, וועט איהר זעהן אַ גימנאַ-
זיסטעל! ...

שלום וואָלט שוין אויף געהרען, ס'זאָל שוין זיין יום-טוב, און
ער זאָל אָנקוקען דעם גימנאַזיסטעל, וואָס פאר אַ פנים האָט דאָס
אַ גימנאַזיסטעל! ...

קוים דערלעבט יום-טוב, פסח. אָט דאָ וועט ער שוין זעהען,
וואָס הייסט אַ „גימנאַזיסטעל.“

יענקעל דער רופא איז ניט אזא גרויסער דאוונער, וואָס זאָל
לויפּען יום-טוב אין שול אריין. ער איז דאָך עפּיס אַ דאָקטאָר!
טאַקי נור אַ האַלבער דאָקטאָר, און דאָך אַ דאָקטאָר. פונדעסטווע-

זיי פון שול ארומגערינגעלט פון א סך בעלי-ביתים. אידען רייבען זיך ארום יענקעל דעם רופא. יונגלעך רייבען זיך ארום זיין גימנאזיסטעל, ווילען זיין וואָס נעהענטער, וואָס נעהענטער. עס דאכט זיך אויס, אז ער איז עפּים נאָר איין אנדער מין בעשעפעניש, ער שמעקט נאָר אנדערש...

ניין, שלום האָט נאָך גאָר זיין לעבען קיינעם אזוי ניט מקנא געווען, ווי אָט דעם גליקליכען גימנאזיסטעל. „פאר וואָס איז ער ניט אויף זיין אָרט? פאר וואָס איז ער בעסער ניט יענקעל דעם רופא'ס זוהן? ער הייסט דאָך אויך שלום... דאכט זיך, וואָס וואָלט גאָט געזאָגט, אז נחום ראבינאוויטש זאָל זיין יענקעל דער רופא און יענקעל דער רופא זאָל זיין נחום ראבינאוויטש? ...“ ער האָט איהם געזעהען נאָכדעם אין חלום. ער האָט פון איהם גע-חלום'ט אויף דער וואַהר. ער איז איהם ניט ארויסגעקראַכען פון קאָפּ אויף א מינוט. ער איז געוואָרען ביי איהם א משוגעת, א „אידע-פיקס“, דער צווייטער חיים פרוכשטיין... ער האָט איהם מקנא געווען, שטארק מקנא געווען! צוגעהן צו איהם און רעדען האָט ער נישט געהאט קיין מוט. ווי אזוי רעדט מען דאָס מיט א גימנאזיסטעל? ... ווי אזוי טרעט מען צו צו א יונגעל, וואָס הייסען הייסט ער שלום און רופען רופט מען איהם סאָלאָמאָן? ... נאָר פאָרגעשטעלט האָט ער זיך אין דער פאנטאזיע, אז ער איז אליין א גימנאזיסטעל, און הייסט שוין אליין אויך ניט שלום נאָר סאָלאָמאָן, און אז ער טראָגט א מונדירעל מיט זילבערנע קנעפלעך און א צאצקע אויפ'ן היטעלע, און אלע יונגלעך זענען איהם מקנא, און אלע אידען חדוש'ען זיך: „אָט דאָס איז נחום ראבינאוויטשעס זוהנדעל, דער גימנאזיסטעל? ... אָט דער האָט אמאָל געהייסען שלום? ...“

* * *

מע קאָן זיך פאָרשטעלען, וואָס פאר א גדולה, וואָס פאר א יום-טוב ס'איז געוואָרען ביי שלום'ען אין האַרצען יענעם טאָג, אז

דאקטאָר? —וואָס-וואָס, נאָר מיט פרנסה וועט ער שוין זיין בע-
וואָרענט. . . אפילו גרויסע, אלטע אידען וואונדערען זיך, האָטש
מע פערשטעהט ניט און זיי אליין פערשטעהען ניט, ווער שטערט
זיי, למשל, אז זייערע קינדער זאָלען זיין דאָקטוירים? קיינער
שטערט זיי ניט. נאָר אז זייערע טאטעס האָבען זיי ניט גע-
וואָלט מאַכען פאר דאָקטוירים, ווילען זיי ניט, אז זיי יערע
קינדער זאָלען זיין דאָקטוירים. טרייסטען זיי זיך דערמיט, וואָס
זייערע קינדער וועלען דערפאר זיין אידען. אי וואָס—פרנסה?
עט! „מאן דיהיב חיי יחיב מזוני“, דער פשט איז: ווער עס גיט
לעבען, דער וועט געבען צום לעבען, און גליק איז ביי גאָט. . . אָט
האָט יוזי פינקעלשטיין ניט געענדיגט אויף דאָקטאָר און איז פונ-
דעסטוועגען חוץ זיין שאַדען אויף אונז אלעמען געזאָגט געוואָרען
וואָטש האַלב! . . .

— איז וויפיעל, זאָגט איהר, רב יענקעל, דאָרף ער נאָך לער-
נען אייער דאָס, אייער גימנאָזיסטעל?—פרעגען איהם די אידען,
קוקענדיג פון אויבען אַראָפּ.

— מיין סאָלאָמאָן?—זאָגט יענקעל דער רופא און גלעט זיך
דאָס בערדעל און טאנצט אונטער אויף איין פוס.—אָ! ער דאָרף
נאָך לאַנג-לאַנג שטודירען!—און ער רעכענט אויס אויף די פינ-
גער, וויפיעל יאָהר ער דאָרף נאָך שטודירען אין גימנאָזיע, וויפיעל
יאָהר אין אוניווערסיטעט, און דערנאָך אַרבייטען אין אַ שפּיטאַל,
אַדער נאָר אַריין אין וואַיענע האָספּיטאַל, ווערען וואַיענע דאָקטאָר,
דאָס הייסט, כמעט אליין אָפיציר, מיט פאַלעטען, הע-הע-הע. . .

און ס'איז ניטאָ קיין מעהר גליקליכער מענש אויף דער וועלט,
דאכט זיך, ווי יענקעל דער רופא, אַ קליין אידעלע מיט איין אייני-
געפאַלענער נאָז, נאָר מיט געגריזעלטע שטאַרק אָנגעפאַמאָדעטע
האַר און מיט אַ טענדעווערענדע, ווי איין אמת'ער דאָקטאָר. און
ס'איז ניטאָ קיין מעהר גליקליכער אויף דער וועלט, ווי אָט דאָס
גימנאָזיסטעל מיט די רינטע בעקלעך און מיט די זילבערנע קנעפ-
לעך און מיט'ן מאָדנעם היטעלע מיט דער צאָצקע. ביידע געהען

— און דערווייל געה זיי מוחל פערוויגען דאָס קינד, דערנאָך וועסט דו זיך זעצן העלפֿען האַקען ראָזינקעס . . .

דאָס, פערשטעהט זיך, זאָגט די שטיעפֿמאַמע און בכדי דעם לעזער זאָל ניט זיין קשה, וואָס איז פאר ראָזינקעס, וואָס מע דאַרף זיי האַקען, בעדאַרף מען איהם דאָ געבען צו וויסען, אז ווייל פונ'ם איינפֿאַהר אליין קאָן מען נישט לעבען, האָט נחום ראַבינאָוויטש געעפֿענט אַ קעלער, אַ וויין־קעלער, און אויפֿגעהאַנגען אַ שילד :

„פראַדאָזשאַ ראַזניך וויין יוזשאַדאָ בערעגאַ.“

ער אליין טאַקי האָט געמאַכט די וויינען פון געהאַקטע ראָזינ־קעס אונטער אלערליי נעמען, פון וועלכע עס גערענקט זיך „ווימאַ־ראַזיג“, „חערעס“, „מאַדעראַ“ און נאָך אַ סאָרט רויטער וויין מיט'ן נאָמען „צערקאָוונע כשר לפֿסח.“ דעם סאָרט וויין האָבען די קינדער לייעב געהאַט מעהר פון אלע וויינען איבער דעם, וואָס דער „צערקאָוונע כשר לפֿסח“ איז געווען זיס און טערפֿקע. זיין זיס־קייט האָט זיך גענומען פון אזא מיין סיראַפֿ, וואָס מע האָט אין איהם אריינגעטהאָן, און זיין טערפֿקייט האָט געשטאַמט פון די קערלעך פון די ראָזינקעס. און פון וואַנען האָט זיך גענומען זיין רויטקייט—דאָס האָט דער טאַטע געהאַלטען בסוד . . . אלע מאָל, ווען מע האָט די קינדער געשיקט אין קעלער נאָך אַ קוואַרט וויין, האָבען זיי זיך צוגעכאַפֿט צום „צערקאָוונע כשר לפֿסח“ און אויס־געזשליאַקעט צוויי מאָל אזוי פיעל—און פונדעסטוועגען האָט זיך געצויגען פונ'ם וויין דאָס שטיקעל ברויט גאָר נישקשה'דיג, מעהר פון אלע אנדערע פרנסות.

דער טאטע האָט איהם געגעבען צו וויסען, אז מאָרגען, אם ירצה השם, הויבט ער אָן געהן אין די קלאַסען. ער איז שוין געווען, זאָגט ער, ביי'ם דרעקטער, איינגעגעבען א „פּראָשעניע“ דערווייל אין „פּריגאָטאָוויטעלנע.“

— אין זעקס וואָכען וועסט דו ענדיגען די פּריגאָטאָוויטעלנע, וועסט דו אריין, אם ירצה השם, אין דער „אויעזדנע“, און פון דאָרט טען, אז גאָט וועט וועלען, אין גימנאַזיע, און פון דאָרטען נאָך ווירטער . . . ביי גאָט איז אלץ מעגליך, אבי זאָלסט נאָר וועלען זיך צושטארען א ביסעלע . . .

שלום האָט שיער ניט ארויסגעלאָזט קיין קוויטש—ער זאָל זיך ניט שעהמען פאר'ן טאטען. א שאלה אויב ער וועט זיך צושטארען! ער האָט נאָר ניט געוואוסט אַקוראַט, וואָס איז „אויעזדנע“, ווער איז דער דרעקטער און וואָס הייסט „פּריגאָטאָוויטעלנע“? ער האָט גוט געדענקט, וואָס אַרנאָלד האָט געזאָגט, „אַרנאָלד פון די פידוואַרקעס“. . . און פאר די אויגען איז איהם געקומען יענער קעל דעם רופא'ס גימנאַזיסטעל מיט די זילבערנע קנעפלעך און מיט'ן מאָדנעם היטעלע מיט דער צאצקע, —און דאָס האַרץ איז איהם געוואָרען פול, און דער קאָפּ האָט זיך איהם געדערהט, און טרערען, טרערען פון פרייד האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. נאָר ער איז געבליבען שטעהן ווי אַ סטאַטיק, אַ נעבעכעל, וואָס קאָן קיין צוויי ניט צעהלען . . . דער סטאַטיק האָט אָבער ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען ער וועט קאָנען בלייבען אליין, וועט ער זיך שוין דאסקאָשעווען: ער וועט שענקען זיך אליין צוויי פעטש אין ביידע באַקען, אָדער אין ביידע ליטקעס, אָדער נאָר גערבען זיך אַ וואָרף אויף דער ערד און איבערקוליען זיך דריי מאָל הייז און צוריק, אָדער אוועקשפּרינגען אויף איין פוס ווייט-ווייט, און אויסרופען מיט אַ נגון:

סאַלאָמאָן! סאַלאָמאָן!

גימנאַזיסטעל סאַלאָמאָן! . . .

די „פענסיע“

די „פענסיע“

דער טאטע שטאל און איינע פאר'ן „קלאסניק“—דער העלד בעקומט א סטיי פענדיע.—א רעש אין שטארט.—די חלומות ווענען אוצר הויבען אן מקוים צו ווערען.

ישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. דאס אריינטרעטען אין דער „אויעזדנע“ איז ניט אָנגעקור מען אזוי גרינג און ניט אָבגעלאָפּען גלאַט. דער ער-שטער שטיין אין וועג איז געווען דער פעטער פיני. ער האָט געארבייט מעשים: סטייטש, נעמען קינדער און מאַכען זיי פאר גוים בידים!—האָט ער גע-

טענה'ט, זיך שטאַרק געערגערט, און האָט זיך ניט בערוהיגט, ביז ער האָט ניט גענומען ביי'ם ברודער דאָס וואָרט, אז ער וועט האָטש ניט לאָזען זיינע קינדער שרייבען אום שבת. דעם תנאי האָט טאַקי נחום ראַבינאָוויטש אויסגענומען מיט'ן דירעקטאָר (סמאָטריטעל) פון דער „אויעזדנע“ בפירוש, אז שבת בעדאָרפען זיינע, ראַבינאָווי-טשעס, קינדער זיין פריי. נאָך אַ תנאי האָט ראַבינאָוויטש אויס-גענומען מיט'ן דירעקטאָר (דאָס איז געווען אַ צייט וואָס אידען האָבען דיקטירט תנאים), אז זיינע קינדער זאָלען ניט זיין אין קלאַס, ווען דער גלח גיט אָפּ זיין שטונדע—און אויסגעפיהרט האָט ראַבינאָוויטש.

די צווייטע שוועריגקייט פאר די קינדער איז געווען די שפראך. זיי האָבען ביי'ם אריינטרעטען אין קלאַס פערשטאַנען אזוי ווינציג רוסיש, אז אַלע האָבען פון זיי געמאַכט חוזק—סאי דער לעהרער, סאי

מיט איהר מענה־לשון אויף שלום'ען, למאי ער געהט ארום און לערענט :

— ער מיינט, דער שענער קלאַסניק, אז חריון איז זיין פער־טער און אז ער איז שוין א גאנצער פריץ און איז שוין פטור פון אלסדינג, א חוץ עסען! די סך משרתים, וואָס מע האָט דאָ, מיט די דיענסטען! נישקשה, עס מעג דיר נאָך אָנשמעהן, דו שענער קלאַסניק מיט די אויסגעדריעהטע שטיוועלעך, זיך מטרית זיין אריינטראַגען דעם אורח דעם סאַמאָוואַר, עס וועט חלילה נישט אָפּ־פאלען פון דיר קיין האָר אפילו, און צום אַפּעטיט וועט דאָס דיר נישט שאדטען, און צום שדוך אודאי נישט . . .

דער „קלאַסניק“ איז שוין גרייט געווען אוועקלעגען דעם „אר־ראָק“ און לאָזען זיך אין קיך אריין נאָכ'ן סאַמאָוואַר, אז עס טהוט זיך נישט אַ וואָרף דער טאַטע און כאַפט איהם נישט אָן פאר אַ האַנד און צעלאָזט זיך נישט מיט אימפּעט אויף לשון־קודש (נישט גע־וואָלט אין דאוונען מפסיק זיין) :

— אי־אַ־נר־פּע־לאַ! לאַ! בשום אופן! מע דאַרף נישט! איך הייס נישט! איך וויל נישט! — האָט ער אויסגעלאָזט אויף איריש און איז אָנגעפאלען אויף דער שטיעפּמאַמע מיט אַ פייער, אפּשר דאָס ערשטע מאָל זינט זי איז זיין ווייב, אַז זי זאָל זיך נישט דערוועגען מעהר שאַפען מיט איהם פון דאַנען אַהין! מיט אלע קינדער קאָן זי זיך שאַפען, נאָר נישט מיט שלום'ען! שלום איז נישט גלייך צו אַנדערע! שלום בעדאַרף לערנען!

— איין מאָל פאר אלע מאָל! אַט אזוי וויל איך און אַט אזוי איז דאָס און אַט אזוי וועט דאָס זיין!

צי דערפאר, וואָס יעדער דעספּאָט, יעדער שלאַק־פורעניות, אַז ער דערהערט אַ הויך וואָרט, דערשרעקט ער זיך און ווערט אַנ־שוויגען, אָדער דערפאר, וואָס דאָס איז געווען דעם טאַטענס ער־

די חברים. עס האָט זיך אויסגעוויזען, אז די ביינאָ לאַכען. און דאָס האָט דעם ציקאָווען שלום'ען פערדראַסען. ער איז געוואוינט געווען אָפּצולאַכען פון דער גאַנצער וועלט, צום סוף לאַכט מען נאָר פון איהם! . . . און די חברים, די שקצים'לעך, האָבען אויך ניט געשוויגען. קוים האָט זיך געענדיגט דאָס לערנען אין קלאַס און די אידישע קינדער, די „זשירענאַטיעס“, האָבען זיך בעוויזען אין הויף, אזוי האָט מען זיי, במחילת כבודם, אוועקגעלעגט אויף דער ערד, און דוקא אין גוטען מוט, צוגעהאַלטען די הענד מיט די פיס, און גוט אָנגעשמירט זיי די אידישע פיסקעס מיט גויעשען חזיר... געקומען דערנאָך אַ היים מיט בעטריבטע הערצער, האָבען זיי מורא געהאַט צו דערצעהלען דעם אמת, מען זאָל זיי ניט אָפּנעמען פון די קלאַסען. די שטיעפּמאַמע האָט אזוי אויך געקאָכט און גע- גראָבען אויף די „קלאַסניקעס“ (אזוי האָבען געהייסען ביי איהר די קינדער נאָכ'ן אריין אין דער אייעזרנע). און ווייל שלום איז געווען מעהר מתמיד פון אלע, האָט זי איהם גע'רודפ'ט מעהר פון אלעמען. האָט זיך אָבער געטראָפּען אַ מעשה און מע האָט איהר אָפּגעהאַקט די פליגעל, איז זי געוואָרען שטיל. וכך היה מעשה: איין מאָל, אין אַ שענעם פריהמאָרגען, האָט שלום געלערענט, ארומגעשפּאַנט איבער דער שטוב און איינגע'חזר'ט דעם „אוראָק“ אויף אויסוועניג, און דער טאַטע איז געשטאַנען אין טלית און תפלין און האָט געדאווענט. און די שטיעפּמאַמע האָט זיך גע- טהאָן איהר ארבייט: זי האָט געיאָדעט דעם טאַטען, אויפגעוואָר- פען איהם די אלטע עבירה, וואָס ער האָט אַמאָל פערלייקענט פון איהר די עלטערע און די קלענערע קינדער די מיידלעך, זיך דורכ- געשמועסט וועגען דעם, וואָס פאַר אַ גוטען אָפּעטיט, קיין עין הרע, זיינע קינדער האָבען צום עסען און וואָסערע גוטע מאָגענס זיי פערמאָגען. נישט פעררגעסען אָנריהרען אויף די „משפּח'טערע“ זיינע. . . דאָס אַלסדינג האָט דעם טאַטען נישט געריהרט. ער איז געשטאַנען מיט'ן פנים צו דער וואַנט און האָט געדאווענט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. נאָר אַט האָט זי זיך צעלאָזט

געקאטשעט די אונטערגעקאטשעטע פאות און איז אוועק צום די-
 רעקטאָר הערען, וואָס וועט ער זאָגען. לאָזט זיך אויס אזא גע-
 שיכטע: אזוי ווי זיין זוהן שלום לעהרענט זיך אויסגעצייכענט גוט,
 וואָלט ער, אייגענטליך, „פאָזאָקאָנו“ בעדארפט איהם צונעהמען
 אויף „קאזיאַנע שטשאַט.“ נאָר אזוי ווי ער איז א איד, קאָן ער
 איהם שענקען א פענסיע (דאכט זיך, אויב ניט הונדערט צוואַנציג
 רובעל א יאָהר, אָדער הונדערט צוואַנציג רובעל א האַלב יאָהר).
 דאָס האָט אָנגעמאַכט א מאָדנעם רעש און א טומעל אין
 שטאָדט. איינער נאָכ'ן אנדערען איז מען געקומען געוואוירע
 ווערען, צי ס'איז אמת?

— וואָס זשע? א ליגען?

— פענסיע?

— פענסיע.

— נאָנאטשעט פון קאזנא?

— ניט פון קאזנא, נאָר פון נאָראַדנע פראַסוועשטשעניע.

א מענש, וואָס געהער זיך אָן מיט „נאָראַדנע פראַסוועשטשע-
 ניע“—א קאטאָועס אביסעל? ! . . . פארנאכט קלויבען זיך צע-
 נויה די משפּחה—אָנקוקען וואָס פאר א פנים ער האָט, „דער בעל
 הפענסיע“? . . . אָף! ווער עס האָט ניט געזעהן דעמאָלט דעם
 טאטען, ווי ער האָט געשיינט און געלויכטען, דער האָט גאָר קיין
 גליקליכען מענשען אויף זיין לעבען נישט געזעהן! אפילו די שטיעפ-
 מאמע, וואָס האָט זיך משמח געווען גלייך מיט אלע און איז דעם
 דאָזיגען טאָג געווען מאָדנע גוט, מכבד געווען די משפּחה מיט טיי
 און מיט איינגעמאַכטס, האָט בעקומען הן אין די אויגען פונ'ם בעל
 הפענסיע, וואָס האָט איהר פערגעסען און מוחל געווען אלסדינג.
 „וואָס ס'איז געווען איז געווען“ . . . איצט איז ער א העלד. אלע
 קוקען אויף איהם. אלע רעדען פון איהם. אלע לאַכען און פרעהען
 זיך. דער מוהמע חנה'ס קינדער, וואָס האָבען לייעב טרייבען מיט
 איהם קאטאָועס, פּרעגען איהם: „וואָס רעכענט ער צו טהון מיט
 אזוי פיעל געלד?“ גלייך ווי זיי ווייסען ניט, אז פונ'ם געלד וועט

שטער וויעדערשטאנד זינט זיי קענען זיך און פיהרען אזא זיס לעבען, — נאך ס'איז געשעהן א נס: די שטיעפמאמע האט צוגע- ביסען די צונג און איז אנשוויגען געוואָרען, ווי א קעצעלע. פון דעמאלט אָן איז זי צו שלום'ען געוואָרען גאָר אן אנדער מענש. דאָס הייסט, שטעכווערטלעך און קללות האָט זי ניט געזשאַלעוועט, אלע מינוט איהם אויפגעוואָרפען די „קלאַסען“, געגעבען אַנצוהער- רעניש בדרך גוזמא, אַז עס געהט אוועק א פֿוד פאפיער א וואָך און דריי בוטעלקעס טינט א טאָג, און זי פלעגט פֿערגעסען מיט אַ כיון אַנצוגיסען דאָס לעמפּעל אויף ביינאַכט, אַנצוגרייטען אַנבייסען אין נאָך אַזעלכע זאַכען. דערפאַר אַבער שאַפען זיך האָט זי מיט איהם מעהר ניט געשאַפט. סיידען אזוי, אין גוטען מוט, אַז ער האָט גע- וואָלט פאַלגען אַ גאנג, אָדער אַ קוק טהון צום סאַמאָואַר, אָדער פֿערוויעגען דאָס קינד — מהכתיתי . . .

— שלום — זאָגט צו איהם די שטיעפמאמע ווייך און מיט אַ נגון, ווי מע רעדט אין בערדיטשעוו. — וואָס איז דאָס, וואָס דו, אַז דו טהוסט נאָך אַ קוק צום סאַמאָואַר, אזוי הויבט ער אָן זידען? אָדער:

— שלום? קום נאָך אַהער! פאר וואָס ווערד דאָס קינד ביי דיר אַנשלאָפען מיט דער מינוט? אָדער:

— שלום? וואָס גערויערט ביי דיר אַ שפּרונג אין מאַרק הין און צוריק? אַ האַלבע מינוט! קיין האַלבע מינוט אויך ניט . . . און דערצו האָט איהם צוגעשפּיעלט די הצלחה אויך אַ ביסעל. אַז עס הויבט אָן געהן אַ מענשען, געהט עס. איינמאָל אין קלאַס האָט דער „סמאָטריטעל“ פון דער „אויעזדנע“, אַ גאַנץ וואוילער גוי, אַנגענומען שלום'ען ביים אויהער און געהייסען, אַז דער טאָ- טע זאָל קומען צו איהם צוגעהן אין דער קאַנצעליאַריע. ער דאַרף איהם עפּים זאָגען. דערהערט, אַז דער „אדון דער דירעקטאָר“ רופט איהם, האָט זיך נחום ראַבינאַוויטש ניט געלאָזט לאַנג בע- טען, אַנגעטהאָן די שבת'דיגע קאַפּאַטע, נאָך שטאַרקער אונטער-

פנים? גאָר איין אנדער מענש געוואָרען! און ער זיפצט שוין גאָר
 ניט מעהר. און די גאנצע משפּחה—שטעלט זיך איהם פאַר—
 רינגעלט איהם ארום, גיט איהם אַפּ גרויס כבוד, איהם און זיין
 זוהן שלום'ען. דעם אויסדערוועהלטען, דעם גליקליכען, וואָס פון
 איהם ווייסען היינט אַלע, אפילו „קאָזנאַ" און אפילו די „נאַראָדנע
 פּראָסוויעשטשעניע"—אַלע, אַלע, אפשר טאָקי ביז'ן קיסר—ווער
 ווייסט? . . .

ער ניט זעהען א גראַשען אין די אויגען. גלייך ווי זיי ווייסען
 ניט, אז דאָס געלד וועט צונוטן קומען דעם טאָטען אין געשעפט
 אריין, אינ'ם וויינקעלער „יוושנאהאָ בערענאָ" . . .

שאַט! אָט איז ער אויף דאָ—דער גראַבער קאַלעקטאָר מיט
 די שוואַרצע ברילען און מיט די טיעפע קאַלאַשען. ער וויל נור
 אַ קוק טהאָן מיט זיינע בלינדע אויגען דעם קונדאָס (אַ קוועטש
 אויפ'ן אַס) און געבען איהם, דעם שייגאָז (אַ קוועטש אויפ'ן אַץ),
 אַ קניפּ אין בעקעל, אַרויסרייסען אַ שטיק פלייש! אויף די „איי-
 דעמס", לייזער-יאָסעל און מאַגיראָוו, זענען אַריינגעקומען צום
 טאָטען אָבגעבען מזל טוב און אַ ביסעל זיצען און שמועסען פון
 השכלה און פון ליכטיגקייט, פון פראַגרעס און פון ציוויליזאַציע...
 און נאָך זיי איז געקומען „אַרנאָלד פון די פירוואַרקעס" און האָט
 אַ ביסעל פערשטערט שלום'ען די שבחה . . . ערשטענס, האָט ער
 בעוויזען די אידען, אז זיי זענען בהמות, זיי ווייסען ניט וואָס זיי
 רעדען. די פענסיע איז ניט קיין פענסיע, נאָר אַ סטיפענדיע.
 פענסיע איז פענסיע, און סטיפענדיע איז סטיפענדיע . . . והשנית,
 איז שלום ניט דער איינציגער, —ס'איז דאָ נאָך איינער אין דער
 אויעזרנע, וואָס האָט בעקומען אַ סטיפענדיום, —אויף אויף הונד
 דערט צוואַנציג רובעל, און דאָס איז געווען שלום'ס נייער חבר
 פון דער „אויעזרנע". אַלי האָט ער געהייסען. נאָר וועגען איהם
 שפעטער. דערווייל איז דער העלד פון אונזער בעשרייבונג געווען
 אויפ'ן זיעבעטען הימעל. ער האָט אַרויסגעזעהען בחוש, אז זיינע
 אַמאָליגע חלומות וועגען זיין חבר שמואליק'ס „אוצר" הויבען אָן
 פאָוואָלינקע מקוים צו ווערען . . . און זיין פאַנטאַזיע כאַפט איהם
 אויף אויף איהרע פליגלען און פערטראַגט איהם ווייטרווייט, אין
 עולם-הדמיון אריין. און ער זעהט זיך אַרומגערינגעלט מיט זיינע
 חברים, וואָס קוקען אויף איהם מיט שטראַהלענדיגע אויגען און
 זענען איהם מקנא. און דעם טאָטען זעהט ער, נאָך גאָר אַ יונג
 גערמאַנטישק עפּים. וואו איז אַהינגעקומען דער אויסגעבויגענער
 רוקען? די טיעפע קנייטשען אויפ'ן שטערן? דאָס געלע פערזאָרגטע

חבר אלי

חבר אלי

אלי דארים.—די נאָהינטע בעקאנטשאפט אויף א שרפה.—שמועסען ווענען קאס
מאנראפיע מיט'ן פעטער פיני.—דער העלד איז מחלל שבת בפרהסיא.—
ער ווערד געקרוינט מיט'ן נאמען „פיסאטעל“.

פנים א ווייס, א קיילעכיקס, א ביסעלע א געשטור-
פעלטס. האָר שטעהענדיגע, הארטע, שווארצע,
געדיכטע, שטעכעדיגע, א גאנצע גריווע. אוי-
גען לאכענדיגע, צייהן געזונדע, ווייסע. פינגער
קורצע. א געלעכטער—א הילכיגער, א שיסענ-
דיגער. א טעמפערעמענט א פייעריגער—אט

דאס איז דער פארטרעט פון שלום'ס חבר אלי, פונ'ם ערשטען קלאס
אויפגעדע ביז'ן סוף.

זייער ערשטע בעקאנטשאפט איז געשלאָסען געוואָרען ביי-
גאכט אויף א שרפה.

א שרפה—דאָס איז א ספעקטאַקל, איין אומזיסטיגע פאָר-
שטעלונג, א העכסט אינטערעסאַנטע פערזאָנלונג פון אלערליי טי-
פּען אידען און ווייבער, איין אָפּשפּיעגלונג פון אלערליי סצענעס,
טרויעריגע און פּרעהליכע—מע דאָרף נישט קיין טהעאטער. די
נאכט איז שטיל. דער הימעל איז טיעף, שטערען פינקלען. וואו
ניט וואו לאָזט זיך הערען דאָס בילען פון א הונט. און דאָס שטיי-
בעל ברענט זיך ווי א ליכטעל, רעהיג, פאמעליך. ס'האָט צייט.
פון אלע גאסען ציהען זיך מענשען. פריהער שלעפּעריג, דערנאָך
לעבעדיגער און האמעטנער; פריהער איינציגווייז, דערנאָך מחנות-
ווייז, און אידישע קינדער—א גאנצע האַליאָסטערע. אידען מיט

מאָדנע גרימאסע דערביי, אז מע מוז לאַכען: „דאָ, באַרין! חאָ-
ראָש אָבעזשיאָן! אַמעריקאָנסקו!“ . . . און חברה שיסען אויס
א געלעכטער. די דאָזיגע צוויי בעגעגענישען זענען שוין גאנץ
גענוג, אז אַזעלכע צוויי יונגלעך, שקצים, ווי שלום נחום ראבינאָד
וויטשעס און אלי דאָרי דעם שרייבערס, זאָלען ווערען חברים.
דאָרף נאָך גאָט פיהרען אזוי, אז זיי טרעפען זיך ביידע אין איין
קלאַס אין דער „אויעזדנע“, אַ באַנק נעבען אַ באַנק, און אַקוראַט
דעמאָלט, ווען דער לעהרער האַלט אָפּ זיין ערשטע לעקציע פאַר'ן
גאַנצען קלאַס. דערוועגט שלום זיין נייעם חבר אלי, ווי ער ציהט
אויס די האַנד, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, מאַכט דעם ציגיינערס גריי-
מאַסע: „דאָי באַרין! חאָראָש אָבעזשיאָן! אַמעריקאָנסקו!“ . . .
זייט אַ בריה, האַלט זיך איין און צעלאַכט זיך ניט. אודאי בעק-
מען ביידע חברים אַ מאַוס'ען פסק, בלייבען ביידע איבער „אַהן
וואַרעמעס“, און זייער פריינדשאַפט ווערד געשלאָסען אויף שטענ-
דיג, אויף אייביג.

פון דעמאָלט אָן ווערען זיי נפש אחת, איין זעל, איין נשמה.
וואו איינער, דאָרט איז דער צווייטער. ביידע אינאיינעם לערנען,
און לערנען גוט. מע האָט זיך דאָס וואָרט געגעבען, אז מע זאָל
איבערשטייגען אלע גוים, מע זאָל זיין די ערשטע, די בעסטע
תלמידים אין קלאַס. און מע האָט אויסגעפיהרט. מע האָט ווייט-
ווייט איבערגעשטיגען אלע גוים אין מע איז געגאנגען פון קלאַס
צו קלאַס די ערשטע בעסטע תלמידים, אָבער אויף די ערשטע און
די גרעסטע שקצים אין שטאָדט. וואָס די צוויי האָבען זיך ער-
לויבט אָפּצוטהון אין שטאָדט האָבען דאָס אנדערע יונגלעך נישט
געוואָגט. די בעסטע יונגלעך, פענסיאָנערען, סטיפענדיאַנטען—א
קלייניגקייט? היינט זייער קענען רוסישע גראַמאַטיקע! וואָס פאַר
א וואָרט מע זאָל ניט ארויסרעדען איז באַלד צו דער גראַמאַטיקע.
למשל, אַ טיש איז סטאָל. און סטאָל איז: סטאָל, סטאָלאַ, סטאָל-
לו, סטאָל, סטאָלאַס, אַ סטאָליע. אַ מעסער איז נאָזש. און
נאָזש איז: נאָזש, נאָזשאַ, נאָזשו, נאָזש, נאָזשאַם, אַ נאָזשיע.

ארבע-כנפות'ען ווארפ'ען זיך אין פייער אריין ראטעווען, ווייבער קוויטשען, קליינע קינדער וויינען, בחורים זאגען ווערטלעך, אונ-טערגעוואקסענע מיידלעך לאכען. ראבינאוויטשעס קינדער זענען אויך דא. פלוצים דערהערט שלום עמיצענס קול, א קול פון א יונגעל, און גלייך צו איהם אויפ'ן אויער:

— זיי פאָהרען!

— ווער?

— די „פאָזשארנע קאמאנדע.“ קום, וועלען מיר העלפען לעשען!

און ביידע יונגלעך נעמען זיך פאר די הענד און מע לאָזט זיך לויפען איבער'ן גאנצען מארק צו בעגעגענען די „פאָזשארנע קאמאנדע.“ לויפענדיג, ווערד שלום געוואוירע, אז זיין חבר רופט מען אלי און ער איז דאָר דעם שרייבער'ס א יונגעל. און אלי ווערד געוואוירע, אז זיין חבר הייסט שלום און אז ער איז נחום ראבינאוויטשעס א יונגעל.

זייער צווייטע בעגעגעניש איז פאָרגעקומען א ביסעל שפע-טער, שוין דוקא ביי טאָג, אויך אין גאס און אויך אויף אן אומ-זיסטיגער פאָרשטעלונג. עפּים א שווארצער מיט ווייסע צייהן ווייזט א מאַלפּע, און די גאנצע שטאָדט מיט יונגלעך לויפען איהם נאָך. דאָס איז איינס פון די חדושים, וואָס מע זעהט זעלמען אין פערעיאסלאָוו. אָדער מע פיהרט ארום א בער מיט אויסגעברענטע אויגען, וואָס טאנצט אויף א שטעקען. אָדער א וואנקא רוטוטין מיט רויטע הויזען, וואָס מאכט אַנשטעלען. אָדער א ציגיינער ווייזט א מאַלפּע. דער ציגיינער און די מאַלפּע האָבען ביידע איין פנים, גלייך ווי איין מאמע האָט זיי געהאט. ביידע האָבען אַלץ איינע געקנייטשטע בעוואקסענע פנים'ער, אַלץ איינע אויסגעקרא-כענע קעפּ און קוקען ביידע מיט אַלץ איינע רחמנות'דיגע אויגען און ציהען אויס די בעוואקסענע ברודיגע דארע הענט, מע זאָל זיי עפּים געבען. און רעדען רעדט דער ציגיינער מיט אזא מאַדנע קול און אויף אזא מאַדנע שפראך, שאַקעלט מיט'ן קאפּ און מאכט אזא

געלעכטער. „צי דו זאגסט, אז די ערד איז א כדור, קיילעכיג, הייסט דאָס, ווי איין עפעל. מיט וואָס וועסט דו דאָס מיר בע-ווייזען?“ ענטפערט איהם שלום: „אויב איהר ווילט זיך מטריח זיין, פעטער, שטעהט אויף, זייט מוחל, מאַרגען גאַנץ פריה און טהוט אַ קוק אויפ'ן שפיץ מאָנאסטיר, בעת די זון געהט אויף, וועט איהר זעהען, ווי דער שפיץ קלויסטער ווערד בעלייכט פריהער פון אלסדינג. . . .“ „אודאי האָב איך מעהר ניט וואָס צו טהון, נאָר אויפשטעהן דיר כאור און קוקען אויפ'ן שפיץ קלויסטער צוליבע דיין געאָגראַפיע—חאַתאַחא! . . .“

ניין, דער פעטער פּיני איז ניט צופריעדען ניט מיט דער געאָגראַפיע, ניט מיט די קלאַסען און נישט מיט דעם, וואָס זיין נחום'ס זוהן איז אַ חבר מיט דאָדי דעם שרייבער'ס יונגעל. ער וועט איהם ארויפפיהרען ווער ווייס אויף וואָסערע דרכים. . . . דער פעטער פּיני האָט געהערט אויף זיי עפּים ניט אזעלכע שענע זאכען. ער האָט געהערט, אז די יונגלעך געהען שבת שפּאַציערען אויף די פּירוואַרקעס, און אז זיי טראָגען טיכלעך אום שבת, און אז זיי רעדען, רעדען זיי צווישען זיך אויף רוסיש, ניט אויף אידיש.

אוי וועה—ס'איז נעבאָד אלסדינג געווען אמת קורש קדשים! נאָך מעהר: זיי געהען אלע שבת אויף די פּירוואַרקעס, אָבער ניט שפּאַציערען, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען. . . . זיי טראָגען ניט נאָר טיכלעך אום שבת, נאָר קליין־געלד אויף צו קויפען באַרלעך, און רעדען אזעלכע זאכען—אף! ווען דער פעטער פּיני זאָל נאָך וויסען פון וואָס מע רעדט, און ווי אזוי מע רעדט! . . . דער פעטער פּיני זאָל נאָך וויסען, ווי אזוי די צוויי בחורימלעך שיי-פען זיך אויף א שיפּעל, פערקלויבען זיך אין צווייען העט־ווייט אויף יענער זייט טייך. דאָרט אויפ'ן גרינעם גראַז לייענט מען ביכלעך (רוסישע) און מע זינגט ליעדלעך (גויעשע) און מע חלום'ט אויף דער וואָהר, מע בויפט אינאיינעם לופטשלעסער, וואָס וועט זיין אַמאָל, אז מע וועט ענדיגען די „אויזדנע“? וואוהין וועט מען פאַהרען? אויף וואָס וועט מען שטודירען? וואָס וועט מען זיין?

היינט געאָגראַפֿיע! ווער נאָך ווייס אזוי ווי זיי, פאַר וואָס איז די ערד קיילעכיק? ווער דרעהט זיך ארום וועמען—די ערד ארום דער זון, צי די זון ארום דער ערד? און פון וואָנען נעמט זיך א ווינט? און וואָס איז פֿריהער—דער דונער, אָדער דער בליץ? און פון וואָס נען נעמט זיך א רעגען?

פון אלע לערנעכצען, וואָס מע לערענט אין די קלאַסען, גע-פעלט שלום'ס טאַטען נאָר געאָגראַפֿיע. מחמת פון געאָגראַפֿיע ווערד מען געבילדעט, אויפגעקלערט. חשבונען איז אויך א גוטע זאַט איז יאָסי פֿרוכשטיין א פּראָסטער איד, ניט געלערענט אין ער-ניץ. פונדעסטוועגען ניט איהם די שווערסטע „זאָדאָטשע“, וועט ער זי אייך מאַכען אויפ'ן קאָפּ. צי, א שטייגער, נעמט דעם קאַלעקטאָר. וואו האָט ער שטודירט? ערגיץ אין דער ישיבה. נו, קען ער נישט, מיינט איהר, קיין אַלגעברע? פון לייזער-יאָסלען שמועסט מען ניט, און „אַרנאָלד פון די פֿידוואַרקעס“—פון יענעם איז אַפּ-גערעדט. אַרנאָלד איז דאָך גרייט אָבגעבען „עקזאַמענט“. ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, געאָגראַפֿיע איז ניט מאַטעמאַטיקע. געאָגראַפֿיע דאַרף מען לערנען. געאָגראַפֿיע דאַרף מען קענען. און שלום קען געאָגראַפֿיע. זיין פאָטער האָט לייעב מיט איהם צו פער-ברענגען נאָר וועגען געאָגראַפֿיע. און איז צופֿריעדען, און איז גליקליך, אז עס זיצט דערביי א דריטער.

א קאָמעדיע איז, אז דער פעטער פֿיני זיצט דערביי. דער פעטער פֿיני גלעט די באָרד, שמייכעלט, מאַכט חוזק פון דעם קליי-נעם פֿילאָזאָף, ווי ער צעשפּרייט זיך דאָס א ביסעל מיט זיין געאָ-גראַפֿיע. א יונגעל א שנעק האָט א העזה צו זאָגען פאר איין על-טערען אידען, פאַר א פעטער, אז די ערד דרעהט זיך, ניט די זון. אי עס שמעהט בפֿירוש: „שמש בגבעון דום“?—דו, זון, אין גבעון, בלייב שמעהן? בלייבט א קשיא . . . „צי, א שטייגער, דו זאָגסט, אז דער דונער קומט פֿריהער פאַר'ן בליץ. אי, מיר זעהען פֿריהער דעם בליץ און ערשט נאָכדעם קומט דער דונער“?—פרעגט ביי איהם דער פעטער פֿיני אויף א טשיקאוועסט און קאָטשעט זיך פאר

הילצערנע פארקאנעם פון די הויפען בעטען זיך, מע זאל עפּים אויף זיי אָנצייכענען, אָנשרייבען. שלום האַלט די הענד אין די קעשענעם. דאָרט ליגט ביי איהם א קריידעל פון די קריידלעך, וואָס ווערען בענוצט אין קלאַס צו דער מאַטעמאַטיקע. ער קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען—נישטאָ קיין מענש. די לאַדען זענען פּערהאַקט. און דער יצר הרע רעדט איהם אָן: „מאָהל!“. . . . וואָס זאל ער מאָהלען? נעמט ער אויף דער גיך און טהוט אַ מאָהל אויס דאָס בעוואוסטע ליעדעל, וואָס אלע קינדער זינגען און מאָהלען בעת מעשה:

טאַטשקא, טאַטשקא, זאַפּיאַטאַיא,
מינוס, ראָזשיצא קרוואַיא,
רוטשקא, רוטשקא, אי קרונשאַק,
נאַזשקא, נאַזשקא, אי פּופאַק—(*
קטאָ פּיסאַל—נע זנאיו,
א יא, דוראַק, טשיטאַיו . . . (**)

פאַרטיג אַ מענשעל מיט אַ קיילעכיג פנים, מיט הענטלעך און מיט פיסלעך און מיט אַ מויל, וואָס לאַכט . . . דער מאָהלער איז צופריעדען מיט'ן בילד. עס פעהלט נאָר איין אויפשריפט. שלום קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען—נישטאָ קיין מענש. די לאַדען זענען פּערהאַקט. און דער יצר הרע רעדט איהם אָן: „שרייב!“ . . . וואָס זאל ער שרייבען? נעמט ער און שטעלט אוועק פון אונטען, אונטער'ן בילד, מיט שענע קיילעכיגע אותיות אויף רוסיש צום גראַם:

און איידער ער בעווייזט איבערצולייגען וואָס ער האָט דאָ

(*) א פונקט, א פונקט, און א קאַמע,
א פאַסיקעל א גלייכס, א פנימל א קרומס,
א הענטעל, א הענטעל, און א קיילכעל,
א פיסעל, א פיסעל און א בייכעל.
(**) ווער ס'האט געשריבען — ווייס איך
יט, נאָר איך שוטה, לייזען דאָס.

אין דער אמת מוז דאָ געזאָגט ווערען, עס האָט געהערשט, אזוי צו זאָגען, א גויעשע שטימונג, אין קיין אידישער אינהאַלט אין אין די דאָזיגע זיסע חלומות ניט געוועזען, וואָרום דער חבר אַלץ אין געוואַקסען אין א שטוב, וואָס אין געווען ווייט פֿון אידישקייט, כאַטש—אוינס צום אנדערן געהערט זיך ניט אָן—פעטש פֿאַר ניט וועלען דאָוונען האָט אַלץ געכאַפט פֿון זיין טאטען נישט ווינציגער ווי אַלע אנדערע יונגלעך פֿון זייערע טאטעס. אַיך האָב מירא, אַז אַלע טאטעס זענען אזוי. איהר קאָנט נאָך היינט אויך בענע-זענען טאטעס, וואָס אַליין טרוען זיי כל רבֿד אכיר אין ווילען, אַז זייערע קינדער זאָלען זיין גוט און פֿרום, ניט אין זיי געדאַטען . . .

ניט וועלען דאָוונען—דאָס אין געווען ביי חבֿרה יונגוואָרג איין אַלטע סרענק נאָך פֿון חדר. „היפּערען“ אין דאָוונען אין גע-ווען א וואָכערדיגער גאַנג. אין פֿון זינט זיי זענען אַריין אין די „קלאַסען“, האָבען זיי דאָס דאָוונען גאָר אין גאַנצען פֿערבויגען. דער טאטע האָט דאָס געוואַכט, נאָך געמאַכט זיך כלאַ ידע. האָט בען זיך אָבער געפונען אוועלכע, וואָס האָבען גאַנצעמאָסט און גע-עפענט דעם טאטען די אויגען, ער זאָל זעהן, ווי זיינע קינדער געהען ביסלעכטווייז אַראָפּ פֿון דרך הישר—אין דאָס האָט געפֿיהרט דערצו, אַז די קינדער זאָלען נאָך מעהר ניט וועלען דאָוונען אין זאָלען אין דעם ניט וועלען דאָוונען פֿירלען א מין ענג רוחני. ניט אוימויסט האָט דער רבי געגעבען צו פֿערשטעהן זיינע תלמידים, די קליינע בעלי-עבירה/ניקעס, דעם שכל פֿון איין עבירה, אַז די עבירה אַלץ אין איז ניט אזוי מורא'דיג, ווי די תאווה פֿון טהון איין עבירה . . . שלום גערענקט נאָך ער היינט דעם מעם פֿון דער ערשטער עבירה, פֿון „חילול שבת.“ אזוי אין געווען די מעשה :

שבת בייטאָג. אירען האָבען אָפּגעגעסען וואָרעמעס און גע-האַלטען אין רעכטען שלאָף. אין גאס אין נאָך ניטאָ קיין משוע-נער הינט. שטיל און רוחני, האַטש ציה זיך אויס. די זון באַקט, ווי אין דער מדבר. די ווענט פֿון די געפֿאַרבטע הייזער אין די

צווישען חזנים און כלי-זמרים

אָנגעשריעבען, דערפיהלט ער ווי עמיצענס צוויי פינגער האלטען
איהם ביי'ם לינקען אויער, אָבער שטארק! . . .

אײַך מײן, אז קײנעם פון די לעזער וועט נישט אײנפאלען צו
טרעפּען, ווער האָט דאָס געקאָנט זײן אָט דער, וואָס האָט געפּאַקט
דעם העלד פון דער ביאָגראַפֿיע מיט דער דאָזיגער מאַוס'ער עבירה
פון חלול שבת בפרהסיא? פערשטעהט זיך, אז נישט קיין אנדערער.
נאָר דער פעטער פֿיני! גראַד ער בעדאַרף הײנט פריהער פון אַלע
מען אויפשמעהן פון שלאָף און פריהער פון אלעמען געהן מיט אַ
ווייזט גוט שבת זאָגען! וואָס ווייטער איז געווען—איז איבעריג
צו דערצעהלען. יעדער קאָן זיך פאַרשטעלען, אז עס האָט נישט
געהאַלפּען קיין זאָך, קיין בעטען זיך, קיין טרערען—דער פעטער
פֿיני האָט דעם בחור אײן אויסגעשמירטען אין קרייז אָפּגעפיהרט
גלייך אַ היים און איבערגעגעבען איהם אויפ'ן טאַטענס הענד. נאָר
דאָס איז געווען גאַרניט אַקעגען דעם, וואָס איז געשעהען נאָכדעם,
אז די גאַנצע שטאָרט איז געוואוירע געוואָרען פון דער מעשה און
ס'איז דערגאנגען צו דער נאַטשאַלסטווע פון דער אויערונדע. עס
האָט געהאַלטען דערבײ, אז מע זאָל דאָס בחור'על „אויסשליסען“.
דער טאַטע האָט געוויינט מיט טרערען און האָט געבאָד געמוזט
געהן צום אדון. צום דירעקטאָר (סמאָטריטעל), בעטען פאר זיין
זוהן רחמים, און נאָר צו פערדאנקען דאָס, וואָס ער איז געווען
אײנער פון די בעסטע תלמידים אין קלאַס, אַ סטיפּענדיאַנט, האָט
מען אויף איהם געלעגט כבוד, רחמנות געהאַט אויפ'ן טאַטען און
נישט „אויסגעשלאָסען“. דערפאר האָבען די לעהרערס געבענשט
דעם תלמיד מיט אַ נייעם נאָמען, אז זיי האָבען איהם בעדאַרפט
ארויסרופען אין קלאַס צו דעם ברעט, האָבען זיי נישט געזאָגט ווי
ביז אַהער: ראבינאָוויטש! זיי האָבען איהם ארויסגערופען אָדער
„חודאָזשניק“ (מאהלער) אָדער „פּיסאַטעל“ (שריפטשטעלער), און
צעצויגען האָט מען דאָס וואָרט אויף דריי קלאַפטער די לענג:

— פּי—סאַ—טעל! . . .

אָט דער נאָמען איז איהם פערבליבען אויף לאַנג, שוין ביז'ן סוף.

צווישען חונים און כלי-זמרים

א מעשה מיט א אידיש ביכעל, וואס רופט ארויס געלעכטער.—חונים מיט א „קאלאוראטור.“—יהושע העשיל דער כלי זמר מיט זיין האליאסטער.—
דער יצר הרע פון פיעדעל.

ו „שרייבעריי“ האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפֿיע געהאַט אַ נייגונג פון תמיד אָן. זיין אידעאַל איז געווען צו זיין א מחבר, א שרייבער, ניט נאָר מיט'ן קריידעל אויף די הענר, נאָר טאַקי באמת א שרייבער, א פערפאַסער פון א בוך. אויף איהם האָט נביאות געזאָגט נאָך זיין אַלטער פריינד דער קאַלעקטאָר, אז ער וועט אַמאָל זיין א שריפט־שטעלער און וועט שרייבען העברעאיש אזוי ווי צעדערבוים, גאָט־לויבער, יחל'ל און נאָך א סך אנדערע „גדולים.“ האָט אָבער אַר־נאָלד פון די פֿידוואַרקעס געדרונגען פאַרקעהרט: אז אויב אָט דער חברהמאַן וועט אַמאָל שרייבען, וועט ער שוין זיין בעסער א רוס־שער שרייבער, ניט קיין העברעאישער. אין „המליץ“, האָט ער גע־זאָגט, זענען פאַרהאַן אַהן איהם גענוג דילעטאַנטען, איגנאָראַנטען, מלמדים און בטלנים! ניט צעדערבוים, ניט גאָט־לויבער, ניט יחל'ל, נאָר טוֹר געניעוֹ און גאָגאָל, פֿוֹשֶׁקִיז און לֶעֶרמאַנאָוו, —אָט ווער עס בעדאַרף איהם שטעהן פאַר די אויגען! ...

מיט איינעם וואָרט, אָדער העברעאיש, אָדער רוסיש. אז דער

געפעלען צו זעהן, ווי אידען מיט בערד קאטשען זיך, האלטען זיך ביי די זייטען און שטען אויס אלע מאָל מיט אַ געלעכטער און ער זיצט פון דערווייטענס און קוקט אין אלעמענס פנים'ער, ווי זיי שיינען, און ער איז מקנא יענעם אידען, וואָס האָט געמאַכט אַט דאָס ביכעלע, און זיין טיעפסטער וואונש איז, אַז גאָט וועט העל־פען, ער וועט אויסוואַקסען און ווערען אַ גרויסער, וועט ער אויך אַנשרייבען אזא מין ביכעלע, וואָס אידען וועלען דאָס לייענען און וועלען לאַכען און וועלען איהם שעלטען אין גוטען מיט, גלאַט אזוי זיך, אין טאטענס טאטען אריין . . .

נאָר ווי די מעשה איז—אויב ער וועט זיין אַ שרייבער אָדער ניט; אויב ער וועט זיין אַ העברעאישער שרייבער אָדער אַ רוסי־שער—א „קענער“ וועט ער שוין זיין געוויס. ס'איז נאָר ניטאָ וואָס צו רעדען. זיין א „קענער“—דאָס האָט ער געמוזט און דאָס האָט ער געוואָלט. ער האָט געוואָלט קענען אלסדינג. אפילו אזא זאך ווי פיעדעל־שפיעלען. דאָכט זיך, וואָס פאר אַ שייכות האָט שפיעלען אויפ'ן פיעדעל צו השכלה? ניין, עס האָט אַ שייכות. שפיעלען אויפ'ן פיעדעל איז אין יענער צייט געשטאנען אין פראַג־גראַם פון קענטעניש גלייך מיט אנדערע זאכען און האָט זיך אַנגעקעהרט מיט לערנען, ווי אַ שטייגער, אַ טאטענס אַ קינד האָט געלערענט דייטש, אָדער פראַנצויז. קיין פראַקטישע נוצען האָט דערפון קיינער ניט געוואַרט, נאָר אַ טאטענס אַ קינד, וואָס וויל זיין אַ מושלם, בעדאָרף אלסדינג קענען. כמעט אלע פיינסטע בעל־בתישע בחורים'לעך אין שטאָרט האָבען דעריבער געלערענט שפיעלען פיעדעל. חיים פרוכשטיינס האָט געשפיעלט פיעדעל, צאלי מערפערטס האָט געשפיעלט פיעדעל, מאַטעל סריבנערס האָט געשפיעלט פיעדעל. נאָך אַ סך יונגלעך האָבען געשפיעלט פיעדעל. מיט וואָס איז שלום ראַבינאוויטש ערגער פון זיי? האָט אָבער דער טאטע ניט געוואָלט. ער האלט ניט דערפון. עס איז איין איבע־דינע זאך, האָט ער געזאָגט, איין עכירה די צייט, און עס קומט אויס ביי איהם מעשה כלי־זמר . . . מאַטעמאטיקע, געאָגראַפיע,

„חברהמאן“ וועט אמאל שרייבען א י ד י ש—דאס איז קיינעם אויף די געדאנקען ניט געקומען, ווארום אידיש איז דען אויף א שפראך? דאס הייסט, רעדען האט מען קיין אנדער שפראך ניט גערעדט אויסער א י ד י ש, נאָר אז מע קאָן ש ר י י ב ע ן אויף אידיש—ווער האט דאס געוואוסט? „זשאַנגאַן“, „עבר־טייטש“—דאס איז א מאכל פאר ווייבער. א איד האט זיך גע־שעהמט צו האלטען א אידיש ביכעל אין די הענד—מע וועט זאָגען: א גראַבער יונג! . . .

פונדעסטוועגען געדענקט זיך א מעשה נאָך פון קינדווייז, נאָך אין יענעם פערוואָרפענעם קליינעם שטעדטעלע, אין וואָראַנקאַ, האט א אידיש ביכעל, און דוקא אויף „זש א ר ג אָ ן “ גע־שריעבען, געהאט דעם גרעסטען ערפאָלג. וואָס דאס איז געווען פאַר א ביכעל—קאָן זיך דער העלד פון דער ביאָגראַפיע ניט דער־מאַהנען. ער געדענקט נאָר, אז ס'איז געווען א ביכעלע א קליינ־טשיקס, א דאָרינקס, מיט געלע, פערסמאָלציוועטע צעפאלענע און אָבגעריסענע בלעטלעך, אָהן טעוועלעך, און אפילו אָהן א פאָדער־בלעטעל. שבת צו נאכטס, אלע בעל־בתים פון שטאָדט האָבען זיך צענויפגעקלויבען ביי רב נחום וועוויק'ס אויף „מלֹוה מלכה.“ די מאמע איז פערנומען אין קיך מיט'ן „וואָלכעשין באָרשט“, און דער עולם האלט זיך אונטער דערווייל. רב נחום לייענט א מעשה ביכעל. דער טאטע לייענט, און דער עולם זיצט ארום טיש, רוי־כערט פאפיראָסען און מע קאטשעט זיך, מע האלט זיך ביי די זיי־טען פאַר געלעכטער, און מע אונטערברעכט אלע מינוט דעם פאָר־לעזער און מע דריקט אויס די גרויסע התפעלות הויף אויף א קול, און עס שיטען זיך קללות אויפ'ן בעל־מחבר'ס אדרעס: „אָט א ימח־שמו'ניק! א בל־בו'ניק! א ממזר! א רוח אין זיין טאטענס טאטען אריין! . . .“ אפילו דער פאָרלעזער אליין קאָן זיך ניט איינהאַלטען, ווערד שיער דערשטיקט פאר געלעכטער! די קינדער ווילען ניט געהן שלאָפען, און שלום אוראי ניט. פערשטעהן וואָס דער טאטע לייענט—פערשטעהט ער ניט, נאָר ס'איז איהם גלאַט

גאנגען זענען זיי מעהרסטענטייל אָפגעריסען און אָפגעשליסען, כמעט נאָקעט און באַרוויס, נאָר די העלזער ארומגעוויקעלט מיט שאַרפעס, וואָלענע, וואַרעמע שאַרפעס. אזוי ווי די היישעריקען האָבען זיי בעפאלען די אכסניה, געגעסען אלסדינג, וואָס מע האָט זיי געגעבען. דאָס איז שוין געווען אַ כלל, אז ווי באלד הונגעריגע — זענען דאָס געווען משוררים מיט אַ וועלט־בעריהמטען חזן. גאָר צו טעג האָט זיך דער וועלט־בעריהמטער חזן געקאָטשעט אויפ'ן האַלז, אויסגעפרופט זיין „קאַלאַווראַטור“ און געשלאָנגען רויהע אייער, און די זינגערלעך האָבען זיך געריסען אויף די גלייכע ווענט, מעהרסטענטייל געהאַט שוואַכע קולות, נאָר שטאַרקע אָפעטימען צום עסען, האָבען זיי דעריבער מיט זייער דאוונען עפּיס ניט אזוי שטאַרק אויסגענומען, נאָר אָנגעגעסען און אָנגעטרונקען און אוועק־געפּאָהרען אומבעצאָהלטערהייד. דאָס האָט דער שטיעפּמאַמע, פערשטעהט זיך, שטאַרק ניט געשמעקט. האָט זי ביסלעכווייז אַט־לענטשעט די וועלט־בעריהמטע חזנים, געבעטען זיי זאָלען שוין מוחל זיין פערפּאָהרען בעסער צו ראובן יאָנסעגראַדסקי, מחמת עסערס האָט זי קיין עין הרע אליין גענוג, און שרייערס איז ביי איהר אויף דאָ אַ היבש ביסעל, ניט צו פערזינדיגען. . . . דער פּועל יוצא איז געווען, וואָס ראַבינאַוויטשעס קינדער האָבען זיך אָנגעהערט אזוי פיעל נגינה, אז זיי זענען געווען קלאַהר אויף אויס־וועניג, וועמען געהער אַט די און די קדושה, און וועמען געהער דער און דער „תכנת שבת“ : צי פּיצי דעם חזן, אָדער מיצי דעם חזן, אָדער דעם קאשטאַנער חזן, אָדער דעם שעדליצער, אָדער דעם קאַל־וואַריער חזן, אָדער נאָר ניסי בעלזער ? עס זענען געווען צייטען, וואָס געזאָנגען האָבען זיך, אזוי צו זאָגען, געטראָגען אליין פון זיך אין דער לופטען, און אין קאָפּ האָט זיך געפּלאַכטען אַ געדאַנק, און אין האַלז האָט זיך געקייקעלט און געקייקעלט עפּיס אַ נגונ'רעל און ניט געלאָזט שלאָפען. . . .

דאָס איז געווען מיט נגינה. און וואָס אַנבעלאַנגט מוזיק, האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע געהאַט די זעלבע גע־

מליצה—דאָס איז א זאך. אָבער רימפלען אויפ'ן פיעדעל—וואָס איז פאר איין עובדה? . . .

אזוי טענה'ט נחום ראבינאוויטש און איז פון זיין שטאַנד-פונקט אפשר גערעכט. הערט זשע אָבער, וואָס זאָגט דערויף יהושע-העשעל דער כליזמר? יהושע-העשעל דער כליזמר איז א איד, איין עהרליכער, איין איידעלער איד, מיט צוויי גראַבע געדיכטע פאות. זאָגט ער בפירוש: „וואָס געהער זיך אָן דאָס מיט דעם? ער האָט, זאָגט ער, אויף קינדער, ניט ערגער פון אלע אַנדערע אידישע קינדער, און שקצים אויף גוטע, דער רוח האָט זיי ניט גענומען! אלא דעריבער איז וואָס? האָט איהר מורא, אז זיי שפיעלען ניט ביי איהם אויף אלע אינסטרומענטען? . . . און בנציון דער כליזמר וואָס זאָגט? אָט דער בנציון, וואָס האָט אויסגעלערענט די אלע אויסגערעכענטע בחורים'לעך פיעדעל שפיעלען, איז אליין א איד מיט איין איינגעפאלענער נאָז און דעריבער פאָגט פעט ער א ביסעל אונטער. האָט ער אויסגעפרובט נחום ראבינאָ-וויטשעס יונגעל, געגעבען איהם די ערשטע פאָר לעקציעס פון ערשטען חלק „בעריאָט“, האָט ער אליין געזאָגט פאר אלע יונגלעך, אז אָט דאָס בחור'על איז א „פאלאנאָ“. אויף בנציון'ס פאָנפער-וואַטע לשון האָט דאָס בעדאַרפט הייסען א „טאלאָנט“. צי ער האָט טאַקי געהאַט א טאלאָנט אָדער ניט—דאָס ווייס ניט שלום. ער ווייס נאָר, אז פון קינדווייז אָן געהט ער אויס שפיעלען און איז די כפרה נאָך א פיעדעל, און ווי אויף צו להכעיס, גלייך ווי מע וואָלט זיך וועלען רייצען מיט איהם, האָט ער זיך שטענדיג געפירט נען אין א וועלט פון געזאָגט און מוזיק, צווישען חזנים און כליזמר. חזנים און משוררים זענען כמעט קיינמאָל ניט ארויס פון זייער שטוב, ווייל נחום ראבינאוויטש איז אליין געווען א בעל-תפילה און א יודע-נגן, און דערצו איז זייער איינפאָהר געווען, קאָן מען זאָגען, די איינציגע סטאַנציע פאר חזנים. עס איז ניט אוועק קיין שבת-מברכים, ס'זאָל ניט קומען צופאָהרען א בויך אָנגעפאַקט מיט מאָדנע פאַרשוינען, לעבעדיגע, ריהרעוודיגע, אלע הונגעריגע. גע-

פעהלט? אן אינסטרומענט, א פיעדעל. און א פיעדעל קאסט
 געלד, און קיין געלד איז נישטאָ! וואָס טהוט מען?—דאָרף מען,
 הייסט דאָס, קריגען געלד. . . . אָט דאָ, ביי דעם געלד קריגען, האָט
 זיך געטראָפּען א מעשה, א קאָמישע, נאָר א טרויעריגע. א מין
 טראַגיקאָמעדיע.

לעגנההייט צו הערען כליזמר נאך מעהר ווי חזנים, ווארום סאי יהושעהשעל דער כליזמר מיט די גראבע פאות, סאי בנציון מיט דער איינגעפאלענער נאז האבען געוואוינט ניט ווייט פון חדר, אזוי, אז מע איז געגאנגען אין חדר אריין, האט מען בעדארפט דורכגעהן פערביי יהושעהשעלען און פערביי בנציונען. דאס הייסט, קיין מוז איז דערביי ניט געווען, מע האט זעהר שטענדיג קאנט אויסמיידען, און ווען מע מיידט זיי אויס, וואלט געווען א סך נעהענטער, האט אבער שלום ליעב געהאט דוקא געהן פערביי זיי און דוקא בלייבען שטעהן אונטערען פענסטער און הערען ווי בנציון כליזמר לערענט די יונגלעך פיערעל שפיעלען, אדער ווי יהושעהשעל דער כליזמר מאכט רעפעטיציע מיט זיינע בנין, וואס שפיעלען אויף אלערליי אינסטרומענטען. און דעמאלט איז געווען איהם ניט אפצורייסען און ניט אפצוטרייבען. יהושעהשעל'ס בנין האבען דאס בעמערקט, האט דער עלטערער, העמעלע, איהם מכבד געווען איין מאל מיט'ן סמיטשיק, דאס אנדערע מאל מיט א קווארט וואסער—עס האט אבער ניט געהאלפען. דורך איין ציגאר טוטין איז מען מיט העמעלען געווארען חבר און שלום איז געווארען א בן-בית ביי יהושעהשעל דעם כליזמר, נישט דורכגעלאזט קיין איין רעפעטיציע—און רעפעטיציעס זענען געווען דאָרט אלע מאַנטאג און דאָנערשטאָג—און דורך זיי האט ער זיך בעקענט מיט'ן גאנצען בינטעל מוזיקאנטען, מיט דער גאנצער כליזמר'שער משפחה, מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט אלע זייערע זיטען און מנהגים, מיט זייער ארטיסטיש-ציגיינער לעבען, און אפילו מיט זייער שפראך, „כליזמר-לשון“, וועלכעס ער האט דערנאָכדעם, שוין אלס „שלום עליכם“, טיילווייז אויסגענוצט אין זיינע ווערק: „אויפ'ן פיערעל“, „סטעמפעניו“, „בלאָנזענדע שטערען“ און אנדערע.

אלזא, ווי איהר זעהט, איז אין לערנען פיערעל שפיעלען ניט געווען קיין מניעה. געהערט האט ער געהאט גענוג. א טאלאנט, זאגט בנציון דער כליזמר, האט ער אויך געהאט. וואס זשע נאך

לא תגנוב!

5 א ת ג נ ו ב !

דעם אורח'ס בייטעלע מיט קלייננעלד.—ער בעגעהט א ננכה און האט חרטה.—ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם בייטעלע ?

ווישען די אורחים, וואָס האָבען זיך אָבגעשטעלט ביי די ראַבינאָוויטשעס אין „איינפאַהר“, איז געווען איינער אַ בעשטענדיגער אורח, אַ איד אַ ליטוואַק, אַ תבואה־הענדלער פון פינסק, מיט'ן נאָמען וואָלפּסאָהן. דער וואָלפּסאָהן פלעגט איינשטעהן חרשים לאַנג און האָט זיך געהאַט זיין שטענדיגען חדר, וואָס מע האָט איהם גערופען „וואָלפּסאָנ'ס חדר“ (אפילו דעמאָלט, ווען וואָלפּסאָהן אליין איז גאָר געווען אין פינסק). און אויף אַ סאַמאָוואַר אַ בעזונדערען האָט ער געהאַט,— „וואָלפּסאָהנ'ס סאַמאָוואַרעל“. און געווען איז דער וואָלפּסאָהן ביי די ראַבינאָוויטשעס אַ מענש אַ היימישער, געגעסען דאָס, וואָס אלע עסען, און אז די בעל־הבית'טע (די שטיעפּמאַמע) איז געווען עפּים ניט אזוי אויפגעלעגט, האָט ער געכאַפּט פון איהר אַ פּסק גלייך מיט אלעמען, ווי איין אייגענער . . . געטראָגען האָט ער אין שטוב אַ קורץ האַלאַטעל, און אַמאָל איז ער געגאַנגען גאָר אָהן אַ האַל לאַט, און גערויכערט האָט ער מורא'דיג גראָבע געבלעטערטע סיגאַרען, און לייעב געהאַט צו רעדען האַלטענדיג די געבלעטערטע סיגאַרען אין מויל, די הענט אין די הויזען, און גערעדט, און גערעדט— נייען מאָס רייד ! דער חדר איז געווען אָפּען, דאָס סאַמאָוואַרעל הענגען דערביי— אַ דרעה מיט'ן שליסעל, און דאָס טישקעסטעל

גנבה, נאָר גלאָט אזוי אויס נייגעריגקייט, האָט שלום איין מאָל אין א פריהמאָרגען אריינגעכאַפט זיך צו וואָלפּסאַהנען אין חדר'על אריין, זיך ארומגעדריעהט אַ וויילע, כלומרשט אויפגערוימט ביי'ם טיש, בשעת דער ליטוואַק איז געשטאַנען אין זאָל מיט דער גראַבער בלעטערנער סיגאַר אין מויל און געגראַגערט. פונ'ם דאָזיגען ארומ-דריעהען זיך איז אָבער נישט ארויסגעקומען גאָרנישט. ביי'ם אָנ-ריהרען מיט דער האַנד די קאַלטע שליסעלעך, האָט זיך איהם אויס-געוויזען, אז דאָס בינטעל שליסעלעך האָט אויפגעהויבען א גוואַלד עד לב השמים, און עס האָבען איהם אָנגעהויבען ציטערען הענד און פיס. האָט ער זיך געגעבען א דרעה אויס און אוועק פון וואָלפּ-סאַהנ'ם חדר'על מיט ליירדיגע הענד.

דער ערשטער סעאַנס איז איהם ניט געראַטען, האָט ער גע-ווארט אויף א צווייטען מאָל, זיך אליין אויסגעוואָרפען, אז ער איז א גנב. „ביזט אַ גנב, שלום! האָסטו נאָר געהאַט איין מחשבה א שלעכטע, ביזטו שוין א גנב! . . . א גנב! א גנב! . . .“

דער צווייטער סעאַנס האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג וואַרטען. וואָלפּסאַהן האָט פיינט געהאַט זיצען איינער אליין ביי זיך מיט די פיער ווענט. אין זאָל זענען געווען נאָך אורחים. האָט ער בעסער פערבראַכט אין זאָל, גערויכערט און גערעדט ווי אלע מאָל. שלום האָט זיך ווידער אַמאָל אריינגעכאַפט אין וואָלפּסאַהנ'ס חדר'על. איצטיגס מאָל שוין מיט דער דעה ניט אַ קוק צו טהאַן, נאָר טאַקי עפּיס געניסען אויך. סאַי וסאַי א גנב. . . . אריינגע-כאַפט זיך, האָט ער זיך איבערגעבויגען מיט'ן גאַנצען גוף איבער'ן טיש, גלייך ווי ער וואָלט וועלען עפּיס דערלאַנגען פונ'ם אַנדערען ברעג טיש, מיט דער לינקער האַנט געגעבען א נעם דעם קאַלטען שליסעל, אַ דרעה רעכטס—דער שלאָס האָט זיך געעפּענט מיט אַ שטיילען קלאַנג—דזין!—און אַנשוויגען געוואָרען. ער האָט געגע-בען אַ קוק אריין אינוועניג און איז געבליבען א פערציטערטער. צו ערשט האָט ער דערוועהן פאר זיך דעם גראַבען טייסטער איין אָפּער-נעם, פול און פול געפאַקט מיט פאַפיערגעלד: צעהנערלעך רויטע,

ביי'ם טיש, דאָס טישקעסטעל צוגעשלאָסען, נאָר די שליסעלעך איז אָפּען. וואָס אין טישקעסטעל טהוט זיך—ווייסען אלע. דאָרט געפינט זיך ביכער, בריעף, חשבונות און געלד. איין טייסטער א גרויסער, א גראַבער, אָנגעשטופט מיט אסיגנאציעס—ווער ווייס וויפיעל דאָרט איז! און א הויז דעם טייסטער—א לעדערן בייטעלע, איין אלטס, איין אָבערקראַכענס, נאָר שטענדיג פול מיט קליין געלד, זילבערנע און קופערנע מטבעות, אויך היבשליך—הלאוי פערמאָנט דאָס אזא יונגעל, ווי שלום, האַטש האַלכ, וואָלט איהם אויך גענוג געווען אויף צו קויפּען די בעסטע פיעדעל אין דער וועלט. . . .

ניט איין מאָל האָט וואָלפּסאָהן געהאט געעפענט דאָס טיש-קעסטעל פאר אימליכען אין די אויגען, און, ניט ווילענדיג, האָט שלום געכאַפט אַ קוק אויפ'ן אָנגעפאַקטען טייסטער מיט אסיגנאציעס און דערהויפּט אויפ'ן לעצטען לעדערן בייטעלע מיט מינץ, און זיין גרעסטער וואונש איז געווען, אז וואָלפּסאָהן זאָל אַמאָל פערלירען אָט דאָס בייטעלע און ער, שלום, זאָל דאָס געפינען. דאָס וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, אַ כשר'ער טאַפּ מיט אַ כשר'ען לעפעל. . . . „השבת עבירה“ איז טאַקי איינע פון די גרויסע מצוות. נאָר פערמאָנען אָט אזא בייטעלע מיט קליין געלד איז נאָך מעהר מצוה. . . . וויל ער אָבער ניט פערלירען, דער ליטוואַק! . . . פועלט ביי זיך שלום און איז זיך מתיר נדר, אז ווען וואָלפּסאָהן גיט איהם למשל די הויזען אויספּוצען און פערגעסט דאָרטען דאָס בייטעלע, וואָלט ער עס איהם אַ מכה אָנגעגעבען צוריק! ס'האָט זיך ארויס-געגליטשט פון קעשעני בשעת רייניגען—וואָס איז ער שולדיג? . . . איז אָבער וואָלפּסאָהן אויך ניט קיין נאָר. אלע מאָל, ווען ער גיט די קינדער פּוצען די מלבושים, לידיגט ער פריהער אויס אלע קע-שענים—אַ ליטוואַק בלייבט אַ ליטוואַק! פערדריסט דאָס שוין שלום'ען. איז ער זיך מישב איין מאָל, אז ס'איז יאָ אזוי, אז פערלירען ניט און פערגעסען אויך ניט, בעדאַרף מען געבען אַ קוק אריין אין בייטעלע, האַטש וויסען, וויפיעל קליינגעלד דאָרט גע-פינט זיך. . . . און מיט דער דעה ניט חלילה אויף צו בענעהן א

אז ער דארף עס ביי זיך ניט האלטען בשום אופן ואופן! ווער שמועסט, דעם ערשטען טאג—אוראי און אוראי ניט! און אנשטאט דעם, ער זאל געהן אין קלאס, כאפט ער זיך אריין אין שטאל אריין, דארט, וואו מע האלט האלץ, אָנגעהאַקט האַלץ, בויגט זיך אָן און טהוט אַ רוק אריין דאָס בייטעלע אין ווייטען, פינסטערען ווינקעל אריין, צווישען האַלץ און צווישען דער וואנט, מאכט אַ סימן מיט'ן אויג, ער זאל געדענקען דעם אָרט אַקוראט—און מאַרש אין קלאס אריין.

האַט זיך אייך געטראָפּען ווען בעגעגענען איינעם מיט אַ פּלאַ-מענדיג פנים, מיט ברענענדיגע אויגען, וואָס איז מאַדנע אויפגע-רוימט און איז גרייט פאר אייך אין פייער און אין וואַסער, נאָר ער איז עפּיס צעטראָגען, אריינגעטהאָן אין זיך—זאַלט איהר וויסען, אז דער חברה-מאַן ווייס עפּיס אַ זאַך, וואָס נאָר ער ווייס און גאָט, און ווייטער קיינער ניט. אַט אזוי האָט אויסגעזעהן יענעם פריער-מאַרגען דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע. ער האָט אַלעמען געקוקט אין די אויגען אריין, ווי אַ זינדיגער מענש. עס האָט זיך איהם אויסגעדראַכט, אז אַלע זעהען, אז ער ווייסט עפּיס זעהר-זעהר אַ הייליגען סוד . . . זיין חבר אַלי, וואָס האָט איהם געקענט מעהר ווי אַלע, האָט איהם אַ פרעג געגעבען: „שלוּמאַנטשיק! וואָס איז מיט דיר? האָסט שוין ווידער עפּיס אויסגעמאַהלט אַ צאצקע מיט אַ קריידעל אויפ'ן פארקאן? . . .“ „האַלט'ס מויל, אַליק, ווארום אַט מאַהל איך דיר אויס אַ צאצקע אויף דער פיזיאָנאָמיע, וועסט דו פערגעסען, ווי מע רופט דיר!“—„טאקי?—אָנו, פרוף, לאָמיר זעהן, ווער וועמען!“—און אַלי האָט שוין פערקאַטשעט די ארבעל, גרייט געווען צו געבען אויסגאָב, ווי ער קאָן. זיין חבר איז אָבער ניט געלעגען אין זינען שלאָגען זיך. זיין קאָפּ און אַלע זיינע געדאַנקען און אַלע זיינע חושים זענען געווען דאָרטען, אין שטאל פון געהאַקטען האַלץ, ביי'ם בייטעלע . . . פאר גרויס אימפעט האָט ער אפילו פערגעסען געבען אַ רוק אריין, וואָס אין בייטעלע טהוט זיך . . . ער האָט קוים דערלעבט די לעקציעס זאַלען זיך ענדיגען

פינפערלעך בלויע, דרייערלעך גרינע, און איינערלעך געלע—ווער ווייס, וואָס דאָס האָט געקאָנט בעטרעפֿען? ! איין פּאַפּיערעל אַ רוי־ווינקס ווען ער טהוט נאָר אַ שלעפֿ אַרויס פֿון דאָרטען—איז ער דאָך שוין אַ געהאַלפֿענער! ווער וועט זיך אַרומקוקען? נעם זשע, שוטה, און שלעפֿ אַרויס—ניין! קאָן ער ניט! עס טרייסלען זיך איהם די הענד, עס קלאַפּט איהם אַ צאָהן אויף אַ צאָהן און עס פּערצייהט איהם דער אָטעם. ער כאַפּט בעסער אַ קוק אויפֿ'ן לע־דערנעם בייטעלע—ס'איז געפּאָקט! ער וויל דאָס אַ נעם טהאָן—פּאָלגט איהם ניט די רעכטע האַנד. עפּענען דאָס בייטעלע און אַרויסנעמהמען פֿון דאָרט עטליכע זילבערנע מטבעות וואָלט אויך געווען נישקשע—איז צופּיעל אַרבייט. נעמען דאָס בייטעלע און אַרייַנרוקען דאָס אין קעשעני—וועט מען זיך באַלד אַרומקוקען. דערווייל די צייט שטעהט ניט און די מינוטען ציהען זיך. אַ מינוט אַ יאָהר . . . און דאָ דערהערט זיך אַ שאַראָך—אַהא, ער שקראַ־בעט שוין דער ליטוואַק מיט די אויסגעטראָטענע שטעק־שיך . . . אַ דרעה דעם שלאָס מיט דער רעכטער האַנד צוריק און לאָזט זיך געהן פֿון חדר ווידער מיט לידינע הענד, רעכענט בעגעגענען זיך מיט עמיצען—צום סוף—ווער וואָס? ניטאָ קיינער! געהן נאָך אַמאָל צוריק—שוין צו שפּעט. בעדאַרפט פּריהער! דורכגעלאָזט אזא געלעגענהייט . . . „ביזט אַ אידוואָט, שלום! דו ביזט ביידע זאכען—אי אַ גנב, אי אַ אידוואָט! . . .“

דער דריטער סעאַנס, אין אַ צייט אַרום, איז שוין גאָר אָבגע־לאָפֿען גלאַט. ער האָט אויסגעמירען די פּריהעריגע חכנות, ניט געמאַכט קיין שיהות, נאָר גלייך צום טיש, אויפֿגעפּענט דעם שלאָס, אַרייַנגעשטעקט די האַנד אין שיפּלאָך, געגעבען אַ נעם דאָס ביי־טעלע, געגעבען דאָס אַ לאָז אין קעשעני, צוגעמאַכט צוריק דעם שיפּלאָך און אוועק מיט די ביכלעך אין קלאַס אַריין, דוקא ניט גע־כאַפּט זיך, דוקא פּאַוואָלי, און, דאַכט זיך, אזוי קאַלטבלוטיג, כמעט שלעפּעריג. נאָר אַרויסגעהענדיג פֿון שטוב האָט ער דערפּיהלט, אז דאָס בייטעלע ברייט איהם דורך דער קעשעני דאָס לייב, און

— וויפיעל פאָרט איז דאָרט נעווען געלד ביי אייך אין ביי-

טעלע?

— עס האַנדעלט זיך ניט אום געלד, — ענטפערט וואָלפסאָה

אויף זיין ליטוויש לשון — דאָ האַנדעלט זיך אום די בייטעלע! ערשט
היינט אין דער פריה געהאַלטען די בייטעלע, ניט ארויסגעגאַנגען
פון שטוב ניט ארויסגעגאַנגען! . . .

ניין, איצט איז ניט די צייט אויף געוואוירע צו ווערען, ווי-
פיעל געלד עס געפינט זיך אין בייטעלע. שלום איז ניט אזא אי-
דיאָט, ער זאָל איצטער, אויף דער הייסער שעה, געהן אין שטאָל
אריין טרויבערען דאָס בייטעלע. ער קאָן בעשטעהן אָפלעגען די
ארבייט אויף מאָרגען, אָדער אויף איבערמאָרגען. דערווייל דאָרף
מען זיך נעמען צו די ביכלעך, חזר'ען די געאָגראַפיע מיט דער היס-
טאָריע אויף אויסוועגניג, מאַכען א פאָר טעאָרעמעס פון געאָמעט-
ריע. . . . נעבאָד גאָט די נשמה שולדיג — און דאָ אין שטוב קאָכט
זיך! די שיקסע האָט מען שוין אָפגעשאַכט. די שטיעפמאַמע
פייערט. דאָס גאַנצע הויז איז אויף רעדלעך. אלע זוכען דאָס
בייטעלע, און שלום זוכט גלייך מיט אלעמען, טהוט א קוק אויפ'ן
טאַטענ'ס פנים, און עס פערנעהט איהם דאָס האַרץ, קאָן ניט זעהן,
ווי ער געהט איינגעבויגען, קאָן ניט הערען, ווי ער זיפצט און ווי ער
קרעכצט. און ערשט דאָ דערפיהלט דער גנב, וואָס פאר א מאוסע
זאָך ער האָט אָכגעטהאָן, און ער האָט חרטה אויף דער מעשה, איז
אויפגעטראָגען אויפ'ן יצר הרע, וואָס האָט איהם אָנגערעדט אויף
אזא עבירה, ארויפגעפיהרט אויף א גליטש. . . .

ווי א יאָהר האָט זיך געצויגען יעדע שעה, ווי איין אייביגקייט
האָט אויסגעוויזען דער טאָג. קוים דערלעבט דעם פאַרנאכט, ווען
דער רעש מיט'ן טאָראַדאָס האָבען זיך א ביסעל איינגעשטילט און
די שטוב־צרות מיט די דאגות פרנסה האָבען ארויסגעשטויסען אויף
א וויילע דעם האַרמידער פון דער גנבה, האָט זיך דער קלויגער גנב
אריינגעחאַפט אין הויף, אריינגעחאַפט זיך אין שטאָל פון האַלץ,
פאָוואָלי זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, ארויסגעצויגען פון צוויי-

און ער זאל שוין קומען אהיים, וועט ער זיך אריינכאפען אויף א
רנע'לע אין שטאָל, א סוק טהון האָטש פון אויבען־אויף—וויפיעל?
וואָס פערמאָנט ער איצטער? . . .

נעקומען אהיים, האָט ער געטראָפען א חורבן, איין איבער
קעהרעניש! דאָס גאנצע בעטגעוואנט איז צעוואָרפען, די קיך—
מיט'ן קאָפּ אַראָפּ. די שיקסע וויינט, שווערט, האַפט די ערד, אז
זי ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. דער טאטע איז אויס מענש,
שוואַרץ ווי די ערד. אזש איינגעבויגען אין דרייען. די שטיעפמאמע
פיוערט, שעלט, לעגט די תוכחה — אויף וועמען? שווער צו וויר
סען. ווארום די קללות געהען ביי איהר מיט א לשון־רבים, אין א
מעהרצאָהל: „פון אונטער דער נאָז זאל מען צונעמען—נעמען זאל
א י י י דער שוואַרצער יאָהר!“ „אריין א בייטעל מיט געלד
אין דער ערד אריין—אין דער ערד זאלט א י ה ר אריין!“ „קויר
נער האָט ניט געזעהען דאָס בייטעלע—ניט זעהן זאלט א י ה ר
די וועלט!“ „וואָסער אורח וועט דאָ וועלען שטעהן—שטעהן זאלט
א י ה ר פראַווצעם!“ . . . און דער אורח אליין, וואָלפסאָהן מיט'ן
האַלטעל, שטעהט מיט דער גראַבער בלעטערנער סיגאר אין מויל,
האַלט די הענד אין די קעשענים, קוקט אויף די קינדער, שמייכלעל
און רעדט צו זיך אליין: „ערשט היינט אין דער פריה געהאַלטען
די בייטעלע, פון שטוב ניט ארויסגעגאנגען . . .“

— האָט איהר ניט געזעהן דאָס בייטעלע?—פרעגט דער טאטע
ביי די קינדער, און שלום שטעלט זיך ארויס פאר אלע:
— וואָסער בייטעלע? . . .

זעלטען ווען דער טאטע איז אין כעס. איצט קאָן ער שוין
ניט איינהאַלטען זיך און פאַלט אָן אויף זיין לעבעלינג און קרימט
איהם איבער:

— „וואָסער בייטעלע?“ וואָס זאָגט איהר אויף דעם תם?
א גאנץ פריהמאָרגען הערט ער „בייטעלע־בייטעלע!“ „בייטעלע־
בייטעלע!“—פרעגט ער גאָר: וואָסער בייטעלע! . . .
און צום אורח זאָגט דער טאטע:

צווישען האַלץ! וואָלט מען זיך ניט צוגעאיילט אזוי אָפּצושאַפּען די שיקסע, וואָלט געווען דער בעסטער פּלאַן אונטערוואַרפּען דאָס ביי-טעלע. איצט אָבער, אז די שיקסע האָט מען שוין לאַנג דורכגע-טריבען, קאָן דאָך ערשט פאַלען דער חשד אויף די קינדער — שלעכט! ...

ביינאכט האָט ער לאַנג ניט געקאנט אנשלאָפּען ווערען. ער האָט ביי זיך אַליין ניט געקאנט פּועל'ען, אז דאָס איז ניט קיין חלום, קיין בייזער חלום. ניט שוין-זשע איז דאָס אמת? ניט שוין-זשע איז ער א גנב? א פשוט'ער גנב? ! . . . און עס בעשלאָגט איהם אז אַ שווייס, ווי אזוי א מענש קאָן פאַלען! . . . און וואָס וועט זיין ווייטער? . . . ווייטער ווערד ער אנשלאָפּען און עס פלאָנטען זיך איהם בייטעלעך, און די בייטעלעך זענען ניט קיין בייטעלעך, נאָר לעבעדיגע מאוס'ע בעשעפענישען, אָבגעקראַכענע, געלע און איינגעקניטשטע, און קאַלטע און נאַסע, אזוי ווי שרצים, זשאַבעס. . . . און זיי ריהרען זיך און זיי קריכען איהם איבער'ן לייב, פערקריכען אונטער'ן קאַלנער, אונטער די פאחוועס—בררר! ... ער האַפט זיך אויף, קוקט אונטער דער קאַלרע, טאַפט זיך דאָס לייב—דאַנקען און לויבען גאָט, ס'איז נאָר א חלום. . . . יא, אָבער ווי אזוי ווערד מען פאַרט פטור פונ'ם בייטעלע? ס'איז ניטאָ קיין אנדער עצה, סיידען פּערוואַרפּען דאָס ערגיץ אין אַזאַ אָרט, אז קיין פּויגעל זאָל ניט וויסען. פּרעגט זיך: וואוהין? צום גויעשען שכן אין גאָרטען אריין? ערגיץ ווייט אויפ'ן הייליגען אָרט? אין דער ווייבערשער שוהל? ניין. דאָס בעסטע וועט זיין פון דער בריק אין טייף אריין. און די בעסטע צייט דערויף איז שבת. און אזוי איז דאָס געבליבען.

שבת בייטאָג. סוף זומער. אין דרויסען איז נאָך וואַרעם. אידישע קינדער שפּאַציערען נאָך אַהן אויבערשטע מלבושים. מיידל לעך געהען נאָך מיט זאָנטיקלעך. צווישען די, וואָס האָבען שפּאַ-

שען וואנט דאָס בייטעלע, אויפגעפענט דאָס, געגעבען א קוק אריין
און . . . דאָרטען איז געלעגן איין אלטע, אָפּגערעכענע מטבע פון
פאַרצייטען, וואָס האָט אַמאָל געדאַרפט בעטרעפּען צעהן קאָפּיקעס,
נאָר היינט איז זי ניט ווערטת גאָרניט, ווארום קיינער נעמט זי
ניט! . . . און דאָס בייטעלע אליין איז אויך ניט ווערטת גאָרניט.
אַ בייטעלע א פּערזענליכע, אַ שלעסעל דער רוח ווייסט וואָסערס,
דאָס לעדער אָפּגעבאַרעט און פּערפּערסמאָלציוועט, ביי די ברעגעס
איינגעקאָרטשעט און פּערגעלט, ווי ביי איין אלטע באַביצע די
הויט פון פנים—אַזאַ בייטעלע האַלטען אין די הענד איז מוקצה
מחמת מאוס! . . . טאָקי כדאי געווען צוליעב אַזאַ פאַסקורסטווע
אָפּטהון אַזאַ מאוסע זאך, עובר זיין אויף אַ לאו פון די עשרת
הדברות, „לא תגנב“! . . .

אריינגעקומען אין שטוב אריין, איז איהם די שטיעפמאמע
מכבד מיט אריינטראָגען דעם אורח דעם סאַמאָוואַר. דער אורח
(וואָלפּסאָהן) האָט אַ טבע איטליכס מאָל, ווען מע טראָגט איהם
אריין דעם סאַמאָוואַר, רייכט ער אַ האַנד אָן אַ האַנד און טהוט אַ
זאָג מיט אַ נגון און מיט אַ גראַם: „אַט אזוי! אַצינד וועלען מיר
טרינקען טיי!“ . . . איצטיגס מאָל האָט ער צוגעלעגט אויך די
ווערטער: „וואָס זשע הערט זיך—ניטאָ דאָס בייטעלע?“ . . . און
האָט געגעבען בעת מעשה אַ קוק אריין דעם בחור'על אין די אויגען
אריין, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ פּערבאָרגענע איראָניע
סאָי אין די ווערטער, סאָי אינ'ם קוק . . . און אפשר האָט זיך עס
נאָר אויסגעוויזען אזוי? ווי זאָגט מען דאָס: „עס ווייס די קאָץ
וועמענס פלייש זי האָט אויפגעגעסען“ . . . אָדער: „אויפ'ן גנב
ברענט דאָס היטעל“ . . . יעדענפאַלס, האָט דער גנב אין דער מיר
נוט פיינט געהאַט דעם אורח וואָלפּסאָהן מיט סכנות, נישט געקאָנט
אַנקוקען זיין ליטוויש פנים מיט זיין ליטווישען לשון: „די בייטעל-
לע“, און ער האָט זיי ביידען ביי זיך אין האַרצען געשאַלטען מיט
קללות נמרצות! . . . וואָס טהוט מען מיט'ן פּערשאַלטענעם ביי-
טעלע? ס'איז ניט קיין תכלית, טאָמער געפינט מען דאָס אין שטאַל

ער דרעהט אויס דעם קאפ און דערזעהט דעם חזן'ס מיידעל מיט איהרע א חבר'טאָרין.

— איהר זענט שוין דאָ לאַנג? — טהוט ער א פרעג ביי'ם חזן'ס מיידעל מיט דער חבר'טאָרין.

— די גאַנצע צייט, האָט! — ענטפערען זיי איהם ביידע מיט א געלעכטער. . . . ביי זיי איז דאָס א געלעכטער, און איהם ווערד איינגעפאלען אינוועניג, טאָמער האָבען זיי געזעהען, וואָס ער האָט געטהאָן. . . .

נאָרישער בחור'על! אומזיסט געווען זיין מורא. איהם האָט אָפגעוואָרט איין אנדער צרה, וואָס דערויף האָט ער זיך גאָר ניט געריכט. איהם איז באַשערט געווען איבערצולעבען, ווי מיר וועלען דאָס באַלד זעהן, א נייע דראַמאַ מיט'ן נאָמען „דעם חזן'ס מיידעל“.

ציערט, האָט זיך געפונען אויף דער העלד מיט'ן בייטעלע. ס'איז געלעגען פערבאָרגען ביי איהם ווייט אין א קעשעני אָנגעפילט מיט שטיינדלעך, בכדי אז ער וועט דאָס אַראָפּלאָזען פון בריק אין טייך אריין, זאָל עס מיט זיכערהייט אַראָפּ טיעף אויפ'ן אָבגרונט פונ'ם וואסער. איז אָבער די צרה, וואָס די בריק איז פערפלייצט מיט מענשען—און ער דארף, אז קיינער זאָל ניט זעהן, ווי אזוי ער וועט מאַכען די אָפּעראַציע. דרעהט ער זיך ארום הין און צוריק, פערקוקט איטליכען אין די אויגען, און ער וואָלט געמעגט שווערען, אז אלע קוקען אויף איהם עפּים מאַדנע. . . . און אפשר ווייזט זיך איהם נאָר אויס אזוי? אלץ די אייגענע מעשה: „אויפ'ן גנב ברענט דאָס היטעל“ . . . נאָר אַט האָט איהם גאָט געהאַלפּען—ער האָט זיך פערשלאָגען אין א ווינקעל אונטער א גרויסען סלופ פון די סוואיעס, אויף וועלכע עס האָלט זיך די בריק, אריבערגעבויגען זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער איבער דער פאַרענטשע, איינגעקוקט זיך כלומר'שט אין וואסער אריין, גלייך ווי דאָרטען וואָלט ער דערזעהן גאָט ווייס וואָס פאר חרושים, אָנגעטאַפּט מיט דער האַנד זיין קע'שעני, וואו דאָס פערשאַלטענע בייטעלע ליגט, דערפיהלט אין האַנד א מאוס'קייט, א לעבעדיגע זאך, א מין שרץ. . . . ארויסגעצויגען דאָס פאָוואָלינקע פון קעשעני און צענומען די פינגער און ארויסגע'לאָזט דאָס פון דער האַנד. פלייך—אויס בייטעלע! אויפ'ן אָרט, וואו דאָס בייטעלע איז געפאַלען, האָט זיך בעוויזען א רעדעל. דאָס רעדעל איז געוואקסען ברייטער און ברייטער, און פון דעם רעדעל איז בעשאַפּען געוואָרען נאָך א רעדעל און נאָך א רעדעל. ער האָט גאָר ניט געקאָנט אָפּרייסען די אויגען פון דעם אָרט, וואו זיין עבירה איז געווען דערטרונקען און זיין סוד איז געווען בעגראָכען אויף אייביג. נאָר א שענע שטימע האָט איהם אויפגעוועקט פון זיינע מחשבות, און א זיסער געלעכטער האָט איהם אָפּגעקלונגען אין די אויערען.

— פישעלעך שווימען?—האַ'חא, וואָס דען שטעהט מען אזוי

לאנג און מע קוקט?

דעם חזנ'ס מיידעל

דעם חונ'ס מיידעל

צאלי דעם חונ'ס טאכטער. — א פלאם פייעריגע פערליעבעניש. — איין איבערשריי-
טענצעל. — ווייבלאך און מיידלעך קושען די רייניגקייטען. — די הימלען
הקפות.

זעלבע ראָלע, וואָס אין דער גרויסער שטאָדט
שפּיעלען איצט גימנאַזיסטען און סטודענטען,
האַבען אין דער קלענערער שטאָדט אין יענער
צייט געשפּיעלט די תּלמידים פון דער „אויעזד-
נע.“ איין זאך האָט זיי נאָר געפּעהלט — אַ בע-
זונדערע אוניפּאָרם. ווייטער זענען דאָס געווען
העלדען אין פּולען זין פון וואָרט. זיי איז געווען ערלויבט אַלסדינג,
וואָס פאַר סתם חדר-יונגלעך איז ניט געווען ערלויבט. אַ שטייגער,
אַפּצוטהון אַ שפּיצעל דעם שמש פון שוהל, באַדען זיך אין טייך
אויסער דער „קופּאלני“, פּראַווען לצנות מיט וועמען זייער האַרץ
געלוסט, און אפילו רעדען מיט אַ מיידעל, נאָר אַבי פון לייטישען
שטאַנד, פון בעל-הבת'ישען גראַד. און מיידלעך זענען געווען נאָך
זיי די כּפּרה! איך מוז מיד אָבער פּערהאַפּען באלד אויפ'ן אָרט און
מאַכען אַ בעמערקונג, אז דאָס איז ניט געווען קיין „פּלירט“ און
ניט קיין ראָמאַנען. דאָס זענען געווען די ריינסטע און סאַמע היי-
ליגסטע בעציהונגען, וועלכע זענען נאָר מעגליך צווישען יונגע קינד-
דער פון ביידע מינים. עס וועט ניט זיין איבערטריבען אויף אַ
האַר, ווען איך וועל זאָגען, אז די בעציהונגען צווישען מלאכים
קאָנען ניט זיין ריינער און אונשולדיגער, ווי יענע בעציהונגען, וואָס

ז י : אויב איהר זענט א יונגעלע, וואָס האָט מורא פאר'ן טאטען . . .

ווייטער לאָזט ער זי ניט ענדיגען, ווארום עס דערלאנגט איהם ביי דער זיבעטער ריפ. סטייטש—מע זאָגט איהם, אז ער איז א „יונגעלע וואָס האָט מורא פאר'ן טאטען!“ און וו ער זאָגט דאָס איהם? ! . . . ער געפינט אן אויסרייד אויף ארויסצודרעהען זיך אָבער קונציג, ווי א מזיק. ער האָט איהר וואָס צו זאָגען א נויטיגע זאך. נאָר אזוי ווי זי איז ניט אליין, זי איז מיט איהר חבר'טאָרין, קאָן ער עס איהר ניט זאָגען . . . דעם חזנ'ס מיידעל ווערט רויט און טהוט א וואונק צו איהר חבר'טאָרין, זי זאָל אָפּנעהן א פאָר טריט ווייטער. יענע פאָלגט, און זיי בלייבען אין צווייען. זי איז גרייט אויסצוהערען דעם סוד. ער לאָזט זיך ניט לאנג וואַר-טען און, פלאנמענדיג מיט דער צונג, גיט ער איהר איבער אַט וואָס : „ער האָט איהר שוין לאנג געוואָלט זאָגען, אז ער וואָלט א בעלן געווען זעהען זיך אמאָל מיט איהר אליין, אָהן בעגלייטערנים, אָהן חבר'טאָרינס.“ „מאלע וואָס! און זי וואָלט דען ניט געוואָלט רעדען מיט איהם אונטער פיער אויגען, אָהן בעגלייטערנים און אָהן חבר'טאָרינס?—קאָן זי אָבער ניט. מע לאָזט זי ניט אָפּ אליין . . . די מאמע גיט אַכטונג, זי זאָל ניט זיין אליין . . . נאָר ער בעדאָרף ניט מורא האָבען פאר איהר חבר'טאָרין, זי איז א מיידעל א שטיר-לע, איין עהרליכע, און האָט אליין אויך גערען א בחור זאָל מיט איהר רעדען, און אויב ער וויל וויסען, איז אַט דאָס מיידעל אויך פערליעבט אין א בחור . . .“ „א ויך פערליעבט? איז די משמעות, אז זי, דעם חזנ'ס מיידעל, איז א ודאי פערליעבט? וואָלט ער וועלען וויסען, ווער איז יענער גליקליכער?“ . . . „אז ער וועט אַלסדינג וויסען, וועט ער גיך אַלט ווערען . . .“

דאָרף מען נאָך האָבען א ווייטערען פירוש אויף די דאָזיגע ווערטער? פערשטעהט מען דען ניט, אז דער דאָזיגער גליקליכער—דאָס איז ניט קיין אנדערער, נאָר ער אליין טאָקי? און טאמער איז נאָך פארהאן א שטיקעל ספק אין דעם, איז גענוג איין קוק אויף

זענען געווען צווישען דעם חזנ'ס מיידעל און צווישען דעם יונגען העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע. וואו, ווען און ביי וועלכע אומד-שטענדען זייער ערשטע בעקאנטשאפט איז פאָרגעקומען—איז שווער צו געדענקען אַקוראַט, און ס'איז אויף ניט אזוי וויכטיג. קיין אַנדער צייט און קיין אַנדער פּלאַץ אויף צו בעגעגענען זיך איז אין שטאָדט ניט געווען, אויסער שבת ביי טאָג אויף דער בריק, וואָס פיהרט צו די „פידוואַרקעס“. ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען פריהער צו רעדען, דער בחור אָדער דאָס מיידעל, און וואָס איז צום ערשטען מאל גערעדט געוואָרען—איז אויף ניט מעגליך פעסטצו-שטעלען. אָנגעהויבען האָט זיך עס זיכער פון א שאַרפען קוק. דער-נאָך אַ שמייכל. דערנאָך אָנגעריהרט זיך כלומר'שט אומגעהרען מיט די עלענבויגענס. דערנאָך אַ נעם געגעבען זיך צום היטעלע: „זראַסטי“ (גוט מאָרגען) . . . דערנאָך שוין אָהן אַ נעם-געבען זיך צום היטעלע: „קאק פאָזשיוואַיעטיע?“ (וואָס מאַכט מען ?) דערנאָך, ביי שפעטערע בעגעגענישען, שטעלט מען זיך אָפּ אויף אַ פאָר מינוט אַ רעד טהון וועגען גאנץ אונבעדייטענדע זאכען און מע טהוט אַ שמועס וועגען אַ צווייטע בעגעגעניש:

ע ר: אויף ווידערזעהען.

ז י: ווען? ווידער שבת?

ע ר: ווען זשע, אז ניט שבת?

ז י: וואו? ווידער אָט דאָ אויף דער בריק?

ע ר: וואו דען זשע?

ז י: אפשר איין אַנדער אָרט?

ע ר: דהיינו?

ז י: וואו וועט איהר זיין שמחת-תורה צו הקפות?

ע ר: וואָס הייסט וואו? אין גרויסען בית המדרש.

ז י: פאַרוואָס ניט אין דער קאַלטער שוהל?

ע ר: דאָרט, וואו אייער טאַטע דאווענט?

ז י: וואָס מאַכט דאָס אויס?

ע ר: מיין טאַטע וועט זיך כאַפּען, וואו בין איך . . .

איהם פערלִיעבט. א בחור מיט א בחור—איז גאָר אנדערע ווער־טער. א בחור מיט א בחור קאָנען אומגעשטערט זיך צענויפֿרעדען און אָפהאַנדלען צווישען זיך די גרעסטע סודות . . . איצט איז גע־בליבען נאָך איין קלייניגקייט—אויפֿזוכען דעם בחור און פֿערכינדען מיט איהם ברודערשאפט. דאָס איז, דאָכט זיך, גאָר א גרינגע זאך. נאָר נישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך.

דער בחור איז געווען א יונג א פריקאזשציק אין איין אייזער־געשעפט („זאליאז“), א גאנץ שענער אויפֿ'ן פנים, נאָר הענד האָט ער געהאַט א פאָר—דאָס, וואָס מע רופט אָן „ידיים.“ צוטרעטען צום בחור איז ניט אזוי שווער, ווי ס'איז שווער געווען צו זאָגען איהם, אויף וואָס מע דאַרף איהם האָבען. שוין ביי'ם ערשטען ארויסטרעט איז שיער אויסגעפאלען א שטיקעל סקאַנדאַל. די בעל־הבית'טע פונ'ם אייזער־געשעפט, א אידענע איין אָנגעפֿעלצטע, גאָר־ניט נאָכ'ן סעזאָן, מיט שוואַרצע הענד און מיט איין אונטערגע־שוואַרצטע נאָז (פון דעם, וואָס זי וועגט שרויט און צוויקעס מיט די הוילע הענד און שנייצט מיט די זעלבע הענד די נאָז), איז ניט געפֿעלען געווען די מעשה, וואָס איהר פריקאזשציק קאָן זיך מיט ראַבינאָוויטשעס יונגעל. וואָס פאר „דאָטשיניעניעס“ קאָן האָבען א בחור א פריקאזשציק מיט רב נחום ראַבינאָוויטשעס א יונגעל? איז איין מאָל אוועק. דאָס אנדערע, אז ס'איז געקומען צום רעכ־טען שפיץ, און שלום האָט איהם א זאָג געגעבען, אז ער האָט א בקשה צו זיין כלה, האָט זיך דער פריקאזשציק אויפֿגעבלאָזען, ווי א האָהן אויף א קאץ, ווען זי כאַפט זיך אריין צו זיינע היהנער: „פון וואָנען ווייסט דו, אז איך האָב א כלה?“ „איך בין בעקאנט מיט איהר חבר'טאָרן . . .“ „מיט'ן חזו'ם מיידעל? ע! דאָרט וועסט דו האָבען א ביין ברעכער . . .“ שלום פערשטעהט ניט, וואָס הייסט דאָס, אייגענטליך, א „ביין ברעכער.“ נאָר נאָכ'ן פריקאז־שציק'ס געלעכטערעל שטויסט ער זיך, אז דאָס דאַרף זיין ניט פון די אנגענעהמע זאכען. טהוט ער איהם א פרעג: „ווער איז דער ביינברעכער?“ . . . „דאָס איז שיין מיין עסק . . . נאָר לאָמיר

איהר ליכטיג שיינענדיגען פנים און אויף איהרע מיט גליק שטראך לענדע אויגען. א בעקאנט פנים? בעקאנטע אויגען! וואו האָט ער געזעהן אַט דאָס ווייסע מיידעל מיט די בלאַנדע געגרייזעלטע האָר? אפילו די האַנד איהרע איז איהם קענטליך. א ווייס הענטעל מיט דינע לאַנגע פינגער. א ווייס הענטעל, א גלאַטס און א וואַרעמס. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען בכלל, אז ער האַלט א מיידעל'ס האַנד. . . .

ווי איין עהרליכער איד, וואָס קוקט ארויס אויף משיח'ן, אזוי האָט ער גענומען ארויסקוקען אויף דעם גליקליכען יום טוב שמחת תורה. די צייט איז איהם אָבער געווען צו לאַנג צו וואַרטען. ווי פון פעך האָבען זיך געצויגען די טעג. ער איז שיער ניט משוגע געוואָרען. און ער האָט זיך ענטשלאָסען אויסגיסען דאָס האַרץ אויף פאַפיער אין דער פאָרם פון א בריעף, אַליין נישט צו וויסען, צוליב ווען און צוליב וואָס? א טאָג מיט א נאכט האָט דאָס שרייבען צוגענומען, און געשריבען האָט זיך עס ווי א וואַסער, וואָס לויפט אומגעשטערט, ווי א פאָנטאַן, וואָס מע האָט אָפגעלאָזט אַלע קראַנען. דאָס שרייבען וואַלט קיינמאָל קיין עק ניט געהאַט, ווען ס'זאָל ניט געווען אויסגעהן פאַפיער. ווי דער פערפאַסער זאָל זיין ניט קיין גביר, וואַלט ער היינט א סך, א סך בעצאָהלט פאר'ן דאָזיגען דאָקומענט! . . .

אצינד איז געבליבען נאָר איין זאך: ווי אזוי קומט די קאץ איבער'ן וואַסער? ווי אזוי וועט זי בעקומען דעם דאָזיגען בריעף? איין עצה נאָר איז פאַרהאַן: איבערשיקען איהר דעם בריעף דורך איהר חבר'טאָרין. דאָס וועט הייסען אזוי גוט ווי אריינצונעמען אינ'ם סוד א דריטע פערזאָן, פערטרויען זיך פאר א זייטיג מיידעל, וואָס מע קען זי ניט און מע ווייסט זי ניט. . . . וואַלט אפשר אין דעם אויך ניט געווען קיין מניעה, איז אָבער א חסרון: ווי אזוי קומט מען צו צו אַט דער דריטער פערזאָן? איז דערצו אויך דאָ א רפואה: מע וועט מוזען אריינשלעפען נאָך א פיערטע פערזאָן. דאָס איז דער בחור, וואָס דעם חזנ'ס מיידעל'ס חבר'טאָרין איז אין

טעטע בריוועל פונ'ם חזנ'ס מיידעל, געשריעבען מיט דינע לאנגע
 אותיות, וואָס האָבען דערמאָנט איהרע דינע לאנגע פינגער. דאָרט
 איז געשטאנען, אז זי האָט זיין בריעה מיט טרערען אין די אויגען
 געלייענט עטליכע מאָל, און עס טהוט איהר באַנג, וואָס זי קאָן ניט
 אזוי שרייבען, ווי ער. „זי זאָל האָבען פליגעל, וואָלט זי צו איהם
 געפלייגען. זי זאָל קאָנען שווימען, וואָלט זי אַלע ימים איבערגעד-
 שוואמען אבי צו איהם צו קומען, און אז אויב ער מיינט, אז זי
 קאָן יאָ שלאָפען רוהיג, האָט ער א טעות, און זי קוקט שוין ארויס
 אויף דעם שמחת תורה מיט אַלע אויגען, ווארום א האַרץ פיהלט א
 האַרץ! . . .“ צום סוף האָט זי איהם געוואָרענט, ער זאָל צו איהר
 מעהר קיין בריעה דורך אַזא וועג ניט שרייבען, ווארום „זי איז זי-
 כער, אז דעם בריעה האָבען געהאַלטען פרעמדע הענדר. . .“ דאָ
 קומען איהם אַקעגען דעם פריקאזשציק'ס „ידיים“, און עס וואַרפט
 איהם אריין אין א קעלט מיט א היטץ, אז ער שטעלט זיך פאַר, ווי
 אזוי דער פריקאזשציק האָט געעפענט דעם קאָנווערט און געלייענט
 זיין בריעה, וואָס ער האָט אויסגעגאַסען פאר'ן חזנ'ס מיידעל! . . .
 נאָר ער עסט זיך ניט אָפּ לאַנג דאָס האַרץ, וואָרום אַט-אַט איז שמחת
 תורה און אַט באַלד וועט ער זי זעהען, שטעהן נעבען איהר, רעדען
 מיט איהר—מיט'ן חזנ'ס מיידעל. . .

האַרבען, וואָס איז די בקשה? "שלום ציהט ארויס דעם געפאַקטען בריעה פון קעשעני און גיט איהם איבער דעם פריקאזשציק: „אַט דאָס דאַרף אייער כלה איבערגעבען דעם חזנ'ס מיידעל און איבער שיקען מיר דורך אייך טאַקי איין ענטפער." דער פריקאזשציק נעמט צו דעם בריעה, בעטראכט דעם קאַנווערט פון אלע זייטען: „אַט דאָס איז גאָר? קום צוגעהן מאָרגען, וועסט דו מסתמא בעקור מען איין ענטפער . . ."

אַראָפּ א שטיין פונ'ם האַרצען. אויף מאָרגען אין דער אַפּ נעשטעלעטער צייט האָט שלום בעקומען פונ'ם פריקאזשציק איין ענטפער, אז ער האָט נאָך ניט קיין ענטפער. „קום צו געהן מאָרגען, וועט געוויס זיין איין ענטפער." אויף מאָרגען ווידער דאָס אייגענע—נישטאָ נאָך קיין ענטפער! דאָ האָט שלום בעמערקט—און אפשר האָט זיך איהם גאָר אויסגעוויזען אזוי?—אז דער פריקאזשציק שמייכלט עפּים מאָדנע אונטער. צו דעם חשד איז צו געקומען נאָך א חשד: דער פריקאזשציק האָט איהם אַ זאָג געגעבען מיט אַ זיפּצעל: „ווען אייך זאָל קאָנען שרייבען, אזוי ווי דו! . . .". „פון וואָנען ווייסט דו, ווי אזוי אייך שרייב?" „מיין כלה האָט מיר דערצעהלט . . .". „פון וואָנען ווייס דיין כלה?" „זי ווייס עס פונ'ם חזנ'ס מיידעל . . .".

א תירוץ איז דאָס אפילו א נישקשה/דיגער, און ס'איז אורדאי זעהר אָנגעלעגט צו הערען אזא קאָמפלימענט פון א מיידעל, וואָס מע האָט זי לייעב . . . גאָר פונדעסטוועגען און ניט ווילענדיג גנבה'ט זיך אריין א מחשבה זרה: טאָמער האָט דער פריקאזשציק ניט איבערגעגעבען דעם בריעה און האָט איהם בעסער אליין געלייענט? . . . דער דאָזיגער געדאַנק לאָזט ניט שלאָפען. קוים דערווארט זיך אויף איין ענטפער! דאָס איז געווען שוין ערב יום טוב. דער פריקאזשציק איז איהם געלאָפּען אקעגען און אריינגערוקט אין האַנד אריין א געל שטיקעל פאַפּיער, צענויפגעלעגט אין פיערען, אָהן א קאַנווערט, גאָר מיט טריוואַקס פערזענלעכט און צוגעקעווטשט מיט אַ מטבע. דאָס איז געווען דאָס לאַנג ערוואַר-

שמחת תורה צו הקפות

שמחת תורה צו הקפות

די נאכט פון שמחת תורה.—די פאעזיע וואס פאר הקפות.—אידען האפען א טענצעל.—ווייבלעך און מיידלעך קושען די רייניגהייטען.—די הימלען עפענען זיך און מלאכים זינגען שירה.

ען איך בין געטהע—אסור אויב איך וואָלט בער
שריעבען די צרות פון איין יונגען ווערטער. איך
וואָלט שוין בעסער בעשריבען די צרות פון א
אַרעם בחור'על, וואָס איז געפעהרליך פערליעכט
אין א חזנ'ס א מיידעל. אָדער ווען איך בין
היינע—אסור אויב איך וואָלט בעזונגען די „פלאַ-

רענטינישע נעכט.“ איך וואָלט שוין בעסער בעזונגען די נאכט פון
שמחת תורה, בעת אידען געהען צו הקפות און יונגע ווייבלעך און
שענע מיידלעך קלויבען זיך צענויף אין שוהל, מישען זיך אויס מיט
די טאנסבילען—שמחת תורה מעג מען. זיי קושען די תורה,
שפרינגען און רופען און קוויטשען אויף אלערליי טענער: „דער
לעבט איבער א יאָהר!“ און בעקומען צוריק איין ענטפער: „גם
אתם! גם אתם!“...

נאָך מיט א שעה אָדער צוויי פאר די הקפות קומען זיך צענויף
די קליינע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, קלעטערען ארויף אויף די
ביינק, די פאָהנען פלאטערען, די עפעל זענען רויט, די ליכטלעך
ברענען, און די בעקלעך זייערע זענען ניט ווינציגער רויט ווי די
עפעל, און די אויגען לויכטען ניט ערגער ווי די ליכטלעך. דאָס איז
קליינווארג. די עלטערע בחורים'לעך, די גמרא-יונגלעך אָדער

פנים'על—א סאפראנא. און דער חזן אליין, רב צאלי, מיט זיין גאלדענעם האלז—א איד א הויכער, א געלער, מיט איין אויסגעבויר-גענער נאָז ווי א שופר, מיט דינע געקרייזעלטע פאה'לעך און מיט א געלער געקרייזעלטער באָרד, וואָס זעהט אויס, ווי א צוגעבונדענע—ווער וועט דאָס גלויבען, אז אזא פערזעהעניש וועט האָבען אזא שענע צארטע איידעלע ליעבע טאָכטער? . . . „דעם חזן'ס מיי-דעל“—דאָס איז ז י י נ טאָכטער, און צאלי דער חזן—דאָס איז א י ה ר פאָטער, וואָס בעריהמט זיך פאר איטליכען, אז ער האָט א מיידעל—איז זי איינע ביי גאָט, די אנדערע ביי איהם. איין חסרון נאָר—זי וויל ניט א כלה ווערען. „וועמען מע זאָל איהר ניט רעדען—איז איין מאָל ניין. נאָר ס'וועט איהר העלפען, ווי א טוידטען באַנקעס. אז ס'וועט קומען דער רעכטער זונג, וועט זי שוין מוזען זאָגען יא. אַניט נעמט מען זי פאר די צעפ. און פאר נויט איז דאָ א שטעקען! . . . “ אזוי זאָגט ער אליין, צאלי דער חזן, געוועהנליך אין א שפּאַס, און בעווייזט זיין יאמשיאָווע שטע-קען מיט דער אלטער פערנגעלטער עלפאנט-ביינערדיגער גאלקע.

מע האָט שוין אָבגעראווענט מעריב אין דער קאלטער שוהל, און צו הקפות איז נאָך ווייט: מע האָלט ערשט ביי „אתה הראית לדעת“ און מע טיילט אויס צווישען די מזרח-וואַנד-בעלי-בתים די פסוקים פון „אתה הראית“, וועלכע יעדער זאָגט זיך אָפּ שטעהענדיג אויף זיין פלאַץ, און איטליכער בעזונדער מיט איין אנדער קול און מיט איין אנדער נוסח. דאָס הייסט, דער נוסח איז איין און דער זעלבער נוסח אויף דער גאנצער וועלט, נאָר מחמת יעדער האָט זיך זיין שטימע מיט זיין טעמבר און מע שרעקט זיך א ביסעל איבער פאר דעם אייגענעם קול, קומט אויס ניט דאָס, וואָס מע וואָלט אליין געוואָלט, און דאָס דריידעל, וואָס מע לאָזט איבער אויפ'ן סוף פסוק, געהט אין גאנצען פערלירען. . . .

די קאלטע שוהל איז גענוג גרויס און ברייט און הויך און אָהן א סטעלי, נאָר מיט א דאָך—און דערפאר רופט מען זי די „קאלטע“ שוהל. דער דאָך איז צעמאָלט ווי א הימעל—בלוי, שוין א ביסעל

תלמידים פון די קלאסען—די שפאציערען נאך דערווייל ארום אין דרויסען אויפ'ן שוהל־הויף. די לופט איז נאך לינד און שיטער. דער הימעל איז אויסגעשטערענט. עס פיהלט זיך יום טוב אין דער גאנצער וועלט. אפילו די שטילקייט איז א יום־טוב'דיגע. קיין זאך איז נישט אימשטאנד צו שטערען די הייליגקייט פון דער דאזיגער נאכט, פון שמחת תורה, ווען דאס אויסדערוועהלטע פאלק איבער דער גאנצער וועלט פרעהט זיך מיט זיין הימעלשער מתנה. און טאמער פאָהרט דורך דערביי א גויעשע פוהר און הויבט אויף א געדיכטען שמעקענדיגען שטויב; טאמער פליהט דורך א פאָטש־טאָווע גלעקעל—דזין, דזין—עס פאָהרט א „קנעפעל“—ווער הערט זיי? דער שטויב וועט זיך אָפּלעגען, דאָס גלעקעל וועט פערלירען געהן ערגיץ ווייט, ווייט—און די נאכט בלייבט אלץ הייליג, אלץ יום־טוב'דיג, וואָרום ס'איז דאָך שמחת תורה אויף דער וועלט! א שוואַרצע קאץ לויפט דורך פערביי מיט איהרע גלאט־סאמעטענע טריט און שניידט דורך דעם גאנצען שוהל־הויף אין דער ברייט און ווערד פערשוואונדען. א הונט רופט זיך אָפּ ערגיץ פון א ווייטער גויעשער גאס מיט א בילען אין א לאנגען מינאָרנעם טאָן און ווערד אנשוויגען—און די נאכט בלייבט אלץ הייליג, אלץ יום־טוב'דיג, וואָרום ס'איז דאָך שמחת תורה אויף דער וועלט. און עס אטעהמט זיך אזוי גרינג. און אויפ'ן הארצען איז אזוי גוט, אויף דער נשמה אזוי אויפגעלעגט. אזוי גדול'דיג איז מען ביי זיך. א קלייניגקייט—דאָס בין איך, און דאָס איז די נאכט פון שמחת תורה, און דאָס איז א הימעל, און דאָרט איז גאָט—מ י י ן גאָט! מ י י ן הימעל, מ י י ן יום טוב!

— קינדער! מע געהט שוין מיט די הקפות!

מע כאַפט זיך אריין אינוועניג אין שוהל—ווער? וואָס? עס הויבט זיך גארניט אָן. דערווייל דאווענט מען ערשט מעריב. צאלי דער חזן פון דער קאלטער שוהל שטעהט ביי'ם עמוד מיט זיינע צוויי משוררים. איינער, א שוואַרצער בחורעץ מיט גראַבע ליפּען—א באַס. דער אנדערער, איין אויסגעדאָרט יונגעלע מיט א ווייט

און שטשערעט די צייהן, לאכט פונ'ם יונגעלע'ס טראגעדיע. פער-
 דריסט דאָס שלום'ען, לאָזט ער זיך אריין מיט'ן בחור אין א דיס-
 קוסיע: „וואָס איז דער געלעכטער?“—ענטפערט איהם אָפּ דער
 בחור און הערט ניט אויף צו בעווייזען די צייהן: „א יונגעלע א
 שוטה!“ פערדריסט דאָס שלום'ן נאָך מעהר: „נו און דו אין
 זיינע יאָהרען האָסט דו געהאַט מעהר שכל?“ דאָ הערט דער בחור
 שכל איך האָב געהאַט אין זיינע יאָהרען געדענק איך ניט, נאָר אז
 איצט האָב איך מעהר שכל אין פיאַטע, וויפיעל דו אין קאָפּ—דאָס
 איז זיכער, האָטש דו געהאַט אין די קלאַסען און האָטש דו ביזט
 נחום ראַבינאָוויטשעס זוהן“ . . . וואָלט דאָס ניט געווען אין דער
 קאַלטער שוהל צווישען פרעמדע, וואָלט נחום ראַבינאָוויטשעס זוהן
 זיך אנדערש אָפּגערעכענט מיט איהם. דאָ האָט ער אָבער געמוזט
 כאַפּען א שווייג, וואָרום צווישען יאָ און ניין, וואָלט ער געקאָנט
 זיין א געפאַטשטער פונ'ם דאָזיגען בחור דעם עזות-פנים. און אַנב
 האָט ער שוין דערהערט אינ'ם גרויסען טומעל מיט'ן גרויסען רעש
 די ליעבע ווערטער: „התורני רב שמשון זאב בר חיים צבי הכהן
 תן כבוד לתורה!“ . . . „התורני רב משה יעקב ב"ר נחמן דוב
 הלוי תן כבוד לתורה!“ . . . די משמעות, אז די הקפות האָבען זיך
 שוין אָנגעהויבען. וואו זשע איז „דעם חזן'ס מיידעל“? . . .

„אנא ה' הושיעה נא!“—דער ערשטער טור האָט זיך געענ-
 דיגט מיט א נגון, מיט'ן גראָבען נגון „הידא“ און מיט א טענצעל.
 און ער כאַן הקפה א'! און דער שמש רופט שוין ווידער אויס מיט
 זיין הייזעריגען קול און מיט'ן זעלבען נוסח: „התורני דער און דער
 תן כבוד לתורה!“ „התורני דער און דער תן כבוד לתורה!“ און אַט
 אזוי האָט זיך געענדיגט די צווייטע הקפה, די דריטע, די פיערטע.
 נאָך יעדער הקפה דער זעלבער גראָבער נגון מיט'ן זעלביגען טענ-
 צעל—און דעם חזן'ס מיידעל זעהט מען ניט.

שלום רוהט ניט, קוקט אויף אלע זייטען, טאָמער וועט ער זי
 פאַרט אַמאָל דערזעהן—נישטאָ זי! ניט זי, ניט איהר חבר'טאָרין!
 ניט שוין זשע האָט זי איהם אזוי מאוס אָפּגענאָרט? . . . אָדער

צו בלוי, אוזש גרין. דער פארבער האָט אַריבערגעכאַפט די מאַס. און די גלאַנצענדיגע שטערען זענען אַביסעל צו גרויס. יעדער שטער-
רען איז אַ ביסעלע קלענער פון איין עפעל און כאַפט דעם אָפּבליק פון אַ קארטאָפּעל, אַרום און אַרום בעגילט מיט גאָלד. אויסגעלעגט זענען די קארטאָפּעל, דאָס הייסט די שטערען, ניט אזוי, ווי די שטערען אין הימעל, אָהן אַ שום אָרדנונג, — ניין! נאָר אויסגעלעגט שורות־ווייז, נאָהינט און געדיכט איינס נעבען דאָס אַנדערע. פון אין מיטען צענטער, אויף לאַנגע מעשענע שטריק, הענגען אַראָפּ אלטע פאַרצייטיגע הענגלייכטער פון אלטען געלען פּערגרינטען מעש. פון דעם זעלבען אלטען פּערגרינטען מעש זענען אויך די העסעס, וואָס אויף די ווענד—און אלעס איז אָנגעפאַקט מיט ליכט. אלע ליכט ברענען. ס'איז אזוי ליכטיג, אז עס דאַכט זיך, אז ליכט טיגער קאָן שוין גאָר ניט זיין.

פון וואַנען האָבען זיך גענומען אזוי פיעל אידען, קיין עין הרע, און ווייבער, און ווייבלעך, און בחורים, און מיידלעך, און קליינע קינדער? שלום איז דאָס דעם ערשטען מאָל אין דער קאלטער שוהל, און ניט ווילענדיג קומט איהם אויפ'ן זינען דער פסוק: מה טובו אוהליך יעקב—ווי שען זענען דיינע געצעלטען, יעקב! . . . עס קומט איהם אָן ניט גרינג צו בעקומען איין אָרט אויף צו זיצען. אַ גליק, וואָס דער שמש האָט איהם דערקענט—ס'איז דאָך רב נחום ראַבינאָוויטשעס אַ זעהנדעל, דאָרף מען איהם מאַכען איין אָרט, און דוקא אין שפיגעל באַנק, צווישען בעלי בתים.

וואו האַלט מען? דער רעש מיט'ן טומעל זענען אזוי גרויס, אז מע הערט נישט דעם חזן, נישט זיינע משוררים. אומזיסט איז דעם עולם'ס שרייען „שא!“ אומזיסט איז דעם שמש'ס קלאַפּען איז טיש. ווייבלעך גראַגערען, מיידלעך לאַכען, קינדער פישטשען. אַט שטעהט אַ יונגעלע מיט ביטערע טרערען. „וואָס וויינסט דו, יונג געלע?“—מע האָט איהם אַראָפּגעוואָרפען דעם עפעל פון דעם פאָהן—אומגעהרען—און צעטראָטען מיט די פיס. וואָס וועט ער איצט טער טהון אָהן איין עפעל? . . . און נעבען יונגעלע זיצט אַ בחור

בער א יאהר!" ער הויבט אויף די אויגען, דערזעהט ער—ס'איז
 „זי." דעם חזו'ס מיידעל, און איהר חבר'טאָרין, פערשטעהט זיך,
 נעבען איהר

אלע הימלען עפענען זיך און מלאכים נידערען אראָפּ און זינגען
 שירה. זיי בעזינגען די וועלט, וואָס גאָט האָט בעהערשט—אזא
 גוטע, זיסע, שענע, לייעכע וועלט! זיי בעזינגען די מענשען, וואָס
 גאָט האָט בעשאַפּען—אזעלכע גוטע, זיסע, שענע, לייעכע מענשען!
 ס'איז אזוי גוט, אז עס ווילט זיך וויינען פאר גוטסקייט. און אין
 הארצען זינגט זיך איהם צו די מלאכים: „שלום עליכם, מלאכי
 השרת! . . ."

אמת, די ערשטע מינוט איז איהם געווען פריקדע און וואונ-
 דערליך. אַנשטאָט דעם „זי" זאָל קושען די ספר-תורה האָט „זי"
 א קוש געגעבען זיין האַנד! איז דאָס אפשר געווען אומגעריכט?
 ניין, נישט אומגעריכט. ער האָט דאָס ארויסגעזעהען פון איהרע
 שמייכלענדיגע אויגען. ער איז געווען אזוי איבערראשט, אז ס'איז
 אָפּגעגאנגען א האָר, ער זאָל ארויסלאָזען די רייניגקייט פון די הענד.
 ער האָט חשק געהאט זיך אָפּשטעלען, נאָך אמאָל א קוק טהון איהר
 אין די שענע אויגען אריין, אויב ניט זאָגען א צוויי ווערטער—
 לאָזט מען איהם אָבער ניט. די אידען, וואָס געהען איהם נאָך פון
 הינטען, לאָזען איהם ניט. מע דארף געהן ווייטער. מע דארף
 איבערגעבען די רייניגקייטען צו אנדערע. די הקפות האָבען זיך
 נאָך ניט געענדיגט. ערשט דאָ, ביי'ם ארון קודש, איבערגעגעבען
 דעם שמש די ספר-תורה, קוקט ער זיך אום צוריק, טאָמער וועט ער
 זי דערזעהען נאָך אמאָל, האָטש פון דער ווייטען. מע זעהט זי
 ניט. לאָזט ער זיך מיט דער ווייטעריגער הקפה, געהט נאָך נאָך די
 אידען גלאַט אזוי, מאַכט א טור, זוכט זי מיט די אויגען—ניטא
 „דעם חזו'ס מיידעל," נעלם געוואָרען! לויפט ער ארויס אין דרוי-
 סען, זוכט זי אויפ'ן שוהל-היוף — ניטאָ זי אין ערגיץ ניט! . . .
 אפשר איז דאָס געווען א חלום! אפשר איז דאָס געווען א רמיון?

אפשר האָט זי ניט געקאָנט קומען? אפשר האָט זיך מיט איהר עפּים געטראָפּען? אפשר איז מען זיך דערגאַנגען פון זייער אָפּרערען און מע האָט זי איבערגעלאָזט אין שטוב אונטער'ן שלאָס? אויף צאָלי דעם חזן איז צו גלויבען! אַ מענש, וואָס שלעפּט פאַר די צעפּ און גיט מיט אַ שטעקען! . . . און די שוואַרצע געדאַנקען און פינד סטערע מחשבות האָבען גאָר קיין גרעניץ . . .

אפּנים, דעם שמש האָט זיך אויסגעראַכט, אַז דאָס, וואָס נחום ראַבינאָוויטשעס בחור'על דרעהט זיך, קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, זיצט ניט איין אויף איין אָרט, איז אַ סימן, אַז ער גאָהרט, ער געהט אויס נאָך אַ הקפּה. און אפשר האָט איהם איינער פון די גבאים אַ וואונק געגעבען, ער זאָל ראַבינאָוויטשעס זעהנדעל אויף מכבד זיין מיט אַ הקפּה? יעדענפאַלס, האָט זיך צווישען אַנ-דערע נעמען פּלוצים דערהערט אויך זיין נאָמען: „הבחור שלום ב"ר מנחם נחום תן כבוד לתורה!“ . . . דאָס גאַנצע בלוט איז איהם אריין אין פנים, נישט געקאָנט אריבערטראָגען די בעל-הבתישע אויגען, וואָס האָבען אויף איהם געקוקט. ער האָט זיך גע-פיהלט, ווי עס פיהלט זיך יעדער בחור, אַז מע רופט איהם אויף מפּטיר. און איידער ער האָט זיך ארומגעקוקט, וואו ער איז אין דער וועלט, האָט איהם שוין דער שמש אונטערגעטראָגען אַ ריי-ניגקייט, און ער שטעהט שוין אין דער רייהע מיט אַ בינטעל אידען און מיט אַ גרויסער ספר-תורה אין די הענד, און די פּראָצעסיע געהט שוין אָן: דער חזן רב צאָלי געהט אויף צו פריהער און זינגט: „עוזר דלים הושיעה נא!“ ווייבלעך און מיידלעך רייסען זיך, קו-שען די ספר-תורה און ווינשען איהם: „דערלעבט איבער אַ יאָהר!“ ער פיהלט זיך מאָדנע, וואָס מע זאָגט איהם „איהר“, און איז צוטור מעלט פונ'ם אומגעריכטען כבוד, און איז גרויס ביי זיך, וואָס ער געהט אין דער רייהע, איין בחור צווישען אזוי פיעל אידען—און נאָר דערפאַר וואָס ער איז ניט קיין אבי ווער, רב נחום ראַבינאָוויטשעס אַ זעהנדעל, פאַרט אַ „טאַטענס אַ קינד“! . . . נאָר סאַמע אין רעכ-טען טומעל דערפיהלט ער אַ קוש אין האַנד אריין: „דערלעבט אי-

דער קריזיס

ניין. ס'איז נישט געווען קיין חלום, ס'איז נישט געווען קיין דמיון. ער פיהלט נאך איצט אויף דעם קוש פון איהרע ליפען אויף זיינע הענר. ער געהט ווייטער און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך. עס ווייזט זיך איהם אויס, אז ער האט פליענגלען און אז ער פליהט, ער שוועבט, און די מלאכים שוועבען מיט איהם, טראָגען זיך אין דער לופטען, בעגלייטען איהם גלייך ביז'ן גרויסען בית המדרש. דאָרט האלט מען נאך אין מיטען די הקפות. דער טאטע איז מאָדנע אויפגעלעגט, יום־טוב'דיג געשטימט און זעהט אויס אין דער אלטער צעהאקטער זיידענער קאפאטע, פון וועלכער עס קומט ארויס ערטערווייז דער געלער אונטערשלאַק, אזוי שען, אזוי גרויס־ארטיג, ווי קיינמאָל ניט. נעבען איהם שטעהען ביידע געראָטענע איידעמס, פון איין זייט לייזעריאָסעל, פון דער אנדערער זייט מאַ־גידאָוו. ביידע וויצלען זיך, און דער טאטע הערט זיך איין, ווי זיין שטייגער איז, און לאַכט. „וואו ביזט דו געווען אזוי שפעט?“ — טהוט דער טאטע א פרעג, חלילה ניט אויף צו בעשטראָפען, נאָר גלאַט אזוי אויס נייגערהיגקייט. „אין דער קאלטער שול“ — ענט־פערט איהם שלום און בעריהמט זיך, אז מע האַט איהם מכבד גע־ווען דאָרט מיט אַ הקפה. איז דאָס דעם טאטען געפעלען און ער זאָגט: „ס'איז זעהר שען פון זיי.“ און די געראָטענע איידעמס וויצלען זיך איבער ראַבינאָוויטשעס בחור'על. איינער פרעגט איהם: „צי האַט ער זיך בעקענט אין דער קאלטער שול מיט'ן עוור־דלים?“ און דער אנדערער בעמערקט: „ווי קומט אַהין דער עוור־דלים? דאָרט איז דאָך נאָר דעם עוור־דלים'ס אן אייניקעל!“ און אלע דריי לאַכען זיי פון דער חכמה, און שלום העלפט זיי לאַכען. עס גיט זיך אויס א נאכט! אזא נאכט קאָן געמאָהלט זיין נאָר שמחת־תורה צו הקפות.

דער קריזיס

זיך מאוס אפגענארט אין די הייליגסטע געפיהלען. — ווערד קראנק אויף טיפוס. — שטעהט אויף איין אנדער מענש. — געזעגענט זיך אפ מיט זיינע קיני דערשע יאהרען.

לע מאַל, ווען דער מערפאסער פון די דאָזיגע בע-
שרייבונגען לאָזט זיך אַראָפּ אין די טיעפע קא-
טאקאָמבען פון זיין ווייטער קינדהייט, טראָגט
ארויס אויף גאָט'ס וועלט און לופטערט דורך
זיינע זכרונות פון די אויף אייביג פערגאנגענע
יונגעלשע יאהרען, פערטיעפט זיך אין זיינע שפּע-

טעריגע ערפאָהרונגען פונ'ם גרויסען וועלט־יאַרד, וואָס מע רופט
דאָס „לעבען“, און בעטראַכט דאָס אַלסדינג מיט אַ קלאָרען קאָפּ
און מיט אַ קאלטען מח, בעוואונדערט ער, ווי ער האָט געקאָנט ארי-
בערטראָגען אזעלכע אונדערבארע מיגע קלעפּ, מאוסע אָפּגארעכטסען
און ביטערע ענטווישונגען און בלייבען גאנץ אויף צו כאַפּען פּריושע
קלעפּ מיט נייע אָפּגארעכטסען מיט נאָך גרעסערע ענטווישונגען?
די קלעפּ אליין זענען נאָך ניט אזוי מסוכן, ווי די ענטווישונגען, ווי
דאָס, וואָס מע בלייבט אָפּגענארט. אַ קלאַפּ פּערהיילט זיך, אָבער,
איין ענטווישונג לאָזט איבער נאָך זיך אַ קרעל אין דער נשמה אויף
אייביג.

דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האָט שוין געפרובט
געשלאָגען ווערען מאַראַליש און בענומען ווערען מאַטעריעל פון

דער חזן ארומגעלאָפּען, געזוכט זכות אבות, פּראָטעקציעס צום אַר-
 כימאנדריט, צו דער איהומענשע פונ'ם מאָנאסטיר און אליין צום
 גובערנאטאָר — עס האָט ניט געהאַלפּען קיין שמע-ישראל. די
 שטאָרט האָט געקאָכט, ווי א קעסעל. די „גאנצע וועלט“ האָט גע-
 וויעגט זיך. וואָלט דאָס האָטש געווען גלאַט אַ מיידעל, א אירישע
 טאָכטער—עס מאַכט זיך איין אומגליק, וואָס זאָל מען טהון? איז
 ניין. דאָרף זיך עס טרעפּען מיט אַ חזן, אַ כלי-קודש! ווער וועט
 איהם איצט צולאָזען צום עמוד? פרעגט זיך אַ קשיא: פון וואָנען
 וועט ער לעבען? היינט דער בזיון פאר די בעלי-בתים פון דער
 קאלטער שוהל איז אויף עפּים ווערט. וואָרום פאר וואָס האָט זיך
 עס געטראָפּען גראַד מיט זיי ער חזן פון זיי ער שוהל?...
 וואָס פאר א ווערט האָבען אָבער געהאט די אלע אויסגערע-
 כענטע צרות, בזיונות און יסורים קעגען דעם גיהנם, וואָס האָט זיך
 אָפּגעטהאָן איז דער נשמה פון יענעם בחור'על, וואָס איז געווען מיט
 סכנות פערליעבט אינ'ם „חזנ'ם מיידעל“ און וועלכען דאָס מיידעל
 האָט אזוי מאַס אָפּגענאָרט, פערביטען איהם, א טאטענס א קינד,
 אויף א גוי א פריקאזשציק ביי קאטיעלניקאָווען? ! צוליבע וואָס
 האָט זי בעדאָרפט נאָרען איין אומשוֹלדיגען בחור'על, שרייבען איהם
 אזעלכע בריוועלעך? קושען אין דער האַנד שמחת-תורה צו הקפות?
 שווערען איהם אייביגע לייעבע און נאָך אזעלכע זאכען? דאָס אַנט-
 לויפּען מיט'ן פריקאזשציק איז דאָך ניט געווען קיין פּלוצליכע,
 אומגעריכטע פערליעבעניש. דאָס איז געווען איין אָפּגערעדטע
 זאך שוין פון לאַנג. און ער דערמאָנט זיך, וואָס איהר חבר'טאָ-
 רינס חתן, דער פריקאזשציק מיט די „ידיים“, האָט איהם געהאט
 אַ זאָג געגעבען, אז ביי'ם „חזנ'ם מיידעל“ וועט ער זיך בענגעגענען
 מיט אַ ביינברעכער. איצט ווייסט ער שוין, ווער דער ביינברעכער
 איז... און דאָס וואָרפט איהם אריין אין אזא פייער, אז ער פער-
 שעלט זיך זיין געביין. ער שעלט דעם טאָג, וואָס ער האָט זיך
 בעקענט מיט'ן „חזנ'ם מיידעל“. ער שעלט דעם בחור, דעם פרי-
 קאזשציק פון דער „זאליאָנע“ קראַם, און קאטיעלניקאָו'ס פרי-

קאפ ביז פיס. ער האט פערזוכט דעם טעם, ווי דער לעזער וועט דאס זעהען פון די ווייטערדיגע קאפיטלעך, פון צו פערליערען א ריעזיגען קאפיטאל אין א קורצער צייט דורך פערשיעדענע ספעקולאציעס, וואס אלערליי מנחם-מענדעלס האבען איהם אין זיי אריינגעפיהרט, און ער קאן זאגען מיט א ריינעם געוויסען, אז איהם האט ניט אזוי גענומען דער פערלוסט פון געלד, ווי דאס, וואס מענטשען האבען איהם אפגענארט און וואס ער האט זיך אפגעגארט אין מענשען. די ענטווישונג—אט וואס איהם האט מקצר ימים געווען אלע מאל, אט וואס איהם האט געטריבען אין דער ערד אריין.

שוין אין יענער עפאכע, ווען ער איז געווען נאך גאר א שנעק און האט זיך נאריש פערליעבט אינ'ם „חזנ'ס מיידעל“, האט ער שוין געכאפט דעם ערשטען קלאפ פון שרעקליכער ענטווישונג—אזא קלאפ, וואס ניט ער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. מע האט געקאנט ערווארטען, למשל, אז די עלטערען זאלען גע-וואוירע ווערען פון דעם אומגעלומפערטען ראמאן און צעשטערען דעם נארישען שרוד. מע האט געקאנט ערווארטען, אז צאלי דער חזן זאל נעהמען די טאכטער פאר די צעפ, אדער דערלאנגען איהר מיט'ן שטעקען ניט אויף קאטאָוועס, נאך טאקי אויף דער רעכטער אמת. נאך ווער וואלט דאס געקאנט צולאזען, אז דעם חזן'ס מיי-דעל זאל אין דער זעלבער צייט, וואס זי האט געשפיעלט א ראמאן מיט נחום ראבינאוויטשעם בחור'על, גאר זיין פערליעבט אין א גוי, א פריקאזשציק ביי קאטיעלניקאווען אינ'ם גרויסען אייזען-גע-שעפט, און זאל מיט איהם איינמאל אין א שבת-צורנאכטס, ניט ווייט פון יענעם שמחת תורה, וואס איז בעשריעבען אויבען, אנט-לויפען, אריינגעבען זיך אין א פרויען-מאנאסטיר, צווישען מאנאש-קעס, זיך דערנאכדעם אפ'שמד'ען און חתונה האבען טאקי פאר דעם זעלבען קאטיעלניקאוויטשעם פריקאזשציק? ! . . .

קיין פאנטאזיע פון א שרייבער וועט ניט צוטראכטען דאס, וואס דאס לעבען אליין קאן צוטראכטען. אודאי איז נעבאך צאלי

אוועק מיט א לאנגען-לאנגען פייה. און ווי קליינע מערעשקעס גראבלען זיי זיך אינוועניג אונטער דער הויט, אין די אדערען, קינצ- לען, זידען, בולבען זיך אינוועניג אין לייב, און בייטעלעך, בייטעלעך קאטשען זיך אראפ א בארג, אהן א שיעור בייטעלעך. . . . און מענשען ווילען כאפען די בייטעלעך—און קאנען ניט. . . . דער אנטיק איז אבער דאס, וואס ער האלט, דאכט זיך, צוגעמאכט די אויגען, און זעהט פונדעסטוועגען אלץ, וואס סע טהוט זיך! ער הערט ניט—איבער'ן פייפען, וואס פייפט איהם אין די אויהערען, קאן ער ניט הערען, נאר זעהען זעהט ער אלעמען. אלע זענען דא. א מישמאש פון אמאליגע און היינטיגע חברים און גלאט מענשען. זיין חבר שמואל'ליק, פינעלע שימעלעס, אלי דאד'ים, איצעל דעם פעטער פיני'ס, דער אורח וואלפסאָהן. . . . שענער פון אלץ איז דאס, וואס קאטיעלניקאוו'ס פריקאזשציק דאווענט פאר'ן עמוד, זינגט „אתה הראית“, און דעם חזנ'ס מיידעל שלאָגט זיך „על חטא“. . . . און עפּים א קול, א פערדומפענע שטימע הערט זיך פון דער קאלטער שוהל ארויס—מאָדנע וויינענדיגע שטימען מיט א חליפען. דאָס דאווענען די מתים. מתים דאווענען אלע שבת צורנאכטס אין דער קאלטער שוהל. מיט א מנין דאווענען זיי. ווער ווייסט עס ניט? און ס'איז איהם קיין זאך ניט קשה, אפילו דאָס, וואָס קאטיעלניקאוו'ס פריקאזשציק, א גוי, זינגט „אתה הראית לדעת“ מיט'ן אידישען ניגון. . . . איין זאך נור איז איהם יאָ קשה: ווי קומט דאָס, וואָס אָט איז דאָ נאָרוואָס געווען זיין חבר שמואל'ליק, שמואל'ליק דער יתום,—פאר וואָס האָט ער איהם ניט געפרעגט, וואָס הערט זיך מיט'ן „אוצר“? ווי קומט דאָס, ער זאָל פערנעסען אזא וואַזשנע זאך? ער עפענט אויף די אויגען, און זוכט שמואל'ליק'ען, און קאן איהם נישט געפינען. ניטאָ קיין שמואל'ליק, ניט קיינער פון די, וואָס זענען דאָ נאָרוואָס געשטאנען. וואו האָבען זיי געקאנט אהינקומען אלע? און ער מאַכט צו צוריק די אויגען, און ער הערט זיך צו צום האַרצען, ווי עס קלאַפט, און צו די שלייפען, ווי זיי שלאָגען. און ער פיהלט, אז ער איז אָפּגע-

קאזשציק, און אלע פריקאזשציקעס פון דער גאנצער וועלט. אף! ווי גוט ס'וואָלט געווען, ווען א פייער ברעכט אויס און פערברענט אלע „זאליאזנע" קראַמען פון שטאָרט, אָדער ווען א שטורם־ווינד הויבט זיך אויף און טראָגט אַראָפּ אלע קראַמען מיט אלע הייזער פון שטאָרט, אָדער די ערד עפענט זיך אויף און די גאנצע שטאָרט פערעיאַסלאָוו מיט דער בריק און מיט די פידוואַרקעס ווערען איינ־געזונקען, אזוי ווי קורח! נישטאָ ביי איהם קיין טראָפען רחמנות אויף אייגענע, אויף פרעמדע, אויף אלטע לייט, אויף קליינע קינד־דער, עופה'לעך—אלע און אלעס זאָל געהן צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! . . . און ער פערשעלט די וועלט, וואָס גאָט האָט בעהערשט—אזא פאַלשע, אזא מאוס'ע פאַסקודנע וועלט! און ער פערשעלט די מענשען, וואָס גאָט האָט בעשאַפען—אזעלכע פאַלשע, מאוס'ע פאַסקודנע מענשען! . . .

פערטיעפט אין אזעלכע מיזאַנטראָפישע געדאַנקען, קומט ער איינמאָל פון קלאַס אהיים און פיהלט, אז דער קאַפּ איז איהם עפּיס ווי אַנגעגאַסען מיט בליי. פאר די אויגען שוועבען איהם רעדלעך מיט עפּיס מאָדנע פיגורען. די רעדלעך ברייטלען זיך, די פיגורען ווערען צעגאַנגען, אזוי ווי שניי אויף דער זון, און אויף זייער אָרט קומען אָן אנדערע פיגורען. קיין וואַרעמעס עסען וויל ער ניט. די שטיעפּמאַמע חדוש'ט זיך: „גע'פּגר'ט א בער אין וואַלד"—זאָגט זי מיט איהר געוועהנליכען גיפט. ער קאָן זיך ניט האַלטען אויף די פיס. ער לעגט זיך אויף דער קאַנאַפּע. דער טאַטע געהט־צו, טאַפט איהם ביי'ם קאַפּ. עפּיס פרעגט ביי איהם דער טאַטע, און ער ענטפערט, נאָר וואָס מע האָט איהם געפרעגט און וואָס ער האָט געענטפערט—ווייסט ער ניט. ער געדענקט ניט. דאַכט זיך, עפּיס האָט מען גערעדט וועגען „מאַגען" . . . „דאָקטאָר" . . . אפּ־טייק" . . . און עפּיס ביטערס פיהלט ער, ווי מען גיט איהם איין דורך א טיי־לעפעל, און סע שמעקט מיט מאַנדלען . . . און דער קאַפּ, אוי דער קאַפּ! . . . און עס וויקלען זיך קנוילען פאר די אויגען, און זיי שפּאַרען זיך דורך די אויהערען ארויס און געהען

